به ناوی گەورە ناوی دڵۆڤان

کتێبخانەی کوردی ئەوین ئامادەی گرتنی هەر چەشنە پێشنیار و گلەیی و یارمەتی لە لایەن لایەنگرانی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی بە تایبەت شاعیران و نووسەرانی خۆشەویست بۆ گەشە پێدانی فەرهەنگ و کوولتوری نەتەوایەتی و بردنەسەرەوەی ئاستی هۆشیاری کۆمەڵایەتی هەیە و سپاسی هەموو ئەو کەسانەی دەکەین کە بە ناردنی پێشنیار و گلەیی لە خزمەت کردن و گەشەپێدانی زووان و فەهەنگی نەتەوایەتی یارمەتیمان ئەدەن و سەری ڕێز و حورمەتیان بۆ دادەنەوێنین ئەمڕۆکە بەختەوەرانە بە هۆی پێشکەوتنی عیلم و زانست ئەو هەلە ڕەخساوە کە بتوانین بە باشترین شێوە ئەرکی بڵاو کردنەوە بە ڕێوە بەرین
بۆیە داواکارین لەو کەسانەی لایەنگری ڕۆشنبیری گەلەکەمانن،هەر بەرهەمێکیان لە بەر دەستایە بۆمانی بەڕێ کەن تا بەڵکو بە یارمەتی خوای گەورە و لایەنگرانی فەرهەنگ و ئەدەبی کوردی بڵاوی بکەینەوە و کتێبخانەی کوردی ئەوینی پێ دەوڵەمەندتر کەین
بۆ پێوەندی و سەردان لە بیرۆکەی(وێبلاگ)کتێبخانەی کوردی ئەوین و هەر وەها ناردنی هەر چەشنە بیر و ڕایەک یا ناردنی پێشنیار و گلەیی دەتوانن بە ناونیشانی ژێرەوە سەردانمان لێ بکەن

www.evinebook.blogfa.com

هەر وەها دەتوانن کتێب یا هەر بابەتێکی بە کەڵکێ ترتان هەیە بە ئیمەیلی ژێرەوە بۆمانی بەڕێ کەن هەتاکوو لە سەر تۆڕی ئینتڕنت بڵاوی کەینەوە و هەمووان کەڵکی لێ وەر گرن

evinebook@gmail.com

به سپاسەوە بەڕێوەبەرانی کتێبخانەی کوردی ئەوین

جەمال نەبەز

کۆبەرهەم ژمارە-7

زنجیرەی وتار وتوویژ لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی ژمارە (2)

ئەم وتارانەی لێرەدا پێشاندراون، بریتین لە 34 وتار، کە جەمال نەبەز لە رۆژنامەی "میدیا" و "سەکۆ" و "کۆنگرە"دا لە ساڵانی 2002و 2005و 2006 بڵاویکردوونەتەوە و ئەمانە باشترین شیکردنەوەی زانستانەی رووداوە رامیاری وکۆمەلایەتی ورۆشنبیرییەکانی نێو کۆمەلگەی کوردستانن، کە بە گیانێکی بە ویژدان وسەربەخۆ نووسراوون لە گەڵ ژمارەیەك پێشنیازی بابەتانە بۆ پێشخستنی کۆمەڵگەی کوردستان، ئەم چەپکە وتارە، دەبێتە بەرگی حەوتەمی "کۆبەرهەم" ژمارە (2)ی زنجیرەی وتار وتوویژ لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی. کە ژمارەی یەکەمی ئەم زنجیرەیە، وەك کۆبەرهەم ژمارە (6) لە سلێمانی/کوردستان لە 2006 دا لە چاپدراوە.

کۆمەڵێکی دیکە لەو وتارانەی کە لە ژمارە (1)دا بڵاوکراوەنەتەوە، لەم ماڵپەرەشدا بڵاودەکرێنەوە.

((بەڕێوەبەری ماڵپەڕی جەمال نەبەز))

1. ئەمریکاو سەددام و هات هاتی رۆم

2. "کۆنفرانسی بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن (14-2002/12/17)
خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەری نەتەوەی کورددا

3. ((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی، بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی))

4. ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد

5. کورد لەبەردەم دووڕێیانی مان و نەمان دا
(رەخنەگران و بێزارانی نێو حیزبەکان، پێویستە هەڵوێست بنوێنن)

6. گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق، بێ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە

7. نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا
ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنێ

8. خوێنڕێژی بەنێوی "خودێ"وە،و پەند وەرنەگرتنی کورد

9. ئێران و ئاژاوەی موقتەداسەدر
رژێمی ئێران دەیەوێ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموقتەدا بگێڕێ

10. مەلا عەلی سیستانی زۆرزان و، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد

11. ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە!

12. کە ئەمریکاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق کێشایەوە

13. مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسەپاندن بەسەر عێراق و کورددا

14. هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن

15. دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، رووکردنە گشتپرسی (رفراندۆم)
دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە

16. خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستدەرچوو

17. نامەیەکی خۆشەویستانە بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە، بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم

18. باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن

19.ساڵیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست
وڵاتی بیرەخنەگر وڵاتێکی نادیمۆکراسییە

20. وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟

21. چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار

22. ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم

23. باشە! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەڕێزینە؟

24. هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟
کوردستان، لەبەردەم دووڕێیانی ئازادی، یان بە قوڕی رەشدا چوونە

25. کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵلا پەشێوو،
و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا

26. نە ئاکۆ محەممەد، بە تەنێییەو، نە رۆژنامەی "میدیا"ش، ماڵی بێکەسانە

27. دەستووری شەرمەزاری و کۆیلەیەتی

28. نا بۆ دەستووری رەش

29. دوکتۆر مەحموود، هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد، هێشتا رێگەی قسە کردنیش بە من نادات

30. رەشنووسی دەستووری عێراق، لە دەنگداندا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ،
لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ

31. یادێکی نەورۆز

32. را پەڕینی هەڵە بجە، ئەڵقەیەکی دی لەڕا پەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان

33. زیندوو کوژی مردوو پەرست

34. کوردو کێشەی زمان

ئەمریکاو سەددام و هات هاتی رۆم

رۆمەکان کە ئیمپراتۆرێتییەکی زۆر گەورەو بەهێزیان هەبوو، لەکاتی لەشکرکێشیدا بۆ سەر فارسەکان بەکوردستاندا تێپەڕ دەبوون و هەر کەسێکیان لەسەرەڕێ بەردەستکەوتبا، دەیانکوشت و بەهەر باژێرو گوندێکدا بڕۆیشتنایە، وێرانیاندەکرد. لەبەر ئەوە کوردی کۆن کە ویستبێتیان ترسولەرز بخەنە نێو دڵی خەڵکەوە، گوتوویانە: "خەڵکینە، ئەوا رۆم هات!". زۆر جاری واش بووە کە سەر و کەللەی رۆمەکان هێشتا دیار نەبووە، بەلاّم خەڵك لە بیستنی ئەو قسەیە زارەترەك بوونە، چۆنکە زەوروزۆنگی رۆم بەنێوبانگ بووە. کە ترکە عوسمانییەکانیش جێی رۆمەکانیان گرتەوە، کورد بەمانیشی هەر دەگوت "رۆم"، چۆنکە ئەمانیش لەکردەوەی خراپ و خوێنرێژیدا چەپیان نەبووە لەرۆمەکان. تەنانەت خودێلێخۆش بوو باوکم دەیگێڕایەوە کە لەسەردەمی منداڵیی خۆیدا هۆنراوەیەکی لەپیرەکانی ئەو رۆژگارە بیستووە کە دێڕێکی ئەمەی خوارەوە بووە:

ئەگەر دە پرسی بەدەستووری رۆم

مافت ون بووە، وەك تری بن گۆم

بەڕاستی پەلاماری ئەمریکا بۆ سەر رژێمی عێراق، بووە بە "هات هاتی رۆم". ئەوڕۆ لەهەموو جیهاندا باس باسی ئەو پەلامارەیە. هێندەك دەبێژن لەمانگی شوباتی 2003دا دەبێ. هێندێك دەبێژن لەکانوونی دووەمی 2003دا، هەبوون دەیانگوت لەمانگی ئاب یان ئەیلوول یان ئۆکتۆبەری 2002دا دەبێ. ئاب و ئەیلوول هاتن و چوون و پەلامار نەبوو. جۆرج دەبلیو بوشیش دەبێژێ "هێشتا بڕیاری پەلاماری نەداوە".

شایانی باس ئەوەیە کە زۆربەی هەرە زۆری دەوڵەتەکان، هەڵوێستی دژ بەجەنگیان داخۆیانیکردووە. نەك لەبەر هەستی مرۆڤدۆستی بەڵکو هەریەکەیان لەبەر هۆیەکی دی. هێندێکیان بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، وەك ئەوروپاو رووسیاو چین، هێندێکیان بۆ دژایەتیکردنی ئەمریکا وەك فەرەنسا. هێندێکیشیان لەترسی لەدەستدانی دەسەڵاتی ناڕەوای دیکتاتۆرانەی خۆیان، وەك دراوسێیەکانی کوردستان و عێراق. هێندەکی دیکەش هەن کە دوای "مۆدە" کەوتوون. لە ئەوروپا بەزگی تێرەوە لەسەر شەقامەکانی لەندەن و بەرلین و پاریس خۆپێشاندەدەن بۆ "ئاشتی"و "لەدژی جەنگ"، بەلاّم کە چەکی کیمیایی لەدژی خەڵکی کوردستان بەکارهێنراو، ئەنفال لەکورد کرا، ئەمانە لە هیچ کونێکەوە دیار نەبوون.

وەك لەوتارەکانی پێشوومدا کە لە رۆژنامەی "میدیا"دا بلاّوکرانەوە، نووسیبووم، کورد نەدەیانەوێ دژی پەلاماری ئەمریکا بوەستن و نەدەشتوانن بوەستن و نەپێشیان دەکرێ بێلایەن بمێننەوە. لەبەر ئەوە کوردستان دەبێتە گۆڕەپانی جەنگێکی هۆ بەهۆی زیندەوەر قڕکەر، چۆنکە هەر لەئێستەوە دەوڵەتانی ئێران و ترکی داگیرکەر خێوەتیان لەسەر سنووری دەستکردەکانیان داکوتاوە، بۆ ئەوەی کە کورد کەوتە راکردن، لەژێر ئەو خێوەتانەدا زیندانییان بکەن، تا دەسکەلاکانی ئەوان، وەك "بەرەی ترکمانی" باشووری کوردستان و، چەکدارەکانی "بەدر" خوارووی عێراق دەکەوێتە دەستیان. نوێنەری "بەرەی ترکمانی" لەهەولێر سینان ئاغا، چەند رۆژێك لەمەوبەر بەپەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ی گوت کە بەرەی بەڕێزی "حەفتا هەزار چەکداری مەشقپێکراوی هەیەو ئامادەی شەڕە بۆ داگیرکردنی کەرکووك"و هەڕەشەی ئەوەشی کرد کە "هیوای وایە کارەکە بەبێ شەڕو خوێنرێژی بێتە دی". بەڕاستی نازانم ئەم حەفتا هەزار چەکدارە لەکوێ بوون کاتێك کە هەزاران پێشمەرگەی کورد سێ ساڵی رەبەق شەڕیان دژی

دیکتاتۆرێتی دەکردو نیو ملیۆن کورد کوژران و ملیۆن و نیوێك کورد دەربەدەر کران؟ باشە کە کورد ئێستە ئەو هەموو مافانەی داوە بەترکمانەکان، کەچی سینان ئاغا لەهەولێر دانیشتووە و ئەم قسانە دەکا، ئەگەر کورد لەگەڵ سەددام رێکبکەوتنایە، سەددام دەیهێشت ترکمانێك سەر بەرز بکاتەوە؟ بۆچی ئەوە هەشتا ساڵە دەوڵەتی عێراق هەیە، کەچی رژێمی ترك تازە باسی "مافی ترکمان" دەکا؟ ئەمەیان "بەرەی ترکمانی". ئەوجا هەرچی سەید محەممەد باقیری حەکیمە، ئەوا لەوتووێژێکیدا لەگەڵ رۆژنامەی فارسیزمانی "جمهووری ئیسلامی" لەتاران لەرۆژی پێنجشەممەی 10/3دا باسی وتووێژی خۆی کرد لەگەڵ ئەمریکاو گوتی: "ئێمە (لە ئەمریکا) پێچەوانە وەستانی خۆمان بەرامبەر جەنگی ئەمریکا دژی عێراق دەربڕی.. . ئێمە باوەڕمان وایە کە رژێمی عێراق دەبێ لەنێوبچێ، بەڵام هەر لەو کاتەشدا باوەڕمان وایە کە بەرپرسیارێتیی لەنێوبردنی رژێم دەکەوێتە سەر گەلی عێراق و نابێ ئەم لەنێوبردنە لەدەرەوە بێ".

ئێمە لێرەدا باواز لەوە بهێنین کە سەید دەیەوێ بەچەکدارەکانی "بەدر" کە لەئێران پەنابەرن، رژێمی عێراق بگۆڕێو بیکاتە "ئیسلامی"، بەڵام سەید لەوەرامی پرسیارێکدا کەچ دەبێژێ لەبارەی ئەوەوە کە "دوو حیزبی گەورەی کوردی عێراق رەشنووسێکیان ئامادە کردووە بۆ دامەزراندنی کۆمارێکی فێدەراڵی لەعێراقدا"، دەبێژێ: "ئاگام لەم رەشنووسە نییە، پارتی دێمۆکراتی کوردستانی عێراق پێشنووسەکەی دەرکردو ئێمەش لەگەڵ ئەوان لەبارەی فێدەراسیۆنەوە قسەمانکرد، بەڵام ئەز بە بەشکردنی عێراق بەدوو بەش رازینابم. ئەگەر مەبەست لەیەکگرتنی فێدەراڵی ئەوە بێ کە هەموو خەڵکی عێراق بگرێتەوە، ئەوا دەبێ گەلی عێراق لەو بارەیەوە باری سەرنجی خۆی دەربڕێ".

بەکورتی، سەید هەر لەئێستەوە دژی ئەوەیە کە باشووری کوردستان لەشێوەی کۆمارێکی فێدەرالیدا بێ. کەواتە "بەرەی ترکمانی"و "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" کە ئەویان لە ئەنقەرەو ئەمیان لەتارانە، بەپێی قسە نەستەقە ئەڵمانییەکە دەجووڵێنەوە کە دەبێژێ: "نانی کێ بخۆم سترانبێژی ئەو کەسەم"!.

دەمێنێتەوە سەر ئەوەی، ئایا ئەمریکا لەم جەنگەدا چ رۆڵێك بەکورد رەوا دەبینێ، یان کورد خۆیان دەتوانن رۆڵێکی وا بگێڕن کە ئەگەر هاتوو نەشگەیشتنە ئامانجی خۆیان، هیچ نەبێ ئەوەی هەشیانە لەدەستیان نەچێ؟ وەرامی ئەم پرسیارە زۆر زەحمەتە. ئەز خۆم لەو باوەڕەدام کە کورد بەهۆی حیزبحیزبێنەو شەڕی نێوخۆییەوە گەلێك دەرفەتی باشیان لەدەست خۆیان داوەو، دوژمنانیش خۆیان قایمکردووەو، لەهەموو لایەکەوە بەگوێی کاربەدەستانی ناتۆو ئەمریکادا دەخوێنن کە باوەڕ بەکورد نەکەن. هەر بۆ نموونە جەنەراڵ کلارك کە لەساڵی 1999دا فەرماندەی هێزەکانی ناتۆ بوو لەجەنگی سربیاداو ئێستە خانەنشینە، بەپێی هەواڵێك کە ئەژانسی "فرانس پرێس" بڵاویکردەوە، ئەمریکای "هۆشیار کردووەتەوە لەمەترسیی ئەوەی کە لەکاتی جەنگدا پشت بەهێزە نێوچەییەکان، بەتایبەتی کورد ببەستێ، چۆنکە ئەمانە باش رانەهێنراون بۆ جەنگ بەشێوەی نوێ دژی لەشکری عێراق کە زۆر لە لەشکری ئەفغانستان بەهێزترە". بەکورتی، "مەبەستی ئەوەیە ئەمریکا کورد بخاتە پشتگوێو پشت بە لەشکری ترك ببەستێ کە ئەندامی ناتۆیەو باش مەشقی پێکراوە"، راستیەکەی باسی ئەوەش دەبیسترێ کە پەیمانێکی نهێنی لەنێوان ئەمریکاو دەوڵەتی ترك و ئیسرائیلدا هەیە کە پێکەوە پەلاماری عێراق و سووریاو ئێران بدەن، ئەوجا لەبەر ئەوەی ئەمریکا لەم وڵاتانەدا، تا سەر نامێنێتەوە، ئەوا نێچیرەکە بەر

دەوڵەتی ترك و ئیسرائیل دەكەویٚ. ئەوان بۆ "تۆرانستانی گەورە" لە "چینەوە تا یۆنان"و ئەمانیش بۆ "ئیسرائیلی گەورە" لە "فوراتەوە تا نیل". كوردو عەرەب و فارسیش "دەست لە گۆنان درێژتر"!.

شایانی باس ئەوەیە لەم رۆژانەدا بارەكە وایلێهاتووە كەس سەر دەرناكا لێی. هێندەك دەبێژن، سەددام هەموو داخوازییەكانی ئەنجومەنی ئاشتیی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان بۆ رێدان بە پشكێنەرانی چەكی كۆمكوژ بۆ هاتنە عێراق جێبەجێدەكاو شەڕ هەڵناگیرسیٚ. هێندەك دەبێژن، ئەمریكا بێگومان پەلاماری عێراق دەدا، بۆ وێنە بەڕێز مەسعوود بارزانی لەهەڤپەیڤینێكدا لەگەڵ رۆژنامەی "الحیاة" گوتی: "لێدانی رژێمی عێراق بڕیاری لەسەر دراوە. كەینیٚ‌و چۆن، ئەوە نازانم، بەڵام كێشەی لێدان باسێكەو بڕاوەتەوە" (رۆژنامەی "الحیاة" ژ/ 14446، 2002/10/8).

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناكەم ئەمریكاییەكان هێندە سادە بن كە نەزانن لەوڵاتێكی وەك عێراقدا شاردنەوەی چەند لابۆر (مختبر)ێك بۆ بەرهەمهێنانی چەكی كیمیایی، یان بیۆلۆژی هێندە گران بیٚ كە چارە نەكریٚ‌و، پاش گەڕانەوەی پشكێنەرەكان بەدەستی ڤالا، سەر لەنویٚ دەستپێنەكاتەوە. لەگەڵ ئەوەش، ئەمریكا ئەوڕۆ تەنیایەو دوور نییە لەباری ناچارییەوە جاریٚ بێدەنگ بیٚ‌و پاش هەڵبژاردنی نویٚ لەئەمریكا سیاسەت نەگۆڕیٚ. جا بۆ ئەوەی كوردەكە نەبیٚ بە "كوردەكەی لە هەردوو جەژنان بوو" پێویستە رامیارانی كورد بكەونە دەستپێشكەری. لێرەدا پێشنیازێك دەخەمە ڕوو بۆ لێوردبوونەوەو وتووێژكردن لەسەری:

چ دەبیٚ ئەگەر پەرلەمانی كوردستان پاش تاوتۆكردنی هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوەی وڵات، ئەم پێشنیازەی كە دەیكەم، لەگەڵ ئەمریكاو بەریتانیا باس بكاو بەڕێككەوتنێكی پەیماننامەیی كە هەر سیٚ لا دەروێستی راگرتنی بن، بانگەوازێك دەربكا بۆ سەددام كە خۆی‌و خێزان و كەسوكارو دەستوپێوەندی بێنە كوردستان و ئەمریكاو بەریتانیا گەرەنتی ئەوە بدەن كە دەستنەبەن بۆیان. ئەمەش بەرامبەر بەوەی سەددام لەبەردەم پەرلەمانی كوردستاندا داوای لێبوردن لە نەتەوەی كورد بكاو هەر لەو كاتەشدا دەستەبەر ببیٚ بەوەی كە كۆمیتەیەك لەكوردستان دروستببیٚ بۆ پێكەوە نانی حكوومەتێكی كاتی كە هەڵبژاردنێكی دیمۆكراتانە لەباشووری كوردستان و عێراقدا بەسەرپەرشتیی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان ساز بكاو، هەتا باری وڵات دادەمەزریٚ‌و سیستەمی نویٚ جێی خۆی دەگریٚ، هێزێكی سوپایی كە لەسەت هەزار پێشمەرگە پێكهاتبیٚ لەبەغدا جێگیر ببن بۆ پاراستنی حكوومەتی كاتی‌و بەدیهێنانی بڕیارەكانی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان و رێگرتن لەجەنگێكی تەڕو هیشك سووتێن و گۆڕینی رژێمی عێراق بەشێوازێكی ئاشتی‌و بەربەستكردنی دەستدرێژیی دراوسێیەكان بۆ سەر باشووری كوردستان و عێراق.

ئەز نازانم هەڵوێستی كوردو سەددام بەرامبەر ئەم پێشنیازە چۆن دەبیٚ. بەڵام بێگومان كە شەڕ قەوماو سەددام و لەشكرەكەی دەرفەتیان هێنا دەستبكەنەوە، ئەوا هەتا دەكوژرێن، زیانێكی یەكجار زۆر بەهەموو لایەك دەگەیەنن. پاش ئەوەش وڵاتێكی كاول بوو دەكەوێتە دەستی دراوسێیانی نەیار. خۆ ئەگەر سەددام نەكوژراو توانی دەرباز بیٚ، ئەوا پێی دەڵێن "راكردوو"و "هەڵاتوو"، بەڵام پەنابردنی سەددام بۆ كوردستان بەو شێوەو مەرجەی لەسەرەوە باسمكرد، وەك ئەوە نییە كە سەددام پەنابباتە بەر دەوڵەتێكی عەرەب، یان ناعەرەب. لەهاتنی سەددام بە خۆی‌و ماڵ و منداڵ و خزم و كەسوكارییەوە بۆ كوردستان، بەنیازی داخوازیی لێبوردن و ژیان لەكوردستان تا ئەو رۆژەی خودیٚ پێی خۆش بیٚ، هیچ جۆرە سەرشۆڕییەكی تێیدا نییە. ئەز تا ئەو هەندازەیەی كورد دەناسم، لێی دەبوورن. چۆنكە تائێستە

لەگـەڵێك تـاوان و خراپـەكاری بـوردوون. هـەر بـۆ نموونـە نـزار خـەزرەجیو وەفیـق سـامەرایی لـەڕێی كوردسـتانی رزگـاركراوەوە روویـانكردە ئـەورووپا. ژمارەیـەكی زۆریـش لـەكادرەكانی بـەعس ئێـستە لـە هەولێرو سلێمانیو دهۆك كاربەدەستن.

ئەوجا ئەگەر كورد لەم تاقیكردنەوەیەدا سەركەوتووبن، ئەوا بەگـەلێك ئـاواتی خۆیـان دەگـەن و هـەموو ئاشتیخوازێكی ئەم جیهانەش سوپاسبژێری كورد دەبن و، چ دەبیٚ ئەگـەر ئەمـەش تاقیبكەینـەوە. كـورد گوتوویانە: "كردوو پەشیمان بیت باشترە لە نەكردوو پەشیمان".

2002/10/10

میدیا، ژ 134، 2002/10/15

"کۆنفرانسی بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن (14-2002/12/17)

خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەری نەتەوەی کورددا

پاش نێزیکەی ساڵێك هاتوچۆو وتووێژو چرپە چرپ و لێکتۆران و ئاشتبوونەوەو دیسانەوە لێکتۆران، ئەوجا بەدەستێکەڵیی راستەوخۆی ئەمریکا، زۆربەی زۆری ئەوانەی خۆیان بە بەرهەڵستکارانی رژێمی سەددام دەزانن، هەوڵیاندا کە لەبرۆکسل (پێتەختی بەلجیکا) کۆببنەوە بۆ باسی "دواڕۆژی عێراق دوای سەددام"، بەڵام بەلجیکا رێینەدا پێیان، ئەوجا ناچار بوون لەلەندەن کۆببنەوە، چۆنکە بەریتانیا تاکە وڵاتێکی ئەوروپاییە کە هەڵوێستی بەرامبەر رژێمی عێراق وەك هەڵوێستی ئەمریکایە. لەم کۆبوونەوەیەشدا، بڕێك لەبەرهەڵستکارانی عێراق بەشدار بوون، لەنێو ئەوانەدا، دوو زلحیزبە کوردییەکە (ینك و پدك)و "بزووتنەوەی ئیسلامیی کوردستانی عێراق"ی مەلا عەلی، هەروەها "ئەنجومەنی باڵای شۆرشی ئیسلامیی لەعێراقدا" بەسەرکردەیەتیی محەمەد باقیری حەکیم و، چەند دەستەیەکی دیکەی وەك "بزووتنەوەی ویفاقی وەتەنی"ی ئەیاد عەللاوی،و "بزووتنەوەی شاخوازیی دەستووری" بەسەرکردەیەتیی شەریف عەلی ئیبنی حسەین و، "کۆنگرەی نیشتمانیی عێراق" بەسەرکردەیەتیی ئەحمەد چەلەبی، کە ئەم چوارەی دوایی لەگەڵ دوو زلحیزبە کوردییەکە بە "دەستەشەشێکە" ناسراون و، هەمووشیان ئەندامن لە "کۆنگرەی نیشتمانیی عێراق"دا، بێجگە لەمانەش خەلیل زەلمای، وەك نوێنەری سەرکۆماری ئەمریکا، جۆرج دەبلیو بوش، ئامادە بوو. "دەستەشەشێکە" لەسەرەتاوە وا بەتەمابوون کە هەر خۆیان ببنە سەر گەورەی کۆنفرانسەکە لەگەڵ ژمارەیەك لەکەسانی بەسەر زاری "سەربەخۆو بیّ لایەن"، لیّ لەراستیدا بەدڵی ئەم حیزب و ئەو حیزب هەڵسوڕاو، بەڵام لەئەنجامی ئەوەوە کە لەلایەنەکانی دیکەوە گوشار خرایە سەریان، ناچار بوون دەرگە بکەنەوە بۆ ژمارەیەکی زۆر لەکۆمەڵ و حیزبۆلکەو ماستاوکەرو کۆنە بەعسیو تۆرانی، تا ژمارەی بەشداران گەیشتە 370 کەسێك. بەقسەی هێندەك لەرەخنەگران، کۆنفرانسەکە هەر سەددام و عەلی حەسەن مەجیدو خەزرەجی کەمبوو.

لێرەدا دەمەویّ ئەوەی لەم کۆنفرانسەدا سەرنجراکێش بوو، بەتایبەتی لەبارەی کوردەوە، بەکورتی لەچەند خاڵێکدا بخەمە بەرچاو، ئەگەرچی خۆم بانگنەکرا بووم بۆ کۆنفرانسەکە، بەڵام بەهۆی دەزگەی راگەیاندنی گشتییەوە، ئاگام لەرووداوەکانی نێو کۆنفرانسیش هەیە:

1– ژمارەیەکی زۆر کەسانی سەربەخۆی ناسراو باگنەکرابوون، هەروەها ژمارەیەك حیزب و کۆمەڵەی عێراقی وەك حیزبی دەعوەی ئیسلامیو حیزبی کۆمۆنیستی عێراق و حیزبی بەعسی عەرەبی (سەر بەسووریا) هەرچەندە بانگکرا بوون، بەڵام هێندیکیان بەشدارییان نەکرد. هێندیکیان بەتایبەتی کۆمەڵە ئیسلامییەکان –وەك دەڵێن– خۆیان لەکۆنفرانسەکە کێشایەوە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق بانگنەکرابوو، هێندەك لەئەندامەکانی ئەم حیزبە لەبەر دەرگەی شوێنی کۆنفرانسەکە دەستیانکرد بەخۆپێشاندان لەدژی کۆنفرانسەکەو بەکەینوبەینێکی ئەمریکایی دایانە قەڵەم. ئەز بیرو بۆچوونم لەگەڵ بیرو بۆچوونی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق یەك نییە، بەڵام کە باسی دێمۆکراسی دەکریّو کەسانی وەك وەفیق سامەڕایی کۆنەکاسەلێسی دەستی سەدام و، سەنعان ئاغای تۆرانی دەسکەلای

رژێمی ترك، دەكەنە لیژنەی "التنسیق والمتابعة"ەوە، دەبوو ئەوانیش بانگبكرانایە، چۆنكە ئەوانیش هەن.

2-بەشێكی ئەو كەسانەی كە گوایە "بێ لایەن"ن و، بۆ كۆنگرە بانگكرابوون، لەوانە بوون كە هەرچەندە خۆیان بەناحیزبی دەدەنە قەڵەم، بەڵام لە هەڵسوكەوتیاندا دیارە كە لەدڵدا سوێند بەسەری حیزبەكان دەخۆن. شایانی باسە، تاكە یەك كوردی رەخنەگر لەسیاسەتی حیزبەكانی كوردستان بانگنەكرابوو و، یەك كوردی نەتەوەیی لەكۆنفرانسدا نەبوو.

بۆ وێنە: یەك كەسی سەر بەكۆنگرەی نیشتمانیی كوردستان بانگنەكرابوو. یەكێكی وەك خەباتكاری ناسراوی كورد، جەواد مەلا كە هەر لەمنداڵییەوە تائێستە بێوچان و بێهیچ چاوەڕوانییەك بۆ كورد تێدەكۆشێ، بانگنەكرابوو، ئەمە لەكاتێكدا كە هەزاران كوردی باشوور هەن كە پشتگیری كۆنگرەی نیشتمانیی كوردستان دەكەن. هاوبیری هێژا جەواد بەڕێكەوت چاوی بەسكرتێرەكەی شەریف عەلی، واتە، عەباس قەرەغۆلی كەوتبوو و پێیگوتبوو "بانگنەكراوەو حەز دەكا بەشداریبكا وەك گوێگر"، ئەویش گوتبووی "زۆر باشە"و "خیر انشاءالله"و نێوی جەوادی دابوو بە"لیژنەی تەكنیك" (اللجنة الفنیة) كە بریتی بوو لەئەندامانی "یەكێتیو پارتی"، بەڵام ئەوان جەوادیان بانگنەكردبوو، ئەمەش لەپاداشی ئەوەدا كە جەواد چەند ساڵێك هەوڵی كوژاندنەوەی شەڕی چەپەڵی نێوان پارتیو یەكێتیو ئاشتكردنەوەیانیدا، ئەو شەڕە ماڵوێرانكەرەی كە بەقسەی مام جەلال تەنێ 3000 كوردی تێدا كوژرا كە راستییەكەی لەوە پترەو تائێستەش كەس باسی ئەوە ناكا كە بەرپرسیاران و گوناهبارانی ئەو خوێنرێژیو كوردكوژییە كێ بوون؟ دەبێ ئەوەش بڵێم كە هەر بەسایی هەوڵ و تەقەلای هاوبیر جەوادەوە بوو كە دۆزی هەشت هەزار بارزانییە بێسەرو شوێنكراوەكان خرایە بەردەم كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان و، كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان، هاوبیر جەوادیان بەتایبەتی بانگكردو مەسەلەكەیان لەگەڵ باسكردو خستیانە ئەجەندەوە. شایانی باسە، یەك دوو كەسی سەر بەڕێبازی نەتەوەیی بانگكرابوون، بەڵام بانگێشتنەكە، یان وا درەنگ نێردرابوو بۆیان كە پێیاننەكرێ فریای كۆنفرانسەكە بكەون، یان بەڕێككەوتنی لەوە پێش لەگەڵ دەوڵەتە دراوسێییەكانی "هەرێمی نەفرین" بۆ ئەوەی رێنەدەن پێیان بەوڵاتەكانیاندا تێپەڕن، نەیاتوانی بەشدار بن، لەبەر ئەوە ئەوانیش ناچار بوون بەدەستی ڤالا (بەتاڵ) بگەڕێنەوە شوێنی خۆیان. بەڵێ.. ئەم كارو كردارە دزێوانەش نێودەنێن "دێموكراسی".

ئەوجا ئەگەر ئەمە سەرەتای "دێموكراسی"ی ئەم بەڕێزانە بێ، كە جارێ هێشتا عێراق بەدەست سەددامەوەیە، ئەی ئەگەر عێراق كەوتە دەست ئەمانە، داخوا رەنگ و تامی دێموكراسی چی لێ دێ؟ كورد باشیان گوتووە "مانگ هەر سەر لەئێوارێوە دیارە".

سەیر ئەوەیە كە لەكاتێكدا هەڵوێستی زلحیزبەكان بەرامبەر بەكوردی پاكژو تێكۆشەرو كەزەب شەوات (جگەر سووتاو) ئاوا دوژمنانەو ساختەكارانەیە، هەڵوێستیان بەرامبەر خەڵكانی دیكە جۆرێكی دیكەیە. هەر بۆ وێنە: عەلیرەزا نووری زادە كە یەكێكە لەهاوكارانی هەفتەنامەی فارسی "كیهان" كە سەر بەشاپەرستەكان و نەیاری رژێمی ئێرانەو لە لەندەن دەردەچێ، بێجگە لەوەش هەڵوێستی ئەم هەفتەنامەیە هەر لەكۆنەوە بەرامبەر بە كورد دوژمنانەیە، لەژمارە (936)ی 19-2002/12/25دا لەبارەی كۆنفرانسەكەوە دەنووسێ:

"هێندەك بەعەرەبی قسە دەكەن، چەند كەسێكیش بەكوردی، بەڵام دەنگی فارسیزمانان لەهەموویان بەجۆشترە.. ئای چەند هەست بەشانازیدەكەم كاتێك دەبینم كە زۆر كەس هەر لەكوردەكانەوە بگرە كە

ئامادەبوونیان لەکۆنفراسەکەدا بەرچاوە، تا دەگاتە شیعەکان، کە هەرچی چۆنێك بیٚ، لەرەوتی مێژوودا بەئێرانەوە بەستراون، بەفارسی قسە دەکەن.." ئەوجا دەبێژێ: کاتێك کە ئاغای جەلال تاڵەبانی لەنێوان پاسەوانان و ژمارەیەك لە بەشداران و هەواڵگوزاراندا لەکۆبوونەوەکە هاتە دەریٚ و لەنێو ئەو هەموو خەڵکەدا دەستی منی گرت و بەهەموو لوتف و دڵپاکییەکی کوردیی خۆیەوە گوتی: "بابچینە پەنایەکەوە کەمێك دەردە دڵ بکەین، ماندوو بووم.. (ئەو دەمە) هێندێك لەهەواڵگوزارەکان پێیان وابوو کە ئەز لەهێندەك نهێنی ئاگادارم کە خەڵکی دی ئاگایان لێی نییە، بۆیە هەرچییەك روویدەدا، دەگەڕان بەدوای مندا، تا بزانن مەسەلە چییە..".

شایانی باسە، ئەم کردەوەیە لەکاتێکدایە کە سەرکردەکانی "ینك" زوو زوو سەری مەلاکانی ئێران دەدەن و لەسلێمانی کۆبوونەوەی گەورە گەورە رێکدەخەن بۆ یادی ساڵڕۆژی مردنی خومەینیو بەدرێژایی رۆژ، پەسنی "چاکەی خومەینی بەسەر کوردەوە" دەدەن. ئەمەش ئەو سیاسەتەیە کە جارێکیان رۆژنامەنووسی لوبنانی (حازم صاغية) لەرۆژنامەی "الحياة"دا بەوپەڕی گاڵتەپێکردنەوە نووسی بووی: "لكل مقام مقال".

3–لەکۆنفرانسدا باسی "فیدەرالیزم" کراو، بڕیاردرا کە عێراقی دوای سەددام، عێراقێکی فیدەراڵی بیٚ، بەڵام بڕای بڕای باس لەوە نەکرا کە شێوەی ئەو "فیدەرالیزم"ە چۆن چۆنی بیٚ. فیدەرالیزم، وەك لەگەلێك لەگوتارو سەمینارەکانی خۆمدا باسمکردووە، سیستەمێکی سنوور دیار نییە، بەڵکو جۆری زۆرە. تەنانەت دابەشکردنی وڵاتێك بەسەر چەند ستانێکدا (لیوا)و دانی مافی بەڕێوەبردنی هێندەك کاروباری سادەی بەڕێوەبەرێتی بە هەر ستانێك لەو ستانانە (وەك عێراقی سەردەمی شایەتی)، ئەوەش هەر جۆرە فیدەرالیزمێکە، کۆمارەکانی یەکێتیی سۆڤیەتی دوا بڕاو، جۆرە فیدەرالیزمێك بوون، یۆگۆسلافیای سەردەمی تیتۆو چیکۆسلۆفاکیای پێش جیابوونەوەی چیکەکان و سلۆڤاکەکان لەیەك، جۆرێکی دیکە بوون، ئەڵمانیاو ئەمریکا هەریەکەیان جۆرە فیدەرالیزمێکە کە لەیەکناچن. ئیسپانیاو پاکستانیش هەریەکەیان جۆرێکی دیکەیە لەباری سیستەمی فیدەرالیزمەوە. کەواتە، فیدەرالیزم پێوەندیی بەجۆری رێککەوتنەوە هەیە لەنێوان دەسەڵاتی نێوەندیو دەسەڵاتی هەرێمیدا. ئەوجا لەکاتێکدا کە رادەی ئەو دەسەڵاتەو، سنووری ئەو خاکەی کە ئەو دەسەڵاتە دەیگرێتەوە، هەر لەئێستاوە بۆ باشووری کوردستان دیارینەکریٚو، کار بخرێتە پاش رووخانی سەددام و، بڕیاردان لەسەر ئەوەش بەگشتپرسیی هەموو "گەلانی عێراق" بیٚ، نەك بەدەستی کورد خۆی بیٚ، ئەوا با هەر لەئەوڕۆوە "فاتیحا"ی "فیدەرالیزم" بخوێنین و، وا گەڕاینەوە سەر سفرو سفر بەدەستەوە.

وادیارە مێژوو دووبارە دەبێتەوە، کاتی خۆشی (سەرەتای ساڵی 1970) کە چەند کۆنە زوڕناژەنێکی رژێمی تیرۆریستی سۆڤێت، وەك "قسەکەر"ی شۆرشی ئەیلوول، کەوتنە وتوویژ لەگەڵ رژێمی بەعسی لەبەغدا، ئەوەبوو نەباسی کەرکووك و نەباسی گوێڕو مەخموورو مووسڵ و خانەقین و کووت و، نە باسی فەیلییەکانیان لەگەڵ بەعسییەکان برێنرانەوە، هەروەها "نوێنەری شۆرش" پێیان لەسەر ئەوەش دانەگرت کە عێراق بەشێك نییە لەنەتەوەی عەرەب و، دەبیٚ دەستووری عێراق بگۆڕدریٚ، بەڵکو کارەکەیان بەنیوە ناتەواوی بەجێهێشت و، هێنانەدی "ئۆتۆنۆمی"یەکەشیان خستە پاش چوار ساڵ. ئەنجامی ئەم "دەمخواری"یەی "نوێنەرانی شۆرشی کورد" ئەو هەرەسە گەورەیە بوو کە تووشی شۆرش و، ئەو چارە رەشییە بوو کە تووشی نەتەوەی کورد بوو. وادیارە چارەنووسی کورد هەر ئەوەیە کە هەموو جارێك و، پاش ئەم هەموو قوربانییە، وەك "کورتانەکەی جەجال" سەر لەنویٚ بیدووریٚتەوە، بەڵام

داخی گەورە ئەوەیە ئەو "کورتانە" هەموو جارێك بەدەستی دەستڕۆیشتووان دەدرێنرێ‌و بەدەستی ڕەشووڕووت و هەژاران و ژنانی لێقەوماوی کورد دەدوورێتەوە. ئەمەش ئەگەر بیتۆ ئەو "کورتانە" ئەمجارە جێی دەرزیلێدانی پێوە مابێ.

4-حیزب و کۆمەڵ و سیاسەتکارانی کورد، پاش ڕێککەوتنی 11ی مارتی 1970 کەوتنە چەپڵەڕێزان بۆ ئەو ڕێککەوتنە کە بەسەر سەرکردەی شۆرش، بەهەشتی مەلا مستەفای بارزانیدا سەپێندرا. تاکە ڕێکخراوێکی کورد کە گومانی خۆی بەرامبەر بەو ڕێککەوتنە خستەڕوو "یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەوروپا" (نوکسە) NUKSE بوو کە لەڕۆژنامەکەیدا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" لێیدوا. ئەو ڕۆژنامەیە بەزمانی ئەڵمانیو بەسەرنووسەریی هاوبیری خەباتکار، هەندازیار بروسك ئیبراهیم دەردەچوو. وەك گوتم، ئەنجامی ڕێککەوتنەکەی 11 مارتی حەفتا، دیمان چۆن بوو. ئێستەش مرۆڤی هەڵمەتەکاسەو حیزبحزێینەکەر کەوتۆونەتە هاشەو هووشەو هەڵدانی ئەنجامە "باشەکان"ی ئەم کۆنفرانسەی لەندەن. خۆ ئەگەر بەهوردی لێکیبدەینەوە، ژێرکەوتنێکی گەورەیە بۆ کوردو سەرکەوتنێکی گەورەیە بۆ تۆرانیزم و داگیرکەرانی کوردستان، چۆنکە ئەگەر ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا، دیارە وەك ئەمریکاییەکان خۆشیان دەبێژن، سەیرانێك نابێ، نە بۆ ئەمریکاو نە بۆ کوردو نە بۆ خەڵکی عێراق، بەڵام ترك دەبنە ئاغای باشووری کوردستان. ئەوەتە سەفیری ئەمریکا لەئەنقەرە بەئاشکرا گوتی: "ئەمریکا ڕێنادا بەکورد کە لەباکووری عێراقدا دەوڵەتێکی کوردی دروستبکەن، ڕێنادا بەکورد کەرکووك بخەنە سەر هەرێمە ئۆتۆنۆمییەکەیانەوە. ترکمانەکانی کەرکووك کە زۆرینەی خەڵکی کەرکووکن (ئاوا!)، مافیان دەپارێزرێ‌و لەحکوومەتی نێوەندییدا دەسەلاتیان دەبێ. نەوتی کەرکووك بەدەست حکوومەتی نێوەندییەوە دەبێ، عێراق یەك دەوڵەتی یەکتا دەبێ‌و کورد لەنێو عێراقدا دەمێننەوە". (ئەم قسانە لەڕادیۆی "العراق الحر"ەوە، کە ڕادیۆیەکە بەپارەی ئەمریکا دەچێ بەڕێوە، بەهۆی پەیامنێرەکەیەوە لەئەنقەرە کە ترکمانێکەو نێویاننەوە "جان لوتفی" لەڕۆژی 12/21دا بلاو کرایەوە).

ئەوجا ئێستە ئەگەر کەرکووکی کوردستان، سەددام بیکا بەعەرەبستان، یان ڕژێمی ترك و سەنعان ئاغای دەسکەلای ترك بیکەنە تۆرانستان، جیاوازی بۆ کورد چییە؟ کورد باشیان گوتووە: "بۆ کوردی هەژار، چ گورگ و چ سوار"!. شایانی باسە، یەکێك لەبڕیارەکانی کۆنفرانسی لەندەن ئەوەیە کە "بەرژەوەندیی دەوڵەتەکانی دراوسێیی عێراق"، واتە بەرژەوەندیی دەوڵەتانی ترك و فارس و عەرەب بپارێزدرێ، باشە پاراستنی ئەم بەرژەوەندییە لەسەر حسێبی کێ دەبێ بێجگە لەکورد؟

5-نوێنەرانی دوو زلحیزبە کوردییەکە، چەند جارلەکۆنفرانسەکەدا گوتیان "کورد دەوڵەتی ناوێ‌و هیچ کوردێك نییە بیر لەدەوڵەتی کوردی بکاتەوە". ئەم قسەیەش لەهەموو شوێنێك بەبۆنەو بێ بۆنە دەکەن. ئەمەش بەڵگەیەکی بەهێزە بۆ ئەوەی کە ئەوان باوەڕیان بەدیمۆکراسی نییە، چۆنکە ئەوان تەنێ مافی ئەوەیان هەیە بەنێوی حیزبی خۆیانەوە قسە بکەن، نەك بەنێوی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی باشووری کوردستان، یان خەڵکی "هەرێمی نەفرین"ەوە. ئەگەر دەفەرموون "کورد دەوڵەتیان ناوێ"و دەیانەوێ پاش یانزە ساڵ سەربەستیو جیابوونەوە لەڕژێمی دەستوەشێنی عێراق، جارێکی دی بچنەوە نێو قەفەسە هاسنینەکەی عێراق، دەبا بفەرموون گشتپرسییەکی ئازاد لەو هەرێمەدا داخۆیانیبکەن، تابزانین خەڵکی ئەو هەرێمە چیاندەوێ. چەند جار ئەم گشتپرسییە لەلایەن کۆنگرەی نیشتمانیی

کوردستانەوە داواکراوە، بەڵام لەلایەن زلحیزبەکانەوە گوێنەدراوە پێی و، ئەوەش بەڵگەیەکە بۆ ئەوەی کە باوەڕیان بەدیمۆکراسی نییە، بەڵکۆ خۆسەپاندن لەڕێی دەستدرێژیی میلیشیا چەکدارەکانیانەوە.

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناکەم کوردی "هەرێمی نەفرین" بیانەوێ بچنەوە نێو ئەو قەفەسە، چۆنکە هیچ گەرەنتییەك نییە کە جارێکی دیو، چەند جاری دی، کورد ئەنفال نەکرێنەوەو خاکەکەیان نەکرێتە عەرەبستان و گەلکوژی نەکرێ لێیان. ئەم "یەکێتیی عێراق"ەی کە زلحیزبەکان شانازیدەکەن پێوەی، هۆی بنچینەیی هەموو جۆرە کوێرەوەرییەکە کە حەفتا ساڵێکە لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە بەسەر کوردی باشوور هێنراوە، ئەوەش هەر پێوەندیی بەرژێمی بەعسەوە نییە. بەعەرەبکردنی کەرکووك، لەسەردەمی شایەتییەوە دەستیپێکرد، کاتێك رژێمی شایەتیی عەرەبی هێنایە حەویجەو نێوچەی بارزانی بۆمبابارانکردو چوار ئەفسەری کوردی لەسێدارەداو شێخ مەحموودی شای کوردستانی بەمردوویێتی دایە بەرگوللە، لەکاتی بەخاك سپاردنیدا لەلایەن جەماوەری کوردەوە. رژێمی قاسم بوو کە لە1961ەوە تارۆژی کوشتنی بەدەستی بەعسییەکان و ناسرییەکان (1963/2/8) لەشکرەکەیو جاشەکانی لەکوردستاندا کوردیاندەکوشت. ئێمە ئەمانەمان لەبیر نەچووەتەوە. عێراق دەوڵەتێکی دەستکردی بەریتانیایە، تەنانەت وەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ، ماوەیەك لەمەوبەر دانی بەوەدانا کە دروستکردنی عێراق هەڵەیەك بووە، دەوڵەتەکەی وی کردوویەتی، بەڵام زلحیزبەکانی کورد ئەو "هەڵە"یە، کە لەڕاستیدا تاوانێکی گەورەیە، بەپیرۆز دادەنێن.

6-هیچ دەوڵەتێکی عەرەبی، بێجگە لەکوێت، نوێنەری خۆی نەناردبوو بۆ کۆنفرانسەکە. کوێتیش لەبەر ئەوە نوێنەرێکی ناردبوو، چۆنکە سەددام، چەند رۆژێك بەر لەبەستنی کۆنفرانسەکە هەڕەشەی لەکوێت کردو، خەڵکی کوێتی هاندا کە دەستبوەشێنن لەکاربەدەستانی حکوومەتەکەیان و، ئۆباڵی پەلاماردانە سەر کوێتی خستە ئەستۆی حکوومەتی کوێت، ئاشکرایە هەموو دەوڵەتە عەرەبییەکان (کوێتیش لەنێو ئەوانەدا) عێراق بەوڵاتی عەرەب دەزانن و، لەدژی ئەوەن کە کورد هیچ جۆرە هەرێمێکی بکەوێتە دەست، تا فەرمانڕەوایی بەسەرەوە بکا. هەموویان باسی "یەکێتیی خاکی عێراق"و "دەوڵەتی عێراق"و "گەلی عێراق"و "حکوومەتی عێراق" دەکەن و، بێجگە لەکوێت (ئەویش پاش هەڕەشەی سەددام)، هەموویان لەگەڵ ئەوەن کە سەددام بمێنێ‌و، ئەمریکا دەستنەوەشێنێ لێی و، هێندێکێشیان وەك سەرکردەی یەمەن، عەلی عەبدوڵڵا سالح، بەئاشکرا دەبێژێ "سەددام بووە بەنیشانە (رمز)ی عێراق و گەلەکەی"و، هەروەها گوتی "دەبێ کۆمەڵەی دەوڵەتە عەرەبەکان" بەیەك دەنگ بێژن "نامانەوێ پەلامار بدرێتە سەر عێراق"، "نامانەوێ دەوڵەتۆچکە دروستببێ" (کە دیارە مەبەست لەدەوڵەتۆچکە کوردستانە).

7-ئامادەبوونی نوێنەری جۆرج دەبلیو بوش، واتە دوکتۆر خەلیل زەلمای لەکۆنفرانسەکەدا، هەلێکی زۆر باش بوو بۆ زلحیزبە کوردییەکان کە هێندەك شتی زۆر گرنگ کە لەتاریکیدان رۆشنبکرێنەوە، بۆ وێنە: ئایە ئەمریکا گەرەنتی دەدا بەکورد کە لەشکری ترك نەیەتە باشووری کوردستانەوە، لەکاتێکدا کە ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە رێ بەدەوڵەتی ترك نەدا، دەستبخاتە کاروباری نێوخۆیی عێراقەوە؟ ئایە ئەمریکا چ دەورێك دەدا بەکورد لەکاتی پەلاماردانی عێراقدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە بەر لەپەلاماردانی عێراق، خەڵکی باشووری کوردستان رەخت (تجهیز) بکا بە دەمامۆك (کمامە)و دەرزی دژی نەخۆشییەکان (وەك ئاوڵەو گرانەتیٚ‌و رەشەگرانەتیٚ‌و.. هتد)و چەکی مۆدێرن بدا بەچەکدارەکانی کوردو، پەناگەیان بۆ ئامادە بکا بۆ خۆشاردنەوە لەکاتی جەنگدا؟ کە ئەمانە تائێستە

هیچیان نەکراون و نەکردنیان دەبێتە هۆی قڕکردنی هەزاران و سەت هەزاران کەس لەکاتی جەنگدا. ئاشکرایە کەسێك لەحیزبییەکان دەمی هەڵنەپچڕا پرسیارێکی وابکا. ئەوجا ئەگەر لەشکری ترك، یان تۆرانییەکانی دەسکەلای لەنێو ترکمانەکاندا بکەونە کوشتاری کورد، ئەوا زۆر دوور دێتە بەرچاو کە ئەمریکا لەوەدا دژی ترك بوەستێ. ئەوەتە ساڵە ساڵانی ساڵە لەشکری ترك لەباکووری کوردستاندا کورد دەکوژێ بەنێوی "بەربەرەکانێی جیابوونەوەخوازی"یەوەو ئەمریکاش لەهەموو بارێکدا هەر لەسەر ترك دەکاتەوە. شایانی باسە لەمڕۆژانەدا لەئەوروپا باسی فلیمێکی بەڵگەدار (وثائقي) دەکرێ کە ڕۆژنامەوانی ئیرلەندەیی جێمی دۆران JaimieDoran لەئەفغانستان گرتوویەتی و ئەوە پێشاندەدا کە سەربازانی ئەمریکایی ئاگایان لەوە هەیە کە هەزاران دیلی تالیبانەکان لەلایەن ڕەشید دۆستەمی هەڤاڵبەندی ئەمریکاوە کوژراون. ئەم دیلانە لەمانگی نۆڤەمبەری 2001دا، هێندێکیان لەکاتی گواستنەوەیاندا بۆ گرتووخانە لەڕێ مردن و، ئەوانی دیکەش گوللەباران کران و، هەمووشیان پێکەوە لەگۆڕستانێکدا کران بەژێر خۆڵەوە بەبەرچاوی سەربازانی ئەمریکایەوە. ئەم فلیمە لەلایەن تەلەڤزیۆنی ARDی ئەڵمانییەوە ڕۆژی 12/16و کاتی 21:55 پێشەندرا. ئەگەرچی ئەمریکاییەکان گوتیان ئەمە درۆیەو بوختانە، بەڵام ئەو فلیمە شتێکە هەیە. شایانی باسە کە ڕەشید دۆستوم ترکی ئۆزبەکییەو لەلایەن ڕژێمی ترکەوە یارمەتیدراوەو دەدرێ. هەر لەم ڕۆژانەدا، ئەحمەد چەلەبی لەئەنقەرەیەو دەیەوێ لەشکری ترك بباتە باشووری کوردستانەوەو بە پشتگیریی لەشکری ترك ببێتە سەرکۆماری عێراق، ئەوە لەکاتێکدا کە سیاسەتکاران و کاربەدەستانی کورد، بەدەم دژی هاتنی لەشکری ترکن بۆ باشوور، بەڵام مام جەلال دەبێژی "دژی ئەوە نییە لەشکری ترك لەسنووری پەیمانێکی نێو نەتەوەییدا بکشێتە عێراقەوە"، چونکە "ترکیا" بەقسەی مام جەلال "دەوڵەتێکی دۆستە". سەیر ئەوەیە لەشکری ئیسرائیلیش دەیەوێ لەگەڵ لەشکری ترك بەشدارییکا بۆ "بەربەرەکانێی تێرۆریزمی ئیسلامی" و "جیابوونەوەخوازیی کورد" لە"باکووری عێراقدا".

8-لەکۆنفرانسەکەدا باسی مافی ژن و ڕۆڵی ژن و دواڕۆژی ژن لەکۆمەڵگەی کوردستان و عێراقدا بەشێوەیەك نەکرا کە ئەوە دەربخا کە کۆمەڵگەی دواڕۆژی پاش سەددام، هەر کۆمەڵگەی پیاو نابێ، بەڵکو کۆمەڵگەی ژن و پیاو دەبێ. ئەمەش پەڵەیەکی ڕەشە بەنێوچەوانی هەموو ئەوانەوە کە کۆنفرانسەکەیان بەڕێوەبرد.

9-لەکۆنفرانسەکەدا باسی ئەو تاوانانە کرا کە لەلایەن ڕژێمی عێراقەوە بەرامبەر بەگەلی کوردو عێراقییەکان کراوە، بەڵام هیچ لیژنەیەك پێکنەهێنرا بۆ دواکەوتنی نەخشەی دانی ئەو تاوانبارانە بەدادگەیەکی نێودەوڵەتان. دیارە ئەمەش لەکەسانێك چاوەڕواننا‌کرێ کە شایەتی بدەن بۆ نزار خەزرەجی کە "ئاگای لەگەلکوژیی کورد نەبووە و"وەفیق سامەڕایی" بە "دۆستی خۆیان" بزانن و بیخەنە لیژنەی "تنسیق ومتابعة"وە، هەروەها باسی ئەو کارگەو دەزگە ئەوروپاییانەش نەکرا، کە لەدروستکردنی چەکی کۆمەڵکوژدا یارمەتیی سەددامیان داوە. بەپێی ئەو بەڵگەنامانەی کە ڕژێمی سەددام ناردوویێتی بۆ کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، (80) کارگەی ئەڵمانی لەم یارمەتیدانەدا بەشدار بوون. نوێنەرانی زلحیزبەکان زوو زوو دەچنە لای کاربەدەستانی ئەڵمانیا، بەڵام هیچ کامێکیان ئەوەیان بەخەیاڵدا نایەت یارمەتیی سەتان کۆڵەواری چەکی کۆمەڵکوژ بدەن بەوەی پارێزەر (محامی) ڕابگرن بۆیان و کێشەکە بگەیەننە دادگەو، داوای قەرەبوو کردنی ئەو زیانە بکەن کە لەکورد کەوتووە. دیارە مردووەکان زیندوو ناکرێنەوە، بەڵام ئەڵمانیا دەتوانێ بەرامبەر بەوە زانستگەیەکی تەکنیکی

لەکوردستاندا دابمەزرێنیٚ و بودجەی تایبەتی ببڕێتەوە بۆی تا 25 سالٚ و، هەموو سالێك هەتا دە سالٚ، سەت خوێندکاری کورد لەزانستگەکانی ئەڵمانیادا وەربگریٚ بۆ خوێندن بەپارەی دەوڵەتی ئەڵمانیاو پارەیەکی باش بدا بەکۆڵەوارەکان و کەسوکاری کوژراوەکان. یەکێتی و پارتی هەردووکیان لەئەڵمانیا نوێنەریان هەیە، ئەریٚ بەڕاستی ئەوانە چ دەکەن؟

ئا لەم رۆژانەدا کە لەشکری ئەمریکا بەهەڤاڵبەندیێتی رژێمی ترك خۆی تەیار دەکا بۆ پەلاماردانی عێراق لەڕێی باشووری کوردستان و کوێتەوەو، زستانیش وا لەبەر دەرگە بەخۆیو سەهۆڵبەندانییەوە، مەترسیی ئەوە هەیە کە کۆمکوژییەك و گەلرەویێکی دیکە بەسەر کورددا بسەپێنری. خەڵکی سادە هەموو چاوەڕوانی ئەوەیاندەکرد کە کۆنفرانسی لەندەن، هیچ نەبیٚ، ڕیٚ و شوێن دابنیٚ بۆ کەمکردنەوەی ئەو مەترسییەو مسۆگەر کردنی دواڕۆژێکی خۆش بۆ ئەوانەی لەدەم گورگی جەنگ رزگاریان دەبیٚ، بەلاّم بەداخەوە کۆنفرانسی "بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن، وەك لەلایەن مرۆڤی کارزانەوە پێشبینیدەکرا، خۆڵ و دۆیەك بوو، بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەر نەتەوەی کورددا. ئاهوڕامەزدا نەتەوەی کوردو کوردستان بپارێزیٚ.

بەرلین 2002/12/22

میدیا، **ژ** 139، 2003/1/1

((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی، بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی))

لەژمارە (139)ی رۆژی 2003/1/1ی "میدیا"دا باسی کۆنفرانسی لەندەنم کرد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی بەپشتگیریی دوو زلحیزبە کوردییەکە سازیانکرد. هەروەها ئەنجامە زیانبارەکانیشیم بێپەردە خستە بەرچاو. شایانی باسە، هێشتا چلەی کۆنفرانس تێنەپەڕیوە، ئەوەتا لە گەلێك لاوە دەنگی ناڕەزایی و رەخنەگرتن لەکۆنفرانس بەرزبووەتەوە. کورت و کرمانجی، نە ئەو لایەنانەی کە دوو زلحیزبە کوردییەکە دەیانویست رازییانبکەن، رازیبوون،و نە بۆ دواڕۆژی کوردیش خاڵێکی ئەرێنی (ایجابی) خرایە سەر کاغەز کە مافی کورد، راستوڕەوان و بێگرێوگۆڵ، جێگیر بکا.

کۆنفرانسی لەندەن بە پاشگەزبوونەوەی دوو زلحیزبەکەو دەستهەڵگرتنیان (تنازل) لە چەند داخوازییەکی بنچینەییی کورد، کەوتە سەر پێ، وەك بەڕێز سامی عەبدولڕەحمان ئازایانە دانیپێدانا. تاکە بابەتێك کە پێوەندیی بەکوردەوە هەبوو، خاڵی "فێدەراسیۆن" بوو، کە لەکۆنفرانسەکەدا، بە "ئارەزووی دڵ و ئاواتی کورد" دانرا،و کۆنفرانس "رێزی خۆی" بەرامبەر دەربڕی، نەك بەمافێکی رەوای کورد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی "پەسند"یان کردبێ‌و دەستەبەربووبن بەوەی لەدەستووری هەمیشەیی عێراقی پاش سەددامدا بیچەسپێنن. سەیر ئەوەیە لەنێو بەشدارانی کۆنفرانسدا، کەسانی وای تێدا هەبوون کە قانوونیان خوێندووە، وەك بەڕێزان دوکتۆر نوری تاڵەبانی و مام جەلال تاڵەبانی، کە دیارە دەزانن کە "رێزگرتن"و "پەسند کردن" (قبول) لەباری قانوونییەوە زەوی‌و ئاسمان دوورن لەیەکەوە. بێجگە لەمەش سپاردنی مافێکی وای کورد، بەدەنگی سەرجەمی دانیشتووانی عێراق کە زۆربەیان ناکوردن، ئەنجامەکەی هەر لەئێستەوە دیارە کە ناهومێدی‌و رەنجەڕۆییە.

ئەوەی راستی بێ، ئێمە لەسەردەمێکدا دەژین کە کۆمەڵگەی کوردەواری تووشی سەرلێشێوانێکی یەکجار خراپکراوە. لەلایەکەوە، بەدەم هاوار دەکەین لەدەست ئەنفال و چەکی کیمیایی و بەعەرەبکردنی کوردستان، کەچی لەلایەکی دیکەوە، رۆژی لەدایکبوونی ئەو هێزە خوێنڕێژە تاوانبارە دەکەین بەجێژن کە دەوری سەرەکی گێڕاوەو دەگێڕێ لەداگیرکردنی باشووری کوردستان و کوژاندنەوەی هەموو شۆڕشەکانی کوردو ئەنفالکردن و بەعەرەبکردنی کوردستان و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و کوشتنی زارۆی کوردو سوکایەتیکردن بەرەشوڕووتی کوردو دەستدرێژیی بۆ ناموسی ژنانی کورد، لەمەش پتر دەبینە شایەت و پارێزەر (محامی)ی سەرکردەی سوپای عێراق "نزار خەزرەجی"و پاکانە دەکەین بۆی‌و دەبێژین "ئاگای لەئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی نەبووە".

لەلایەکەوە، باسی سەربەستی رادەربڕین و دێمۆکراسی دەکەین و، لەلایەکی دیکەوە، زۆر بەسەختی دەچین بەگژ خوێندکارانی زانستگەدا کە داوای بچووکترین مافی خۆیاندەکەن، وەك کەڵکوەرگرتن لە کۆمپیوتەرو سنووردانان بۆ ئەو مامۆستایانەی کە کۆنەبەعسی بوون و، لابردنی هێندەك نەرێتی دەوری بەرد، وەك دوورخستنەوەی خوێندکارانی کوڕو کچ لەیەك و، دوانەخستنی مانگانەی خوێندکاران.

لەلایەکەوە، باسی پاراستنی فەرهەنگ و ئاسەوارە مێژووییەکانی کوردستان دەکەین، بەڵام خانە سووتاوی سلێمانی کە شوێنەواری دەوڵەتی بابانە دەڕووخێنین، باسی مافی ژنان دەکەین، بەڵام بەڕۆژی نیوەڕۆ ژنان دەکوژرێن و لەسەریان هەڵنادەینێ، باسی مافی هەژارو رووتە دەکەین، بەڵام خۆپێشاندانی هێمنانەی خاوەن گالیسکە (عەرەبانچی)کانی سلێمانی بەوپەڕی توندوتیژییەوە سەرکوت دەکەین.

لەلایەکـەوە، باسـی رای گـشتیی گـەل دەکـەین و لەلایـەکی دیکەشـەوە، رووناکەینـە گـەل لـەرێی دەنگوەرگرتنێکی گشتییەوە، تابزانین خەڵکی هـەرێمی نەفرین لـەم رۆژە نازکە چڕو پڕەدا چییاندەوێ، پەرلـەمانێکمان هەیـە شـەش ساڵە وەك ئینگلیزەکـان دەبێـژن "ئێکسپایەر" بووە، کەچی هەڵبـژاردنێکی نویێ ناکەینەوە، تابزانین جەماوەری گەل، کێیان بەدڵە بۆ پەرلەمانی تازە.

لەلایەکەوە، هەزار سوێند دەخوێن کە جارێکی دیکە شەڕ بەیەکدی نافرۆشین و تفونەحلەت لەهەموو تێکبـەربوونێکی نێوخـۆیی دەکـەین، کەچـی هـەتا ئێـستەش میلیـشیاکانمان نـەکردووە بـە لەشـکرێکی یەکگرتوو بەسەرکردەیی جەنەڕاڵێکی سەربەخۆی نەتەوەیی.

لەلایەکەوە، باسـی دەسـتووری بنـچینەیی کوردسـتان دەکـەین، کەچـی تائێـستەش، دوو حکوومـەتمان هەیـەو نوێنـەرانی هـەردوولا لـەدەرەوەی ولات هەریەکـە بـەنێوی زلحیزبێکـەوە قسە دەکا، نـەك بـەنێوی حکوومەتی کوردستانەوە، کەچی گلەییش دەکەین کە بێگانە داننانیێ پێماندا.

باسـی کوردو کوردسـتان و زۆرداریـی رژێمـی بـەعس دەکـەین، کەچـی پـەرتۆکی قوتابخانـەکانمان هـی سەردەمی سەددامن و، زۆریان وێنەکەی سەددامیان پێوەیەو، هێندەك لەو پەرتوکانـە بـۆ منداڵی عـەرەب نووسراون، کەچی دەکرێن بەگەرووی منداڵی کورددا.

یـانزە سـاڵە حکومـەتین، کەچـی تائێـستە پۆسـتەیەکمان بـۆ دەرەوە نییـە. هـەتا ئێـستە نـەمانتوانیوە کۆمــەڵی نەتــەوە یــەکگرتووەکان و، تەنانــەت دەوڵــەتی ئــەمریکاو بــەریتانیا کــە لەگــەلێك رووەوە بەرژەوەندییان لەگەڵ بەرژەوەندیی ئەوڕۆی کورد یەکدەگرێتـەوە، دابینبکـەین، رێـی پۆسـتەیەکی دەرەوە بکەنەوە بۆمان و فڕگەیەك لەکوردستاندا دابمەزرێنن.

ئا لـەم رۆژەدا کـە ئـەمریکاو بـەریتانیا هـەتا هەندازەیـەك دۆسـت و دوژمنـی خۆیـان ناسـیوەو سـەنگ و سووکی "هەڤاڵبەندەکان"ی خۆیان لەرۆژی تەنگانەدا، کێشاوە، باشتر نـەبوو لـەباتی ئـەوەی کۆنفرانسی لەندەن بکەینە دوانگەیەك بۆ ئەوەی لەهەموو جیهاندا بلاویبکەینـەوە کە کورد ئەم سەربەستیەی ئەوڕۆ لەکوردسـتاندا هەیانـە، نایانـەوێ و، لەعـەرەبی تکریـت و سـامەڕا عێـراقیترن، هـەوڵی ئـەوەمان بدایـە ئـەمریکاو بـەریتانیا رازیبکـەین بـەوەی پـەیمانێك ببەسـتن لەگـەڵمان، یـان هـیچ نـەبیێ گـشتپرسییەکمان بکردایە لەو سیێ لیوایەدا، تابزانین ئایـە کورد بەراستی دەیـەوێ جارێکی دی بەعێراقەوە بنووسێنرێ، یان دەیەوێ ئەگەر هەر چاری نەما، ببێتە پرۆتێکتۆرات (محمیة)یێکی کۆمەڵـەی نەتـەوە یـەکگرتووەکان، وەك ئـەنجامی راپرسـییەکی سـەرەتایی لەهـەولێرو زاخـۆ پێـشانیداوەو، ماوەیـەکی درێـژ لەمەوبـەریش باسمکردووە.

ئەوانـەی دڵـسۆزی کـوردن و بەتـەنگ دواڕۆژی خـەڵکی کوردسـتانەوەن، دەبـیێ زەوی خۆشـبکەن بـۆ گشتپرسییەك لەو 3 ستانە (لیوا)داو هەر لەو کاتەشدا سـەرژمێرێك بۆ دانیشتووانی "هـەرێمی نـەفرین" بکریێ، چۆنکە کە شەڕ قەوما، یان بەهۆی کودەتایەکی ناکاوییەوە باری عێراق هاتە گۆڕان و، دەسەلاتێك هاتە پێشەوە کە بەدڵی داگیرکەرانی کوردستان و ئەمریکاو دەوڵـەتانی رۆژاوا بـوو، ئەو دەمـە کێـشەی کورد گوێ شلناکریێ بۆی، ئەوڕۆش رۆژی چوونەوە چیاو شـەڕی میلیـشیا نییـە، چۆنکە، نـە گـەلی کورد جـارێکی دی ئامـادەی دروونـەوەی کورتانەکـەی جەجاڵـەو، نەهەلومـەرجی نێوچـەیی و نێودەوڵـەتانیش رێی ئەو کارانـە دەدەن و، ئـەو حەلـە رەشـوڕووتی کـورد دەکەونـەوە رەوکـردن و دەبـن بـەئاردی نێـو درك.

لەبەر ئەوە باشترین شت لەم رۆژەدا گشتپرسییە، گشتپرسی.

2003/1/26

میدیا، ژ 141، 2003/2/1

ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد

ئاگری سۆری جەنگ وا لەبەر دەرگەی کوردستان بڵێسەی دێو، جیهان بووە بەدوو بەشەوە: بەشێکی "بەرەی جەنگی دژ بە سەددام" بەسەرکردەیەتیی ئەمریکاو بەریتانیاو، بەشێکیشی، گوایە "بەرەی ئاشتی" بەسەرکردەیەتیی فەرەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین. بەرەی گوایە "ئاشتی" دەڵێن: "ئەمریکا مەبەستی لەم جەنگە نارەوایە، دەستگرتنە بەسەر نەوتی عێراقدا". بەلاّم کورتە سەرنجدانێکی رابوردوو و ئێستەی دەوڵەتانی فەرەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین، بەسە بۆ ئەوەی باوەڕ بەوە بهێنین کە ئەم رژێمانەی ئەوڕۆ خۆیانکردووە بە "کۆتری ئاشتی"، هەر ئەو رژێمە هەڵمەتە کاسەو بێرەوشت و چاوچنۆکانەن، کە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، سالاّنی سالّ سەددام و رژێمە تێرۆریستەکەیان بەهەموو جۆرە چەکێکی قرکەر پڕ چەك کردووەو، چاویان لەوە پۆشیوە کە رژێمی سەددام، بە بەر چاوی هەمووانەوە، ئەنفالی لەکورد کردووەو، هەڵەبجەو سەردەشت و بادینان و زەردیئاوا (قەراخ)ی کیمیابارانکردووەو، نیو ملیۆن کوردو، یەك ملیۆن عێراقی و ئێرانی و کوێتیی کوشتووەو، ملیۆنێك کوردو دوو ملیۆن عێراقی دەربەدەر کردووەو، چوار هەزار گوندی کوردستانی لەگەڵ زەوی تەختکردووەو، هەر کەسێکیش کەمە رەخنەیەکی لێگرتبێ، یان زمانی بڕیوە، یان گوێی بڕیوە، یان چاوی هەڵکۆڵیوە، یان دەستدرێژیکردووەتە سەر ناموسی خۆیو کەسوکاری، یان بەجۆرێك لەنێوی بردووە. بەلاّم ئەوڕۆکە ئەمریکا هاتووەتە سەر ئەوەی کە لەمانی سەددام و رژێمەکەیدا مەترسییەکی گەورە بۆ خۆیان دەبینن و، ئەم هەڵوێستەشیان لەهێندێك رووەوە لەگەڵ بەرژەوەندیی کوردو خەڵکی عێراق یەکدەگرن، ئەوەتە دەوڵەتانی بازرگانیکەر لەگەڵ سەددام، کەوتوونەتە باسی "ئاشتی و ئاشتیخوازی"!و "گوێڕایەلیی" بڕیاری "کۆمەڵی نەتەوە یەککگرتووەکان" –ببوورن– دەوڵەتە یەککگرتووەکان، وەك ئەوەی سەددام لەماوەی یانزە ساڵدا (17) بڕیاری دەوڵەوتە یەککگرتووەکانی ژێر پێ نەخستبێ! سەیر ئەوەیە، وەزیرەکانی فەرەنساو ئەڵمانیا دەفەرموون کە "مافی گۆڕینی رژێمی عێراق بەدەستی ئەمریکا نییە، بەڵکو بەدەستی گەلی عێراق خۆیەتی". بەڕاستی فەرەنساییەك و ئەڵمانییەك، دەبێ زۆر روویان قایم بێ، کە لەم قسەیە شەرمنەیانگرێ، ئەگەنا، گەلی ئەڵمانیا نەبوو کە رژێمی هیتلەری رووخاندو، گەلی فەرەنساش نەبوو کە لەشکری هیتلەری لەفەرەنسا دەرکرد، بەڵکو لەشکری ئەمریکاو بەریتانیاو هەڤاڵبەندەکانیان بوون کە رژێمی ئەڵمانیای نازییان رووخاندو سەربەستییان بەگەلانی ئەڵمانیاو فەرەنسا بەخشی، کە ئەوەتە ئەوڕۆ پاداشی ئەو کارە وەردەگرنەوە.

خۆش ئەوەیە، ئەوڕۆ هەردوو بەرەکە، دەستیانکردووە بەجنێودانبەیەك. وەزیری بەرگریی ئەمریکا رۆنالد رامسفیلد بەرامبەر هەڵوێستی فەرەنساو ئەڵمانیا، گوتی: ئەم دووانە "نوێنەری ئەورووپای کۆنن، نەك ئەورووپای نوێ". لەوەرامی ئەمەدا خانمە وەزیری دەوروبەر، لەکابینی شیراکدا گوتی: "ئەز خەڵکی ئەو شارەم کە جەنەراڵ کامیرۆن تێیدا لەدایکبووە. ئەز هەر قسەکەی وی دووبارە دەکەمەوە". ئەم جەنەراڵ کامیرۆنە سەرکردەیەکی سوپایی بوو، لەشکرەکەی ناپلیۆن لەشەڕی واتەرلوودا. کە فەرمان هاتووە بۆی، خۆیو تیپەکەی بدا بەدەستەوە، تەنێ یەك وشەی دەربڕیوەو گوتوویەتی: "گوو"! خۆزگە خانمی وەزیری شیراك، ئەو قسە نەستەقەی کوردی بزانیبایە، کە دەڵێت، "مەلێك هەیە هەردوو چاوی کۆرەو قاچێکیشی شەلەو ساڵی جارێکیش دەخوێنێو کە خوێندی، دەبێژێ: "گوو"!".

بێجگە لەمەش، رۆژ لەدوای رۆژ، وەك ئەوەی بووبێتە "مۆدە"، لەهەموو جیهاندا خەڵك، بەزۆری ئەوانەی خۆیان بە چەپی دەزانن و، بەیادی ئەو سەردەمەی کە "چەپییەکان" چەپڵەیان بۆ

"ئاشتیخوازی"ی رژێمی سوڤێت و "چینی گەلێر" لێدەدا، بەهەزاران و هەزاران دێنە سەر جادەو داوای "ئاشتی" دەکەن، گوایە بۆ پاراستنی "گەلی عێراق"و "مندالانی عێراق"، وەك ئەوەی گەلی عێراق هاواریکردبێتە ئەم "ئاشتیخوازانە" بۆ ئەوەی سەددامی "سەرکردەی تەنگانە"و "پاڵەوانی شەڕی "أم المعارك"و "ئازادیخوازو دێموکرات"، لەدەست "جەنگخوازان" بپارێزن بۆی.

ئەریّ. . . ئەمە باری ئەوڕۆی خەڵکی ئەم جیهانەیە کە زۆربەی هەرە زۆریان دوورن لەجەنگەوە. بەڵام زۆر بەداخەوە، هەڵوێستی سیاسەتبازانی کورد کە ئاگری جەنگەکە بەمزووانە لەوڵاتەکەیاندا هەڵدەگیرسیّ، لەحیزبحزبێنەو، چاوەڕوانیی بیّ بەرو، و دڵخۆشیخۆدانەوەی ناشیانەو، خەیاڵپلاوی، ناچیّ بەولاوە، لەکاتێکدا کە داگیرکەرانی کوردستان، دەمێکە خۆیان تەیار کردووە بۆ ئەوەی ئەگەر ئەمریکا دەستی لە سەددام وەشاند، نەك کورد هیچی دەستنکەویّو بەس، بەڵکو ئەو سەربەستییە کەمەش کە بەسایی هەلومەرجێکی نێو نەتەوەیی و رێکەوتەوە، لە "هەرێمی نەفرین"دا دەستیکەوتووە، ئەوەشی لەدەستبچیّ.

ئا لەم بارودۆخە ناسکەدا، ژمارەیەك لە رۆشنبیرانی دڵسۆزی کورد کەوتوونەتە خۆیان بۆ بیروڕا گۆڕینەوەو، وتووێژ، بۆ هێنانە کایەی هەڵوێستێکی کوردانەی سەربەخۆ لەبارەی جەنگ و دواڕۆژی کوردو عێراقەوە. نموویەك بۆ ئەمە، ئەو سەمینارە بوو کە "کۆمەڵەی کوردەکانی دەرەوەی وڵات لەئەڵمانیا" لەشاری کوێلن لەڕۆژی 2003/1/15دا بەو مەبەستە سازیکردبوو بۆ من و، هەموو لایەنێکیشی بیّ جیاوازی بانگێشت کردبوو. بەڵام حیزبەکان، خودیّ لەگوناهیان ببووریّ، وەك خووڕەوشتی هەمیشەییان، کە هەرچی خۆیان نەیانکردبیّ، لەدژی دەوەستن، سەمینارەکەیان بۆیکۆت (مقاطعة) کردبوو و، تەنانەت یەکێك لە بەرپرسیارەکانی یەکێك لەو حیزبانە بەتەلەفۆن هەڕەشەیەکی تاوانبارانەی لەڕێکخەری سەمینارەکە کردبوو، ئەوجا بۆ ئەوەی ئەندامەکانیان لە بەشداریکردنی سەمینار بێبەشبکەن، لەو رۆژو کاتەدا، کۆبوونەوەیەکی حیزبییان دانابوو، وەك ئەوەی رۆژو کات براییّ. ئەمە لەکاتێکدا کە، مانگێك لەوە پێش دەیانزانی، لەو رۆژەو کاتەدا، ئەو سەمینارە دەبەستریّ. سەرەڕای ئەم هەموو بەربەرەکانی و هەڕەشەو گوڕەشەی بەعسی وێنانەیەش، سەت کوردی رۆشنبیر بەشدارییانکردو، سەمینارەکە نێزیکەی چوار دەمژمێر درێژەیکێشاو هەموو ئەوانەی ویستیان بیروڕای خۆیاندەربڕن، بەوپەڕی سەربەستییەوە دەریانبڕیو کۆبوونەوەکە بەسەرکەوتوویی و خستنەرووی چەند پێشنیازێك کۆتاییهات (راگەیاندنی "کۆمەڵەی کوردەکانی دەرەوەی وڵات" لەلاپەڕە "2"ی ئەم ژمارەیەدا بەرچاو دەکەویّ).

کۆبوونەوە جەماوەرییەکەی کوێلن دەریخست کە رۆشنبیرانی کورد، ئاشتیی نەتەوەیی و رزگاریی کوردستانیان دەویّو، نەحلەت لەهەموو جۆرە حیزبحزبێنەو خۆسەپاندنی بەزۆرو، هەموو دووبەرەکی و ناکۆکینانەوەیەك دەکەن لەنێو ریزەکانی نەتەوەی کورددا، داوا لەکاربەدەستانی حیزبەکان دەکەن، کە واز لەوتووێژی نهێنی و شاراوە لەگەڵ داگیرکەراندا بهێنن و هەر وتووێژێك دەکەن، با بێکەموکورتی بلاویبکەنەوەو، لەکاروباری چارەنووسسازدا، دەستبەجیّ بگەڕێنەوە بۆ بیروڕای گەل و، بەبیّ گشتپرسییەکی ئازادانە، هیچ جۆرە بڕیارێك نەدەن، چونکە ئەگەر وانەبیّ، بڕیارەکەیان رەوایەتی (شرعیەت)ی نابیّ، بەتایبەتی، لەم رۆژەدا، کە کوردستان لەبەردەم جەنگێکی هۆبەهۆدایە، پێویستە بەوپەڕی هۆشیاریو سەربەستییەوە، دیبلۆماسێتییەکی ژیرانە بگرنە بەرو، ئەو زیانەی کە کەوتووەو دەکەویّ بەهۆی رژێمی سەددام و جەنگەوە، رەپوراست بخەنە بەردەست کاربەدەستانی ئەمەریکاو

بەریتانیاو، بەهیچ جۆرێك رازینەبن بەهاتنی لەشکری ترک بۆ باشووری کوردستان. شایانی باسە، کە شتێکی جوان نییە بۆ سەرکردەیەکی کوردی وەك برای بەڕێز مام جەلال، کە ببێژێ "لەشکری ترک هاوپەیمانمانەو، بەرازیبوونی ئێمە نەبێ نایەتە کوردستانەوە"، چۆنکە، مام جەلال خۆشی باش دەزانێ کە لەشکری ترك هاوپەیمان و هەڤاڵبەندی کورد نەبوون و نین و، پرسیش بەو ناکەن، ئەگەر بیانەوێ بێنە کوردستانەوە، هەرچەندە ئەو و برادەرە حیزبییەکانیشی، گەلێك جۆرە "تنازلات"یان بۆ رژێمی ترك و "بەرەی ترکمانی"ی دەسکەلای دەستی رژێمی ترك کردبێ و بیکەن.

کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە، کە هەر خۆیان بەنوێنەری کورد دەزانن و، حەپولکی کەس نادەن، پێویستە لەئەمریکا بگەیەنن کە هاتنی لەشکری ترك بۆ باشووری کوردستان بەهیچ جۆرێك بەدڵی کورد نییەو، بەهیچ جۆرێکیش خزمەتی ئامانجەکانی ئەمریکا ناکات. بەڵکو کێشەیەکی گەورە دەنێتەوە بۆ ئەمریکاو ترك و ئەو کاربەدەستە کوردانەی رێدەدەن بەوە، چۆنکە، هاتنی لەشکری ترك بۆ باشوور، مانای ئاژاوەنانەوەیە لەنێوچەکەدا، ئاژاوەیەك کە بەهیچ لایەك بەرینەگیرێ. باشووری کوردستان قوبرس نییە. نیوەی لەشکرەکەی ترك کوردن و، لەرۆژایەکی وادا، هەموو دوژمنانی دێرین و نوێی ترك دێنەوە سەر گۆڕەپان و، ئەمەش بەهیچ جۆرێك لەبەرژەوەندیی ئەمریکاو بەریتانیا نییە کە جەنگ و بەیەکدادان چەند ساڵێك درێژە بکێشێ. پێویستە هەر لەوڕۆوە لەئەمریکا بگەیەندرێ کە کورد نایانەوێ نەورۆزی 2003یان ببێتە نەورۆزەکەی 1947و نەورۆزەکەی 1975 یا ن.

موخابن، کورد دیپلۆماسێتیەکی ناحیزبی زیندووی چالاکی نییە. ئەگەر ئەوەی هەبوایە، دەمێك بوو گەلێك دەسکەوتی لەئەمریکا، بەتایبەتی لەم ڕۆژە تەنگانیەدا، وەدەستهێنا بوو. دەوڵەتی ترك، کە گوایە "هەڤاڵبەند"ی ئەمریکایە، ئەمە پەنجا ساڵە، پارەو چەك و یارمەتییەکی فراوانی هەمەجۆرەی لەئەمریکا وەرگرتووە، مانی بەپێوە، بەسایی ئەمریکاوەیە. کەچی دەوڵەتی ترك ئەم هەموو پەڵپە دەگرێ بۆ ئەوەی رێ بەلەشکری ئەمریکا نەدا، بەسنووری دەوڵەتەکەیدا تێپەڕێ. دەزگەکانی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا باس لەناکۆکیی ئەمریکاو دەوڵەتی ترك دەکەن، بەهۆی داخوازییە قورسەکانی ترکەوە لەئەمریکا، بەڵام باسی کورد لەکوولەکەی تەڕیشدا نییە، چۆنکە سیاسەتکارانی هەرزانفرۆشی کورد، هیچ داخوازییەکی بنچینەییيان نییە. خۆ ئەگەر بیشیانبێ، ئەوا لەدزەخونجێنەو بەڵێنی دەمی بەولاوە، شتێکی دیکەیان دەستگیر نەبووە. هەرچی رژێمی ترکە، ئەوا داوای بەڵگە بەنووسین و واژو (ئیمزا)و بڕیاری کۆنگرێسی ئەمریکا دەکا، بۆ مسۆگەر کردنی ئەوەی کورد هیچ مافێکی پێنەبڕێ. دەنگوباسەکانی ئەم دواییە ئەوە دەگەیەنن کە ئەمریکا لەگەڵ رژێمی ترك رێککەوتووە لەسەر ئەوەی لەشکری ترك بەسەربەخۆیی بچێتە باشووری کوردستانەوە. هەروەها لەسەر ئەوە رێککەوتوون کە عێراق نەبێتە ولاتێکی فێدەرالی و، لەسەر ئەوەش رێککەوتون کە کورد، مووسڵ و کەرکووکیان بەدەستەوە نەبێ. تەنێ ئەوە ماوە کە "بەرەی ترکمانی" –کە یەکێك لەسەرکردەکانی لەم ڕۆژانەدا، بەتۆمەتی تیرۆریستی لەهەولێر گیراوە– بخرێتە دەستەی بەڕێوەبەرێتیی عێراقی دواڕۆژەوە، بەمەرجێك هەر کاتێك ترکمانەکان دڵیان شکێنرا، ئەوا لەشکری ترك بتوانێ بێتە مەیدانی کارەوە، بەڵام کاربەدەستانی کورد دەمیان هەڵناپچڕێ‌و یەکجار ببێژن: "هەی لەبەر دەوڵەتی ترك مرم، مافی ترکمان بەسەرچاو، بەڵام ئەی مافی بیست ملیۆن کوردی ژێر دەستەی ئێوە؟".

ئەز نازانم، سەرکردەکانی یەکێتی کە ئەوان هۆیەکی سەرەکی بوون بۆ هێنانە پێشەوەی تۆرانییەکان لەباشووری کوردستاندا، لەم بارەیەوە چ دەفەرموون؟ ئاشکرایە هەموو چەند خولەکێکی ماوە بۆ

نیوەشـەوو، جـەماوەری بێکـەس و بێپـشتوپەنای کـورد، پـەژارەی چارەنووسـی خۆیـەتی، خـۆ ئەگـەر ئەمجارە ریسەکەی بکرێتەوە بەموو، ئەوا دڵنیاین کە کورد جارێکی دی رێی ئـەزموونی حیزبحزبێنـەو شـەرە میلیشا ناداتـەوە، پاش ئـەوەی یـانزە ساڵی رەبـەق بەتـەمای ئـەنجامێکی گـەش، چاوی لەهـەموو تـاوان و براکوژیو دەرفەت لە دەستدان و خراپەکارییەك پۆشی.

بەرلین 2003/2/22

میدیا، **ژ** 142، 2003/2/27

کورد لەبەردەم دووڕێیانی مان و نەمان دا
(ڕەخنەگران و بێزارانی نێو حیزبەکان، پێویستە هەڵوێست بنوێنن)

کە ئەمریکا هێشتا پەلاماری عێراقی نەدابوو، بزووتنەوەیەکی یەکجار بەجۆش لەهەموو جیهاندا کەوتە سەرپێ، بەنێوی ڕێگرتن لە"شەڕخوازیی" ئەمریکا، کە لەڕاستیدا، ڕێگرتن بوو لەخستنی ڕژێمی سەددام. ئەم بزووتنەوەیە کە لەشێوەی "چێشتی مجێور" دابوو، پێکهاتبوو لەچەند دەوڵەتێکی خاوەن پیشەسازیی گەورەو، لەپێش هەموویانەوە، فەرەنساو ئەڵمانیاو ڕووسیاو چین. هەروەها دەوڵەتە عەرەبی و ئیسلامییەکان و فەلەستینییەکان و، ئەو بەرەیەی کە بە "بەرەی چەپاژۆ" (الجبهة اليسارية) دەناسرێ و، ئەوجا کلێسەکانی دیانەکان، بەسەرکردەیەتیی پاپا، کە زۆر بەداخەوە، دەستی دایە دەست تاوانبارێکی وەك تاریق عەزیزی وەزیری دەستە راستی سەددام. ئەمانە، هەموو، بەنێوی "ئاشتیخوازی"یەوە قسەیاندەکردو، باسی "پاراستنی گەلی عێراقیان" دەکرد لە "دەستدرێژیی ئەمریکا"، بێ ئەوەی گەلی عێراق، پەنای بردبێ بۆیان کە بکەونە فریای. ڕۆژانە بەهەزاران کەس دەهێنرانە سەر شەقامەکانی ئەوروپا، بۆ خۆپێشاندان لە "دژی جەنگ"و، سووك و ڕیسواکردنی ئەمریکا، بێ ئەوەی بە یەك وشە نێوی ڕژێمی تێرۆریستی سەددام ببەن. بەڕاستی، زۆربەی زۆری ئەو خۆپێشاندەرانە تەفرەیانخوارد بوو، چۆنکە، کە دەچووەمە نێویان و لێیانمدەپرسی، ئایە دەزانن مێژووی عێراق چییەو، سەددام و ڕژێمەکەی چۆنن، نەیاندەزانی و هەر دەیانگوت "ئەوە گرنگ نییە، ئێمە دژی جەنگین و، ئەمریکا دەیەوێ نەوتی عێراق داگیر بکا". بێگومان، هێندێکیان پاش دەمەتەقێ لەگەڵیان، کەمێك سارد دەبوونەوەو، حەزیان بەزانیاریی پتر دەکرد لەو ڕووەوە، بەڵام مخابن، لەهەموو جیهاندا وایە، کە کەسانی ساختەکارو خاوەن بەرژەوەندیی خۆیی، لەڕێی فرتوفێڵ و شاردنەوەی مەبەست و بارگۆڕینەوە، توانیویانە هەزاران مرۆڤی سادەو ساویلکەو دەروونپاك، بۆ ئامانجی گڵاوی خۆیان بەکار بهێنن. ئەم تەفرە خواردووانە، نەیاندەزانی کە سەددام و ڕژێمەکەی، 35 ساڵە بانگەوازی جەنگیان داوە لەدژی کوردو عێراقی و ئێرانی و کوێتی و، هەر کەسێك کە ڕەخنەی گرتبێ لێیان. لەگەڵ ئەوەشدا، کەسانی دیکەش هەبوون، کاتێك دەهێنرانە بەر مێزی وتووێژ، نەیاندەتوانی مەبەستی خۆیان بخەنە لاوە، بۆ وێنە: وەزیری دەرەوەی ئەڵمانیا، یۆشکا فیشەر، لەوەڕامی ڕۆژنامەیەکی ئەڵمانیدا کە پرسیبووی لێی، چ دەبێژی بەرامبەر بەوەی کە ڕژێمی سەددام مافی مرۆڤ پێشێل دەکا؟ گوتبووی: "تەنانەت ئەگەر ڕژێمێکیش مافی مرۆڤ پێشێل بکا، هێشتا نابێتە بەڵگەیەك بۆ ڕووخاندنی ئەو ڕژێمە بە زۆر". ئەمە قسەی ئێستەی ئەم یۆشکا فیشەرەیە کە لەشەستەکانی سەتەی رابوردوودا، چەپاژۆیەکی وا توندڕۆبوو، لەیەکێك لە خۆپێشاندانەکاندا، کەوتە پەلاماردان و لێدانی پۆلیسی ئەڵمانیاو، لەسەر ئەوەگیراو کەوتە بەر لێکۆڵینەوەو سزادان و، ئێستەش کەبووە بەوەزیر، هی ئەوەیە کە حیزبەکەی (حیزبی کەسکەکان)، هەرچەندە لەهەڵبژاردندا، ڕێژەیەکی یەکجار کەمی هێناوە، بەڵام بەیەکگرتن لەگەڵ سۆسیالدێمۆکراتەکاندا، کراوە بەوەزیری دەرەوەو، بەلای ئەو ڕژێمانەدا دادەتاشێ کە کاتی خۆی بەدەستنێژی ئیمپریالیستەکانی ڕۆژاوا دەیدانە قەڵەم. چۆنکە، ئەوەتە پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام، ئەم فیشەرەو سەرکردەکەی (کانسلەری ئەڵمانیا، گێرهارد شرویدەر) لەگەڵ پووتین (سەکردەی ڕووسیا)و جاك شیراك (کە نێوی بەجاك ئیراك دەرچووەو، بەیەکێك لەهاوڕێکانی سەددام دەناسرێ) هەموو خەریکی ئەوەن، ئەمریکای لەجەنگدا سەرکەوتوو، لەڕێکخستنی کاروباری عێراقدا، نووچ بهێنێ و، بەسەرشۆڕی لەعێراق بچێتە دەرەوەو، ئەمانیش "لێخورە دەشتە"، فابریقە بازرگانییەکانیان و،

سیاسەتی خۆیان، بەکامی دڵیان لەعێراق بخەنە کارو، ئەوەتە دەبێژن: "ئێمە سەرباز نانێرین بۆ عێراق، ئەگەر بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانی لەگەڵ نەبێ. ئەمریکا بێ پرسی ئێمە، پەلاماری عێراقی داوە، لەبەر ئەوە، هەر خۆی بەرپرسیارە بەرامبەر پاراستنی ئاسایش لەعێراقدا". رووسیاو فەرەنساو ئەڵمانیا، هەرسێکیان، داوای ئەوە دەکەن کە دەوڵەتە دراوسێیەکانی عێراق و دەوڵەتە عەرەب و ئیسلامییەکان، لەدابینکردنی ئاسایش لەعێراق و لەئاراستە کردنی سیاسەتی عێراق و، ئاوەدانکردنەوەی عێراقدا، دەورێکی دیاریان هەبێ. تەنانەت شرویدەرو فیشەر، رۆژی 9/3، لەبەردەم ئەردۆغاندا کە هاتبوو بۆ بەرلین و، دەپاڕایەوە کە رژێمەکەی لە "یەکێتیی ئەوروپا"دا وەربگرن، بەکوڵوداڵ پشتیانگرت و، تەنانەت یۆشکا فیشەر گوتی: "سەبارەت بەوەی باری ئاسایش لەعێراقدا لەدۆخێکی خەتەرناکدایە، پێویستە ترکیا دەورێکی دیاری بدرێتێ لەپاراستنی ئاسایشدا".

ئاشکرایە، ئەمەش مانای وایە کە دەستی رژێمی ترک بۆ لەنێوبردنی کورد، بەرەڵڵا بکرێ. ئەمەش لەکاتێکدا کە رژێمی ترک، بەبەڵێن و، دەمچەور کردنی هێندەك سەرۆکهۆزی عەرەب، کارێکی وایکردووە، کە ژمارەیەك ئیمزا کۆبکەنەوەو، داوا لەرژێمی ترك بکەن، سەرباز بنێرێ بۆ عێراق و، لەم تەنگانەیەی ئەمریکاو، ئەم هەڵوێستەی ئەڵمانیاو فەرەنساو رووسیا، سووت وەربگرن و، وەك خۆیان بەڕۆنی دانیپێدادەنێن، تاکو کورد هیچی دەستنەکەوێ. لەم کورد دوژمنیەشدا، رژێمەکانی ئێران و سووریا، سەرەڕای ناحەزییان بەرامبەر رژێمی ترك، هاوهەڵوێستن لەگەڵی و پێکەوە کار دەکەن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، رژێمی ترك بۆ رازیکردنی دڵی کاربەدەستانی ئێران، ژمارەیەکی زۆر لەو کوردە رۆژهەڵاتییانەی دایەوە دەست رژێمی ئێران، کە رایانکردبووە نێوچەی بن دەسەڵاتی ترك، ئەگەرچی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، دانینابوو بەمافی پەنابەرییاندا، ئەو کوردانە، هەر دەستبەجێ پاش گەیشتنە ئێران، خرانە زیندانەوە. شایانی باسە، ئەمە سووکایەتیکردنە بەکۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، کە دەوڵەتە زلەکان ئەم "کۆمەڵە"یان وازلکردووە، دەفەرموو بابزانین بەرامبەر بەم کردەوە تاوانکارانەیەی رژێمی ترك دەفەرمووێ چی؟ ئەوەش دەبێ بێژین کە رژێمی سووریا، ژمارەیەکی زۆر کوردی داوەتە دەست رژێمی ترك، کە هێندێکیان کوردی ترکیا نین، بەڵکو لەو کوردانەی سووریان کە "جنسیة"یان لێسەندراوەتەوەو، لەهەموو مافێك بێبەری کراون.

ئەوجا، ئەوەی کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، دان بە "مجلس الحكم الانتقالي" دانانێن، چۆنکە بەلای ئەوانەوە، بەهەڵبژاردن نەهاتووەتە سەر کارو، رەوایەتی نییە، راستییەکەی لەبەر ئەوەیە کە لەوە دەترسن، "عرووبەی تێرۆیستانە"ی عێراق، بەرەو پاشەوە بگەڕێتەوەو، رژێمێکی نیوە دێمۆکراسی لەعێراقدا دروستبێ کە رژێمە دیکتاتۆرەکانی ئەوان بخاتە لەرزە، لەگەڵ ئەوەشدا، دەبوو "مجلس الحكم الانتقالي"، بۆ پاراستنی ئاوڕووی خۆی، بیگوتایە: "ئێمە دان بەرەوایەتی رژێمە عەرەبییەکاندا نانێین، هەتا هەڵبژاردنێکی ئازاد نەکەن لەژێر چەتری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانداو، ئەو کارە دژ بەمرۆڤایەتییانەی، تائێستە فەرمانڕەواکانیان دژ بە گەلەکانیان کردوویانە، نەخرێنە بەر دادگەیەکی بێ لایەن". بەڵام داخی گرانم، ئەوەتە "مجلس الحكم الانتقالي" وا خۆی سووککردووە کە تکا دەکا رێبدەن بەوەی ئەندامێکی لەکۆبوونەوەی وەزیرەکانی دەرەوەی دەوڵەتە عەرەبییەکاندا بەشدار ببێ. سەیر ئەوەیە وەزیری دەرەوەی عێراق کە کوردە دژی هاتنی لەشکری ترکە بۆ عێراق، بەڵام "مجلس الحكم" قوڕو قەپی کردووە، ئایە ئەمە دەرفەتێك نییە بۆ بەڕێز کاك هۆشیار زیباری، هەڕەشەی "تعليق عضوية" بکا؟ وەك بحرلعلووم کردی؟.

بەدڵنیاییەوە، ئەم بارە نالەبارەو، ئەم هەموو گوشارە زۆرەی وا لەسەر ئەمریکاو، ئەو مەسرەفە زۆرەی کە ڕۆژانە کەوتووەتە سەری‌و، خوێنی ئەو سەربازانەی کە ڕۆژانە لەعێراق دەڕژێرێ، بەناچاری، هەڵوێستی کۆنی توندو تۆڵی ئەمریکا، شلدەکاتەوە. با هەر دوور نەڕۆین، جاران ئەمریکا داوای لەرژێمی ترك دەکرد سەرباز نەنێرێ بۆ عێراق، ئێستە خۆی تکا دەکا لێی، سەرباز بنێرێ. بێجگە لەوەش دۆناڵد رامسفیلد، وەزیری بەرگریی ئەمریکا، دەبێژێ "ئەو دەوڵەتەی سەرباز بنێرێ بۆ عێراق، کورسیەك بۆ خۆی مسۆگەر دەکا لەژووری بڕیاردانداا، لەبارەی چارەنووسی عێراقەوە". ئەوجا قوڕ بەسەر کورد، چۆنکە ئەو دەمە، رژێمی ترك خاوەن بڕیار دەبیٚ‌و، هەر لەئێستەشەوە، وەك کوردە کە دەبێژی "مانگ، سەر لەئێوارێوە دیارە". لەبەر ئەوە، دەبێ ئەوە بخرێتە بەرچاو کە لەوانەیە، ئەمریکا جۆرە "تنازلات"یکێش بکا کە لەبەرژەوەندیی کورد نەبێ. سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان دەفەرموون چی؟

تائێستە، کەمدابێژێك باسی بەرەی نەیارانمانکرد، ئەوجا با بێینە سەر بەرەی کوردو، بەر لەهەموو شتێك بپرسین، کورد مانای کێ؟

ئێمە ئەگەر درۆ لەگەڵ خۆمان نەکەین، دەبێ دان بەوەدا بنێین کە بەرەیەکی ڕۆشنبیرانی کورد، کە سەربەخۆ بیر بکاتەوەو، سەر بەم حیزب‌و ئەو حیزب نەبی‌و، هەڵوێستی بابەتانەو بوێرانەی هەبی‌و، لەنێو جەماوەریشدا دەسەڵات‌و پشتگیرییەکی فراوانی هەبێ، نییەو نییە. راستە، کوردی ڕۆشنبیری بەویژدانی ئازاو سەربەخۆ هەن، بەڵام وەك تاکە تاکەو، پچڕ پچڕو، بێ بنکە (بناوانی) جەماوەری، نەك وەك بەرەیەکی یەکگرتووی خاوەن قورسایی جڤاکی. ئەمانە، هەرچەندێك هەوڵبدەن‌و، زەحمەتبکێشن، ناتوانن دەورێکی کاریگەر بنوێنن. لەنێو حیزبەکانیشدا مرۆڤی ڕۆشنبیری بەویژدان هەن، کە رەخنە لەسیاسەتی حیزبەکانیان دەگرن، بەڵام لەبەر ئەوەی پێیان بە رەوڕەوەی لاسەنگی حیزبەکانیانەوە بەستراوە، دەفیان دەنگ نادا. ئەمانە، زۆریان هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە رێبازی حیزبەکانیان، بەو شێوەیەی ئەوڕۆی، بەرەو ئازادیی کوردو سەربەخۆییی کوردستان ناڕواو، ئەوەی حیزبەکان داوای دەکەن، نرخی سەتیەکێکی ئەو قوربانییەی نییە کە نەتەوەی کورد داوێتی، لەبەر ئەوە بێزاری‌و ناهومێدی خۆیان ناشارنەوەو، جاروبار دەشیخەنە سەر کاغەز. هێندەك جاریش، وادەگاتە جەرگیان، کە واز لەحیزبەکانیان دەهێنن‌و، دەچنە ماڵی خۆیان‌و، زۆریشیان، بەخەفەت‌و داخ‌و خەمەوە، لەنێو حیزبەکاندا دەمێننەوەو، چاوەڕوانی ئەوەن، تراویلکەکە ببێتە ئاو، لەکاتێکدا، کە نەگۆشەگیری‌و خۆخواردنەوەو، نەچاوەڕوانیی بێسووت، دادی کەس دەدا. لەبەر ئەوە، وا لێرەدا، ئەم پێشنیازەی خوارەوە دەخەمە بەردەم هەموو ئەوانەو، هیوام وایە، بەوپەڕی هۆش‌و لێوردبوونەوەو، تاوتۆکردنەوە، لێی بکۆڵنەوە:

چ دەبێ، ئەگەر رەخنەگران‌و نارازیانی نێو هەموو حیزبەکان (مەبەستم لەوانەیە کە لەرێبازی هەڵەو چەواشەکەرانەو، داخوازییە پووچەڵەکانی حیزبەکان نارازی‌و بەتەنگهاتوون، نەك ئەوانەی لەبەر مەبەستی تایبەتی خۆیان، لەکاتی گونجاودا، کەوتوونەتە تەقەو، ساڵانی ساڵیش، هەموو تاوانێکی کاربەدەستەکانیان شاردووەتەوە، بۆیان) قسە بکەن بەیەك‌و، پێکەوە کۆبوونەوەی جەماوەرانە لەکوردستان‌و دەرەوەی کوردستاندا رێکبخەن‌و، بەرنامەیەکی تێروتەسەلی کار، بخەنە پێش خۆیان‌و، خاڵ بەخاڵ وتووێژ بکەن لەسەری‌و، لەسەر هەموو خاڵێك بڕیار بدەن‌و، ئیمزای خۆیان بخەنە ژێری‌و، ئەگەر بەباشیشیان زانی، ئەم خاڵانەی خوارەوەش بخەنە بەرچاو:

1-تەماشایەکی مێژوو و کارنامەی حیزبە کوردییەکانی هەموو کوردستان بکەن، لەسەتەی رابوردووەوە، بەتایبەتی لەم پەنجا ساڵەی دواییداو، بزانن، ئایا ئەم حیزبانە، لەم ماوەیەدا، چەند هەنگاویان ناوە بەرەو ئامانجەکانی نەتەوەی کورد، کە وەك هەر نەتەوەیەکی دیکەی ئەم جیهانە، بریتین لەئازادیو سەربەخۆیی. ئەوجا ئەم پرسیارە لەخۆیان بکەن: ئایە حیزبە کوردییەکان، کە جاران هەر باسی مارکسیێتیو لێنینێتیان دەکردو ئێستە باسی دێموکراسیو پێشکەوتنخوازی دەکەن، بەپێوانەی دێموکراسی، مافی ئەوەیان هەیە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، یان دەبێ، تەنێ بەنێوی حیزبەکانی خۆیانەوە قسە بکەن؟ چۆنکە تائێستە، هەڵبژاردنێکی ئازاد لەهەموو کوردستاندا نەکراوەو، ئەو هەڵبژاردنەی کە لە "هەرێمی نەفرین"دا لەساڵی 1992دا پەرلەمانی بۆ چوار ساڵ دەستنیشانکرد، پاش ئەوە، واتە لەساڵی 1996ەوە تا ئەورۆ، هەڵبژاردن نەکراوە. لەبەر ئەوە، دوو زلحیزبەکەو هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی نوێنەرێتیی کوردی نەماوەو نییە. خۆ ئەگەر دەیانەوێ بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، فەرموو، با بچن هەڵبژاردنێکی نوێ بکەن. ئەوجا کە ئەم دوو زلحیزبە، رێ بەهەڵبژاردنێکی نوێ نادەن، هەروەها رێیان لەگشتپرسییەك گرتووە، بۆ دیاریکردنی چارەنووسی باشووری کوردستان، ئایا ئەمە، مانای ئەوە نییە کە ئەم دوو زلحیزبە، نەك هەر باوەڕیان بە دێموکراسی نییەو بەس، بەڵکو بە کەلەگاییو دیکتاتۆرێتی فەرمانڕەواییەك دەکەن، کە لەلایەن گەلەوە پێیاننەسپێردراوە؟

2-رووخانی رژێمی سەددامو، هەڵوەشاندنەوەی لەشکری تێرۆریستی عێراقو، هێنانە تەنیشت یەکی لەشکری ئەمریکاو هێزی چەکداری کورد، هەروەها، ناکۆکیی نێوان ئەمریکاو دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، هەڵکەوتێکی مێژوویی بوو، کە باشترینو لەبارترین هەلومەرجی هێناوەتە پێشەوە بۆ کورد، ئایا بەستنی چارەنووسی کورد بەفیدەرالیزمەوە، کە ئەوەش هەر وەك ئەو ئۆتۆنۆمییەیە، کە چەند ساڵ کوردیان پێ خەڵەتاند، کارێکی بەجێیە؟ ئایا ئەم درۆشمە، شتێکی راستە لەم کاتەدا؟ ئایا پێویست نییە، یەکسەر داوای سەربەخۆیی بکرێ؟ ئایا کە ئەم هەلە لەدەستچوو، کەوا خەریکە لەدەستبچێ، جارێکی دی دروست دەبێتەوە؟

3-حیزبێکی کوردی، کە بیست ساڵی رەبەق، هەزاران کوردی دڵپاکی، بەنێوی "تێکۆشین بۆ سەربەخۆیی کوردستان"ەوە تەفرەدابێو، هەر کەسێکیش باسی ئۆتۆنۆمی، یان شتێکی دیکەی کردبێ، بێجگە لەسەربەخۆیی، بەخاینی دابێتە قەڵەمو، خوێنی ئەوانەشی حەلاڵکردبێ کە رەخنەیانگرتووە لێیو، کردەوەی وای نواندبێ کە دوژمنانی کورد، کورد بەتێرۆریست بدەنە قەڵەمو، لەپێناوی ئەو ئامانجەی سەرەوەدا، بووبێ بەهۆی چۆڵکردنی هەزاران گوندی کوردستانو، رەڤینی سێ ملیۆن کورد لەکوردستانو، بوونیان بە "ئاردی نێودڕك"، هەریەكو دووان بەلایەکدا، پەڕوازەو بێ نەوا بووبن، ئەوجا پاش ئەم بیست ساڵەو، لەبەر خاتری تاکە زەلامێك، شەڕی وەستاندبێو، سیاسەتی خۆی 180 پلە گۆڕیبێو، ئێستە هەر کەسێك باسی سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەخاینو نۆکەری بداتە قەڵەم، (ناشزانم نۆکەری کێ؟)و کەوتبێتە باسی "چارەسەری دێموکراتی"و تەنانەت بەئۆتۆنۆمیش رازی نەبێ، ئەگەر هاتوو کەسانێك لەنێوخۆیدا پەیدا بوونو، وێرایان باسی "ئۆتۆنۆمی" بکەنو، پاش پێنج ساڵ رستنی تەشیی "چارەسەری دێموکراسی"، هەڕەشەی تازە کردنەوەی شەڕ بکا، وەك شەڕ گاڵتەی منداڵان بێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو بارودۆخەی بۆ ئەو حیزبە هەڵکەوتبوو، بۆ هیچ حیزبێکی دیکە، لەهەموو مێژووی حیزبایەتیی کورددا هەڵنەکەوتبێ، کەچی، چارەنووسی خۆی، بەدەستی خۆی، گەیاندبێتە ئەمڕۆژە، و، لکە "سۆرانی"یەکەشی لەباشووری کوردستاندا، دژی ئەوانە قسە بکا کە باسی

"فیدەرالیزم" دەکەن و کەرکووك بەکوردستان دەزانن و، بەڵام ئەو دژ بەمەو، بەدڵی تۆرانیو بەعسی بجووڵێتەوە، ئایە دەبێ هەڵوێست بەرامبەر بەو حیزبە چۆن بێو، چۆن بخرێتە سەر ڕێی ڕاست؟

4-ئەگەر حیزبێك، خۆی بەعێراقی زانی، کەچی نێوی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، دیارە، ئەو حیزبە، نەعێراقییە، عێراقی بێو، نەکوردستانیشە، کوردستانی بێ، بەڵکو شتێکە وەك "نێرەمووك" وایە، ئەمەش دەبێتە هۆی سەر لێشواندنی کوردیش و عێراقیش و، دەستخەڕۆ کردنیان بەرامبەر بەو چاوەڕوانیانەی هەیانە لەو حیزبە. کورد کوردستانین و، عێراقییەکانیش عێراقین. هیچ کاتێکیش خەڵکی باشووری کوردستان، دەنگیان نەداوە بۆ ئەوەی ببەسترێن بەعێراقەوە، بەڵکو بەزۆری چەکی بەریتانیا کراون بەعێراقیو، ئەوەتا بەریتانیاییەکانی ئەوڕۆ، خۆشیان دان بەم ڕاستییانەدا دەنێن. لەبەر ئەوە، ئەم پرسیارە دێتە گۆڕێ، ئایا ئەو حیزبانەی ئاوا دوو "فلیچقانە"ن، ڕەوایەتییان هەیە؟

5-هەموو نەتەوەیەك ئاڵایەکی هەیە، کە لەپاڵ سروودی نەتەوەییدا، بەنیشانەی بوون و، بەپیرۆزترین گەنجینەی ئەو نەتەوەیە دەژمێردرێن و، هەر کەسێك خۆی بەئەندامی ئەو نەتەوەیە بزانێ، شانازییان پێوە دەکا. باشە، ئایا ئەگەر حیزبێك وشەی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، بەڵام ساڵانی ساڵ لەدژی هەڵکردنی ئاڵای کوردستان وەستاو، لەجیاتی ئەوە، پەڕۆییەکی حیزبی هەڵکرد، پاشان کە دیتی ئەمریکاییەکان ڕێزی ئاڵای کوردستان دەگرن، ئەوجا بەنابەدڵی، ئاڵای کوردستانی خستە پاڵ ئاڵای سەددامەوەو، لەمەش سەیرتر، ئەگەر هاتو سەرکردەی ئەو حیزبە چووە ئوستڕالیاو، لەکاتێکدا کە کۆمەڵێك کوردی دانیشتووی ئەوێ، بەئاڵای کوردستانەوە چوون بەپیریەوە، لەباتی ماچکردنی ئاڵای کوردستان، بەتووڕەییەوە بێژێ: "ئەو ئاڵایە لابەن"و بەمە چەمۆڵویەك بنێ بەڕووی کوردەکان و، دڵی ئەو چەند تۆرانیو عێراقچییە خۆشبکا کە لەوێ بن. ئەوجا ئێستە ئەم پرسیارانەی خوارەوە دێنە پێشەوە:

أ-ئایا ئەو کوردانەی چوو بوون بەپیر "سکرتێری گشتیی حیزب"ەوە، شەرمیاننەکرد مانەوەو، بەجارێ نەچوونە دەرەوە، کاتێك سووکایەتی بەئاڵای کوردستان کرا؟.

ب- ئایا نابێ ئەوانەی لەو حیزبەدان و، خۆیان بەکورد دەزانن، هێندە سەریان بەرز بێ، داوای هەڵپەساردنی "سکرتێری گشتی" بکەن، ئەگەر هاتو پێی بەگوناهباریی خۆیدا نەناو، بەئاشکرا داوای لێبوردنی لەنەتەوەی کورد نەکردو، بەڵێنی نەدا کە ئەو کردەوەیە دووبارە نەکاتەوە؟ ئەوەش بخەمەوە بیر، کاتێك کە یەك دوو کورد لەخۆپێشاندانێکدا، ئاڵای ترکیان دڕاند، واتە سووکایەتییان کرد بەئاڵای ترك، ڕۆژنامەکانی هەردوو زلحیزبەکە بەو کوردانەیان گوت "بێ ئەخلاق"! باشە. سووکایەتیکردن بەئاڵای کورد چییە؟

6-ئەگەر دوو زلحیزب، لەماوەی 12 ساڵداو، پاش کوشتنی هەزاران چەکدارای یەکدیو، پاش پەنابردن بەپێتەختەکانی داگیرکەرانی کوردستان و، هێنانی لەشکری داگیرکەران بۆ "هەرێمی نەفرین"و، بەستنی چەند "پەیمانێکی ئاشتی" لەگەڵ یەكو، هەزاران کۆبوونەوەی "دوو قۆڵی"، نەیانتوانیبێ بەڕێوەبەریێتیی دوو شار بکەن بەیەك، ئایا دەتوانن ئامانجی نەتەوەی کورد، نەك لەئازادیو سەربەخۆییدا، بەڵکو بچکۆلەترین ئامانجی بەجێ بهێنن؟، بەتایبەتی لەم کاتە نازکەدا، کە شارەزاییەکی نێو نەتەوەییانەو، سنگێکی فراوان و، هەستکردن بەبەرپرسیارێتیو یەکگرتنی توندو تۆڵ لەلایەن حیزبەکانەوە، زۆر زۆر پێویستە؟

7-ئایا دەکرێ پشت بەدەستووری عێراق ببەسترێ، لەکاتێکدا ئەگەر لەدەستووردا بنوسرێ، هەر کەسێك دژی "یەکێتیی گەلانی عێراق" بوەستێ، بەتاوانبار بدرێتە قەڵەمو، بەهیچ جۆرێك ڕێ بەجیا

بوونەوەی باشووری کوردستان نەدریٚ، لەکاتیٚکدا ئەگەر گەلی کورد ویستی جیابیٚتەوە؟ پاشان، ئەوەش هەیە، دەستووریٚك لەکاتی داگیرکردنی ولآتیٚکدا ریٚکخرابی، لەباری قانوونییەوە رەوایەتیی نییە.

8–ئایا راستو رەوایە، بۆ دیاریکردنی سنووری باشووری کوردستانو، بەتایبەتی مووسلّو کەرکووكو. . . هتد گشتپرسیی بکریٚ؟ ئایا هیچ نەتەوەیەك ئامادەیە، لەبارەی سنووری ولآتەکەی خۆیەوە، بکەویٚتە گشتپرسی؟ ئایا رژیٚمی ترك ئامادەیە، لەئەستەمووڵ گشتپرسی بکا، لەکاتیٚکدا کە 4 ملیۆن کورد لەئەستەمووڵ دەژینو، ئەستەمووڵ گەورەترین شاری کوردە، پاش ئامەد (دیاربەکر)؟ ئایا عیٚراقییەکان ئامادەن لەبەرخاتری ملیۆنیٚك کوردی بەغدا گشتپرسی لەبەغدا بکەن؟

9–ئایا ناکریٚ لەئەمریکا بگەیەندریٚ، کە عیٚراق هەروا بەمزووانە نابیٚ بە "ماستی مەیو" بەڵکو نەخشەو پیلانی نەیارانی ئەمریکا، بەرەو ئەوە دەچیٚ کە ئەمریکا لەعیٚراقدا بشکیٚو، بەسەر شۆڕی لەعیٚراق بچیٚتە دەریٚ. ئەوجا، ئەو سەرشۆڕییە، هەموو ئەوانەش دەگریٚتەوە کە هەڤاڵبەندی ئەمریکانو، لەنیٚو ئەوانەشدا کورد. لەبەر ئەوە، ئایا باشتر نییە، ئەمریکا لەژیٚرەوە بەپیٚی پەیمانیٚك، کە دەتوانریٚ قسەی لەسەر بکریٚ، لەگەڵ رووسیا ریٚکبکەویٚو، رووسیا هیٚزیٚکی گەورە بهیٚنیٚتە نیٚوەڕاستی عیٚراقەوەو، هیٚزەکانی ئەمریکاش، بەهەندازەی پیٚویست، بیٚنە باشووری کوردستانەوەو، بەپیٚی پەیماننامەیەك لەگەڵ کورد، بنکەیەکی سوپایی بۆ ئەمریکا، لەباشووردا دابمەزریٚو، ئەمریکاش دان بەباشووری کوردستاندا بنیٚ، وەك دەوڵەتیٚك، یان ئەگەر دەوڵەتیش نەبیٚ، وەك پرۆتیٚکۆراتیٚکی (محمیە)ی ئەمریکا بۆ ماوەی 25 ساڵ. ئەو دەمە ئەمریکا، نەپیٚویستی بەرژیٚمی ترك دەبیٚو، نە سووریاو ئیٚرانیش دەتوانن کردەوەی تیٚرۆریستانە بنویٚننو، بەشیٚکی زۆری لەشکرەکەی دەگەڕیٚتەوە ماڵی خۆیو، ئەو هەموو ملیاردە مەسرەفەشی لەکۆڵدەبیٚتەوەو، کوردیش هەتا هەتا سوپاسبژیٚری دەبنو، ئایا ناکریٚ لەم ریٚگەیەوە، بەکردەوە، هەنگاویٚك بنریٚ.؟

ئەوجا ئەگەر ئەم پرسیارانەو گەلیٚك پرسیاری دیکە کرانو، وەرامدرانەوە، ئەوسا لەوانەیە، ئەو کۆمەڵە خەڵکە کە سەر بەچەند حیزبیٚکی کوردیین، بیر لەوە بکەنەوە، پیٚکەوە هاوبەندی (اتصال)یەکی رۆشنبیرانەی دریٚژخایەن لەگەڵ یەك ببەستنو، ژمارەیەکی زۆر خەڵکی ناحیزبیش لەدەوری خۆیان کۆبکەنەوەو، دەنگی خۆیان بگەیەنن بەهەموو نەتەوەی کوردو بیٚگانەو، رەنگە هیوایەك هەبیٚ بۆ دۆزینەوەی چارەسەریٚك بۆ کیٚشەی کورد، ئەگەرنا ئاسۆی هیوای کورد زۆر لیٚڵە.

بەرلین 2003/9/6

میدیا، 2003/9/9

گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق،
بێ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە

کوردستان، لەسەرەتای سەتەی رابوردوودا، بە زۆر بەسەر سێ ئیمپراتۆرێتیی سیستەم جیاوازو دوژمن بەیەکدا، دابەشکرابوو. یەکەمیان: ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی بوو، کە خۆی بە پارێزگاری ئاینزای سوننی دەزانیو، دووەمیان: ئیمپراتۆرێتیی قاجاری بوو، کە خۆی کردبووە دەمڕاستی شیعەگەرێتیو، سێیەمیشیان: ئیمپراتۆرێتیی رووسیا بوو، کە نوێنەرێتیی دەسەڵاتی کۆلۆنیالیستانەی بنەماڵەی قەیسەری رووسیای دەکرد. دارمانی نەریتی کۆمەڵایەتی لەم سێ ئیمپراتۆرێتیە پانو بەرینەداو، جەنگی درێژخایەنیان دژی یەك، کە هێزی لەبەر هەر سێکیان بڕیبوو، مرخی کۆلۆنیالیستە چاو برسییەکانی ئەورووپایی لەسامانی فراوانیان خۆشکردو، لەئەنجامدا چەند دەوڵەتێکی رۆژاوایی، وەك بەریتانیاو فەڕەنساو ئیتالیاو یۆنان یەکیانگرتو، بانگەوازی جەنگیان لەدژی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی دا، بەبیانووی ئەوەوە کە لەگەڵ ئەڵمانیای دژ بەرەیان بووەتە هەڤاڵبەندو، ئەمەش بوو بەهۆی هەرەسهێنانی ئەم ئیمپراتۆرێتیە کە چەند سەتساڵێك بوو، وەك دەسەڵاتێکی دەستدرێژکەر، خۆی بەپێوە راگرتبوو.

جەنگی "هاوپەیمانان" دژی دەوڵەتی عوسمانیو ئەڵمانیا، رێخۆشکەرێك بوو بۆ شۆرشی ئۆکتۆبەر لەرووسیاو، رووخانی دەسەڵاتی قەیسەرییو، دامەزراندنی رژێمی دیکتاتۆرێتیی سۆڤیتیو، هەر ئەو هۆیەش بوو کە زاتی نایە بەر نەخوێندەوارێکی ملهوڕی وەك رەزا خانی "میر پێنج"، کە لەرێی کودەتایەکی سوپاییەوە، ئیمپراتۆرێتیی شەقوشڕی قاجاری برووخێنێو، بەیارمەتیو پشتگیریی کۆلۆنیالیستەکانی بەریتانیاو، رژێمی تازە دامەزراوی سۆڤێت، خۆی بکاتە شاو میری سەربڕ لەئێرانو، رۆژهەڵاتی کوردستاندا.

جەنگی جیهانی یەکەم، دەرفەتێکی گەورەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، بۆ رزگارییو سەربەخۆیی، کە ئەوە بوو پەیمانی سێڤری لێکەوتەوەو، تەنانەت دەوڵەتێکی کوردیی نیوە سەربەخۆیش لە باشووری کوردستاندا بەسەرۆکایەتیی شێخ مەحموودی حەفید دروستبوو، کە ئەوە یەکەمین ناوکی دەوڵەتی ناسیۆنال بوو لەهەموو خۆرهەڵاتی ناڤیندا. بەڵام هەلومەرجی نێوخۆیی و دەرەوەی کوردستان، ئاشبەتاڵی رووخانی شانشینی کوردستانی پێوە بوو، کە ئەنجامەکەی هاتنە کایەی چەند دەوڵەتێکی دەستکردی بیانیی دوژمن بە کورد بوو لەسەر خاکی کوردستان.

جەنگی جیهانیی دووەم، دەرفەتێکی دیکەی خستە بەردەم کورد، کە بوو بەهۆی دامەزراندنی کۆماری کوردستان لەرۆژهەڵاتی وڵاتدا، بەڵام دیسانەوە هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوە، ئاشبەتاڵی رووخانی کۆماری کوردستانو پتەو کردنی ریزەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانو، دژ بەکوردی لێکەوتەوە.

شایانی باسە کە جەنگی جیهانیی یەکەم بوو، کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی و، جەنگی جیهانیی دووەمیش بوو کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی رژێمی رەزا خان لەئێران، ئەویش بەهۆی داگیرکردنی خاکی فەرمانڕەواییی ئەم دوو دەوڵەتە لەلایەن

لەشکری بێگانەوە. نەمانی سەروەرێتیی ئەو دوو دەوڵەتە بوو، کە ئەو دوو دەرفەتە بەنرخەی پێشکێش بەکورد کرد. هەر لەگەڵ گەڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ ئەو دوو دەوڵەتە، یەکەمیان بەدانانان بەدەوڵەتی مستەفا کەمالدا بەنێوی "ترکیای نوێ"وەو، دووەمیشیان بەدانانان بەسەروەرێتیی ئێران و محەممەد رەزای کوڕی رەزا خاندا، وەك شای ئێران، کێشەی کورد بووە وە بەکێشەیەکی نێوخۆیی و چارەسەر کردنی کەوتە دەستی ئەو دوو رژێمە.

ئێستە، ئەو وانە (دەرس)یەی کە لەم بەسەرهاتانەوە فێری دەبین ئەوەیە، کە گەلانی ژێر دەستەی وڵاتانی داگیرکراو، ئەگەر هاتو خۆیان رێکخستبوو و ریزەکانیان یەکخستبوو،و زانییان چییان دەوێ، ئەوا دەتوانن لەکاتی هەرەسهێنانی سەروەرێتیی داگیرکەرەکانیاندا، سەروەرێتیی بەسەر خاکەکەی خۆیاندا بپچڕن. بەپێچەوانەی ئەمەوە، لەکاتی بوونی سەروەرێتیی دەوڵەتێکی داگیرکەردا، زۆر زەحمەتە گەلێکی ژێردەستە بتوانێ بگاتە سەربەخۆیی‌و، وەدەستهێنانی چارەنووسی خۆی. یۆگوسلافیا نموونەیەکی زەقی ئەمەیە، هەتا هێزی سوپایی ئەمریکاو ئەورووپا، وڵاتی یۆگوسلافیایان داگیر نەکرد، کرواتستان نەبوو بەدەوڵەتێکی سەربەخۆو، کۆزۆڤۆش لەژێر باری پاکتاوکردنی رەگەزیدا دەیناڵاند. هەر ئەم دەردەشە کە بوو بەهۆی سەرنەکەوتنی هەموو شۆڕشەکانی کورد، سەرەڕای هەموو قوربانییەك کە گەلی کورد دای‌و، هەموو گەلکوژییەك کە رژێمەکانی سۆڤێت‌و ترك‌و عەرەب‌و فارس لەکوردیان کرد. چونکە هەموو شۆڕشەکانی کورد، پاش دروستبوونی دەوڵەتە داگیرکەرەکان‌و گەیشتنیان بەپلەی سەروەرێتیی، هەڵگیرسان. مەزنترین شۆڕشی کورد، شۆڕشی ئەیلوول بوو، کە 14 ساڵ درێژەیکێشاو، (150) هەزار پێشمەرگەو، سەرۆکێکی گەلەڤین (شعبی)و مەزنی وەك مەلا مستەفای بارزانی هەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا ئەنجامەکەی بەئاشبەتاڵ تەواو بوو، چونکە عێراق دەوڵەتێکی خاوەن سەروەرێتیی بوو، شۆڕشی ئەیلوولیش بۆ تێکشکاندنی سەروەرێتیی عێراق هەوڵی نەدەدا، بەڵکو بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەژێر خێوەتی سەروەرێتیی عێراقیدا تێدەکۆشا. بەڵام سیاسەتبازانی کورد بەداخەوە هیچ لەوە فێر نەبوون‌و ئەوەتە، دەست دەکەنەوە بەو کونەدا، کە دووپشکەکەی تێدایە.

شایانی باسە کە جەنگی هەشتساڵەی ئێران‌و عێراق کە بەجەنگی یەکەمیی کەنداو نێویرۆیەوە، دەرفەتێکی زێڕینی دیکەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، ئەگەر سیاسەتکارانی کورد نەچوونایە بەگژ یەکداو، هەموویان یەکبوونایەو، بەشێکیان لەگەڵ خومەینی، دژی رژێمی سەددام‌و، بەشەکەی دیکەیان لەگەڵ سەددام، دژی رژێمی خومەینی نەبوونایە، بەڵکو یەکیانبگرتایەو، هەوڵیان بۆ تێکشکاندنی سەروەرێتیی دەوڵەتێك لەو دوو دەوڵەتە بدایە، ئەو دەمە کورد دەیتوانی لەبەشێکی وڵاتەکەیدا لافی سەروەرێتیی لێبداو، ببێتە هاوبەش لە بڕیاردانی چارەنووسی دوای جەنگدا. بەڵام جەنگی هەشتساڵە، چونکە سەروەرێتیی ئێران‌و عێراقی وەك خۆی هێشتەوە، ئەنجامەکەی بۆ کورد ئەوە بوو کە پێویست بە باسکردن ناکا، ئەمەش گوناهێکی گەورەی دیکەی کاربەدەستانی حیزبە نانەتەوەییەکانی کوردستان بوو.

جەنگی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان دژی عێراق، بەسەرکردەیەتیی ئەمریکا لەساڵی 1991داو، دەرپەڕاندنی لەشکری سەددام لە کوێت، بوو بەهۆی راپەڕینی مەزنی بەهاری 1991و رزگارکردنی بەشێکی گەورەی باشووری کوردستان، بەڵام تێکشکانی لەشکری سەددام لەبەردەم لەشکری ئەمریکادا، نەبوو بەهۆی نەهێشتنی سەروەرێتیی عێراق بەسەر باشووری کوردستاندا. لەبەر ئەوە سەددام بەهاسانی کوردستانی گرتەوە، بێ ئەوەی تووشی هیچ جۆرە رەخنەیەکی کۆمەڵەی نەتەوە

یەکگرتووەکان ببێ. بەڵام گەلڕەوەکەی بەهاری ئەو ساڵەو، ئەو بارودۆخە خەمهێنەرەی کە لەنێوچەکەو جیهاندا لەوەوە سەریهەڵدا، کارێکی وای کرد کە سەروەرێتیی عێراق لەسەر بەشێکی کوردستان لاببرێ. کە ئەمەش شتێکە تاکهەڵکەوتوو (استثنائي) بوو لەمێژووی دەوڵەتە سەربەخۆکانی جیهاندا. کورد لەو رۆژانەدا کە بەزەیییەکی نێو نەتەوەیی بۆ خۆی بچڕیبوو، دەیتوانی بانگەوازی سەربەخۆییی کوردستان بدا، بەلایەنی کەمەوە، لەو چەند ستانەدا (هەولێرو سلێمانیو دهۆك) کە سەددام خۆی بەجێی هێشتبوون. بەڵام دوو زلحیزبە کوردییەکە رێی ئەوەیان نەدا ئەم دەرفەتە لەلایەن کوردەوە بقۆزرێتەوەو بەوەش، گوناهێکی گەورەی مێژووییان خستە سەر گوناهەکانی دیکەیان.

پەلاماردانە سەر عێراق لەمانگی نیسانی ئەمساڵدا، لەلایەن ئەمریکاو هاوپەیمانەکانو هەڤاڵبەندەکانییەوە، کە کوردیش یەکێکن لەو هەڤاڵبەندانەو، رووخاندنی دەوڵەتی عێراقو، هەڵوەشاندنەوەی دەزگەی دەستوەشێنی تیرۆریستی عێراقو، نەهێشتنی سەروەرێتیی عێراق، دەرفەتێکی یەکجار بەنرخی دیرۆکی بوو بۆ کورد، کە بەداخەوە ئەمجارەش حیزبە کوردییەکان، بەتایبەتی دوو زلحیزبەکە، بوونە رێگر لەبەردەم جاڕی سەربەخۆییی کوردستاندا، ئەوجا، نەك هەر بەوە دابین بن کە باسی سەربەخۆییی کوردستان نەکەنو، تەنانەت لەدژی بوەستنو بەس، بەڵکو کەوتنە عێراقچێتیکردنێکی واخەستوخۆڵ کە عەرەبێك گوتبووی: **"بەڕاستی برا کوردەکان هێندە عێراق پەروەرێتی پێشاندەدەن، کە ئێمەی عەرەبیان شەرمەزار کردووە"**.

هەوڵدانی هەردوو زلحیزبەکە ئەوڕۆ بۆ بنیاتنانەوەی سەروەرێتیی عێراقە، ئەو سەروەرێتییەی کە هەشتا ساڵ پترە کورد لەژێریدا دەناڵێنی، لێی دەکوژرێ، سووكو ریسوا دەکرێ، ئەنفالی لێدەکرێ، وڵاتی دەکرێ بە عەرەب، شار بەدەر دەکرێو ژنەکانی ئەتك دەکرێنو دەفرۆشرێن، چەکی کیمیایی لە دژ بەکار دەهێنرێو، هەوڵی تواندنەوەی دەدرێ. کەچی سەرکردەکانی، بە پەلە داوای گێڕانەوەی ئەو سەروەرێتییە دەکەن. عادیل موراد کە یەکێکە لەسەرکردەکانی "یەکێتی" دەبێژی کە چەند دەوڵەتێك بە حیزبەکەیان گوتووە "بۆچی بانگی سەربەخۆییی کوردستان نادەن"، کەچی ئەوان گوتوویانە: "ئێمەش عێراقینو بەشێکین لەعێراقو سەربەخۆییمان ناوێ". دیارە کاربەدەستانی پارتیش قسەی لەوە "باشتر" ناکەن.

لێرەدا ئەو پرسیارە خۆی دەسە پێنێ بەسەر ئەو دوو زلحیزبەدا، ئەو گەرەنتییەی کە دراوە بەکورد چییە؟ ئەز باسی گەرەنتییەکی نێو نەتەوەیی ناکەم، هەر باسی گەرەنتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەکەم کە هەڤاڵبەندی کوردن، گەرەنتی ئەم دووانە بۆ پاراستنی کورد لە گەلکوژیو گەرەنتیی ژیانی بەئازادی لەسەر خاکەکەی خۆی چییە، ئەگەر سەروەرێتیی عێراق گەڕایەوە جێی خۆی؟ مەبەستیشم لە گەرەنتی، قسەی رووتو دۆستانە نییە، بەڵکو پەیماننامەیەکە کە رێزی لێبگیرێ. ئەو پەیماننامەیە کوانێ؟ ئەگەر هەیە، پێشانمان بدەن، ئەگەر نییە رەپو راست قسە بکەنو لەنەتەوەی کوردی نەشارنەوە. چۆنکە کە سەروەرێتیی عێراق دروستبووەوە، ئەو دەمە کێشەی کورد دەبێتەوە بەکێشەیەکی نێوخۆییی عێراقو، چارەسەر کردنی بەدەست "گەلی عێراق" دەبیٚو، ئەوجا چارەسەر کردنی بەزۆر، ئەوەیە کە هەشتا ساڵە لەکاردایەو، چارەسەرکردنیشی بەشێوەیەکی دیمۆکراسی، ئەوە بەدەستی زۆربەی زۆری خەڵکی عێراقە، کە ئەو زۆربەی زۆرە عەرەبە، کورد نییە. زۆربەی زۆری عەرەب، لەگەڵ ئەوەدا نین، نەك کوردستان سەربەخۆ بێ، بەڵکو تەنانەت لەگەڵ "ئۆتۆنۆمی"ش نین. هەر کەسێك درۆ لەگەڵ خۆیو خەڵك نەکا، دەبێ دان بەو راستییە دابنێ.

کەواتە، ئەگەر ویسترا شتێك بکرێ بۆ کورد، دەبێ هەتا عێراق سەروەرێتیی دەستنەکەوتووەتەوەو، لەلایەن کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دانی پێدا نەنراوە، ئەوە بکرێ. ئەمەش بەوە دەبێ کە

کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە بەرژەوەندیی نەتەوەییی چل ملیۆن کورد نەکەنە قوربانی بەرژەوەندیی تەسکو تروسکی خۆیان، بەڵکو دەبێ بێ چەندو چوون و بێ هیچ مەرجێکی پێشەکی، هەردوو بەڕێوەبەرێتیەکەیان و چەکدارەکانیان بکەنە یەک و، لەگەڵ جەماوەری کوردستانداو لە پێشیانەوە، ئالای کوردستان بەدەستەوە، خۆپیشاندانی ملیۆن کەسی بخەنە سەر شەقامەکانی کوردستان و بەغداو داوای مافی ڕەوای کورد بکەن لەبڕیاردانی چارەنووسی خۆیدا لەباشووری کوردستان، کە هەموو نیوچەکانی باشوور بگرێتەوە. بۆ ئەمەش دەبێ سنووری ستانەکانی بهێنرێنەوە شوێنی خۆیان. کفریو کەلارو چەمچەماڵ و تووز دەبێ بخرێنەوە سەر کەرکووک. لەسەردەمی کۆندا کۆیەش لەسەر کەرکووک بووە، نەک لەسەر هەولێر. پێویستە ئەندامە کوردەکانی نێو "مجلس الحكم الانتقالي" پێ دابگرن لەسەر ئەوەی خانەقین و جلەولاو مەندەلی و شارەبان بکرێنە ستانێك بەنێوی ستانی خانەقین، یان ستانی "سیروان"، کە ئەمەش داخوازییەکی ڕەوای خەڵکی خانەقین و دەوروبەرێتی کە دەبێ پشتگیریلێبکرێ.

بەڕاستی، مەترسییەکی گەورە لەسەر مان و ژیانی کورد لەئارادایە. بێجگە لەوەی کە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، واتە، دەوڵەتانی ترك و ئێران و سووریا، بەهەموو جۆرێك هەوڵدەدەن کە کورد هیچی دەستنەکەوێ، بەعسیەکانیش خەریکن خۆیان کۆدەکەنەوەو، بەپشتی ڕژێمی سووریا، سەر لەنوێ دێنە کایەوە. پارێزگاری بەعقوبە کە ماوەیەك لەمەوبەر گوتبووی نابێ خوێندن و پەروەردەی کوردی لەخانەقین هەبێ، ئەوا بڕیاری گێڕانەوەی چەند سەت مامۆستایەکی بەعسی داوە بۆ سەر کاری خۆیان، کە پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام لەسەر کار دەرکران. کەچی "مجلس الحكم الانتقالي" هەتا ئێستە یەك وشەی لەدەم دەرنەچووە. بەعسیەکان و چڵکاو خۆرەکانی سەددام و عەرەبە داگیرکەرەکانی ستانی کەرکووك دەچنە سەر شەقامەکان و، بە "هەڤاڵبەندی"ی تۆرانییەکان و، وەك ساڵی 1959، خۆپێشاندان ساز دەکەن و، داوای لابردنی پارێزگاری کەرکووك دەکەن، هەر لەبەر ئەوەی کوردە، ئەگەرنا ئەم پارێزگارە ڕۆشنبیرە، زیانی بۆ مریشکێکیش نەبووە، بەڵام "مجلس الحكم الانتقالي" لەمە بێدەنگە. لە هەمووش خۆشتر ئەوەیە، ئەندامی "مجلس الحكم الانتقالي" دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان، لەوتووێژێکیدا لەگەڵ ڕۆژنامەی "الحياة" کە لە لەندەن دەردەچێ، بەڵام لەسەر ڕێبازی "مجێوری دوو کەعبە" (خادم الحرمين الشريفين) دەڕوا بەڕێوەو، بەئاشکرا دژی ڕماندنی ڕژێمی سەددام و مافی ڕەوای کوردە، فەرمووبووی کە "من الحكمة توسيع مجلس الحكم حتى يضم فئات سنية عربية جديدة، بينهم القوميون العرب واطراف اسلامية كتجمع علماء السنة" (الحياة 2003/12/14 ل9). دەك لەبەرت مەرم خولە! نازانم، خولە گیان، مافی فەیلییەکان و ئێزدییەکان و کاکەییەکان و شەبەکەکان و ژنە کوردە ماف پێشێلکراوەکانت خستنە کام گیرفانت؟ ئەی باشە تۆ خۆت و چوار ئەندامەکەی دیکەی "مجلس الحكم الانتقالي" سوننی نین؟ ئایا شیعەکانی "مجلس الحكم الانتقالي" هەموو عەرەب نین؟ ئایا ناسیۆنالیستە عەرەبەکان، دان بە"مجلس الحكم الانتقالي" دادەنێن، بەڕێزت وا بەکوڵ و دڵەوە هەوڵ بۆ هێنانە نێو "مجلس"ی ئەوانە دەدەی؟ ئایا باشتر نەبوو ئێوە هەر پێنجتان لەباتی ئەوەی بچنە "مجلس الحكم الانتقالي"یەوە، بەرەیەکی بەرهەڵستکاری کوردستانیتان بەرامبەر بە "بەرهەڵستکارانی عێراقی" پێکبهێنایەو نەچوونایە نێو بەرەی "بەرهەڵستکارانی عێراقی"و "مجلس"ەوەو، ئەگەر دەشچوونە "مجلس" ئەوا بەپێی گەلێك مەرجی قورس و مافی ڤیتۆ بچوونایە، وەك هەر لەسەرەتاوە پێمڕاگەیاندن و، لەرۆژنامەی "میدیا"دا بلاوکرایەوە؟

بەڕاستی، جێی داخە کە سیاسەتبازە دەسەڵاتدارەکانی کورد، کارو پیشەیان هەر ئەوە بووە، خۆڵ بکەنە چاوی جەماوەری کوردەوە. ئەوەتا بەهەزاران کەس دێنە سەر شەقامەکانی شارەکانی کوردستان و خۆشیی خۆیان بۆ گرتنی سەددام دەردەبڕن، بەڵام یەك خونێشاندانی جەماوەری نابینیتەوە کە داوای مافەکانی نەتەوەی کوردو بڕیاری چارەنووسی کورد بکا. **وادیارە کوردێکی زۆر پێیان وایە کە سەددام گیرا، زەوی تەخت دەبێ بۆ داد پەروەری.. مخابن.. ئەوە تێناگەن کە سەددام و بیری سەددامێتی ژێرخانێکی مێژوویی هەزار ساڵەی هەیە. ئەوانەی کە پاپەکی خورەمدین و بەهزادان (ئەبوموسلیم)ی خۆراسانی و فەیلەسووفی بەنێوبانگ سووره بەردی (سوهرەوەردی)یان بەو پەڕی ئەتك و سووکایەتی پێکردنەوە کوشت، سەددام و سەددامی نەبوون؟. لەنێو ئەو دەوڵەتانەدا کە کوردستانیان داگیر کردووە، بە ملیۆن خەڵك هەن هەروەك سەددام بیر دەکەنەوە. کێشەکە کێشەی پەروەردەو فەرهەنگە، نەك کێشەی تاکە کەسێکی وەك سەددام.** بەکوشتنی سەددام، بیری خۆ بەزلگرتن و ملهوڕی و دڕەندەیەتی بەرامبەر مرۆڤ، کۆتایی نایەت. ئەوەتا لەنێو عەرەبەکان و لە ئەورووپاش بەسەتان پارێزەر (محامی) خۆیان ئامادە کردووە، بۆ ئەوەی لەدادگە (محکمە)دا بەرگری لە سەددام بکەن. دیارە دەبێ سەددام پارێزەری هەبێ، چۆنکە ئەمە قانوونە، بەڵام ئەو پارێزەرە دەبوو دادگە بگەڕێ بۆی بەچراوە، نەك بەسەتان پارێزەر لەخۆیانەوە خۆیان نێونووس بکەن و، لە ئەردەن کۆمیتەیەك دروست ببێ بۆ "بەرگری لە سەددام" کە "سەرۆکی رەوای" عێراقە. ئەمەش هەروا لەخۆڕایی نییەو، ئەوەش لەخۆڕایی نییە کە ئەمریکا سەددام بە "دیلی جەنگ" نێو دەبا، نەك بە"تاوانباری جەنگ و گەلکوژی". چۆنکە ئەگەر ویژدان و نامووس هەبێ، دیارە سەددام نابێ بەتەنێ تاوانبار بکرێ، بەڵکو هەموو ئەوانەی کە یارمەتیی سەددامیان داو، هەتیوچەیەکی خوێنڕێژی شەلاتیی کۆلانانیان کردە ئەو سەددامە، پێویستە بهێنرێنە بەردەم دادگە، لەوانە ژمارەیەکی زۆر لەئەورووپایی و ئەمریکایی و رووس و. . . هتد کە، یان کاربەدەستی دەوڵەتی خۆیانن، یان بازرگان و خاوەن فابریقەن. مام جەلال کە دەچێ بۆ فەرەنساو شوێنانی دیکەو، لە جاك شیراك و هاوپیشەکانی دەپاڕێتەوە "قەرزەکانی عێراق کەم بکەنەوە"، دەبێ جارێ ئەو پرسیارە بکا، ئایا ئەو قەرزانە بۆچی و لەشێوەی چیدا دراون بەعێراق؟ بۆ دەرمان و ئامێری نەخۆشخانە بووە، یان بۆ کڕینی لێستکی مندالانی کوردو عێراقی؟ یان بۆ پێشخستنی زانست؟. ئەگەر بۆ ئەمانە بوون، ئەوا عێراقێکی دەوڵەمەند پێویستی بەقەرز کردن نەبوو، خۆ ئەگەر بۆ شتێکی دیکە بوو، دەبێ بەئیسپات پێمانڕابگەیەنن. ئەگەر دەرکەوت ئەو قەرزانە بۆ کڕینی چەکی کۆکوژو ئامێری خەڵك لەنێوبران و بەکارهێنانی بۆ جەنگ بووە، پێویستە شیراك و هاوپیشەکانی ئەورووپایشی لەئەڵمان و رووس و ئەوانی دیکە، بهێنرێنە بەر دادگەو لەتەنیشت سەددامەوە بوەستن و، لێکۆڵینەوە بکرێ لەگەڵیان. دیارە لەم تاوانبارییەی سەددامدا، کاربەدەستانی هێندەك لەدەوڵەتە عەرەبەکان، وەك ئەردەن و کوێت و حیجازو میسرو جەزائیر، دەستی درێژیان هەبووە، شان بەشانی ئەوانیش، داگیرکەرانی کوردستان، بەتایبەتی رژێمی ترك و رژێمی ئێرانی سەردەمی شاو رژێمی سووریاش، هەریەکە بەشی خۆیان لە بەهێزکردن و پشتگیریکردنی سەددامدا دەستیان هەبووە، بەڕاستی، دەرفەتێکی زۆر بەنرخ بۆ کورد هەڵکەوتووە، کە سیاسەتبازانی کورد بەخوتو خۆڕایی لەدەستی دەدەن. **ئەوەی بەتاقیکردنەوە دەرکەوتووە ئەمەیە، ئەم ترەکەڵەکەیەی دروستکردنەوەی عێراق، هەولێکی بێ سووتەو سەرناگرێ. تەنانەت هێندەك لەدەسەڵاتدارانی ئەمریکاییش هەستیانکردووە پێی.** کەسایەتیەکی بەنێوبانگی وەك لێسلی ئێچ گێلب L.H. Gelb، ئەندامی دەزگەی لێکۆڵینەوەی ستراتیژی و پێوەندییە نێودەوڵەتەکانی ئەمریکا، کە کاتی خۆی یارمەتیدەری سەرنووسەری نیویۆرك

تایمزو ئێسته ئەندامی سەرکردایەتیی کۆلیژی بەڕێوەبەرێتی زانستگەی هارڤارده، وتارێکی لەرۆژنامەی هەرالـدتریبیۆنی نێونەتەوەییـدا نووسـیبوو، باسـی ئـەوە دەکـا کـە پێکـەوە لکانـدنی عێـراق هەڵەیـەکی گەورەیەو، سیاسەتی راست ئەوەیە 3 دەوڵەت دروست بکرێ: دەوڵەتی کورد، دەوڵەتی شیعەو دەوڵـەتی سوننی. گێلب لـەو وتـارەدا، کورد بەدۆست دادەنـێ، کـە نـەوتیان هەیـەو دەتـوانن بەباشـی پێـی بـژینو، مەترسییان نییـە بـۆ جیهـانی ئـازاد. ئـەم قـسانە ترسـێکی زۆری خـستووەتە دڵـی داگیرکـەرانو دوژمـن بەکوردانی تركو فارسو عەرەبەوەو، رۆژنامەکانیان پڕە لەوەرامدانەوەی گێلب. یەکێك لەوانـە رۆژنامـەی "کیهان"ی لەندەنە کە رۆژنامەیەکی دوژمـن بـەکوردی شاپەرستەو، ئـەم قسانەی گێلب بـە "نغمـةً شـوم" دادەنێ.

کـورتو کرمـانجی، ئەگـەر کـورد بیانـەوێ مافێکیـان دەسـتبکەوێ، دەبـێ تـاعێراق سـەروەرێتیی نەکەوتووەتەوە دەست، ئەوە بۆ خۆیـان بیـچڕن، ئەگەرنا، کە عێـراق بووەوە بەدەوڵـەتێکی یەکپارچەیی خـاوەن سـەروەرێتیی، دەبـێ وەك پێرەمێـردی رەحمـەتی کـە پـاش ئاشـبەتاڵی بـەهاری 1947و هەرەسهێنانی کۆماری کوردستان گوتی:

ئەی ناهومێدی، ئەی ناهومێدی

نەگبەتی وەها، تو خوا ساکێ دی؟

بەڵام ئەو نەگبەتییە لە ئاسمانەوە ناکەوێتە خوارێ، بەڵکو بەدەستی سیاسـەتبازانی کـورد ئاڕاسـتەی گەلی رەشوڕووتی کورد دەکرێو کورد دەبێ هۆشیاربن، رێ بە ئاشبەتاڵێکی دیکە نەدەن. چۆنکە **رێـی ئاشبەتاڵێکی دیکە لەو پەیماننامەیەدا نەخشەی بـۆ کێـشراوە کـە لـە 15ی نوڤەمبـەری ئەمـساڵدا لەلایـەن مـام جەلالو پۆل بریمـەر ئیمـزا کـراوەو باسـی فیـدرەیالیزم دەکـا لەشـێوەی "پارێزگاکـان" (محافظـات)دا.** ئەمـەش رێکـەوت نییـە کـە ئـەم "پەیماننامـە"یـە لـەکاتی "کوێخایـەتیی" مـام جەلالـدا ئیمـزا کـراوە. مەترسـیی فێـدەرالیزمی پارێزگاکـانو کـوێر کردنـەوەی نێـوی کوردسـتانم ماوەیـەکی زۆر لەمەوبـەر لـە"میـدیا"دا خستەڕوو. چۆنکە حیزبحزبێنـە بـەرەو کوێخایـەتی دەڕوا بەسـەر نێوچـەیەکەوە (مـیری پارێزگـە)، نـەك بەسـەر نیـشتمانێکەوە (کوردسـتان) خـۆ ئێـستە سـلێمانیو هـەولێر دوو پارێزگـەی فێـدەرالین، نـەك هەرێمێکی فێدەرالی. راستیەکەشی ئەوەیە کە ئاغایەتی (سەروەرێتی) لە هـەموو کەسێك نایـەتو، **هـەموو لایەکیش دەبێ بزانن، کە ئەم جارە، خودێ نەکا، ئەگەر قەوما، ئەوا لەهەژارو رەشوڕووتی کورد ناقەومێ، چـۆنکە هیچیان نییە لێیان بستێنن، بەڵکو لە کوێخاکان دەقەومێ.**

ئاهوڕامەزدا رەشوڕووتی کورد بپارێزێ.

بەرلین 2003/12/17

میدیا، **ژ** 152، 2003/12/21

نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا

ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنێ

وەك دەزانین، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، پەژارەو دڵڕێشیی جەماوەری نەتەوەی کورد، چ لەوڵاتو چ لەدەرەوەی وڵات، بۆ دواڕۆژی باشووری کوردستان، خەستترو کوورترو پڕ ئێشتر دەبێ‌و، داخ‌و خەفەت‌و هەستی ناهومێدی، سەرو دڵی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتووی داگرتووە. لەهەمووشی ناخۆشتر ئەوەیە، کە ئەو کارەساتە پشتشکێنەی چاوەڕوانی کورد دەکا، وەنەبێ چاوەڕواننەکراو بووبێ‌و، لەپڕ لەئاسمانەوە داباریبێ، چۆنکە هەموو خاوەن هۆش‌و ویژدانێکی زیندوو، دان بەوەدا دەنێ کە نووسەری ئەم وتارە، لەسالآنێك لەمەوبەرەوە، هەوڵیداوە، مەترسیی ئەو ڕۆژە تاریکانە بخاتە بەردەم خەڵکی کوردستان‌و، بەتایبەتی کاربەدەستانی حیزبە خۆ بەوەستازانەکانی گۆڕەپانی رامیاری‌و، زۆر بەتایبەتیتر، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە مخابن، لە قسەی خۆیان پتر، گوێ لەقسەی کەس ناگرن‌و، رەخنەی دۆستانەو رێپێشاندانی بابەتانە، بەدوژمنایەتی تێدەگەن، چەند جارو چەند جار پێمگوتن، ئەوەی بەکچێنی‌و، لەکاتی دوانزە ساڵ فەرمانڕەواییی سەربەخۆدا دەکرێ، یان لەکاتی ناچار بوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر هاوکاریی کورد، دەکرێ، ئەوە لە بێوەژنیداو، لەپاش خستنی سەددامو، یەکگرتنی داگیرکەرانی کوردستان‌و، خۆ تەیارکردنی شیعەو سوننی‌و تۆرانییەکانی عێراق، ناکرێ. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، مافی کورد بەوە ناسەپێ، کە سەرکردەکانی کورد، خۆیان لەعەرەبی عێراق بەعێراقیتر بدەنە قەڵەم‌و، هەوڵ بۆ گێڕاندنەوەی "سەروەرێتیی" عێراق بدەن، بەڵکو بەوە دەستدەکەوێ کە خۆیان بەنەتەوەیەکی بەزۆر بەعێراقیکراوی نیشتمان داگیرکراو بدەنە قەڵەم‌و، داوای مافی سەربەخۆیی‌و بڕیاری چارەنووس بکەن‌و، ئەگەر نەکرا، ئەوا لەڕێی گشتپرسییەکەوە، باشووری کوردستان بۆ ماوەیەك بکەنە پرۆتێکتۆراتی (محمیة) کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەوەش بەگەرەنتی دەوڵەتێکی مەزنی وەك ئەمریکا. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، شەڕ بەیەکدی نەفرۆشن‌و، واز لەهەڵمەتەکاسەییی حیزبحیزبێنە بهێنن‌و، دەستبدەنە دەستی یەك‌و، حکوومەتێکی کوردستانی‌و لەشکرێکی کوردستانی دروستبکەن‌و، ئاڵای کوردستان بگرنە دەست‌و، واز لەپەڕۆی زەردو پەڕۆی کەسك بهێنن. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، لەڕکی یەکدی، تۆرانی‌و حیزبوللاهی بەهێز نەکەن‌و، بۆ سەر شۆڕکردنی یەکدی لەشکری داگیرکەران نەهێننە سەر ماڵی خۆتان. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە پێلاودانان‌و ماستاوکردن بۆ ملهوڕەکانی ئەنقەرەو دیمەشق‌و تاران‌و، بەرتیلدانی چەند ملیۆنی بەسەرمایەدارانی ئێرانی‌و ترك، بەبیانووی گرێبەندی (عقود)یەوە، پوولێکی قەڵپ ناهێنێ‌و، لەباتی ئەوە، بجن یەکسەر لەگەڵ دەوڵەتە گەورەکان رێکبکەون‌و، تێیانبگەیەنن کە ترەکەڵەکی پێکەوە نووساندنی جەستەی پارچە پارچەی عێراق، سەرناگرێ‌و، سەربەخۆییی کوردستان، هەر بەتەنێ سووتی کوردی تێدا نییە، بەڵکو سووتی ئەوان‌و ئاشتیی جیهانی ئازادو کۆمەڵگەی شارستانێتیشی تێدایە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە تۆ خۆت بەعێراقی بدەیتە قەڵەم‌و، بتەوێ لەڕێی دیمۆکراسییەوە کێشەکەت چارەسەر بکەیت، ئەوا دیمۆکراسی بریتیە لەدەنگدان‌و زۆرو کەمی دەنگەکان‌و، تۆش کە عێراقی بیت‌و، دیارە عێراقیش یەك وڵاتەو دوو وڵات نییە، ئەوا لەهەموو دەنگدانێکدا، کورد هەر کەمینەیەو نایباتەوە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە سیستەمی فێدرالی

سیستەمێك نییە كە هەر بەبڕیاری بەشێکی خەڵکی ئەو وڵاتە، یان ئەو دەوڵەتە، (لێرەدا عێراق و کورد) بێتە دی، بەڵکو دەبێ زۆربەی زۆری هەموو خەڵکی ئەو وڵاتە (لێرەدا عێراق) دەنگ بدەن بۆی. هیچ جۆرە گەرەنتییەکیش نییە کە زۆربەی زۆری خەڵکی عێراق دەنگ بۆ سیستەمی فێدرالی بدەن، یان بۆ ئەو جۆرە فێدرالییە دەنگ بدەن، کە سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان مەبەستیانەو داوای دەکەن.

بەڵام ئەوە بوو ئەم قسانە بەم گوێیاندا هات و لەو گوێیان دەرچوو و، ڕۆژمان گەیشتە ئەو ڕۆژە ڕەشەو کەوتووینەتە قوڕپێوان. ئەوجا لەباتی ئەوەی کاربەدەستانی کوردو دەستوپێوەندەکانیان، کەمێك بەخۆیاندا بێنەوەو، بیرێك لەهەڵەوخراپەکاری و تاوانی گەورەو بچووکیان بکەنەوەو، هەستی بەرپرسیارێتیی بەرامبەر بەنەتەوەو نیشتمان، وایانلێبکا خۆیان بدەنە بەر لێپرسینەوەو، مەردانەو، بێ پاکانە کردن بۆ خۆ، بێنە سەر باس، کەچی کەوتوونەتە پەنا بردنە بەر قسەی لاقرتی و گوێ ئاگردان و، هەڕەشەی بێدەسەڵاتانەو، چەمۆڵەنانی نێو گیرفان و، دەفەرموون: "ئەمریکا، دەستی کوردی بڕی"، "ئەمریکا، وەك ساڵی 1975 دەکا لێمان، کە لەپشتەوەو، دزانە تێمانیسرەواند"، "ئەمریکا، دڵپاکیی ئێمەی خراپ بەکارهێناو"و. . . هتدو، هەر لەو کاتەشدا دەبێژن "ئەگەر گوێ لەداخوازییەکانیان نەگیرێ، لە "یەکگرتنی دڵخواز"دا، ئەوا "خیار"ی دیکە هەیە". . . خۆ ئەگەر ژیربێژانە بێینە ژێر ئەم تۆمەتانەو شییانبکەینەوە، دەبینین ئەوە، لەسەر دەرنەچوون لەرامیاریی و، ئاگا نەبوون لەباری ئاڵۆزی جیهان، هیچی دیکە ناگەیەنێ. چۆنکە هەموومان باش دەزانین کە "کالیار"ەکەی ئەوان، لەهەموو "خیار"ەکانی ئێمە زلترە. بێجگە لەوەش، دەمێکە **پێمگوتوون کە ئەمریکا برای باوکی کورد، یان گەلێکی دیکە نییە. ئەمریکا، زلهێزێکی جیهانییەو، بەرژەوەندیی سوپایی و رامیاری و ئابووریی خۆی هەیەو، دوای پاراستنیان کەوتووە. ئەو بەرژەوەندییە بەکێ و لەکوێ بپارێزرێ، ئەوا ڕوو لەو کەسەو لەو شوێنە دەکا. دۆستایەتی و دوژمنایەتی لەم جەواڵەدا جێیان نابێتەوە. بەڵام، ئێمە بەداخەوە، پێمانوایە، دۆستایەتیی رامیاری بەماچو مووچ و گوڵباران دروستدەبێ. . .**

باشە، ئەگەر کوردێکی وەك جەلال تاڵەبانی، لەکاتی کوێخایەتییەکەیدا لەبەغدا، بچێ بەناوی "مجلس الحکم الانتقالی"یەوە، لەگەڵ پوڵ برێمەری فەرمانداری شارستانێتیی ئەمریکا لەعێراق، پەیماننامەیەك ئیمزا بکا بەئارەزووی خۆی و، بێ ئەوەی نوقورچێك لەورگی گیرابێ، یان "دارکاری" کرابێ و، بەیەك وشە نێوی کورد، یان کوردستان لەو پەیماننامەیەدا نەبێ و، باسی فێدەرالیزمی پارێزگەکان بکا، کە بەوەش دەیەوێ جۆرە کوێخایەتییەك بۆ حیزبەکەی مسۆگەر بکا، ئەوە دیارە مام جەلال هەر لەخۆیەوە ئەوەی نەکردووە، بەڵکو پرسی بە ئەندامەکانی دیکەی "مجلس" کردووەو، لەپێش هەمووشیاندا بەچوار ئەندامە کوردەکەی دی، بەڵام بێ گەڕانەوە بۆ بیروڕای گەل و گشتپرسی، واتە، بێ ئەوەی بەلایەنی کەمەوە نرخێك و ڕێزێك بۆ بیرو بۆچوونی ئەندامانی یەکێتی دابنێ، ئەوجا تۆ لەبیرو بۆچوونی چەند ملیۆنێك کورد بگەڕێ، ئێدی دەبێ گوناهی ئەمریکا چی بێ، با مام جەلال و ئەندامە کوردەکانی "مجلس" **هیچ نەبێ هێندەی عەلی سیستانییەکی فارسی ئێرانی وەرەیان ببوایە، کە لەسەردەمی سەددامدا نەیدەوێرا بڵێ "لەل"و، ئێستەش هەزاران خۆپیشاندەر دەخاتە سەرشەقام بۆ بەربەرەکانێکردنی ئاما نجەکانی سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، کە ساڵانی ساڵ بەسەر چیاکانەوە بوون.** لێرەدا دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەش بکەین کە هەرچی ئەمریکایە، ئەوا ساڵانێك هەوڵی لەگەڵ پارتی و یەکێتیدا بۆ ئاشتبوونەوەو یەکگرتن و خۆ بەهێزکردن و، تەنانەت لەئۆکتۆبەری 1998دا پەیماننامەیەکی مۆر کرد لەگەڵیان، بەڵام ئەوان هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، یەکیاننەگرتووەو، دوو بەڕێوەبەرێتییەکەو، چەکدارەکانیان نەکردووە بەیەك، ئێدی

چۆن دەتوانن داوای فێدراسیۆنێکی جۆگرافیایی و نەتەوەیی بۆ باشووری کوردستان بکەن، لەکاتێکدا ئەوان ئەمە هەشت ساڵە فێدەرالیزمی پارێزگاکەکان دەبەن بەڕێوەو، تەنانەت سلێمانی کارەبا بەهەولێر نادا. باشە! با وادابنێین ئەمریکاو بەریتانیا و عێراقییەکان رازیبوون، کەرکووك و مووسڵ و دیالەو کووت بخەنە سەر "هەرێمی کوردستان"، ئەوجا لێرەدا دەبێ ئەو پرسیارە بکرێ، ئایا بیخەنە سەر "کوردستانی یەکێتی" یان "کوردستانی پارتی"؟؟؟ پاشان، ئایا کوردستان ماڵی باوکی پارتی و یەکێتیە، کەوا تۆپتۆپێنی پێدەکەن؟؟؟

پارتی و یەکێتی، دوانزە ساڵی رەبەق، حکومەت و پەرلەمان و لەشکرو پۆلیس و بودجەی دەوڵەمەندانەو پێوەندیی دیپلۆماسییانەو رامیارانەی دەرەوەیان هەبوو. لەکاتێکدا عەرەبەکانی عێراق، لەژێر پۆستاڵی سەددامدا دەیانناڵاندو، سیاسەتکارەکانیان بوو بوونە پەنابەرانی ئەوروپاو ئەمریکاو، بە پارەی "نەمرەو نەژی" دەزگەی سۆسیالی ئەو دەوڵەتانە دەژیان، کەچی ئەوان چوون ئەو عەرەبە دەربەدەرانەیان کردە گەورەی خۆیان و، کۆنگرەیان رێکخست بۆیان لە سەلاحەدین و ڤیەنناو لەندەن و، کردنیان بەدەسەلاتدارو، ئەوجا لەباتی ئەمانە دەست لەکورد بگرنەوە، ئێستە کورد دەست دەگرنەوە لەمان. بەڕاستی، ئەگەر کەمێك هۆشی نەتەوەیی هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین ئەمە چارەڕەشییەکی گەورەیە کە ئەنجامەکەی هەروا بەئاسانی نایەتە بەرچاو. لەگەڵ ئەمەشدا، ئەمە تەنێ لایەنێکی کێشەکەیە کە دوور نییە ئەگەر هەروا بڕوا، بەرەو ئەوە بچێ کە کورد لەناهومێدییەوە دەست لەدۆستایەتیی ئەمریکا بشۆن و، دوو زلحیزبەکەش لەئەنجامی ئەو بارودۆخەوە کە دروست دەبێ، بکەونە لیسی کوێرانە هاویشتن و، هەوڵبدەن هەڵەکەیان بەهەڵەیەکی دیکەی لەوە خراپتر بسڕنەوە، کە ئەوەش دەبێتە دوو هەڵە. هەر بۆ نموونە: **بەڕێز نەوشیروان مستەفا، ماوەیەك لەمەوبەر، هەڕەشەی ئەوەیکرد کە کورد خۆیان لەهاوکاریکردن لەگەڵ ئەمریکا بکێشنەوە. ئەمەش ئەو پەندە کوردییە دێنێتەوە بیرم کە دەبێژێ "شەڕ بڕاوەتەوە، تازە کوڕی تایەن بەدوای داردا دەگەڕێ"**. کاك نەوشیروان، دەبوو ئەو رۆژە کە ئەمریکا رووی لەئێوەو پارتی نا، لەگەڵ هێزەکانی بچنە کەرکووك و مووسڵ، بازرگانییەکی رامیاریتان بەمۆرو ئیمزا بکردایە لەگەڵی و، کە چووشنە کەرکووك و مووسڵەوە، هەوڵی گەورەتان ئەوە بووایە، عەرەبە هاوردەکان دەرپەڕێنن و کوردە ئاوارەکان بخەنە جێیان و، بەپەڕۆی زەردو کەسکەوە نەچوونایەتە کەرکووك و مووسڵ و، رێی ئەو هەموو جەردەیی و دزێتییەتان نەدایە کە روویانداو، ئەمریکاییەکانی سەرسامکردو، رێزی کوردی کەمکردەوە لایان. **پاشان حەز دەکەم لێرەدا بەئاشکراو رەپوروون بە بەڕێز کاك نەوشیروان و هەموو دۆستان و برادەران بێژم، کە پەیدا بوونی ناکۆکی لەنێوان کوردو ئەمریکادا، ئاواتێکی داگیرکەرانی کوردستان و هێزە دژ بەکوردەکانی عێراقە، کە دەمێکە خەون دەبینن پێوەی و، ئەو رۆژەی کوردو ئەمریکا بکەونە دژایەتیکردنی یەکدی، هەڵوێستی هەموو ئەو لایەنانەی کە ئێستە دژایەتیی ئەمریکا دەکەن، دەبێتە دۆستایەتیکردن و پشتگیریکردنی ئەمریکا. ئەنجامی ئەمەش کارەساتێکی وای بەدواوە دەبێ کە هاوتای نەبووبێ لەمێژووی کورددا.** با ئەوەش بدرکێنم، کە دەسەڵاتدارانی رژێمی ترك، پاش ئەوەی نەیانتوانی ئەمریکا رازیبکەن بەخراپەکاری لەگەڵ کورد، ئەگەرچی ئەمریکا مل بۆ هەموو داخوازییەکانی کورد نادا، روویان کردووەتە شیعەکانی عێراق و، رژێمی ئێران و سووریاشیان کردووە بەدەلالو، بەڵێنیانداوەبەشیعەکان، ئەگەر بێتو پشتگیریی کورد نەکەن بۆ گەیشتنە فێدەرالی، ئەوا رژێمی ترك رازییە کە دەوڵەتی عێراق ببێتە دەوڵەتێکی شیعەگەرێتیی وەك ئێران، بەمەرجێك هێندەك لەداخوازییە ئابوورییەکانی رژێمی ترك جێبەجێبکرێ.

هاوكاريی موقتەداسەدرو تۆرانییەكانی باشووری كوردستان‌و، بەپیرەوە چوونی عەبدولعەزیز حەكیم لەئەنقەرە، وەك شاو، پشتكردنە دوكتۆر بەرهەم ساڵح‌و سوكایەتیكردن پێی، چەمكێكی ئەم پیلانە ژەهراوییە دەردەخا. رژێمی ترك تەنانەت كەوتووەتە نێوبژێكردنی ئەمریكاو ئیسرائیل‌و سووریا. لەبەر ئەوە رۆژ رۆژی ئەوە نییە كە سیاسەتكارانی كورد ساویلكانەو بەكەفوكوڵی دڵ بڕواننە رووداوەكان.

ئەی باشە چار چییە؟

ئەمە پرسیارێكی بەجێیە. بەبیروڕای من، ڕێی راست بۆ دەرچوون لەم تەنگژەیە ئەوەیە، كە دوو زلحیزبەكە هێندە ئازایەتی‌و خۆشەویستیی نیشتمان‌و نەتەوە لەخۆیاندا دروستبكەن، كە دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێن‌و، بەرپرسیارێتیی ئەم رۆژە رەشە بگرنە ئەستۆو، رێبدەن بەجەماوەری كورد، بەزووترین كات، هەڵبژاردنێكی بەڕاستی ئازادو بێ ترس‌و لەرز، لەهەموو نێوچەكانی باشووری كوردستان (مووسڵ‌و كەركووك‌و هەولێرو دهۆك‌و سلێمانی‌و دیالەو كووت‌و تەنانەت لەنێو كوردی بەغداش، چۆنكە بەغداش كە ملیۆنێك پتر كوردی لێیە، دەبێ شاری "برایەتی" بێ) رێكبخرێ‌و، ئەو دەمە ئەو پەرلەمانەی دروستدەبێ، بڕیاری مافی چارەنووسی كوردو جۆری پێوەندیی لەگەڵ ئەمریكاو دەوڵەتانی دیكەو خەڵكی پارچەكانی دیكەی كوردستان دەستنیشان بكاو، دەستبەجێ پاش ئەوە، حكوومەتێكی كوردستانی‌و، لەشكرێكی كوردستانی تەوزیمی (لەنێرو مێ) پێكبهێنێ، ئەو دەمە نەتەوەی كورد، هەموو هەڵەو ناتەواوییەكانی دوو زلحیزبەكە دادەپۆشن‌و، دوو زلحیزبەكەش ئیسپاتی دەكەن كە نیشتمانپەروەرن‌و بەرژەوەندیی نەتەوەو وڵات، لەسەروو بەرژەوەندییی حیزبەوە رادەگرن.

خۆ ئەگەر دوو زلحیزبەكە رێككەوتننامەیەكیان بەنووسین لەگەڵ ئەمریكا هەبووایە، دەیانتوانی ئەمرۆ گۆشار بخەنە سەر حكومەتی بوش، بەتایبەتی چۆنكە هەڵبژاردنی ئەمریكا لەمانگی نوڤمەبەردا دەستپێدەكاو ئەو حەلە دەیانتوانی هێندەك ماف بۆ كورد بپچڕن، بەڵام ئێستە بێ ئەو بەڵگەنامەیەو، پاش لەدەستدانی ئەو دەرفەتە زێڕینەی كە بۆ كورد هەڵكەوتبوو، ئەگەر پێیانوابێ دەتوانن زۆر لەئەمریكا بكەن، مل بدا بۆ تەواوی داخوازییەكانیان، ئەوا بەدڵنیاییەوە پێیاندەبێژم، بەهەڵە چوون. چۆنكە، یەكەم: جارێ شەمەندەفەرەكەی ئەمریكا لە تۆنێلە تەسكەكە تێپەڕیوەو، رۆژ بەرۆژ ئەو دەوڵەت‌و لایەنانەی كە دژایەتییان دەكرد لەچوونە شەڕی عێراقدا، ئێستە مێچكە مێچكە دەكەن بۆی. هەر تەماشای هەڵوێستی كاربەدەستانی فەرەنساو ئەڵمانیا بكەن بەسە. پاشان ئەمریكا هێزێك نییە كە وەك سەركردەكانی ترك‌و فارس‌و عەرەب، قسە هەر قسەی خۆی بێ. ئەمریكا گوێ لەپێشنیازو بیرورا دەگرێ، بەتایبەتی ئەگەر لەدۆست‌و هەڤاڵبەندەوە بێ.

ئەمریكا، ساڵی 1975 هەڤاڵبەندی كورد نەبوو، بەڵكو هەڤاڵبەندی شای ئێران بوو،و بۆ پاراستنی فەرمانڕەوایی شای ئێران، كە لەلایەن ناسرو بەعسیەكانەوە هەڕەشە دەكرا لێی، لەرێی دەزگەی ئاسایشی خۆیەوە، سووكە یارمەتییەكی شۆرشی ئەیلوولی دەدا. كە شای ئێران پشتیكردە شۆرش، ئەویش پشتیتێكرد. ساڵی 1975 و ساڵی 2004، زۆر لەیەك جیاوازن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەبێ ئەمە بخەینە بەرچاومان، ئەگەر پیلانی دوژمنان‌و ناحەزان، خودێ نەكا، ببێتە هۆی بگرەو بەردە لەنێوان كوردو ئەمریكادا، دیارە ئەو حەلە، جەماوەری كورد، سووتی خۆی لەوەدا نابینێ كە جارەكی دی، پەنا ببا بۆ ئەم ئەشكەوت‌و ئەو ئەشكەوت‌و، ئەم دەوڵەت‌و ئەو دەوڵەتی داگیركەرو، خۆ ئەگەر كەسانێكیش ببن رووبكەنە ئەو جۆرە كردەوانە، ئەوا هەل بۆ گەلێك بزووتنەوەی رادیكالانەو چەپاژۆو ئیسلامیست، هەڵدەكەوێ، كە داخی دڵی خۆیان بەدەسەڵاتدارانی ئەوڕۆی كورد بڕێژن. ئەو دەمەش داگیركەرانی كوردستان كە هەموو رژێمی تێرۆریستین، بەنێوی "یارمەتیی ئەمریكا"و سەركوتكردنی "تێرۆریزمی كوردی"یەوە، دەكەونە گیانی

رەشوڕوتی کورد. ئەو ڕۆژەش ئەو ڕۆژە دەبێ کە بەدڵی هەموو دوژمنێکەو، ئەوەش نەخشەی دەوڵەتی ترك و ئێران و سووریاو میسرو ئەردەن و حیجازە، کە دەیانەوێ کوردستان ببێتە "گۆڕستانی کورد"و، دەبێ ئەو حەلە ئاوات بخوازین بە بەهاری 75 و سەردەمی دوابڕاوی سەددام، بەڵام ئەوەش هەیە کە ئەوروپا، وەك جاران پەنابەر وەرناگرێ.

شایانی باسە، **رامیاری وەك ماتماتیك وایە، لە ماتماتیكدا كە تۆ هەنگاوێكت بەهەڵە دانا، هەنگاوەكانی دیكەش، هەموویان هەڵە بەخۆیانەوە دەگرن و، ئەنجامەكەش بە هەڵە دەردەچێ**. لەبەر ئەوە، دەبوو، هەنگاوی یەکەمی سیاسەتکارانی کورد، لەناسنامەی "عێراقێتی"یەوە نەبوایە، بەڵکو لە ناسنامەی "کوردستانێتی"یەوە بوایە، واتە لە "کوردستانێتی"یەوە بەرەو "عێراقێتی" بچوونایە، نەك بەپێچەوانەوە، وەك کردیان. ئەگەر وابیریانبکردایەتەوە، خۆیان بەهێز دەکرد، نەك پەنابەرە عێراقیەکان و، سەرەتا لەسەربەخۆییەوە دەستیان پێدەکرد، خۆ ئەگەر نەکرا، ئەوجا، بەرەو "کۆنفێدرالی"و "فێدرالی" دەچوون، نەك بەپێچەوانەوە، دەرفەت لەدەستبدەن و پاش "خراب البصرة"، هەڕەشە بکەن و بێژن "ئەگەر فێدرالێتی نەدرێ پێمان، داوای سەربەخۆیی دەکەین". چۆنکە ئەمە لەوە دەچێ ئێمە نانمان نەدەنێ، کەچی داوای پاقلاوە بکەین.

ئەوڕۆ کە ئەم وتارە دەنووسم، بەرێکەوت ڕۆژی دووی مانگی رێبەندانە. ساڵڕۆژی یادی دامەزراندنی کۆماری کوردستانە، ئێمە دەبێ لەرووخانی کۆماری کوردستان و، لەوە پێشیش لەرووخانی شانشینی باشووری کوردستان پەند وەربگرین. سەردەمی ئەوڕۆ لەو سەردەمانە زۆر جیاوازە. گەورەترین زلهێزی جیهان وا لەکوردستان و، بەربەرەکانێی تێرۆریزم و ئازادی و مافی مرۆڤی کردووە بەسەر پەڕەی درۆشمەکانی خۆی. کورد لەهەموو نەتەوەیەکی دی پتر بووەتە قوربانی تێرۆریزمی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە سیانیان ئەمریکاش بەتیرۆریستی دادەنان و ئێستە دوانیان. کورد لەهەموو گەلانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، پتر تینووی ئازادییەو حەز بەئاشتی و دیمۆکراسی دەکا. لەبەر ئەوە چەند خاڵێکی نێوکۆیی (مشترك)ی گرنگ لەنێوان کوردو ئەمریکادا هەیە، دەبا سیاسەتکاران و سەرکردەکانی کورد کاربکەن و، شاندێکی دەپانزە کەسی لەخەڵکی هەموو پارچەکانی کوردستانی گەورەوە دەرەوە دروستبکەن و، بچنە لای سەرکۆمار جۆرج دەبلیو بوش و سەرۆکوەزیران تۆنی بلێرو سەفەرێکی یەك دوو مانگی بەئەمریکاو ئەوروپادا بکەن و، بەپێی نەخشەیەکی دەرزکراو کێشەی کوردو بەرژەوەندیی نێوکۆیی کوردو ئەو لایانەنە بخەنە سەر مێزی وتووێژو، داخوازییەکانی کورد بگەیەننە شوێنی بڕیاردان و جێ چۆڵنەکەن بۆ ئاردۆغان و کوڕی حافزو کوڕی شاحسەین و مجیۆری دوو کەعبەو موبارەکە فەندی، بوختان و درۆ دەلەسە بۆ کورد ڕێکبخەن و، بۆ پشتیگریی ئەمەش دەبێ خۆپێشاندانی یەك لەدوای یەك لەسەر شەقامەکانی کوردستان و ئەوروپاو ئەمریکا بۆ مافی بڕیاری چارەنووسساز بکرێ. زۆر سەیرە! شیعەکان بەهۆی خۆپێشاندانە جەماوەرییەکانیانەوە، ئەمریکایان ناچار کردووە، ڕێزی داخوازییەکانیان بگرێ. ئەوەتە ئەو قانونە کۆنەی کە پێش پەنجا ساڵ، فشە مافێکی دابوو بەژنان، لایانبردو ژنانیان گێڕایەوە دەوری بەرد، هاکا –سیستانی و حەکیم کە هەردووکیان فارس و ئێرانین– وەك خومەینی ماموستایان، قانونی "دەستبڕینی دزو بەردبارانی دڵداریکەران تامردن و دارکاریکردنی سەرخۆش و.. هتد"یان هێنایە عێراقەوە، **بەڵام کوردستان وەك خۆڵی مردووی بەسەردا کرابێ، هیچ خۆپێشاندانێکی تیا بەدیناکرێت، وەك ئەوەی شەقامی کوردی نووستبێ.** **گەورەترین هەڵەش ئەوەیە کە حیزبە کوردییەکان لەگەڵ سوننیە عەرەبەکان ڕێککەون بەرامبەر بە شیعە. کورد**

نابێ شەڕی شیعەو سوننی بهێنێتە ماڵی خۆی. هەروەها نابێ ڕێبدا "مجاهیدین خلق" هەروا بەخۆڕایی بدرێنەوە دەست ئێران، بەڵکو پێویستە "مجاهدین خلق" لەکوردستانداو لەژێر کۆنترۆڵی کورددا بمێننەوە بۆ ڕۆژی خۆی. ڕاستە "مجاهدین خلق" خراپەیان بەرامبەر کورد کردووە، بەڵام دانەوەیان بەئێران، نۆکەریکردنە بۆ ڕژێمی دوژمن بەکوردی ئێران.

دووی ڕێبەندان 2703

بەرلین 2003/1/22

میدیا، **ژ** 154، 2004/1/28

خوێنڕێژی بەنێوی "خودێ"وە،و پەند وەرنەگرتنی کورد

ئەو کارەساتەی کە لەهەولێر لەسەرەتای شوباتدا روویدا، تەنیێ ئەلقەیەك بوو لەو زنجیرە ئەنفالەی کە لەرۆژانی دێرینی مێژووەوە لەکورد دەکرێ‌و، لەسەردەمی ئاشووریەکان‌و ئارامییەکان‌و رۆمەکانەوە دەستیپێکرووە، تا گەیشتووەتە عەرەبە موسڵمانە فتوحاتکەرەکان‌و، ئەوجا ئەمەوییەکان‌و عەباسییەکان‌و مەغۆلەکان‌و تەتەرەکان‌و، دوای ئەوانیش عوسمانییەکان‌و سەفەوییەکان‌و قاجارەکان‌و رووسەکان‌و، پاشان دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە دەستکردو دەستنێژی رژێمی سۆڤێت‌و دەوڵەتە کۆلۆنیالیستە ئەوروپاییەکانن‌و، ئەم ئەنفالەش، بینی خواردووەتەوە هەتا ئەوڕۆو، هەتا کوردستان ژێر دەستەبێ، کۆتایی نایەت.

ئەم پەلامارەدەرە ئەنفالکەرانە کە هەموویان لەرەوشتی خوێنرێژیدا چەپیان نییە لەیەك، وای لە کورد کردووە کە هێندەك جار، نێوی یەکێکیان، وەك نێوی ئەویدیکەیان بەکاربهێنیێ. بۆ وێنە: کوردە کۆنەکان بەترکە عوسمانییەکانیان دەگوت "رۆم"، چۆنکە عوسمانییەکان، وڵاتی رۆمەکانیان (کە رۆژاوای ئەناتۆل بوو) داگیر کردبوو و، پێتەختی رۆمە بیزانتینییەکان (کۆنستانتینۆپێل)یان خستبووە ژێر دەست خۆیان‌و نێویان نابوو (ئیستانبول)و، ئەمانیش هەروەك رۆمەکان، کوردستانیان کاولدەکردو خوێنی کوردیان دەڕژاند. تەنانەت خۆم لەسەردەمی منداڵیدا، هۆنراوەیەکم لەباوکم دەبیست، کە بەداخەوە، هەریەك بەیتیم لەبیر ماوەو، دەبێژێ:

ئەگەر دەپرسی بە قانوونی رۆم

مافت فەوتاوە، وەك تری بن گۆم

ئەوەی راستی بێ، تاکە گەلێك کە لەدرێژاییی مێژوودا، لەگەڵ کورد هاوکاری کردبێ، ئەوە تەنیێ‌و تەنیێ کلدانییەکان بوون، کە ئەوڕۆ هێندەك کەس خەریکن کلدانییەکان بەئاشوورییەکانەوە ببەستن، هەر لەبەر نێزیکی زمانی ئاینی هەردوولایان لەیەکەوە، کە ئەمەش، سایان سەردەرنەکردنە لەمێژوو، یان ئامانجێکی رامیاری وا لەپشتەوە کە لەبەرژەوەندیی کلدانییەکان نییە.

سەرنجێکی کورتی ئەم کاولکاری‌و خوێنرێژییە، ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەم تاوانکارییە، بەزۆری، بەنێوی "خودێ"وە خراوەتە کار. جا ئەو "خودێ"یە، ئەگەر لەشێوەی "پت"ێکدا بووبێ کە مرۆڤ بەدەستی خۆی دروستیکردبێ، یان لەشێوەی هێزێکی نەبینراودا بووبێ‌و، لەڕێی فریشتەیەکەوە، پەیامی خۆی بەپەیامبەرێك گەیاندبێ بۆ خەڵکەکە، ئەوە هەر وەك یەك بووەو، هەموو جارێك خوێنرێژان گوتوویانە کە بە "فەرمانی خودێ"و "لەڕێی خودێ"دا، ئەو خوێنەدەرێژن، بێ ئەوەی توانیبێتیان بچووکترین بەڵگە پێشانبدەن کە خودێ ئەو فەرمانەی داوە پێیان. بێگومان ئەو جەنگ‌و گەلکوژی‌و وێرانکاریانەی کە بەدرێژاییی دیرۆکی مرۆڤایەتی، بەنێوی ئاینەوەو، گوایە بە "فەرمانی خودێ"و "لەڕێی خودێ"دا روویانداوە لەژمارە نایەن. دوژمنانی مافی ئازادی‌و یەکسانیی مرۆڤ، کە رەپوڕاست دوژمنی ئازادی‌و سەربەخۆیی نەتەوەی کوردن، بەوپەڕی بێشەرمییەوە هەوڵدەدەن، لەلایەکەوە، کەشوهەوای ئازادانەی عێراقی پاش سەددام‌و، لەلایەکی دیکەوە، نەزانی‌و بیری تەنگ‌و دواکەوتووانەی کۆمەڵگەی عەرەب لەعێراقدا، بەکاربهێنن دژی کورد، بۆ گەیشتنە ئامانجی دیکتاتۆرانەو ملهوڕانەی خۆیان، سایان بەتێرۆر، یان بە سەرلێشێواندنی خەڵك. سەرکردە شیعەکانی عێراق، وەك سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر، کە لەسەردەمی دەسەڵاتی سەددامدا، نەیاندەوێرا دەمبکەنەوە، ئێستە خەریکن

بەخشکەیی، مافی نەتەوەی کورد پێشێلبکەن و، باشووری کوردستان و عێراق بگرنە دەستو، رژێمێکی شیعەگەرێتیی سەردەمی تاریکی، لەعێراقدا بنیاتبنێن، وەك چۆن خومەینی بەخشکەیی، کوردو هەموو هێزە بەرهەڵستکەرەکانی ئێرانی لەخشتەبردو، ئەوجا گوتی "جمهوری اسلامی، نەیك کلمە بیشترو نەیك کلمە کمتر" (کۆمارێکی ئیسلامی، نە یەك وشە پترو، نەیەك وشە کەمتر)، کە دیارە خومەینی لەدەربەدەریدا لەپاریس، ئەم قسەیەی نەدەکرد، بەڵکو باسی ئازادیو مافی هەژارو لێقەوماوانی دەکرد. ئێستەش سیستانی، بەئاشکرا باسی "حکوومەتی ئیسلامی" ناکا، بەڵکو باسی "هەڵبژاردنی ئازاد" دەکا، چۆنکە دەزانیێ "هەڵبژاردنی ئازاد" لەنێو گەلێکی بیر تەسكو نائازادو چەواشەکراودا، هەر بەسووتی داروەدەستەکەی ئەو دەبیٚو، دەبێتە هۆی دامەزراندنی دیکتاتۆرێتیەکی کۆمەڵی، کە گەلێك لە دیکتاتۆرێتیی تاکە کەسی دا خراپترو خۆڕاگرترە.

ئێستە، بۆ ئەوەی عەلی سیستانی کەمێك باشتر بناسین، دەبیٚ بزانین کە سیستانی عێراقی نییەو، لەبنەماڵەیەکی فارسی ئەسفەهانییە کە باپیرە گەورەی لەسەردەمی سەفەوییەکاندا چووەتە سیستان (سیستان و بلووجستان یەك پارێزگەن لەئێران)و، لەویٚ بووە بە "شێخ الاسلام"ی سیستان. بەڵام عەلی سیستانی خۆی لە مەشهەد لەدایکبووەو، لەشاری قوم لەلای مەلا حسەینی بروجردی خوێندوویەتی و، دوایی چووە، بۆ نەجەف و، لەویٚ بووە بەهاوکاری ئایەتوللای خۆیی و، پاش مردنی خۆیی و، مردنی مەلا سەبزواری کە جێنشینی خۆیی بوو، بوو بە "رێبەری شیعەکانی جیهان". جا هەرچەندە سیستانی و خۆیی، هەردووکیان بیرو بۆچوونیان لەبارەی ئاین و ئاینزاوە لەگەڵ خومەینی، وەك یەك بوو، بەڵام هیچیان لەگەڵ خومەینی دانوویان نەدەکولا. چۆنکە خومەینی خۆی بە "ئیمامی ئوممەت" دەزانی، نەك خۆیی و سیستانی. بەڵام خۆیی و سیستانی لەسەردەمی سەددامدا بە "تەقییە"، کە بنەمای ئاینزای شیعەیەتیەو، بریتیە لەشاردنەوەی بیروڕا لەکاتی نەگونجاوو، مەترسیدا، لەگەڵ بارودۆخ دەچوون بەڕێوە. تەنانەت کە هێزی ئاسایشی بەعس، مزگەوتی "الخضراء"ی داگیر کرد، نەخۆیی و نەسیستانی، نەیانوێرا بڵێن "لەل"و، کە خۆییش مرد، بەدزییەوە ناشتیان. کە عەبدولمەجیدی خۆییش پاش 20 ساڵ ژیان و بازرگانیکردن لە لەندەن، گەڕایەوە نەجەف و، لەویٚ لەسەحەندا کوژرا، وەك دەڵێن لەلایەن پیاوەکانی موقتەدا سەدرەوە، سیستانی و بنەماڵەی خۆیی، ئەمجارەش هەر بە "تەقییە" هاتنە دەستو، قورو قەپیانکرد لێی.

کە رژێمی سەددام رووخا، عەلی سیستانی لەپێشەوە هیچ دەنگی نەبوو، بەڵام کە دڵنیا بوو لەوەی بەجارێك رووخاوەو ناگەڕێتەوە، ئەوجا کەوتە قسە، لەسەرەتاوە، بەنێوی "ئایەتوللا"ی سیستانییەوە، ئەوجا بەنێوی "ئایەتوللاهولعوزما"ی سیستانییەوەو، لەم رۆژانەدا سەعدلعەجمی کە پەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ە لەکوێتو، بە پارەی ئەمریکا دەچیٚ بەڕێوە، باسی لە "الامام السیستانی" (ئیمام سیستانی) دەکرد. خومەینیش لەسەرەتاوە، ئایەتوللا بوو، ئەوجا بوو بە ئایەتوللاهولعوزما، ئەوجا بوو بە "نائب الامام"و، ئەوجا بوو بە "ئیمام". ئەمە لەکاتێکدا کە شیعەکان (12) ئیمامیان هەیەو، کەسێکیش مافی ئەوەی نییە خۆی نێو بنیٚ "ئیمام"، چۆنکە جێی ئیمامەتی تەنیٚ بۆ "ئیمامی زەمان" چۆڵەو، هێشتا چاوەڕوانی هاتنی دەکریٚ، بەپێی باوەڕی شیعە دوانزە ئیمامییەکان.

عەبدولعەزیز حەکیم، کە پاش کوشتنی براکەی محەممەد باقیر، بەدەستی تیرۆریستان، وەك جێنشینی وی، بوو بەسەرکردەی حیزبەکەیان، حەکیم لەرۆژی 2/6 ئەمسالدا، لەوتووێژێکدا لەگەڵ رادیۆی "العراق الحر" لەبارەی فێدەراسیۆنەوە بۆ کورد گوتی: "بڕیاردان لەسەر ئەوەی کورد فێدەراسیۆنیان هەبیٚ،

دەبێ بەدەنگی هەموو خەڵکی عێراق بێ‌و، بۆ هەموو خەڵکی عێراق بێ". ئەم قسەیەی حەکیم بەتەواوی ئەو مەترسییەیە کە لەچەند ساڵێك لەمەوبەرەوەو، چەند جارو چەند جار باسمکردووەو، ئێستەش بەداخەوە دەبێژم کە قسەکانی حەکیم راست‌و قانوونین، هەرچەند ئەو، ئەو قسە هەقە بۆ ئەوە دەکا کە ناهەقییەکی پێ بشارێتەوە، چۆنکە کە ئێمە خۆمان بەعێراقی بزانین‌و، عێراق بەیەك دەوڵەت بزانین‌و، لەسەربەخۆییەوە دەستپێنەکەین، دیارە دامەزراندنی سیستەمی فێدەرالی، دەبێ لەهەموو عێراقدا دابمەزرێ‌و، بەدەنگی هەموو خەڵکی عێراق بێ‌و، عەبدولعەزیز حەکیمیش کە هێشتا نەبووە بە ئایەتوللا، زۆر باش دەزانێ کە لەدەنگدانێکی گشتیی هەموو عێراقدا، زۆربەی زۆری خەڵك فێدەراسیۆنیان ناوێ، مەگەر ئەوەی کورد سیاسەتێکی ژیرانە بگرێتەبەرو هەتا ئەمریکاو هاوپەیمانان لەعێراقدا ماون، بکەوێتە خۆی.

عەبدولعەزیز حەکیم لەوەرامی پرسیارێکی دیکەدا گوتی: "دەبێ ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمی عێراق بێ‌و، قانوونەکانی عێراق دەبێ شەریعەتی ئیسلامی بکەنە سەرچاوەی خۆیان".

کورد لێرەدا دەتوانی حەکیم لە "قاف" دا بگرێ:

1-دەوڵەت لەسەر بنچینەی ئاین دانامەزرێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی هاونیشتمانێتی دادەمەزرێ. هاونیشتمانانیش دەبێ لەهەموو روویەکەوە لەبەردەم قانووندا یەکسان بن. کردنی ئاینێك بەرەسمی‌و، ئاینەکانی دیکە بەنارەسمی، مانای وایە، ئاینە کوردییەکانی وەك ئێزدێتی‌و کاکەیەتی‌و شەبەکێتی‌و هەقەیەتی‌و، هەروەها دیانەتی(مسیحێتی)‌و مەندایەتی (سابیئتی لەخوارووی عێراق) دەبنە مرۆڤی پلە دوو و، ئەمەش نایەکسانی دەگەیەنێ.

2-ئیسلام، یەك ئاینزا (مذهب) نییە، بەڵکو گەلێك ئاینزای هەیەو هەر ئاینزایەکیش چەند رێبازێکی جیاجیای هەیە. ئاینزای سوننی، بریتییە لەرێبازەکانی شافیعی‌و حەنەفی‌و مالیکی‌و حەمبەلی‌و، ئاینزای شیعەش گەلێك رێبازی هەیە، وەك: دوانزە ئیمامی‌و زەیدی‌و ئیسماعیلی‌و.. هتد. بێجگە لەوەش گەلێك تەریقەتی دەروێشی هەیە، وەك: قادری‌و نەقشبەندی‌و نوورسی‌و.. هتد. ئەوجا، هەر یەکێك لەم رێبازانە فیقهی خۆی هەیە کە لە هی ئەوی دیکە ناچێ، بەڵام سیستانی‌و حەکیم، کە هەردووکیان سەر بەرێبازی جەعفەریی دوانزە ئیمامین، مەبەستیان ئەوەیە رژێمێکی سەر بەرێبازەکەی خۆیان بەنێوی "ئیسلام"ەوە دابسەپێنن، وەك ئێران، کە نێوی "کۆماری ئیسلامی"یە، بەڵام بەپێی دەستووری بنچینەیی ئێران، "کۆماری شیعەی دوانزە ئیمامی"یەو، سوننیەکان مرۆڤی پلە دووش نین. لەبەر ئەوە، دەبێ بە سیستانی‌و حەکیم بێژین کە بچن فیقهێکی یەکگرتوو بۆ ئیسلام دروستبکەن، کە موسڵمانانی هەموو جیهان لێی رازیبن، ئەوجا باسی ئەوە بکەن کە ئاینی رەسمیی عێراق ئیسلام بێ‌و، قانوونەکانی عێراق لە "شەریعەتی ئیسلام"ەوە سەرچاوە بگرن. چۆنکە لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئیسلام بەپێی کام ئاینزاو کام رێباز؟

3-دارو دەستەی حەکیم‌و حیزبەکەی، کە لەئێران لەهەشتاکانی سەتەی رابوردوودا، بەفەرمانی خامەنەیی دروستکرا، لەچەند ئێرانییەکی دانیشتووی عێراق پێکهێنرا کە رایانکردبووە ئێران، وەك محەممەد باقیر حەکیم‌و ئاسەفی‌و هاشمی، ئەمانە ساڵانی ساڵ لەئێران مانەوەو، بەنانی رژێمی ئێران دەچوون بەرێوەو، حیزبەکەیان کە بەفارسی نێوی "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عێراق" (ئەنجومەنی بەرزی شۆرشی ئیسلامیی عێراق)ەو، چەکدارەکانیان کە نێویان نابوو "قوات بدر" لەژێر سەرپەرشتیی‌و کۆنترۆلی "پاسداران"ی ئێراندا بوون. ئێرانێتی ئەمانە، کاتێك کەوتەروو، کە ئاسەفی کرا بەقسەکەری

وەزارەتی دەرەوەی ئێران‌و، هاشمیش نێوی راستەقینەی خۆی وەرگرت کە "شاهرودی" بوو،و کرا بەسەرۆکی دادپرسانی ئێران (قاضي القضات). لەبەر ئەوە حیزبێکی ئێرانی‌و، چەند سەرکردەیەکی شیعەی ئێرانی، مافی ئەوەیان نییە باسی چارەنووسی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی عێراق بکەن.

4–ئەو دەوڵەتەی کە سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر دەیانەوێ لەعێراقدا بنیاتیبنێن، هەروەك رژێمی ئێرانی خومەینی دەبێ، کە "رێبەری پایەبەرز" (المرشد الاعلی) سیستانی، دەبێتە فەرمانداری لێنەپرسراو لە (ولایت مطلقهٔ فقیه)دا –وەك فارسەکان نێوی دەبەن–، ئەوکاتیش، هەر خۆی سەرکۆمار دادەنێ‌و، هەر خۆشی سەرکۆمار لادەباو، هەر کاتێکیش بیەوێ پەرلەمان هەڵدەوەشێنێتەوەو کابینەی وەزیرانیش دەڕووخێنێ. ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان رەخنەیەکیان گرت، ئەوا دەخرێنە زیندانەوە، وەك ئێران. ئەمە بێجگە لەوەی کە هەموو هەڵسوکەوتێکی تایبەتی، وەك خواردن‌و خواردنەوەو جۆری جلك‌و پێڵاوو چوونە سەر پێشاو و قسەکردن لەگەڵ یەك (بەتایبەتی دانوستاندنی نێوان پیاوو ژن) هەمووی لەلایەن رژێمەوە کۆنترۆڵ دەکرێ‌و، ئەوی پێچەوانە بوەستێتەوە، بەئاشکراو لەسەر شەقام دارکاری دەکرێ، یان پەنجەی دەست‌و پێی دەبڕدرێ، یان بەردباران دەکرێ تامردن، یان بەشمشێر ملی دەپەڕێندرێ. خۆ ئەگەر ژنێك سزادرا بە لەسێدارەدان‌و، هێشتا کچ بوو، ئەوا لەلایەن چەورەکانی رژێمەوە بەزۆر دەکرێ بەژن، بۆ ئەوەی بەپێی "شەرعی ئیسلام" بتوانرێ لەسێدارە بدرێ. نووسەران‌و رۆژنامەنووسانی بەرۆمەت‌و رەخنەگر، یان دەخرێنە زیندان، یان تێرۆر دەکرێن. ئەو جۆرە سزایانە کەهی دەوری بەردن، هەموو رۆژێك لەئێراندا دەخرێنە کار. لەبەر ئەوە دەبێ سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر تێبگەیەندرێن، کە نەتەوەی کورد ملوینێك شەهیدی نەداوە بۆ ئەوەی خۆی تووشی رژێمێکی وابکاو، ئەمریکاییەکانیش تێبگەیەندرێن کە ئەگەر وریا نەبن، خومەینییەکی نوێ لەعێراقدا، بەخوێنی سەبازەکانیان، دەهێننە سەر کار، کە بێگومان جەنگێکی نێوخۆیی لێوە دروست دەبێ.

5–دەبێ ئەوە بزانین کە دامەزراندنی "ولایت فقیه"، تەنانەت بەپێی ئێزدناسی (الهیات)و فیقهی دوانزە ئیمامیی شیعەکان خۆیان، لەسەردەمی پێش هاتنی "ئیمامی زەمان"دا رووناداتَ. هاتنی ئیمامی زەمانیش، لەگەڵ پەیدا بونی"جەجاڵە کوێرە" (الدجال الاعور)و "عەبدی سوفیان"و "دابة الأرض"و ئەم بابەتانەیە، کە ئەمانەش نیشانەی نێزیکبوونەوەی رۆژی "پەسلان" (قیامەت)ن تەنانەت یەکێك لەهۆنەرەکانیان لەسەردەمێکی زۆر کۆندا گوتوویەتی:

لكل أمة دولةٌ يرقبونها

ودولتنا في آخر الدهر تَظْهَرُ

لەبەر ئەوە، دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی لەئێرانداو، لەکاتێکدا کە هێشتا ئیمامی زەمان سەریهەڵنەداوە، "بدعة"یەك بوو کە خومەینی دایهێناو گەلێك مەلای گەورەی شیعە، پەسندیان نەکردو لەدژی وەستان.

ئەنفالی هەولێر دەریخست کە عەرەبەکانی عێراق (بەشیعەو سوننیەوە)، هەروەك عەرەبەکانی دەرەوەی عێراق، بەتوندی نەك هەر لەدژی فێدەراڵی، بەڵکو لەدژی هەموو مافێکی کورد دەوەستن. ئەمەش بەڕۆنی ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەگەر هاتو فێدەرالیش بەناچاری لەلایەن عەرەبەکانەوە پەسند کرا، ئەوا بەوپەڕی دڵنیاییەوە، هەر رۆژێك ئەمریکا لەعێراق کشایەوە، دەستبەجێ فێدەرالی‌و مێدەراڵی لەگەڵ خاکی کوردستان تەختدەکرێ. پاش ئەمەش، پشتبەستن بەدەستوور، دادی کورد نادات. چۆنکە کە قاسم‌و بەعسیەکان‌و ناسرییەکان، کودەتای تەمووزیانکرد، عێراق دەستووری هەبوو، بەڵام ئەوان بێ

پرسی خەڵکی کوردستان، گۆڕییان و، عێراقیانکردە "بەشێك لەنەتەوەی عەرەب". کاتی خۆی لە 1958دا لەبەغدا بە مامۆستا برایم ئەحمەدی رەحمەتیم گوت، "کاکە برایم، تکایە لەگەڵ بەعسیەکان و کۆمۆنیستەکان و حیزبی نیشتمانیی دیمۆکراسیی چادرچی و.. هتد، ئیمزای ئەوە مەکە، کە عێراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب". کاك برایم فەرمووی: "ئەگەر ئەوە نەکەم، پێمان دەڵێن پیاوی ئەمریکا". بەداخەوە، مامۆستا برایم ئەحمەد، ئەو ئیمزایەی کرد، لەگەڵ ئەوەشدا هەر ئەو تۆمەتە ناڕەوایە نرا پێوەی.

بەڕێزان، کاك مەسعوود بارزانی و مام جەلال تاڵەبانی، دەبوو ئێوە لە هەموو کەسێك باشتر ئەوەتان بزانیبایە کە سیستەمی فیدەرالی لەولاتێکدا پێ دەگرێ، کە خەڵکەکەی فێری رەوشی دیمۆکراتی و، پێکەوە ژیانی بەئاشتی بووبن. لەولاتێکی دواکەوتووی وەك عێراقدا، کە وەزارەتی بەرگری (واتە لەشکر)و، وەزارەتی دارایی و، سیاسەتی دەرەوەو، سەرچاوە نەوەتەکان، هەمووی بەدەست حکومەتی نێوەندی بێ، چ مێشکێك ئەوە پەسند دەکا کە حکومەتێکی هەرێمی بێ لەشکرو، گەمارۆ دراو لەهەر چوار لاوە بەدوژمن، بتوانێ خۆی رابگرێ.

پارتی و یەکێتی دەتوانن نەخشەو سیاسەتی خۆیان هەبێ و، ئەمەش مافی خۆیانە، بەڵام هیچ کامیان و، هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی ئەوەی نییەو نابێ، ئەو نەخشەو سیاسەتە بەسەر نەتەوەی کورددا بسەپێنێ، چ بەزۆرو چ بەفێڵ، ئەوڕۆ رۆژی ئەوە نییە خەڵك بنێرنە سەرشەقامەکانی کوردستان و (دەرەوەی کوردستان)و پێیانبێژن: هاوار بکەن بۆ فیدەرالی و، دروشمی "سەربەخۆیی بۆ کوردستان" بەزۆر دابگرن وەك لە لەندەن کردیان و، زۆری نەمابوو ببێ بە هەرایەکی گەورە. بێگانە شارەزاکان گاڵتە دەکەن پێمان و، دەبێژن "ئێوە ئەمە 12 ساڵە بەشێوەیەکی پتر لەفیدەرالی دەچن بەڕێوە، ئیدی فیدەرالی چی؟ تکایە با ئەم فیدەرالیەش نەبێتە ئۆتۆنۆمییەکە، کە پەنجا ساڵی رەبەق خوێنی بۆ رێژراو دەستیش نەکەوت. تکایە کەمێك هۆش بهێننەوە بەر خۆتان و، لە تاقیکردنەوەی سەخت و خوێناوی پەند وەرگرن، پەند!

ئەوڕۆ کاتی ئەوەیە، جەماوەری کورد، هەر رۆژە ناڕۆژێ، بڕژێنە سەر شەقامەکانی کوردستان و ئەورووپاو ئەمریکاو ئوستralیاو، داوای مافی بڕیاری چارەنووسی خۆو، سەربەخۆیی کوردستان و، کۆتاییهێنان بەنەخشەی بەعەرەبکردنی باشووری کوردستان و گەڕانەوەی کورد بۆ شوێنەکانی خۆیان بکەن، نەك داواکردنی فیدەرالی. چونکە کە داوای فیدەرالی بکەین، پێماندەبێژن: "بچن لەگەڵ عێراقییەکان و حکوومەتی رەوای عێراق، پاش هەڵبژاردنێکی دیمۆکراتی قسە بکەن، فیدەرالی کێشەیەکی نێوخۆییە، نەك نێو نەتەوەیی". بەڵام ئەگەر هاتو کورد بەسەتهەزاران و بەملیۆن و بەردەوام کەوتە خۆنیشاندان بۆ سەربەخۆیی، ئەوا دیارە، ئەمریکاو بەریتانیا و هاوپەیمانان و، گەلێك لایەنی دیکە، بیر لەچارەسەرێکی بنچینەیی دەکەنەوە بۆ کێشەی کورد.

کورت و کرمانجی، پێویستە سەرکردەکانی کورد بزانن، کە کورد ئیدی ئامادەی ئەوە نییە لەمە پتر خوێنی بڕێژرێ و، ئەوانیش هەر بەیت و بالۆرەی "یەکێتیی عێراق" لێبدەن. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد ناتوانن کورد لەم قوڕاوە دەربهێنن کە تاگوێی تێیکەوتووە، با هێندە ئازایەتی و جوامێری و لەخۆبوردن بنوێنن و، دەست لەکار بکێشنەوەو، رێ چۆڵکەن بۆ ئەوانەی باشتر دەتوانن لەم بارودۆخە سەختە نازکەدا، کێشەی کورد بەرەو چارەسەرێکی بەرۆمەتانە ببەن و، ئەمەش هیچ شەرم و شوورەییەکی تێدا نییە، بەڵکو مەردایەتییەکی گەورەیە کە مێژوو دەینووسێ بۆیان.

ئەوجا عەرەبەکانیش، ئەگەر پێیانوایە، لەپاڵ درۆو دەلەسەو بوختاندا، ئەم کارە تیرۆریستانەیان کە بەدرێژاییی مێژوویيان، دژی کورد کردوویانە، کارێکی ئازایانەیان نواندووەو دەنوێنن، زۆر باش بزانن، ئەوە کردەوەیەکی یەکجار حیزانەیە. چونکە سەرکردە هەرە زلەکانیان، لەکونو کەلەبەردا خۆیان دەشارنەوەو، کەرپیاوو گەوجو مێشکپووتەکانیان، رەوانەی مردن دەکەن، بەهومێدی چەند "حۆری"یەکی بەهەشت. باشە! پیاوەکانیان وا. ئەی ژنە خۆکوژەکانیان، بەهیوای چەند "گەنجی لووس" ئاراستەی ئەودیو دەکەن؟.

تیرۆری هەولێر، دوومەڵێکی زەقی لە لەشی کورددا تەقاند، کە هەڵوێستی نامرۆڤانەی دەوڵەتە عەرەبەکانو گەلەکانیان، کردوویەتە جەستەی کورد، ئەم تیرۆرە، ئەوەی پێشاندا کە کورد ئێدی ناتوانن لەگەڵ عەرەب لەسنووری دەوڵەتێکدا بژین، کە ئەوان ئاغاو کوردیش نۆکەر بن. پێویستە باسی سەربەخۆیی بکەینو بیێنە سەر رێی راست.

بەرلین 2004/2/11

میدیا، **ژ** 156، 2004/2/15

ئێرانو ئاژاوەی موقتەداسەدر

رژێمی ئێران دەیەوێ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموقتەدا بگێڕێ

ئـەم بارودۆخـە نێوخۆییـەی کـە ئـەورۆ عێـراق خـۆی تێدا دەبینێتـەوە، لەگـەلێك رووەوە لـە بـارودۆخی سـەردەمی پـێش رووخـانی رژێمـی حەمەرەزاشـای ئێـران دەچـێ. حەمەرەزاشـا، خـۆیو بـاوکی، سـالآنی سالێ، بەملهوڕیو دیکتاتۆرێتی، فەرمانڕەواییان دەکردو، هەر کەسێك سەری ناڕەزایی، کەمێك هەڵبڕیایە، بەوپەڕی توندوتیژییەوە، سەرکوتیاندەکرد. ئەم زۆرداریو بێدادییە، چارەی رژێمی شای وارەشکردبوو، کە بێجگە لە دەستەیەك کوڕی رۆژو ماستاوکەرو خۆبژێنو "بەلێ گەورەم"، زۆربەی زۆری خەڵکی ئێران، نـەمانی ئـەو رژێمـەیان بـەئاوات دەخواسـت. ئەمـەش هەلومـەرجێکی باشـی بـۆ دوژمنـە فرەکـانی شـا، بەتایبـەتی چـەپییەکانو، گـەلانی نافارسـی بندەسـتو، مـەلا شـیعەکان، رەخـساندبوو، کـە هەریەکـەیان لەدەرفەتێك دەگەڕان بۆ پەلاماردان. بەڕێکەوت راپەڕینی خوێندکارەکانی هێندەك لەزانستگەکانی ئێران، بۆ هێنانەدی داخوازییەکانیانو، کوشتنی چەند خوێندکارێك بەدەستی پۆلیسو ساواکییەکان، کارێکی وایکـرد کـە ئاخونـدەکان بکەونـە رەخنـەگرتن. یـەکێك لەچـوار ئایـەتوڵلا گەورەکـەی ئێـران، کـازمی شەریعەتمەداری بوو، کە ترکێکی ئازەریو خاوەنی مریدێکی یەکجار زۆر بوو، لایەنی خوێندکارەکانی گرتو، ئەم لایەنگرییەش، جۆشی بەجەماوەردا، کە بێنە سەر شەقامو بکەونە خۆپێشاندان دژی رژێم. پـەیامنێری تەلـەڤزیۆنو رۆژنامـەکانی دەرەوە، هـەر رۆژە ناڕۆژێك وتووێـژێکیان لەگـەلْ شـەریعەتمەداری بلآودەکردەوە. ئەمە لەکاتێکدا کە خومەینی لە کوولەکەی تەڕیشدا نێوی نەبوو. شایانی باسە، خومەینی چـەند سـالێك لەوەبـەر، بـەهۆی نانـەوەی ئاژاوەیەکـەوە لـەدژی مـافی ژنـانو کەمکردنـەوەی دەسـەلاتی ئاخوندەکان، لەلایەن رژێمەوە، کە لەو ئاژاوەیەدا، چەند کەسێك کوژران، گیراو، شا بەتەمابوو لەنێوی ببا، بـەلاّم پـێش ئـەوە، پرسـی بەشـەریعەتمەداری کردبـوو، تـابزانێ بـیروڕای وی چـییە لـەو بارەیـەوە.. شەریعەتمەداری بەشای گوتبوو: "نابێ بە هیچ جۆرێك دەست بۆ خومەینی ببرێ، خومەینی گەیشتووتە پلەی ئایەتوڵلاییو، کوشتنی خومەینی هەلْگیرسانی ئاگری بەدواوەیە". لەبەرئەوە شا لەو نیازەی خۆی پاشـگەز بـووەوەو، خومـەینیی دەربـەدەری ترکیـا کـرد. خومـەینی، پـاش ماوەیـەك، روویکـردە نەجـەفو لەوێ گیرسایەوەو، دوژمنایەتیی نێوان رژێمی شاو رژێمی سەددامی، ژیرکانـە بـەکارهێنا بـۆ پروپاگەنـدە کردن بـۆ "حکومـەتی ئیـسلامی"، کـە گوایـە حکوومـەتی "دادپـەروەریو یەکسانیو ئـازادی"یـەو، لـەوێوە قسەکانی خۆی لەسـەر کاسێت تۆمار دەکردو دەیناردنـەوە ئێرانو، ئـەوجا کـە شـای ئێرانو سـەددامی عێراق، رێککەوتننامـەی جـەزائیریان مـۆر کـردو، گلۆلـەی خومـەینی لـەعێراق کەوتـە لێـژی، ماوەیـەك بـە "تقیـە" (واتـە شـاردنەوەی بـیروڕاو ئامـانج لـەکاتی مەترسـیدا، کـە یەکێکـە لـە بنـچینەکانی ئـاینزای شیعەیەتی) سـەری خـۆی کز کـرد. بـەلاّم کـە لەسـالْی 1979دا چـاوی بـەوە کـەوت کـە شـەریعەتمەداری کەوتووەتە رەخنەگرتن لە رژێمی شـاو، جەماوەر لـەئێران کەوتووەتـە جوولـە، ئـەمیش بنـەمای "تقیـە"ی پسانـدو، کەوتە قسە. بەلاّم سەددام، هەرچەندە لەدڵەوە لەدژی ئەوە نەبوو کە خومـەینی شـەڕی شا بکـا، لەگەلْ ئەوەشدا نەیتوانی پتر لەو ماوەیە، رێ بە خومەینی بـدا لەعێراقدا بمێنێتـەوەو، داوایکـرد لێـی کـە عێـراق بـەجێ بهێڵـێ. ئـەمجارە، خومـەینی روویکـردە فەرەنـسا، واتـە ئـەو وڵاتـەی کـە خومـەینیو هاوکارەکـانی بـەوڵاتی کفـرو دوژمنـی ئیـسلامو چـی چـی، دەیانـدایـە قەڵـەم. هەوڵـدانی خومـەینی لـە فەرەنساوە، بۆ دامەزراندنی رژێمێکی مەلا فەرمانی کە دەنگی هەموو رەخنەگرێك بەشیرو تیر کپبکا، وای لە چەپییەکانی فەرەنساو ئەورووپای رۆژاوای ئەو سەردەمە نەکرد، کە سنوورێك بۆ چالاکیی خومـەینی دابنـێنو، هـەولی هاتنـە سـەرکاری سیـستەمێکی دیمـۆکراتیی ئـازادیخواز لەئێرانـدا بـدەن، بـەلکو بەپێـچەوانەوە، کەوتنـە پەسـندانی خومـەینیو، ئامـادەکردنی دەسـتاوێژ بـۆ دەسـەلات وەرگرتنـی.

دەزگەكانی راگەیاندنی گشتی لەئەوروپا، چ تەلەفیزیۆن و چ رادیۆ و چ رۆژنامە، شەڕە زرتانێیان بوو لەسەر چوونە لای خومەینی و، وتووێژ كردن لەگەڵی و، بەم جۆرە خومەینیان لەجیهاندا بەنێوبانگردو، وەك "شۆڕشگێڕ"و "رزگاركەری بندەستان"و "تێركەری هەژاران" دایە قەڵەم. بەم جۆرە، خومەینی كە چەند تایبەتكارێكی تێدا هەبوو، وەك جەربەزەیەتی و بوێری و بێبەزەیەتی، توانی جڵەوی بزووتنەوە لەدەست شەریعەتمداری وەربگرێ، كە ئەو، ئەو تایبەتكارانەی خومەینی تێیدا نەبوو، ئەگەرچی ئەویش هەر وەك خومەینی، ئامانجی دامەزراندنی "دەوڵەتێكی ئیسلامی" بوو.

ئێستە ئێران، پاش ئەو تاقیكردنەوەیە بەدەستی خومەینی و، پاشئەوەی ئەوە (25) ساڵە، "حكوومەتی دادپەروەریی ئیسلامی"ی خومەینی، پێشانی هەموو جیهان دەدا، كە رێبەرەكەی، واتە، خومەینی، هیچ ئازادییەكی بە كەس رەوا نەدیتوە، بەڵكو تەنانەت رێ و شوێنی داناوە بۆ خەڵك، كە چۆن دەست بە ئاو بگەیەنن (تەماشای پەرتۆكی ﴿توضیح المسائل﴾ی خومەینی بكەن و، بزانن چەند لاپەڕەی نووسیووە لەسەر چۆنیەتی دەست بەئاوگەیاندن بەپێی "شەرع")، ئێستە ئێران دەیەوێ ئەو تاقیكردنەوەیە لەعێراقدا دووبارە بكاتەوە، ئەمجارە بەدەستی موقتەدا سەدر. بەڵام جارێ بابزانین ئەم موقتەدا سەدرە كێیە؟

موقتەدا سەدر، هەروەك خومەینی، كابرایەكی مرومۆچی رووگرژی، تەنگە تیلكەی سەرچڵی جەربەزەی ركئەستوورە. بەڵام بە پێچەوانەی خومەینییەوە، كە لە خوێندەوارییی ئیسلامەوانیدا گەیشتبووە پلەی "ئایەتوللایی"، ئەم هێشتا پلەی "موجتەهیدێتی" تێنەپەڕاندووە، كە گەیشتن بە پلەی "ئیجتیهاد" مەرجێكی بنچینەییە بۆ فتوادان لای شیعەكان، ئەو سەرمایەیەی كە موقتەدا هەیەتی و پێوەی دەنازێ، ئەوەیە كە كوڕی مەلایەكی شیعەیەكە، كاتی خۆی بە پیلانێكی سەددام كوژراوەو، ئەوەبوو هەر پاش رووخانی سەددام، ئەو كەسەی كە دەستی لەكوشتنی باوكیدا هەبوو، گرتی و بێ دادگاییكردن (محاكمە) كوشتی.

موقتەدا، كە لەسەردەمی سەددامدا، سەری خۆی كز كردبوو، پاش ئەوەی ئەمریكاییەكان و هەڤاڵبەندەكانیان و، لەنێو ئەوانەدا، هەزاران سەربازی كورد، سەددامیان راوەدوونا، خۆی دەرخست و كەوتە جرتوفرت. **سەرمەشقی چالاكییەكانی بەكوشتنی عەبدولمەجیدی خۆیی و زێوان (كلیدار)ی سەحەنی حەزرەتی عەلی، كە یەكەمین ئیمامی شیعەكانە، دەستپێكرد. چۆنكە بنەماڵەی خۆیی، هەر لەكۆنەوە لەگەڵ بنەماڵەی سەدر نێوانیان ناخۆش بوو، بەڵام بنەماڵەی خۆیی لەگەڵ سیستانی نێوانیان خۆشە، كە موقتەدا، ئەگەر دەستی بڕوا، سیستانیش لەنێو دەبا. شایانی باسە، سیستانی و بنەماڵەی خۆیی دژ بە خومەینی بوون و ئێستەش دژی خامەنیین.**

پاش ئەم خوێنڕێژییە، موقتەدا سەدر چوو بۆ ئێران و، پێوەندیی بەكاربەدەستانی ئێرانەوە كرد. بەپێی هێندەك سەرچاوەی هەواڵ، كاربەدەستانی رژێمی ئێران دەستەبەر بوون بەبڕینەوەی پارەیەكی باش بۆ خۆی و، بۆ هێزێكی چەكدار كە دروستیبكا لەشێوەی "پاسدارانی ئێران"داو، رێ لە كورد بگرێ و نەیەڵێ كەركووك و مووسڵ و دیالە بگەڕێنەوە بۆ باوەشی هەرێمی كوردستان. موقتەدا كە گەڕایەوە عێراق، یەكەمین كاری ئەوەبوو، چەند چەكدارێكی ناردە كەركووك بۆ پشتگیریی تۆرانییەكانی سەر بە "بەرەی تركمانی"و، نەڕاندن دژی كوردو سەركردەكانی و، هاواركردن كە "كوردستان دوژمنی خودێیە"، دارودەستەكەی هاواریاندەكرد: "لا الە الا اللە، كردستان عدو اللە". بەڵام موقتەدا، بەفەرمانی ئێران، جارێ پەلاماری ئەمریكاییەكانی نەدەدا، چۆنكە رژێمی ئێران، دوای خستنی سەددام، پێیوابوو، ئەمریكا رێكدەكەوێ لەگەڵی و، دەیكاتە بەشدار لە "ئاوەدانكردنەوەی عێراق"داو، چاویش دەپۆشێ لە

تاقیکردنەوەی تەکنیکانە بۆ دروستکردنی چەکی ئەتۆمی. ئەمریکاش پێیوابوو، دەتوانێ لەرێی خاتەمییەوە، ئێران بەرەو چاکسازی (ریفۆرم) ببا‌و، ئێران وا لێبکا واز لەبیری دروستکردنی چەکی ئەتۆمی بهێنێو، پاسدارەکانی لە لوبنان، کە بەنێوی "حیزبوڵڵا"وە خەریکی کاری تیرۆریستین، هەڵبوەشێنێتەوە،و واز لە پشتگیریی فەلەستینیە دەستوەشێنەکان بهێنێ. لەبەر ئەوە، ئەمریکا ماوەیەك لەئێران بێدەنگ بوو. رژێمی ئێرانیش، ئەم هەلەی بەکارهێناو، لەم ماوەیەدا، بەسنووری بەرەلای عێراقدا، هەزاران پاسدارو سیخوڕی خۆی نارده نێو عێراقەوە، بەنێوی "زیارەتی گۆڕە پیرۆزەکان"ەوە. ئەمریکاییەکان، کە بەداخەوە، گەلێکی درەنگوەرگرن، کە بۆیاندەرکەوت رژێمی ئێران، بەموو لە ئامانجە خراپکارییەکانی خۆی لاناداو، دەستیدەستی بە ئەمریکا دەکاتو، دەیەوێ کات بباتەوە، ئەوجا هاتن زۆریان لە ئەوروپا کرد کە مەترسیی کێشەی تاقیکردنەوەی ئەتۆمانەو، دەوڵەمەند کردنی یۆرانیۆم لەلایەن ئێرانەوە، بخەنە بەردەم ئەنجومەنی زێرەڤانیی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانو، ئێران ناچار کرا کە رێ بدا، بنکە ئەتۆمییەکانی لەلایەن چاودێری نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بێنە پشکنین، بێ ئەوەی کاربەدەستانی ئێران، پێشەکی لەوە ئاگادار بکرێن. ئەوجا ئێران بۆ بەربەرەکانێی ئەمریکا، فەرمانی دا بە موقتەدا سەدر، کە چەکدارەکانی نێو بنێ "لەشکری مەهدی"و، پێوەندیی ببەستێ بە سوننیەکانی فەلووجەوەو، لەگەڵ بەعسیەکانو تۆرانییەکان، بەرەیەکی یەکگرتوو دروستبکا لەژێر ئالای "لەشکری مەهدی"دا، کە ئەمەش ئەو شەڕو کوشتارەی لێ دروستبوو، کە سەتان خەڵکی عێراقی تێدا کوژرا، بێجگە لە سەربازەکانی هاوپەیمانانو، ئەنجامەکەشی بەوە گەڕا، کە نوێنەری هاوپەیمانان لە عێراق پۆل برێمەر، موقتەدا بەچەتەو رێگرو تاوانبار بداتە قەڵەمو، داوای ئەوە بکا لێی، خۆی بدا بەدەستەوە. موقتەداش، بەئاشکرا دەبێژێ کە "لەشکری مەهدی" باڵی سوپایی "حەماس"و "حیزبوڵلایە"و، ئەوانەی کە لەگەڵ هاوپەیماناندا هاوکاری دەکەنو، لەنێو ئەوانەدا سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بە "مهدور الدم" دەداتە قەڵەم، واتە رشتنی خوێنیان حەڵاڵ دەکا، وەك چۆن خومەینی رشتنی خوێنی هەزاران کەسی حەڵاڵکردو بانگی "جیهاد"ی دا لەدژی کورد.

کاربەدەستانی رژێمی ئێران کە دەزانن، موقتەدای ئەڵقە لەگوێی ئەوان، لەسەر زەوییەکی رفۆك وەستاوە، دەیانەوێ ژیانی بپارێزن، بۆ ئەوەی دەورەکەی خومەینی پێ تەواو بکەن. لەبەر ئەوە بەهۆی چڵکاوخۆرەکانی خۆیانەوە، هەوڵی نێوبژێکردن دەدەن لەنێوان موقتەداو هێزی هاوپەیماناندا، بەوەی کە موقتەدا ببێ بە پەنابەر لەئێرانو، دەیانەوێ لەرێی سووریاوە بیفرێنن بۆ ئێران. **بێگومان مەترسیی موقتەدا سەدر بەراکردنی بۆ ئێران نابڕێتەوە، بەڵکو پتر دەبێ، وەك چۆن مەترسیی خومەینی بەدەربەدەر کردنی پەرەی سەند، بێجگە لەوەش، موقتەدا سەدر، تۆمەتی کوشتنی عەبدولمەجید خۆییو کلیداری سەحەنی حەزرەتی عەلیو، گەلێکی دیکەی لەسەرەو، رشتنی خوێنی مرۆڤ بە پێی قانوونی شارستانی، مافێکی گشتییە، تەنانەت ئەگەر کەسوکاری کوژراویش لێی خۆش بن، ئەوا دۆزگری گشتی (المدعی العام) ناتوانێ لێی خۆش بێ.** سەبارەت بەوە، هەوڵدان بۆ گرتنی موقتەدا سەدرو، دانی بە دادگە، فەرمانێکی قانوونییە. سیستانیش کە لەترساندا بێدەنگە، پێویستە بزانێ کە خومەینی لە پاداشتی ئەوەدا کە شەریعەتمەداری نەیهێشت شای ئێران بیکوژێ، ئەو، کە هاتە سەرکار، شەریعەتمەداری هەتا مردن دەستبەسەر کرد، موقتەدا سەدریش، ئەگەر رۆژێك دەستی بڕوا، ئاوا لە سیستانی دەکا، ئەگەر بەدەردی عەبدولمەجیدی خۆیی نەبا.

سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکانیش، کە موقتەدا سەدر، بە "نۆکەر"ی ئەمریکایان دادەنێو، خوێنیانی "حەلاڵ" کردووە، دەبێ بزانن کە نێوبژێکردنیان بۆ راگرتنی ئەم ئاژاوەیە، تەنێ بۆ ماوەیەکی کاتی دەبێو،

بەزیانی خۆیان و کورد تەواو دەبێ. مانی موقتەدا سەدر مانای بوونی هێزێکی تیرۆریستانەیە وەك پاڵپشتێکی دڕندانەی "بەرەی ترکمانی" و عەرەبە کانی "تەعریب". نەمانیشی خێری کوردو ئازادیخوازانی تێدایە. کاك مەسعودو مام جەلال دەبێ بزانن کە ڕێی ڕاست ئەوەیە، هێزە چەکدارەکانیان لە لەشکرێکی کوردستانیدا، بۆ وێنە بەنێوی "لەشکری بارزانی"یەوە یەکبخەن. (مەبەستم لە بارزانی سەرۆکی کۆچکردوو، مەلا مستەفا بارزانییە)و لە حیزبحزبێنە دووریبخەنەوەو، لەم دەرفەتە سووت وەربگرن و، لەشکرەکە بەچەکی مۆدێرن ڕەخت بکەن و، هێزێکی زۆر گەورە بنێرنە بەغداو، کاك مەسعوودو مام جەلالیش لە ئەمریکاییەکان بگەیەنن، ئەگەر خۆیان بە هەڤاڵبەندی کورد دەزانن و، دەیانەوێ بەسەری شکاوو قوونی دڕاوەوە، وەك کوردەکە دەبێژێ، لەعێراق دەرنەچن، گوێ لە ئامۆژگاریی هەڤاڵبەندە کوردەکانیان بگرن و، لەشکری کوردستان بەهێز بکەن و، سنووری ئێران و سووریا، بەجارێك دابخەن و، کۆنترۆڵ بخەنە سەر سنووری تورکیاو ئەردەن و حیجازو، خەڵکی ڕەشورووت و هەژار، کە لەبرساندا ڕاپەڕیون، لە تیرۆریستەکان جیا بکەنەوەو، تەڕو هێشك پێکەوە نەسووتێنن. پارووە نانێکیش بۆ ئەو هەژارانە مسۆگەر بکەن کە لەتاو هەژاری بوونەتە دەسکەلای موقتەدا سەدر، چۆنکە برسێتی -وەك کورد دەبێژن- ڕەگی هاری پێوەیە. کاربەدەستانی کوردیش، پێویستە لەسەریان بەیەکخستنی هێزەکانیان و، یەکگردنی بەڕێوەبەریتییەکانیان و، وازهێنانیان لە بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، وا لەئەمریکا بکەن کە دۆزی ئاسایش لەهەموو عێراقدا بەکورد بسپێرێ.

بەرلین 2004/4/12

میدیا، ژ 160، 2004/4/15

مەلا عەلی سیستانی زۆرزان و، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد

خوێنەرەوەکانی ڕۆژنامەی "میدیا" ئەوەیان لەبیرە، کە ئەز هەر پاش ئەوەی مەلا عەلی سیستانیی بێ نێوونیشان، وەك قارچك، لەپڕ، لەسەر شانۆی رامیاریی عێراق هەلتۆقی، دەستبەجێ لە چەند ژمارەیەکی "میدیا"دا، کەسایەتیی ئەم مەلایەم خستە بەرچاو،و خوێنەرەوەکانم لەوە ئاگادار کرد، کە عەلی سیستانی، مەلایەکی فارسی شیعەی هاوڕازی بیرو بۆچوونی خومەینی و خامەنەییەو، ئەمیش، هەروەك ئەوان، بۆ دامەزراندنی حکومەتێکی ئیسلامی، لەشێوەی "مەلا فەرمانی" (ولایت فقیە)دا، هەوڵدەداو، ئەوەشمگوت کە خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، ئەمەش بەتاقیکردنەوە راست دەرکەوت. هەروەها، ئەوەشم باسکرد کە جیاوازیی نێوان خومەینی و سیستانی، لەلایەکەوە، ئەوەیە کە هەریەکەیان "ئیمامەتی"و "مەرجەعیەت"ی شیعەکان تەنێ بەخۆی رەوا دەبینێ، نەك بەوی دی و، لەلایەکی دیکەشەوە، ئەو سەرچڵی و جەربەزەیەتی و توندەدەمارییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە. سیستانی لەسەرخۆو ورەنزمەو، هۆشیارانە دەجووڵێتەوە، ئەوەبوو کاتێك کە سەددام لەسەر کاربوو، سیستانی بەپێی سەرەتای "تقیە" (واتە، خۆشاردنەوەو خۆگۆڕین لەکاتی مەترسیدا، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعە) دەچوو بەرێوەو بەوە، خۆی لەدەستوەشاندنی سەددام پاراست، بەپێچەوانەی باوکی موقتدا سەدرەوە(سادق سەدر)، کە ماوەیەك نێوانی لەگەڵ سەددام باش بوو و، سەددامیش گەلێك هیوای پێبوو، بەلام لەبەر ئەوەی پێی لەبەرەکەی خۆی درێژتر راکێشا، سەددام لەنێوی برد.

ئەوجا، چۆن سەددام بیری لەوە دەکردەوە، مەرجەعیەتیەکی شیعەیی سەر بە بەعس، لەرێی باوکی موقتەدا سەدەرەوە، دژی ئێران لەعێراقدا دروستبکاو سەرنەکەوت، ئەمریکاییەکانیش، لە ناشێتیی و ناشارەزاییی خۆیانەوە، سەریان لەشتێکی وا دەخوراو، ئەمەشم هەر لە "میدیا"دا بلاوکردەوە. ئەوەی وای لە ئەمریکاییەکان کرد، کە پێیانوابێ سیستانی ئەو پیاوەیە کە ئەو دەورە دەتوانی بگێرێ، ئەوەبوو، هەر زوو گوتی، کە بەتەما نییە حکوومەتێکی ئیسلامی لەچەشنی رژێمی ئێران، لەعێراقدا دابمەزرێنێ و، دەیەوێ لە هەموو عێراقدا هەڵبژاردنێکی ئازاد هەبێ، بۆ ئەوەی عێراقییەکان بەئارەزووی دڵی خۆیان سیستەمی فەرمانڕەوایی دەستنیشانبکەن. ئەم هەڵوێستەش کوتومت لەهەڵوێستی سەردەمی بێدەسەلاتیی خومەینی دەچوو، چۆنکە خومەینی، کاتێك بەدەربەدەری و پەنابەری، لە فەرەنسا لەژێر درەختێکدا لەگەڵ رۆژنامەنووسان هەڤپەیڤینی دەکرد، دەیگوت "ئیسلام، مانای ئازادی و یەکسانییە"و جەختی لەسەر ئەوە دەکرد، کە پاش خستنی رژێمی شا، هەڵبژاردنێکی گشتی دەکرێ و، خەڵکی ئێران بەسەربەستی دەچنە هەڵبژاردنەوە، بۆ دیاریکردنی ئەو سیستەمەی کە دەیانەوێ.

راستیەکەشی ئەوەیە کە دامەزراندنی "کۆماری ئیسلامیی ئێران" خرایە دەنگدانەوە، چۆنکە خومەینی سەتی سەت دڵنیا بوو کە زۆربەی زۆری خەڵکی لەخشتە براوی ئەو سەردەمەی ئێران، دەنگ بۆ "کۆماری ئیسلامیی ئێران" دەدەن، بێ ئەوەی بزانن کە چییەو چۆنە. سیستانیش، هەروەك خومەینی، زۆر باش دەزانێ، کە زۆربەی زۆری شیعەکانی عێراق و گەلێك لایەنی دیکەش، پەرلەمانێکی وا کۆنەپەرستانە هەڵدەبژێرن کە بەدڵی مەلا عەلی سیستانی بێ و، بەمەش رەوایەتی دەدەن بە دیکتاتۆرێتیەکی گەلەکۆمەیی بەنێوی دیمۆکراسی و، مافی فەرمانڕەواییی زۆرێتی بەسەر کەمایەتیدا، کە دەمێکە پەنجەم بۆ ئەم باسە راکێشاوە.

بۆ گەیشتنە ئەم ئامانجە، مەلا عەلی سیستانی لە دوو لاوە زیرەکانە کەوتە کار، لەلایەکەوە، هەزاران و هەزاران خەڵکی بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە هێنایە سەر شەقامەکانی بەغداو خوارووی عێراق، بەنێوی شینی حەسەن و حسەین و پرسەی "عاشوورا"وەو، کە ئەوەش هەموو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی لەجیهاندا سەرسامکرد. لەلایەکی دیکەشەوە، خۆی وا قورس راگرت، کە تەنانەت یەکجاریش، رێی نەدا بەوەی برێمەر، یان کاربەدەستێکی دیکەی ئەمریکایی، بچێ بۆ لای. سیستانی لە تێکۆشانیدا بۆ گەیشتنە ئامانجەکەی خۆی، بەتەواوی بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبە کوردییەکەوە جوولایەوە، کە رێیان نەدا بە جەماوەری کورد، چ لەکوردستان و چ لە بەغدا بکەونە سەرشەقامەکان و، داوای مافی خوراوی کورد بکەن، ئەمەش لەترسی ئەوەی دەسەلاتی کوێخایەتییان لەدەستبچێ، بەڵکو لەجیاتی ئەوە، کەوتنە ماچوو مووچ لەگەڵ کاربەدەستانی ئەمریکاو، رێگرتن لە هەموو بزوتنەوەیەکی جەماوەرانە، کە ئەوە مافێکی سروشتی هەموو مرۆڤێکی ئازادەو، گەلانی رۆژاواییش نرخ بۆ خۆپیشاندان و مانگرتن و دەنگدان دادەنێن.

سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی هەوڵبدەن سنوورێك بۆ کەینوبەینی سیستانی لەدژی کورد دابنێن، هەستان چوونە سلاوی سیستانی و کەوتنە پەسندانی لەرۆژنامەکانی رۆژاواداو، کردیان بەمرۆڤێکی "ئازادیخوازو دۆستی کوردو ئاشتیپەروەر"، ئازادیخوازی و دۆستایەتیی کوردو ئاشتیپەروەریی سیستانیش ئەوەبوو کە بوو بەهۆی ئەوەی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەیەك وشە باسی کێشەی کوردو کوردستان و "قانوونی بەرێوەبەرێتیی کاتی" نەکا.

بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەوە، کە بەشانازییەوە هاوکاریی خۆیان لەگەڵ لەشکری ترك دژی پێ کێ کێ دەگێرنەوە (کە لێرەدا هیچ مەبەستم ئەوە نییە لەسەر پێ کێ کێ بکەمەوە، چۆنکە خراپەکاریی هەموو جۆرەی پێ کێ کێم لەبەرچاوە، بەلام خراپەکاریی هەشتا سالەی رژێمی ترکیشم هەر لەبەر چاوە، کە هەزار هێندەی خراپەکاریی پێ کێ کێ یە). با ئەوەش بێژین کە جێگری پارێزگاری نەجەف، لەبەر هێرشەکانی ئەمریکا بۆ سەر "سوپای مەهدی"و نەجەف، دەستی لەکار کێشایەوەو، مەلا عەلی سیستانیش، سەرەرای ئەوەی حەز لەچارەی موقتەدا سەدرو بنەماڵەی سەدر ناکا، بەلام تائێستە، نەك بەکردەوە، بەڵکو تەنانەت قسەیەکی خراپیشی لەدژی موقتەدا سەدر لەدەم دەرنەچووەو، بگرە سووتی لەکارو کردەوەی موقتەدا سەدر دیوەو، دەبینێ بۆ بەهێز کردنی جێپێی خۆیەو، ئەوەتە کە دەزانێ هاسنەکە داخە، روویکردووەتە لەندەن، بۆ ئەوەی ناچار نەبێ لە نەجەف هەڵوێستێك بنوێنێ. ئەمەش نیشانەی ژێهاتی و کارزانیی و دووربینیی سیستانییە، ئەگەرنا سیستانی ئەو نەخۆشە نییە کە بچێتە لەندەن و، دکتۆرەکانیشی دەبێژن کە پێویستی بە نەشتەرگەری نییە.

لەهەمووی نابەجێتر ئەمەیە، کە پاش ئەوەی سیستانی رووی راستینەی خۆی پێشانی کورددا، کەچی "یەکێتی" ژمارەیەکی زۆر لە مەلاکانی کوردستان، بە هەزاران ئیمزاوە رەوانەی لای سیستانی دەکاو، ئەوانیش دەچن لە سیستانی دەپارێنەوە، بۆ ئەوەی دژی بەعەرەبکردنی کوردستان هەڵوێست پێشانبدا، کەچی سیستانی بە مەلا کوردەکان دەڵێ "لە عەرەبە هاوردەکان خۆش بن". دیارە خۆ ناتوانێ جنێو بەکورد بدا، لەبەر ئەوە دەبێژێ کە "کوردی خۆش دەوێ" چۆنکە دەزانێ ئەوە هەر قسەیەو، قسەش بە گوومرگەکەی برایم خەلیلدا تێناپەرێ. لەگەڵ ئەوەشدا، مام جەلال ئەو قسە سەرزارییەی سیستانی دەکا بە بەڵگە بۆ پەسندانی سیستانی. ئەوەتا رۆژنامەی Neue Zürcher Zeitung، کە رۆژنامەیەکی بەنێوبانگی سویسراو هەموو ئەورووپایە، لەرۆژی 8/6دا وتووێژێکی لەگەڵ مام جەلال بلاوکردبووەوە، کە لەوێدا مام جەلال گوتوویەتی:

"سیستانی پیاوێکی ژیرە، داخوازیی بوونی ئەنجومەنی سەرپەرشتی ناکا وەك لەئێران هەیە. ئایەتوڵڵای سیستانی بیری وایە کە فەرمانڕەواییی ئیسلام، کاتێك دێتە دی کە ئیمامی ونبوو، مەهدی، بگەڕێتەوە. دەربڕینەکانی (سیستانی) ئەوە ناگەیەنن کە ئەو داوای حکوومەتێکی مەلاکان دەکاو، ئایەتوڵڵای سیستانی پشتیوانی کوردە. ئەز چەند جارێك چاوم پێی کەوتووە، ئەو پشتگیریی گەلی کورد دەکا. لەچاوپێکەوتنی ئەم دواییەیدا لەگەڵ مەلا کوردەکان، پاکتاوکردنی ڕەگەزی مەحکووم کردو، داوای گێڕانەوەی عەرەبە هاوردەکانو دانەوەی زەویو زارەکانی بەکورد کرد".

ئێستە، با خوێنەرەوەکانی ئەم قسانەی مام جەلالو هەموو نەتەوەی کوردو، بەتایبەت ئەو مەلا کوردانەی کە بەداخوازیی یەکێتی، چوونە لای سیستانی، سەرپشك بن لە بڕیاردانەدا، بەڵام زۆر دەترسم کە سیستانی بەم زووانە، وەك سەددامی جاران، بکرێتە سەر پشك (حُكم)!!! ڕاستییەکەی، ئەگەر یەکێتی مەبەستی خزمەتی کوردو، هێنانەدی ئاواتی کوردە کە ئەوەش گەیشتنە بە پلەی سەروەرێتی، نەك کوێخایەتیی سەرکردەکان، دەبوو مەلاکانی نەناردایە لای سیستانی، بەڵکو مەلاکانی بەملیۆنێك ئیمزاوە کە کۆکرایەوەو، خرایە چاوی مێژەوە، بناردایە بۆ کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، لەو ڕۆژەدا کە باسی چارەنووسی عێراق دەکرا. سیستانی کاربەدەست نییەو، جارێ هیچ دەسەڵاتێکی دەوڵەتیی نییە، بەڵام ئەوە هەڵوێستی بوو بەرامبەر "فێدەراڵی"و "قانوونی بەڕێوەبەرێتی کاتی" کە فشە مافێکی بەکورد ڕەوا دەدی. خۆ ئەگەر ڕۆژێك بێ‌و بکرێتە نوێنەری "ئیمامی زەمان"، داخوا، چی بەسەری کورد بهێنێ. شایانی باسە کە کۆنگرەی ئەم دواییەی شیعەکان لە ناسرییەو لێدوانەکانی جێگری پارێزگاری بەسرە کە باسی جیابوونەوەی پارێزگەکانی باشووری لەعێراق کرد، وەك هەرێمێکی فێدەراڵی یان سەربەخۆ، نەبوو بەهۆی ئەوەی سیستانی لەدژی بوەستێ، بەڵکو قوڕو قەپی کرد لێی.

گوریسکێشەکێی بردنەوەی دەسەڵات لەعێراقدا، لەنێوان ئەیاد عەلاوی بەعسیو ئەحمەد چەلەبی لیبەرالدا، بەوپەڕی توندوتیژییەوە دەستپێکردووە. عەلاوی، لەباری بیرو بۆچوونو شێوازی کارکردنەوە، بەعسییەکی تەواوە، وەك سەددام، بەڵام، بەپێچەوانەی سەددامەوە کەللەڕەقو کەرپیاو نییەو، تاقیکردنەوەیەکی زۆری هەیە، کە لەساڵانی کار کردنیدا لەگەڵ دەزگەی سیخوڕێتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەستیکەوتووە. عەلاوی، پاش ئەوەی بەپشتگیریی ئەمریکاو یارمەتیی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، گەیشتە پلەی سەرۆکوەزیرانی عێراق، ئێستە دەیەوێ بەهێزی سوپایی ئەمریکا، دوژمنەکانی نێوخۆی لەنێوبەرێ. هەڵکوتانە سەر چەکدارەکانی موقتەدا سەدرو، شەڕ فرۆشتن بە ئەحمەد چەلەبیو سالم چەلەبی، سەرپەرەی کارەکانی نێوخۆیی عەلاوین. هەرچی ئەحمەد چەلەبییە، ئەوا دەیەوێ بە خۆڕێکخستن لەگەڵ موقتەدا سەدرو یارمەتیی ئێران، دەسەڵاتی خۆی فراوان بکاو، هەر ئەمەیە کە ئەترەشی عەلاوی بردووە، ئەگەرنا ئەو تۆمەتانەی دەخرێنە پاڵ ئەحمەد چەلەبی، وەك پارە پێداکێشانو ساختەکارێتی، ساڵانی ساڵە باسدەکرێن. فەرمانەدەرکردنیش بۆ گرتنی سالم چەلەبی، هەوڵدانێکە بۆ بێنرخکردنی دادگەی لێپرسینەوەی تاوانەکانی سەددامو هاودەستەکانی، کە دیارە، سەددام، وەك چۆن لەبەرەوەی دادگەدا، تفێکی خەستی کردە ڕووی تاریق عەزیزو بەخاینی نێوبرد، یەك دوو قسەش لەگەڵ کۆنە هاودەستەکەی خۆی، ئەیاد عەلاوی، دەکاو عەلاویش لەمە زەندەقی چووە. ئەمە بێجگە لەوەی کە عەلاوی دەیەوێ ڕژێمێکی بەعسی بەسەر عێراقدا بسەپێنێ، ئەوجا بەیارمەتیی کاربەدەستە لەسیاسەتدا کۆڵەوارەکانی ئەمریکا. سەردانی عەلاوی لە ئەردەنو سووریاو، هەوڵدانی بۆ نێزیککردنەوەی ڕژێمی بەعسی سووریا لەئەمریکاو، دوورخستنەوەی سووریا لەڕژێمی ئێرانو، هەوڵدانی عەلاوی بۆ دروستکردنەوەی لەشکری کوردکوژی عێراقو، دەزگەی تیرۆریستی زێرەڤانیی عێراقو، گێڕانەوەی بەعسییەکانی لایەنگری

خۆی بۆ سەر کارو، چاوپۆشینێکی کاتی لە چەکدارەکانی پارتی و یەکێتی، تا خۆی کۆدەکاتەوە بۆ هەڵکوتانە سەر کوردستان، ئەمانە هەموو نموونەی ئەو چاو وڕاوە دوژمنانەیەیە کە دوژمنانی نەتەوەی کورد، لەناسیۆنالیستە عەرەب و تورک و فارسەکان، دەیانەوێ پێکەوەو ئەمجارە، بەهەڵخڵەتاندنی ئەمریکا،و سووتوەرگرتن لەساویلکەیەتیی کوێخاکانی کوردستان، بۆ لەنێوبردنی کورد بیبەنەسەر.

ئا لەم رۆژە تەنگانەو چارەنووسسازانەدا، کە ئەرکێکی گران دەخەنە سەرشانی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتوو، بۆ ئەوەی بیر لەدواڕۆژی نەتەوەکەی و وڵاتەکەی بکاتەوە، ئەو پێشنیازەی خۆم کە لەنامەکەمدا بۆ بەڕێزان کاک مەسعوود بارزانی و مام جەلال تاڵەبانی کردبووم، دووبارە دەکەمەوەو، داوادەکەم لێیان، دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێین و تا کار بەجارێك لەکار نەترازاوە، ڕێ بەجەماوەری کوردستان بدەن کە کاری خۆیان بگرنە دەست خۆیان، چۆنکە، ئەگەر کەسانێك نەتوانن، یان نەیانەوێ لەماوەی 12 ساڵ سەربەخۆییدا، دوو شار بەیەك بەڕێوەبەریتی ببەستن بەیەکەوە، بەدڵنیاییەوە، ناتوانن یان نایانەوێ کوردستانێکی گەورەو بەرین ڕزگار بکەن.

بەرلین 2004/8/12

میدیا، **ژ** 168، 2004/8/6

ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە!

هەرچەندە جۆرج دەبلیو بوش، چەند جار گوتوویەتی، کە عێراق بەجێناهێڵێ هەتا فەرمانی سەرشانی خۆی بەجێنەهێنێ، لەگەڵ ئەوەشدا، بردنە سەری ئەم بەڵێنەی بوش، کە کاتێکی سنوورداری بۆ دانەنراوە، بەدەست بوش خۆی نییە، بەڵکو بە گەلێك بارودۆخی نێوخۆیی و دەرەوەی ئەمریکاوە بەندە. گرنگترینیان ئەوەیە، ئایا بوش و کۆمارخوازەکان لە هەڵبژاردنی مانگی نۆڤەمبەری ئەمساڵدا، کە هەمووی دوو مانگێکی ماوە، شەڕی دەنگدان دەبەنەوە یان نا؟ خۆ ئەگەر نەیبەنەوە، ئەوا دژبەرەکەیان، جۆن کیریی سەر بەحیزبی دیمۆکرات، سیاسەتێکی دیکە دەبا بەڕێوەو، دیارە ئەو بەڵێنەی خۆی بەجێدێنێ کە چەند رۆژێك لەمەوبەر دایو گوتی: "ئەگەر بوو بە سەرکۆمار، لەماوەی چوار ساڵەکەی سەرکۆمارێتیی خۆیدا، لەشکری ئەمریکا لەعێراق دەکێشێتەوە"و، هەر لەو بوارەشدا گوتی "شەڕی عێراق شەڕێکی هەڵە بوو، لەشوێنێکی هەڵەو لەکاتێکی هەڵەدا". ئەوەتە، هەر لەئێستەوە هەوڵدەدا کە کوژرانی سەربازەکانی ئەمریکا لەعێراق، کە ژمارەکەی خۆی لەهەزار سەربازێك دەدا، بکاتە هەوێنی ترساندنی خەڵکی ئەمریکا، بۆ ئەوەی دڵیان لە جۆرج بوش کرمێ بکا، وەك چۆن خۆزێ لویس زەباتیرۆ (سەرکردەی حیزبی گوایە سۆسیالیستی ئیسپانیا) کوژرانی چەند هاوولاتێکی ئیسپانیای، بەهۆی تەقاندنەوەی شەمەندەفەرێکەوە، دوو سێ رۆژ پێش هەڵبژاردنی پەرلەمان، کردە کوتەکی دەستی خۆی دژی خۆزێ ماریا ئەزناری سەرکردەی حیزبی گەل، کە ئەو دەمە سەرۆکوەزیرانی ئیسپانیا بوو،و لایەنی ئەمریکای دەگرت لەجەنگداو، بەو هۆیەوە زەباتیرۆ هەڵبژاردنی بردەوەو ئەزناری خستو، هەر دوای سەرکەوتنی بەماوەیەکی کورت، گورج 1300 سەربازەکەی خۆی لەعێراق کێشایەوەو، بەمەش ئاوی کرد بەئاشی تیرۆریستانداو تێیگەیاندن کە تیرۆرو دەستوەشاندن بەکەڵك دێن، بەتایبەتی دژی مرۆڤی کورتبین و چەواشەکراو، بۆ سووتی سیاسەتکاری هەلپەرست.

ئەمە لەکاتێکدایە کە ئەگەر جۆرج بوش بیدۆڕێنێ. خۆ ئەگەر جۆرج بوش ئەمجارەش بیباتەوە، ئەوەش بەمەرجێك کە هەتا رۆژی هەڵبژاردن، کارەساتێکی وا نەقەومێ کە رووی ئەمریکاییەکان لە جۆرج بوش وەربگێڕێ، ئەوا، لەم بارەشدا، جۆرج بوش و حیزبەکەی، ناتوانن هەتا هەتا سەربازەکانیان لەعێراقدا بهێڵنەوەو هەر رۆژە، یەك دوانێکیان لێبکوژرێ، چۆنکە ئەمریکاییەکان نرخی خەڵکی خۆیان دەزانن و، دووریش نییە کە عەرەبەکانی عێراقیش، هەتا ئەو کاتە، بەیارمەتیی ئەمریکا و ئەردەن و میسرو ئەورووپا، لەشکرو پۆلیس و دەزگەی زێرەڤانیی شۆڤێنیستانەی خۆیان دروستبکەنەوەو، بەیارمەتیی دەوڵەتە عەرەبەکان و رژێمی ترك و ئێران، پەلاماری کورد بدەنەوەو، ئەو عێراقەی کە پاش هەرەسهێنان و نابووتبوون، بەدەستی شێتانەو نابەرپرسیارانەی کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، دەبێتەوە دۆژە (جهنم)یەکی سەر زەوی بۆ کورد، ئەوجا هەریەکەیان لەم دوو زلحیزبە، ئەوی دی گوناهبار دەکا، وەك ئەوەی قەل بەقەل بێژێ: "بڕۆ رووت رەش بێ"!!!

ئەوەی لێرەدا جێی سەرنجدان و مەترسییەکی گەورەیە، ئەوەیە کە کاربەدەستانی دوو زلحیزبە فەرمانڕەواکەی باشووری دوولەتکراوی کوردستان، هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، هیچ نەخشەیەکیان نییە بۆ ئەو رۆژەی کە ئەمریکا لەعێراق دەچێتە دەرەوەو جڵەوی دەستەڵات دەداتە دەست عەرەبەکان و، کوردیش فت دەکا، وەك چۆن فەڕەنسا لەنێوەڕاستی چلەکانی سەتەی رابووردوودا، جڵەوی دەستەڵاتی لەسووریای دەستکردا، دایە دەست عەرەبەکان و کوردی فتکردو، ئینگلیزەکانیش لەسەرەتای بیستەکاندا، جڵەوی دەستەڵاتیان لەعێراقی دەستکرددا، دایە دەست میر فەیسەڵی عەرەبی خەڵکی حیجازو پشتیانکردە کورد.

بەڕاستی، ئەز کە ئەو ڕۆژە ڕەشە دەهێنمە بەرچاوی خۆم، یەکسەر سەردەمی پێش هەرەسەکەی شۆرشی ئەیلوول دێتەوە یادم، کاتێك کە بە کاربەدەستانی پارتیم دەگوت "ئەگەر هاتو شای ئێران لەگەڵ سەددام ڕێککەوت، ئێوە هیچ نەخشەیەکتان هەیە بۆ ئەو دەمە،" دەستبەجێ دەیانگوت: "هیچ کاتێك شای ئێران لەگەڵ سەددام ڕێکناکەوێ". دەمگوت: "ڕەنگە ماوەکە زوو نەبێ و درێژخایەن بێ، بەڵام با ئێمە وەك گریمانەیەك (فرچیە)، وادابنێین کە سبەینێ ڕێکدەکەون، ئایە ئێوە چیتان ئامادەکردووە؟ دەیانگوت: "ئەو حیزبەی شۆرشی هەڵگیرساند، دیارە بیری لەو ڕۆژەش کردووەتەوە". بەڵام هەرەسەکە ئیسپاتیکرد کە هیچ کونوکەلەبەرێك نەگیرابوو،و بیر لەدواڕۆژیش نەکرابووەوە، ئەگەرنا شۆرشێکی 14 ساڵی بەخۆیو سەتوبیست هەزار پێشمەرگەوە، لەشەوو ڕۆژێکداو، بەڕوو وەرگێڕانی شایەك لێی، هەروا بەهاسانی بڵاوە پێنەدەکرا.

کێشەی کورد، پاش هەرەسهێنانی عێراق وەك دەوڵەتو، داگیرکرانی لەلایەن هێزی سەربازیی ئەمریکاو هەڤاڵبەندەکانییەوە، تادەهات، بەرەو کێشەیەکی نێو نەتەوەیی دەچوو، بەڵام پارتیو یەکێتی، بەبیرو بۆچوونی تەنگەبەرانەو، بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی نانەتەوەییی کوێخایانەی خۆیان، کردیانەوە بەکێشەیەکی نێوخۆیی عێراقو، ڕەوایەتیان بۆ دەوڵەتی دەستکردی عێراق دروستکردەوە، بێ ئەوەی خۆیان هیچ ڕەوایەتییەکیان هەبێ، کە بەنێوی خەڵکی باشووری کوردستانەوە قسە بکەن، چۆنکە هیچ حیزبێك، لە هیچ وڵاتێکی جیهاندا، هەرچەندە جەماوەری فرەبێ، مافی ئەوەی نییەو نابێ، بەنێوی نەتەوەیەكو خەڵکی وڵاتێکەوە قسە بکا، مەگەر ئەو حیزبە لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، زۆربەی زۆری دەنگەکانی وەدەستهێنابێو، حکوومەتێکی لەڕێی پەرلەمانەوەو بەپێی قانوونێکی دێمۆکراتانە پێکهێنابێ، ئەوجا ئەو حکوومەتە، نەك ئەو حیزبە، دەتوانێ تا لەسەر کار مابێ، بەنێوی خەڵکی ئەو وڵاتەوە قسە بکا. جا، لەبەرئەوەی پارتیو یەکێتی، هەشت ساڵە ڕێیان لەهەڵبژاردنێکی ئازادو گشتپرسییەکی (ڕەفراندوم) ئازاد لەکوردستاندا گرتووە، ڕەوایەتییان لەدەستداوە. لەبەر ئەوە، هەموو وتووێژێکیان، لەگەڵ هەر لایەك بووبێ، کە هەمووی هەر بەنهێنیو درزە خونجێنانەو، لە گەل شاراوە بووە، ڕەوایەتیی پوولێکی قەڵبیان نییە. ئەوجا، ئەگەر ئەمانە بەڕاستی نیشتمانپەروەرنو، نایانەوێ چارەنووسی کورد بخەنە گۆمەوە، دەبێ تازووە، دان بە هەڵەی خۆیاندا بنێنو، چەکدارەکانیان هەڵوەشێننەوەو، ڕێ بە دروستبوونی لەشکرێکی کوردستانی بدەنو، ڕێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسییەکی ئازاد لەکوردستاندا، تا بزانرێ خەڵکی کوردستان چییان دەوێ. ئەوجا لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، پەرلەمانێكو حکوومەتێکی یەکگرتووی کوردستانی دروستببێ، کە ئەو حکوومەتە بتوانێ لێکۆڵینەوەیەك بخاتە گەڕ، تابزانرێ، هۆی تێکڕژانی کوردو کورد، چی بوو،و بەرپرسیارانی کێ بوون، کە ئەنجامەکەی کوژرانی هەزاران گەنجی کورد بوو، هەروەها بزانرێ، سەردەستەی تاڵانو بڕۆییو دزێتیو جەردەیەتی کێ بوون، تابزانرێ، بەرپرسیارانی ژنکوژی کێن، کە هەر ڕۆژە ناڕۆژێ، ژنێك بەرچەقۆ، یان بەرگوللە دەدرێ، یان بە پریمز دەسووتێو، کەسیش بەکەس ناڵێ "کاکە کەرت بەچەند؟"، تابزانرێ، چارەنووسی ئەو ملیار دۆلارانەی کە لەم 14 ساڵەی دواییدا، داهاتی کوردستان بوون، کەوتنە چ چاڵێکەوە؟ تابزانرێ، بۆچی بەقسە، باسی دێمۆکراسی دەکرێ، کەچی ڕێنادرێ بە هاتنەکایەی ڕۆژنامەگەرییەکی سەربەخۆ و، ڕێنادرێ بەهاتنەکایەی کۆمەڵگەیەکی شارستانی (مدنی)و، ڕێنادرێ بەرەخنەگرتن لە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکەو، ڕێنادرێ بە هەڵبژاردنی سانديکای سەربەخۆ!

ئەگەر دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە دەیانەوێ بەڕاستی خزمەتی خەڵکی کوردستان بکەن، دەبێ ئەو ڕێیە بگرنەبەر کە باسکرا، ئەگەرنا خەریککردنی خەڵك بە بالۆرەی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، کە کوردستانیش، وەك بەشێك لەعێراق بخرێتە هەڵبژاردنەوە، مێخێکی دیکە دەبێو دەکوترێ بەتەرمی هیواو ئاواتی نەتەوەی کورددا.

ئەوڕۆ، کە ئەم وتارە دەنووسم، ڕۆژی 11ی ئەیلوولە، یادی شۆڕشی ئەیلوولە بەسەرۆکایەتیی مەلا مستەفای بارزانی، یادی هەزاران و هەزاران پێشمەرگەی کوردستانە، یادی ئەو مەلا مستەفایەیە کە بێکەس و بێپشتیوان و، بەجووتێ کەلاشی شڕەوە، رازینەبوو کەرکووک لە کوردستان جیابکرێتەوەو، درێژەی بەشۆڕش دا، چۆنکە بارزانی و پێشمەرگەکانی، رۆمەت و ئاوڕووی خۆیان و نەتەوەی کوردیان، لەسەروەرێتیی نەتەوەی کورددا بەسەر تەواوی خاکی کوردستاندا دەدی. راستیەکەی مرۆڤی رۆشنبیرو لەژیانگەیشتوو، رۆمەت و ئاوڕوو، لەئازادی و سەربەخۆیی و سەروەرێتیدا دەبینن، نەک لەنێوان دوو لنگی ژناندا.

بەرلین 11ئەیلوولی2004

میدیا، ژ 170، 2004/9/16

که ئەمریکاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق کێشایەوە

بەڕاستی، نازانم تف بەرەو کوێ هەڵدەم. بەهەر لایەکدا هەڵیدەم، هەر ڕەشەبایەو ڕەشەبا. دیارە، تفی بەرەو با ریش دەگرێتەوە. سەیرەکەش لەوەدایە کە خۆم ریشم نییە، لەبەر ئەوە، تفەکە یەکسەر بەردەموچاوم دەکەوێ. بەڵام، چاریشم نییەو، وەکو کوردەکە دەبێژێ: "نەدەمم ببێ هاکەمو، نە پێم ببێ راکەم، ئەی قوڕی کوێ بەسەر خۆمدا کەم!!". کێشەکەش ئەوەیە، کە گلەییم لە بێگانانو داگیرکەران نییە، چۆنکە ئەوان نێوی خۆیان بەخۆیانەوەیە. گلەییەکەم لەکاربەدەستانی کوردەکە خۆیەتی، کە بەهەزار رەخنەو گازندەو سیخورمەو نوقورچو تێوەژەندەنو نەقیزە، باکیان نییەو، وەك کاسەی چەوریان لێهاتووە، بەهیچ ئاوێك تەڕ نابن.

ئێستە، بابێینە سەر چەقی بابەتەکە. سەر باسی وتاری جاری پێشووم لە "میدیا"دا (ژ 170، 2004/9/16) ئەوەبوو "ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە". بەڵام سەرباسی ئەمجارەم بە "ئەگەر" دەستپێناکا، بەڵکو بە "کە"ی "کات" دەستپێدەکا. چۆنکە، چەند رۆژێکی کەم، دوای بڵاوبوونەوەی وتارەکەم، وەزیری بەرگریی ئەمریکا دۆناڵد رامسفێلد، بەئاشکرا باسی لەشکرکێشانەوەی ئەمریکای لەعێراق کرد، تەنانەت ئەگەر باری ئاسایشیش لەعێراقدا هێشتا دانەمرکابێ. پاش ئەمیش، چەند جارێك لەئەمریکاو بەریتانیا، باس لە بەجێهێشتنی عێراق کرا. لەبەر ئەوە، ئەو مەترسییەی بەرەوڕووی کورد دەبێتەوە، لەنێزیکبوونەوە دایەو، بەبڕوای من، هیچ ئامادەکارییەك بۆ بەرەنگاریکردنی ئەو رۆژە رەشە نەکراوە. مەگەر ئەوەی ئەو هەواڵە راست بێ کە گەورەو بەرپرسێك گوتی ئەمریکا بەتەمایە بنکەیەکی سوپایی هەمیشەیی بهێنێتە کوردستانەوەو، دەمێکە لە"میدیا"دا ئامارژەم بۆ پێویستی ئەوە کردووە.

لێرەدا، پرسیارێکی زۆر رەوا خۆی دێنێتە پێشەوە، ئەوەیش ئەمەیە: ئایا کورد لەهەڤاڵبەندێتیی ئەمریکاو بەریتانیا، پاش رووخانی رژێمی سەددام، چی دەستخۆی خستووە، کە لەوەپێش نەیبووەو، چی لەدەستچووە، کە لەوەپێش هەیبووە؟

بێگومان، لەوەرامی ئەم پرسیارەدا، دەبێ ئەوە بخەینە بەرچاو، کە لابردنی رژێمی سەددام، بەهەر لایەکدا لێکی بدەینەوە، هەر بەسووتی کوردە، خۆ ئەگەر کورد هەڤاڵبەندێتیی ئەمریکاو بەریتانیاشی نەکردایە لەجەنگدا، ئەوا لەرژێمی سەددام هەر رزگاری دەبوو، لێرەدا، هیچ گلەییەکم لە ئەمریکا نییە. ئەمریکا، برای باوکی کەس نییەو، ئامانجی لەخستنی رژێمی سەددام هەرچییەك بوو بێ، کارێکە جێی سوپاسو پێزانینە. ئەوجا کە کورد ئەو هەلە بەنرخەی بەڕاستی بەکار نەهێنابێ، گوناهی خۆیەتی، نەك گوناهی ئەمریکا.

بەڵام با جارێ دەستکەوتو تێکەوتەکانی پێشو پاش سەددام بخەینەڕوو:

پێش رووخانی سەددام، دوو زلحیزبە کوردییەکە فەرمانڕەواییی تەواویان بەسەر سێ ستانی باشووری کوردستانەوە دەکرد، وەك دەوڵەتێکی بەشێوەی دێفاکتۆ defacto سەربەخۆ. کێشەی کورد لەعێراقدا بەرەو بوونە کێشەیەکی نێونەتەوەیی دەچوو. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، پێوەندیی دیپلۆماسیو بازرگانیو رامیارییان بەگەلێك لە دەوڵەتە گرنگەکانی جیهانو دراوسێکانی کوردستانەوە هەبوو. بەشێك لە لە 13٪ی داهاتی "نەوت بەنان" دەچووە گیرفانی ئەم دوو زلحیزبەوە، ئەمە بێجگە لەپارەی گوومرگو سەرانەو کەرانەو ئەو شتانە. ئەوەی کە بەدەست ئەم دوو زلحیزبەوە نەبووە، تەنێ دەسەڵات بوو بەسەر ستانەکانی کەرکووكو مووسڵو دیالەو کووتدا، کە دەکەونە سنووری جۆگرافیایی

کوردستانەوەو، ڕژێمی سەددام، خەریکی بەعەرەبکردنیان بوو و، جاروبارێکێش هەڕەشەی لە "هەرێمی نەفڕین" دەکرد، بەڵام نەیدەوێرا پەلاماریبدا. کورد لەو سەرودەمەدا، دەیتوانی هاتوچۆی بەغداو نێوچە عەرەبنشینەکانی عێراق بکاو، خۆ ئەگەر کوردێك لەدژی ڕژێم نەبووایە، دەیتوانی لەنێو عەرەبدا بژی، با بەکولەمەرگیش بێ، هەر ڕۆژە ناڕۆژێکیش، عەرەبەکان چەند کوردێکیان گۆشاو گۆش سەرنەدەبڕی، وەك ئەوڕۆ.

پاش کەوتنی ڕژێمی سەددام، هەر سێ ستانەکە بوونەوە بەپارچەیەکی دانەبڕاو لەعێراق. کێشەی کورد بووەوە بەکێشەیەکی نێوخۆیی عێراق، نەك کێشەی نەتەوەیەکی دیلکراوی نیشتمان دابەشکراو. هەرچی چارەنووسی کەرکووکە، کە لەکن سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" بوو، وا لەنێوەڕاستی ئاسمانو زەویدا گیرساوەتەوەو، کوردە دەربەدەرکراوەکان، کەمەیەکی کەمیان نەبێ، ئەوانی دیکە نەگەڕاونەتەوە شوێنی خۆیان، ئەوی گەڕاویشەتەوە، لەژێر چادرو خێوەتدا دەژیو، عەرەبە هاوردەکەش، مێش میوانی نییە. ئەوجا ژیانی کورد، نەك هەر لەبەغداو تکریتو سامەڕاو فەلووجە، وا لەمەترسیدایە، بەڵکو لەنێو کوردستانەکە خۆشیدا لەمەترسیدایە، لەو شوێنانە، کورد بەجۆرێك سەردەبڕن، کە مەڕو بزن بەوهاسانییە سەرنابڕن.

کە هێشتا سەددام لەسەر کار مابوو، ئەوانەی بەخۆیان دەگوت "بەرهەڵستکارانی عێراق" دەهاتنە سڵاوی کوردو، بەهۆی کوردەوە کۆنفرانسو کۆبوونەوەیان، چ لەکوردستانو چ لەئاوارە دەبەستو، زۆریان دەستیان لەکورد دەگرتەوە بۆ پارەو یارمەتیو پەنابەرێتیو ئێرەییان (حەسادەت) بەکورد دەبرد، بەڵام ئەوڕۆ بەسایی عێراقچێتیو کورتبینیو کوێخاڕەوشتێتیی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، شەڕە زرتانێی نێوخۆو خۆکوژیی کوێرانەو خۆبەزلزانییان بەرامبەر بەیەكو، خۆ بەکەم زانییان بەرامبەر بێگانە، ئەو "بەرهەڵستکار"ە بێدەسەڵاتە دەستندەخۆرە ئاوارانەی دوێنێ، بوونەتە سەرگەورەی عێراقی ئەوڕۆ، کە بەدەستی گۆجو ناپیرۆزی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، بێ هیچ جۆرە گەرەنتیو دەروێستییەك بۆ مافی کورد، ئەمە لەکاتێکدا، کە هەڵوێستی فەرمانڕەواکانی ئەوڕۆی عێراق، هیچ چەپی نییە لەهەڵوێستی سەددامو، بگرە خراپترو ترسناکتریشە. چۆنکە، سەددام بەتێرۆریست ناسرابوو، بەڵام ئەمان بە "خێرێ" بە "دێمۆکرات" دەدرێنە قەڵەم. ئەوەتا، ئەیاد عەلاویی کۆنە هاوڕێی سەددامو کۆنە ئەندامی حیزبی بەعس، دەچێ لە شای ئەردەن دەپاڕێتەوە کە کۆمەڵێك بەعسیی ڕاکردوو بۆ ئەردەن، بنێرێتەوە بۆ عێراق، بۆ ئەوەی لەحکوومەتی عێراقدا بەشداریی بکەن، هەروەها دەچێ بۆ سووریاو لەبەعسییەکانی هاودەنگی داوای یارمەتیدەکا دژی "جیابوونەوەخوازانی" کورد.

ستانداری باقووبە، ئەو باقووبەیەی کە نێوەکەی لەبنەڕەتدا "باگۆڤە"و کوردییە (باگۆڤە- باگۆ (خودێ) + ڤە <ڤا <ئاڤا- باگۆاڤا= خودێ ئاوەدانکردوو)و، سەتساڵێك پێش ئێستە شارێکی کورد بوو، وەك شارەبانو جلەولاو مەندەلیو زەرباتی، دەیەوێ عەرەبە هاوردەکانی خانەقین، کە پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام، خانەقینیان بەجێهێشت، بگێڕێتەوە بۆ خانەقینو، هۆزە عەرەبەکانو تۆرانییەکانیش بەئاشکرا لەتکریت کۆدەبنەوەو، بڕیار دەردەکەن لەدژی کوردو، دەیانەوێ بارودۆخی کەرکووك بگێڕنەوە بۆ سەردەمی سەددام. ئەمە لەکاتێکدا کە لەهەولێری پێتەختی باشووردا، کۆبوونەوەی "برایەتیی کوردو عەرەب" دەبەسترێو باسی لێبوردنو پێکەوە ژیانی برایانەو چیو چی دەکرێ، وەك ئەوەی کورد ئەنفالی لەعەرەب کردبێو چەکی کیمیایی دژی عەرەب بەکار بردبێو فەلووجەو سامەڕای "کورداوی"

کردبێ، ئەوجا یەك دوو عەرەبی بەویژدان دێن قسەی باشدەکەن‌و، ژمارەیەکی زۆریش لەبابەتی ئەو شێخە کەبابخۆرەی، کە بەڕێز کاك خەفوور مەخمووری لە"میدیا"دا باسیکردبوو، دێنە کوردستان بۆ رابواردن بەکوردو پارە وەرگرتن (کە پارەکە هی کوردە نەك هی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە). لەولاشەوە، شێخ غازی عەجیل ئەلیاوەر دەفەرموێ "ئەوی باسی گشتپرسی (رەفراندوم) بکا بۆ بڕیاری چارەنووس، ئەو کەسە خاینە"و جەنابی "بەهەموو جۆرێك بەگژیدا دەچێ‌و لەنێوی دەبا،" واتە لەڕێی بەکارهێنانی زۆرەوە، کورد سەرکوتدەکا، هەر وەك سەددام. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە گشتپرسی، واتە بیروڕا دەربڕین بەسەربەستی‌و، بڕیاردان بۆ بڕینەوەی چارەنووسی خۆ، یەکێکە لەبنچینە هەرە سادەو سەرەتاییەکانی سیستەمی دیمۆکراسی، دەبێ بزانین کە شێخ غازی، هەر هێندەی سەددام دیمۆکراتییە. کە ئەوەشمان زانی، ئەو دەمە، ئەم پرسیارە دێتە پێشەوە، کە زۆر کەس ئەوڕۆ بەڕووی سەرکردەکانی کورددا هەڵیدەدەن: ئایا، ئەگەر شێخ غازی "زاوامان"، ئەمە بیروڕاو نیازی بێ بەرامبەر بەکوردو مافە سەرەتاییەکەی، ئێدی دەبێ چاوەڕوانیمان لەوانە چ بێ کە هێشتا نەچوونەتە پەردەوە لەگەڵ کچەکانمان؟ ئەمەش خالانەی چیرۆکی دوو مامۆستا کوردەکەی زانستگەی بەغدایە، کە هەردووکیان هەڵگری باوڕنامەی دوکتۆرا بوون‌و، لەنێو زانستگەدا تێرو پڕ لەیەکیاندابوو. کە هەواڵەکە گەیشتبووە رەجەبی قسەخۆش، گوتبووی: سەیرکەن، سەیرکەن! ئەگەر دوکتۆرەکانمان وابکەن، داخوا برینپێچەکانمان چی بکەن؟. شێخ غازییەك کە تادوێنێ بوو مووچەخۆری شێخەکانی کەنداو بوو،و نە لەلایەن گەلی کوردو، نە لەلایەن گەلی عێراقەوە هەڵبژێردراوە، بەڵکو لەلایەن "مجلس الحكم الانتقالی"ی دەستنێژی ئەمریکاو، بەپشتگیریی ئەو دوو زلحیزبە کوردییەی کە ئەوانیش دەمێکە رەوایەتیی ئەوەیان نەماوە بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، نێونراوە "سەرکۆمار"، ئەوەش بۆ ماوەیەکی کاتی، ئەوەتا ئێستەو لەم رۆژەدا، کە هیچی بەدەست نییە، وا دەفەرمووێ، داخوا ئەگەر سبەینێ، خودێنەکا، کار کەوتە دەستی‌و، لەشکرو پۆلیس‌و فڕۆکەو پشتگیریی 23 دەوڵەتی عەرەبی هەبوو، دەبێ چ بەسەر کوردی کڵۆڵ بهێنێ؟ ئەز لێرەدا هیچ سەرم لە شێخ غازیی "زاوامان" سووڕ نامێنێ. چۆنکە، کاتی خۆی، زۆربەی زۆری کارگێڕانی حیزبی نازیی ئەڵمان، کە چەند ملیۆنێك جوولەکەیان کوشت، هەریەکەیان کچێکی جوولەکەی کردبوو بەهاوڕێی نوێنی شەوانەی خۆی. ئەم "هاوڕێتیەتی"یەی نازییەکان‌و کچە جوولەکەکان، نەبووە هۆی پاراستنی گیانی جوولەکەکان، لەخنکاندن بەگازو، سووتاندن لە "ئاگرگە" (محرقە)کاندا. بەڵام ئێوە وەرن سەیری رۆژنامەی "خەبات" بکەن کە ئەم هەواڵەی بەکەچوکروچی بڵاوکردووەتەوە، تابزانین، لەژێر چ سەرنێوێکدا بڵاویکردووەتەوە! "غازی یاوەر سەرکۆماری عێراقی فیدراڵ: لەعێراق هەر پرۆسەیەکی سیاسی بێ بەشداری عەرەبی شیعەو کوردو عەرەبی سوننە هاوسەنگ نابێت" (خەبات 1585، 2004/10/9، ل1) ئێوە جارێ واز لەم دەستکارییە بهێنن‌و بپرسن، ئایا کەی عەرەب بە عێراق دەڵێن "عێراقی فیدراڵ"!.

ئەمەیان واو، پاش ئەوەی دووزلحیزبەکە زانییان دەستیان لە هەمانەکە هاتووەتە دەرەوە، چاویان لەخۆپیشاندانی خەڵکی کەرکووك‌و سلێمانی‌و دهۆك پۆشی کە باس باسی سەربەخۆیی کوردستان‌و گێڕانەوەی کەرکووك بوو بۆ کوردستان. ئەمە وای لەوەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ کرد کە بەپەلە بێتە کوردستان‌و هەوڵی ئەوەبدا کە دۆسێی کەرکووك بەهەڵواسراوی بهێڵێتەوە، لەبەر دڵی ترك‌و عەرەب‌و، سترۆ لەقسەی دیپلۆماسیانە بەولاوە، بەهیچ جۆرێك بەڵێنی نەدا کە کەرکووك بچێتەوە سەر کوردستان. کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە ئەم راستینەیەیان لەجەماوەری کورد شاردەوە، بەڵام کەوتنە

دڵەڕاکەو کۆبوونەوەیەکی "پۆپە"یان لەدوکان ڕێکخستو، سەری هەزار جارە باسی "یەکریزیی"درۆزنەی پارتیو یەکێتییان کرد. خۆ ئەگەر بەڕاستی سیاسەتکاربوونایە، هەر ئەو ڕۆژەی کە جاك سترۆ هاتە کەرکووك، نیو ملیۆن کوردیان دەخستە سەرشەقامەکانو، بەخۆپیشاندانێکی جەماوەری، هاواریان دەکرد، "دیمۆکراسی بێ گشتپرسیو بیروڕا دەربڕین درۆو دەلەسەیە". "جاك سترۆ!! جاك سترۆ!! ئەو تاوانەی پاش جەنگی جیهانیی یەکەم لەکورد کرا، لەمڕۆوە بیوەستێنە"، "عێراق دەوڵەتێکی دەستکردە، کوردستان نیشتمانێکی داگیرکراوە" ئەوجا، بێگومان قسەکانی جاك سترۆ لەگەڵ سەرکردەکانی پارتیو یەکێتیو سەرکردەکانی ترك لە ئەنقەرە، شێوەیەکی دیکەیان بەخۆیانەوە دەگرت، چۆنکە دەوڵەتانی ڕۆژاوا، ڕێز لەزۆری ژمارە دەنێن، با ئەو زۆرەش بۆر بێ.

سەرکردەکانی کورد دەبێ ئەوە بزانن کە پشتبەستنی ئەمان بەقسەی ئەم کاربەدەستو ئەو کاربەدەستی بێگانەو، پشتکردنە جەماوەری کوردو، ڕێکنەکەوتن لەسەر یەکخستنی بەڕێوەبەرێتیەکی یەکگرتوو و، حکومەتێکی یەکگرتوو و، لەشکرێکی یەکگرتووی ناحیزبی، یاریکردنە بەچارەنووسی نەتەوەی کوردو خۆشیان، بەتایبەتی لەم کاتە چڕوپڕەدا، کە هێشتا لەشکری ئەمریکاو بەریتانیا نەکشاونەتەوە. هەر لەیەکنەگرتنی ئەم دووزلحیزبە 85٪ پتری ئەو دەرفەتەی بۆ کورد هاتە پێشەوە لەدەستچوو، چۆنکە بێ یەکگرتنو، بێ بوونی سەرۆکێکی بەرپرسیاری باوەڕپێکراو، نە وتاری ڕامیاریی یەکگرتوو دروست دەبێو، نەئامانجێکی نەتەوەییی یەکگرتوو چلوورە دەبەستێو، نەدەوڵەتانی جیهانیش متمانەیان بەکورد دەبێ. خۆ ئەگەر هاتو هێزێکی دەرەوە، دۆست، یان نەیار، کەوتە قسەکردن لەگەڵیان، ئەوا ئەو وتووێژو ڕاگۆڕینەوەیە، وەك ئەوە نابێ کە لەگەڵ سەرۆکی وڵاتێك، یان نوێنەری نەتەوەیەك بکرێ، بەڵکو وەك "سەرکردەی" حیزبێك، یان "سیاسەتکارێك"ی کوردو بەس. بۆ نموونەو، وەك مشتێك لەخەرواریك– ستانداری باگۆڤە لەوەرامی ڕەخنەکانی مەلا بەختیاردا، کە هەمووشی قسەی هەق بوون، گوتی: مەلا بەختیار، نوێنەری کۆمەڵێکی تایبەتییەو نوێنەری گەلی کورد نییە. ئەم قسەیەی ستانداریش، مخابن، ڕاستە. کورتو کرمانجی، سەرکەوتنی کورد لەوەدا دەبێ کە پێوەندیی دیپلۆماسیانەی حیزبایەتی لەگەڵ دەرەوە بگۆڕدرێ بەپێوەندیی دیپلۆماسیانەی نێو حکوومەتان، نەك نێو ئەم حیزبو ئەو حیزب. خەم ناکا، باحیزبیش، ببێ، بەڵام بەرژەوەندیی حیزبی، لەسەروو بەرژەوەندیی نەتەوەو نیشتمانەوە نەبێ. لەبەر ئەمە، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، دەبێ، خۆشیان بێو ترشیان بێ، بەزووترین کات سەرۆکێك بۆ حکوومەتی کوردستان دەستنیشان بکەن، کە جێی متمانەی زۆربەی زۆری خەڵکی کوردستان بێ، ئەوجا ئەو سەرۆکە، سەر بەم حیزبە، یان ئەو حیزبە، کوردە یان ناکوردە، موسلمانە، ئێزدییە، کاکەییە، شەبەکە، ئەلەوییە، دیانە، جووە، زەڕدەشتیە، ژنە یان پیاوە، دەوڵەمەندە یان هەژارە، سەپانە، جۆتکارە، کرێکارە، هەرچیەك هەیە هەیە، هیچ گرنگ نییە. هونەر لێوەشاوەییو دڵسۆزییە بۆ کوردستان. سەرۆکێکی وا کە بتوانێ، تا ئەمریکاو بەریتانیا لەناوچەکەدان، لەڕێی گشتپرسییەکەوە، کۆنفرانسێکی نێو نەتەوەیی بۆ باسی چارەنووسی هەموو کوردستان، داخۆیانی بکا، نەك هەر بۆ باشووری کوردستان، چۆنکە باشوور هەر ملکی خەڵکی باشوور نییە، بەڵکو ملکی هەموو نەتەوەی کوردو هەموو خەڵکی کوردستانەو، هی هەموو نەوەکانی دوای ئێمەشە. ئەو کۆنفرانسە دەتوانێ بڕیاربدا کە چی بکرێو چی نەکرێ بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەخورهەڵاتی ناڤیندا. بەڵام بەداخەوەو زۆر بەداخەوە، ئەوەتا دەبینین کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە خەریکی بەستنی ئەو جۆرە کۆنفرانسە نێو نەتەوەییەن بۆ باسی چارەنووسی عێراق، نەك کوردستان.

كۆنفرانسێكی نێونەتەوەیی ئاوا، پێویستییەكی ژیارییە بۆ دۆزینەوەی ڕێو شوێن بۆ چارەسەركردنی كێشەی كوردستانو، بەڵگەنامەیەكی مێژوویش دەبێ بەدەست نەتەوەی كوردەوەو، هیوایەكیش دەبەخشێ بەخەڵكی كوردستان. ئەگەرنا هەركەسێك لەئەوروپاوە هەستێ بچێتە كوردستانو بێژێ كە "سەركردەی كۆمەڵێكی نێو نەتەوەیی"یەو، نێوێكی زلو زەبەلاح لەخۆی بنێو، 10-15 كەسیشی لەدەوروبەر نەبێو، سەركردەكانی دوو زلحیزبەكە بكەونە هەڵدان بەشانو باڵیداو بەڵێنی "هەموو جۆرە یارمەتی"یەكی بدەنێ، ئەوە دەرمانی دەردی كورد ناكاو، هەر كاتو وزەو پارە بەفیڕۆ دانەو هیچی دی. چۆنكە ئەگەر ئەو جۆرە كەسانە كارەو كار لەدەستهاتوو بوونایە، هەتا ئێستە دەبوو، بیانتوانبایە "لۆبی"یەك بۆ كورد دروست بكەن، كە كورد هەتا ئەوڕۆ لۆبی نییە.

ڕاستە، كەسانێك هەن لەئەوروپا، كە دۆستی كوردن، بەڵام ئەوانە تاكە كەسن، نەك "لۆبی" هێندێكیش هەن، دۆست نین، بەڵكو دەیانەوێ بەهۆی دەستخستنە نێو كێشەی كوردەوە، نێوێكو نانێك بۆ خۆیان بپچڕن. سیاسەتی دەوڵەتە ئەوروپاییەكان بە "لۆبی"یەكی بەهێز دەگۆڕێ، كە هاوكارانی ئەو لۆبییە لەدەزگەكانی دەوڵەتو نێوەندی ئابووریو زانستدا دەستڕۆیشتوو و قسە ڕۆیشتوون. ئەگەرنا، هەموو كەسێك لەئەوروپا دەتوانێ كۆمەڵێكی چەند كەسی دابمەزرێنێو، كۆمپیوتەرێكو فاكسێك بكڕێو، دوكانێك بگرێ بەكرێو، جاروبار بلاڤۆكێك دەربكاو، جاروبارێكێش بەیارمەتیی كوردەكە خۆی، خوپێشاندانێكی پەنجا كەسی لەبەردەم دەزگەیەكی حكوومەتیدا بخاتە سەرپێ، بەڵام ئەم نێوی گەورەو دێی وێرانە، سووتی بۆ كوردتێدا نییە. ئەز بەدڵنیاییەوە ئەم قسەیە دەكەم، چۆنكە، شارەزاییەكی باشم هەیە لەم ڕووەوە. كورد نابێ باوەڕ بەهەموو قسەیەك بكەنو تەفرەبخۆن.

چەند ڕۆژێك لەمەوبەر، ڕۆژنامەی "خەبات" وتووێژێكی لەگەڵ بەڕێز زیگفرید مارچ كردبوو، كە ئەم بەڕێزە ئەڵمانێكەو سەر بەحیزبی كەسكەكانە، ئەو حیزبەی كە وەزیرەكەیان، یوشكافیشەر، لەبەردەم جڤینێكی نێو نەتەوەییدا، كە بەڕێز هۆشیار زیباری قسەی تێدا دەكرد، گوتی "باوەڕ بەقسەی زێباری نەكەن، چۆنكە زێباری كوردە". كەچی ئەم مارچە بەڕێزە، داوا لە كورد دەكا كە كار بدەن بە كۆمپانیاكانی ئەڵمانیا -چۆنكە ئەڵمانیا گرنگییەكی زۆر دەدا بەئابووری- ئەوجا ئەڵمانیا، بەقسەی وی، هەڵوێستی خۆی دەگۆڕی بەرامبەر بەكورد.. (ئاوا) بێجگە لەوەش، داوای گەرەنتی دەكا لە كورد بۆ ئەو كۆمپانیانەو، هەر لەو وتووێژەشدا خۆی واپێشاندەدا كە بەرپرسێكی گەورەیە لەكۆمپانیەكدا بەنێوی كۆمپانییەكانی مارچ (خەبات 2004/9/29)و گوایە كۆمپانیاكەشی نوێنەرێتی گەلێك كۆمپانیای بەنێوبانگی ئەڵمانیا دەكا. ئێستە لێرەدا نامەوێ، دوای ئەم قسانەی بەڕێز مارچ بكەومو لەڕاستیو ناڕاستێیان بكۆڵمەوە، چۆنكە ئەوە كاری من نییە. بەڵام هەر هێندە دەبێژم كە ئەو سەردەمێك ئەندامی پەرلەمان بوو لەلایەن حیزبی كەسكەوە، كە حزبێكی كچكەیە لەئەڵمانیا، وادیارە، ئێستە بووە بەبازرگان، بەڵام ئەو كە گوایە ئەو هەموو دەسەڵاتەی هەیەو، وەكو ئەندامی حیزبی كەسكەكان، با هیچ نەبێ بەحیزبەكەی خۆی، كە لەحكومەتدایە لەگەڵ سوسیالدێمۆكراتەكان، بێژێ كە حكوومەتی ئەڵمانیا، دەبێ داوای پاكانە بكا لەكورد بە بۆنەی ئەوەوە كە 81 فابریقەی ئەڵمانیا یارمەتیی ڕژێمی تیرۆریستی سەددامیان دا بۆ پڕ چەككردنی، كە بەو چەكانە هەزاران كورد كوژران. پاش ئەوەش، ئەڵمانیا دەبێ جارێ نیاز چاكی خۆی بەشتێكی كچكە دەربخا، بۆ وێنە دامەزراندنی زانستگەیەكی تێكنۆلۆژی لەهەڵەبجە، وەك چۆن واخەریكە لە عەممانی پێتەختی ئەردەن كۆلێجێكی پیشەسازی ئەڵمانی دادەمەزرێنێ. كاتی خۆشی لە ئەفغانستان زانستگەیەكی گەورەی دامەزراند. ئەو دەمە دەتوانرێ قسە

لەپێوەندیی ئابووریو بازرگانیی کوردو ئەڵمان بکریٚو، بەڕێز مارچیش دەبێ ئەو بنچینە سادەیەی ئابووری بزانێ، کە دەبێ بەر لەهەر شتێك، لەکوردستاندا بازاڕێکی ڕێکخراوی پارەو بورس ببێو نرخی دراویی کورد (کە هی عێراقە) لەدەرەوە ڕێکخراو بێ. ئەوجا، بۆ ئەوەی سەرمایەی دەرەوە بهێنرێتە کوردستان، پێویستە سیستەمی فەرمانڕەوایی، بەتایبەتی سیستەمی دادگەیی، لەسنوورێکی نێو نەتەوەییدا، جێی متمانەو باوەڕ بێ، واتە هەموو شتێك بەدەست کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە نەبێ. ئەمانە جارێ هیچیان نین. لەبەر ئەوە ناتوانرێ گەرەنتی بدرێ بە فابریقە بێگانەکان. بەڵام ئەو پرسیارەش هەیە، ئایا ئەو گەرەنتییەی کە ئەو فابریقانە دەبێ بیدەن بەکورد چییەو چۆنە. بەڕێز زیگفرید مارچ خۆی لەو باسە ناگەیێنێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ژمارەیەکی زۆر لەکۆمپانییەکانی ئەڵمانیا، وەك هێرتی.. کڤێلە بەرەو نابووتی دەچن. شایانی باسە، باشترینو لەبارترین دەوڵەتان کە کورد پێوەندیی ئابووریو بازرگانی ببەستی لەگەڵیان، چینو ژاپۆنو کۆریای باشوورە. بەتایبەتی چین بەرهەمەکانی باشو هەرزانن، چین زلهێزی دواڕۆژە.

چمکێکی دیکەی کێشەکانی ئەوڕۆی کورد، دۆزی هەڵبژاردنە کە دوو زلحیزبەکە ماوەیەکە مێشکی کوردیان پێوە خەریککردووە. باشە، هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، کە هێشتا کێشەی سنووری هەرێمی کوردستان نەبڕابێتەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر سەرژمێرییەکی تەواو نەبێ لەبارەی خەڵکی باشووری کوردستانو عێراقەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر تائێستە ژمارەیەکی کەمی کوردە دەرکراوەکان گەڕابنەتەوە شوێنی خۆیانو، ژمارەیەکی یەکجار زۆری عەرەبە هاوردەکان لەجێی خۆیان مابن؟ چۆن دەبێ کورد رازی بێت بەهەڵبژاردنێك، کە دەنگدان بەپێی کۆبۆنی خۆراك بێ وەك عەرەبەکانو مەلا سیستانی فارس داوایدەکەن، چۆنکە عەرەبەکانو مەلا سیستانی دەزانن، کە سەتهەزاران کوردی دەربەدەری رژێمی سەددام، یان کۆپۆنی خۆراك سەندراوەتەوە لێیان، یان هەر نەیاندراوەتێ، یان لەولاتی بێگانە لەدایکبوون، کاتێك کە باوكو دایکیان لەو ولاتانە پەنابەر بوون.

بەڕاستی ئەم هەڵبژاردنە ئەگەر بکرێ، لە چێشتە قولێی منداڵان دەچێو، هیچ جۆرە رەوایەتییەکی نابێ. دوایی هەڵبژاردن لەکوردستانو لەعێراقدا هەمووی لەیەك کاتداو، بەیەك قانوونو بەڕێکەوتنی دوو زلحزبەکە لەگەڵ چەند حزبێکی عەرەب، کارێکە بۆ تەفرەدانی کوردو لەبیر بردنەوەی مافی گشتپرسی. شایانی باسە، بیری گشتپرسیی کوردستان بیری دوو زلحیزبەکەو داروەدەستەکانیان نییە، بەڵکو بیست ساڵ لەمەوبەر لەلایەن سیاسەتکاری هێژاو ناسراوی کورد جەواد مەلاوە هێنرایە گۆڕەپانی خەباتو، ماوەیەکی دوورو درێژ دوو زلحیزبەکە خۆیان کەڕ کرد لێیو، لەژێرەوە بەربەرەکانێیانکرد. ئەوجا کە دییان جەماوەر دەیەوێ، ویستیان لەرێی دەسکەلاکانی خۆیانەوە، بۆ ئامانجو مەبەستی حیزبایەتیی خۆیان بەکاریبهێنن. پاش ئەوەش، رازیبوون بە هەڵبژاردنی سەرتاسەری، مانای رازیبوونە بەوەی عێراق دەوڵەتێکە زۆربەی عەرەبو کەمینەی کوردەو، چۆن کورد مافی ئەوەیان هەیە بچنە سامەڕاو تکریتو باگۆڤە دابنیشنو، هەر لەوێ شەهید بن، عەرەبەکانیش مافی ئەوەیان هەیە، بەملیۆن بێنە کوردستانو نیشتەجێ بنو کەبابی گەرمو ماستاوی سارد بخۆن، مافی نیشتەجێبوونی عەرەب لەکوردستان کە کوردستان بەشێك بێ لەعێراق مافێکە قانوون رێی پێدەدا. ئەمەش دەستوورو نەریتی هەموو دەوڵەتەکانی جیهانە. ئەوەشم پێش بیست ساڵێك لەسمیناری "دۆزی ناسیۆنالی کورددا" باسکردووە. ئەگەر باشووری کوردستان، وەك پارچەیەك لەعێراق، بمێنێتەوە، رۆژێك دێ 90٪ی عەرەب دەبێ. لەبەر ئەوە هەموو قسەیەکی چەواشەکەرانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە دەبێژن

یەکگرتنی کوردو عەرەب "یەکگرتنێکی ئارەزوومەندانە"یە قسەیەکی زۆر نابەجێیە. چۆنکە ئەوان لەلایەکەوە دەبێژن، کورد مافی ئەوەیان هەیە، دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هەبێ، بەلاَم ئەورۆ دەسەلاَتی ئەوەمان نییە، ئەو دەوڵەتە داخۆیانبکرێ، کەچی لەلایەکی دیکەشەوە دەفەرموون، کوردو عەرەب بەشێوەیەکی "ئارەزوومەندانە" یەکیانگرتووە. جا کە شتێك بە زۆر بێ و کورد لە بێ دەسەلاَتی خۆی دەستینەکەوتبێ، ئیدی چ جۆرە "ئارەزوویەکی" تێدایە، لەبەرتان مرم!

بەڕاستی کاتی ئەوە هاتووە، کە دەست لەپاراستنی تڕەکەڵەکێی عێراق هەڵبگیرێ و، باسی سەربەخۆیی کوردستان بکرێ، تا لەشکری نێونەتەوەیی لەعێراقدان و، لەشکری عەرەب هێشتا خۆی نەگرتووەتەوەو، هەر کەسێکیش خۆی لەمەگێل بکا، فڕی بەسەر سیاسەتەوە نییە. دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستانیش پێویستی بەوە نییە کە ئەمریکاییەکان زەریای ناڤین بگوێزنەوە بۆمان بۆ سەر سنووری باشووری کوردستان، وەك برای بەڕێز مام جەلال دەبێژێ. دامەزراندنی ئەو دەوڵەتە پێویستی بەوەیە کە کاربەدەستانی کورد بیرو بۆچوونی خۆیان بگۆڕن و هەر لەکوێخایەتیدا بەسەر سلێمانی و هەولێرەوە قەتیسی نەکەن، بەڵکو بیگۆڕن بەبیری سەروەرێتیی و بیگوێزنەوە بۆ هەموو لایەکی کوردستان و زەریای ناڤینیش وا لەسەر سنووری رۆژاوای کوردستان،و ئەو حەلە شەپۆلەکانی زەریاکە کەنارەکانی دەوڵەتەکە ماچ دەکەن.

بەرلین 2004/10/10

میدیا، **ژ** 172، 2004/10/16

مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسە پاندن بەسەر عێراق و کورددا

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی "میدیا" دەزانن، کە هەر لەسەرەتای پەیدابوونی دیاردە (ڤاهرە)ی مەلا سیستانییەوە، پەنجەم خستە سەر کەسایەتیی مەلا سیستانیو، ئامانجە نهێنییەکانیم خستەڕوو و، گوتم ئەم پیاوە یەکێکە وەك خومەینیو، خومەینی چی دەویستو بەرەو کوێ هەنگاوی دەنا، ئەمیش هەر ئەوەی دەوێو، هەر بەرەو ئەوێش هەنگاو دەنێ، واتە مرخی لەدامەزراندنی دەوڵەتێکی تۆتالیتێری مەلا فەرمانیی وەك ئێران خۆشکردووە، ئەگەرچی، ئەو جەربەزەیەتیو سەرچڵییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە، تا رەپوڕاست قسە بکا. جارێ، بەر لە هەموو شتێك، سیستانی ئاخوندێکی فارسی ئێرانییەو، عێراقی نییەو، مافی دەستێوەردانی لەکاروباری نێوخۆی عێراقدا نییە، بەڵام لەنێو شیعەکانی عێراقدا دەسەڵاتدارە، چۆنکە شیعەکان، لە هەر کوێیەکی جیهاندا بن، روودەکەنە ئەو بنکەیەی کە پێیدەیەژن "مەرجەعییەت". "مەرجەعییەت"یش بریتیە لە کەسایەتییەکی ئاینی، کە لەبارەی رەوشتوخووی تایبەتیو، پسپۆڕیی لەئاینی ئیسلامو، شارەزاییی لەبەڕێوەبردنی کاردا، لەلایەن کۆمەڵگەی شیعەوە جێی باوەڕو پەسند کردن بێ. ئەوجا، ئەو مەرجەعییەتە، فارسە، عەرەبە، هیندییە، یان لە چ وڵاتێك دادەنیشێ، ئەوە بەلایانەوە گرنگ نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، فارسەکان، هەتا ئێستە، توانیویانە، ئەو مەرجەعییەتە بۆ خۆیان بپچڕن. بۆ وێنە سەید موحسینی حەکیمو ئایەتوڵڵای خۆیی، کە هەردووکیان لەعێراق نیشتەجێبوون، ئێرانی بوون.

هێژای گۆتنییە، کە هۆی مانی مەلا عەلی سیستانی لەسەردەمی سەددامدا، ئەوەبوو کە پەنای بردبووە بەر بنەڕەتی "تەقییە" (تقّیە)، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعەیەتی. بەپێی ئەم بنەڕەتە، کە شیعەیەك دەکەوێتە تەنگانەو، خۆی لەبەردەم مەترسییەکی گەورەدا دەبینێتەوە، دەتوانێ بیروڕای راستینەی خۆی دەرنەبڕێو بیکا بەژێرەوەو، بەم بیروڕا شاردنەوەیە، دەگوترێ "کتمان" (کیتمان)، کە بەمانای "دەرنەبڕین"و "لەدڵدا هێشتنەوە"یە. هەر لەبەر ئەوەش بوو کە مەلا سیستانی، ماوەیەکیش پاش رووخانی رژێمی سەددام، هەر خۆی دەرنەدەخست، بەڵام کە زانی بارگۆڕاوە، ئەوجا، بەنێوی شینی حەسەنو حسەینو شەهیدی کەربەلاوە، بەهەزاران خەڵکی خستە سەر شەقامەکانو، بەوە کارێکی وایکرد کە دەزگەی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا، واقیان وڕماو، چاویانبڕییە شیعەکانی عێراق. تەنانەت لەم کاتەشدا، هێشتا هەر بەوریایی کەوتە قسەکردنو، بەنێوی، گوایە خێرخوازیو مافی ئازادی بۆ "هەموو کەسێك"، هاتە مەیدانو، خۆی واپێشاندا کە توخنی سیاسەت ناکەوێو لایەنگریی هیچ لایەك ناکاو، دەست ناداتە دەست نوێنەرانی "هێزی داگیرکەر"و، ئەوە بوو، بۆ یەکجاریش رێی نەدا بەکاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیا بچنە لای. بەڵام هیچ خەمی لێنەنیشت کە چوو بۆ بەریتانیای "داگیرکەر"و، بەبیانووی نەخۆشییەوە، ماوەیەك لەوێ مایەوە. ئەمە، لەکاتێکدا کە نەخۆشییەکەی دەردێکی واگران نەبوو، کە لەوڵاتێکی وەکو میسر، چارەسەر نەکرێ. چوونی مەلا سیستانی بۆ بەریتانیا، هەروەك چوونی خومەینی بوو بۆ فەرەنسا. ئەوەش خاڵانەی ئەو قسە نەستەقەیە کە دەڵێ "گۆشتەکەی ناخوا، بەڵام گۆشتاوەکەی دەخوا". دژی کافرانو کولتووری کافران دەجەنگن، بەڵام فڕۆکەو ئۆتۆمۆبیلی گوللە نەبڕو کۆمپیوتەرو دەرمانو نەخۆشخانەی کافران، بەدوکتۆرو سیستەرە بێپێچەو کراسکورتەکانییەوە، بەکاردێنن.

هەرچەندە مەلا سیستانی خۆی واپێشاندەدا کە لەسەر ڕێبازی خومەینیو ڕژێمی ئێران ناڕوا بەڕێوە، بەڵام هەتا ئەوڕۆ، بەیەك وشەش، نە دژی ڕژێمی ئێران قسەیکردووەو، نەدژی دەستوەشاندنەکانی دەسکەلای ڕژێمی ئێران، واتە، موقتەدا سەدر، دەمی کردووەتەوە. بۆ خۆشاردنەوەش، خۆی وا دەخاتە بەرچاو، کە مەبەستی نێوبژێکردنە لەنێوان موقتەدا سەدرو هێزی هاوپەیمانانندا، بەڵام ئامانجی ئەم نێوبژێکردنە ئەوەیە، چەکدارەکانی موقتەدا سەدر لەنێو نەچن، چۆنکە دەزانێ کە چەکدارەکانی موقتەدا سەدر، لەشکری تەنگانەی ئەو "دەوڵەتە"ن، کە بەتەمایە بەخشکەیی، لەعێراقدا بنیاتیبنێ.

ڕاستییەکەی، ناشیێتی کاربەدەستانی ئەمریکاو، بەتایبەتی شەڕی نێوخۆییی وەزارەتی دەرەوەو وەزارەتی بەرگریی ئەمریکا (کۆڵن پاولو دۆنالد رامسفێلد)، بوو بەهۆی لابردنی فەرماندارێکی ژێهاتی وەك جی. گارنەرو هانینی برێمەر، کە فڕی بەسەر بارودۆخی عێراقو ڕۆژهەڵاتو کوردستانەوە نەبوو و، کەوتە ژێر کارکردی کەسایەتیی سیستانی، ئەمە پتر هێزو گوڕی دا بە مەلا سیستانی، هەتا وایلێهات، لەدژی قانوونی بەڕێوەبەرێتی کاتی کەوتە قسە، ئەو قانوونەی کە هێندەك مافی نیوەناچڵی بۆ کورد دەستنیشانکردبوو. هەڵوێستی سیستانی دژی کوردو، نامە ژەهراوییەکەی بۆ کۆمەڵەی نەتەوە، گوایە "یەکگرتووەکان"، کارێکی وایکرد کە مافی کورد بەجۆرێك بخرێتە ژێر پێ، کە بەیەك وشەش نێوی کوردو کوردستانو، تەنانەت نێوی قانوونی بەڕێوەبەرێتیی کاتیش نەهێنرا. کەچی، ئەم هەڵوێستە دوژمنانەیەی مەلا سیستانی بەرامبەر بە کوردو کوردستان، کارێکی واینەکرد، کە مام جەلال چەند جارو چەند جار، بەشانو باڵی مەلا سیستانیدا هەڵنەداو بە"دۆستی کورد"و "پشتگیری فێدەرالیزم"و "پیاوێکی مۆدێرات (معتدل)"ی نەداتە قەڵەمو، نەپارێتەوە بۆیو، نەڵێ "ئایەتوڵڵای سیستانی وەك خومەینی نییەو، دەوڵەتی ئیسلامی ناوێ". لەولاشەوە، کاك هۆشیار زێباری، کەوتە کێبەرکێ لەگەڵ مام جەلالو لەبەردەم کۆمەڵەی نەتەوە "یەکگرتووەکان"دا، گەلێك پەسنی مەلا سیستانی دا. ئەم هەموو پیاهەڵدانەش نەبوونە هۆی ئەوەی کە مەلا سیستانی نەبێژێ، ئەو بەهیچ جۆرێك لەگەڵ مام جەلال باسی فێدەرالیزمی نەکردووە. کەچی، سەرەڕای ئەمەش، یەکێتی تاقمێك مەلای خەڵکی کوردستانی ناردە لای سیستانی، کە ئەوەبوو بەدەستی ڤالا (بەتال) گەڕانەوە. ئەوجا، ئێستە مەلا سیستانی هەنگاوێکی دیکەی ناوەو بەمەش ئەمجارە، لایەکی دیکەی ڕووی ڕاستینەی خۆی پێشاندەداوەو، دەفەرمووێ: دەبێ خەڵك هەموو بچن بۆ هەڵبژاردن، ئەوی نەچێ، ئەوا "خیانەتی کردووەو خائینە"و، هەڵبژاردن "داخوازییەکی شەرعییە". ئەوی نەیکا، دەبێتە "کافر"و "دەچێتە دۆژەخ" (جهنم).

بەڕاستی، مرۆڤ کە گوێی لەم قسانە دەبێ، دڵی تێکەڵدێو مووچڕك بە لەشیدادێ، چۆنکە، کافر بەو کەسە دەڵێن کە باوەڕی بە بوونی خودێ نەبێ. باشە، بۆچی دەبێ کەسێك کە لەهەڵبژاردندا بەشدارینەکا، بۆ وێنە: لەبەر ئەوەی ئەوانەی خۆیان پالاوتووە بۆ هەڵبژاردن، بەدڵی وی نینو، خۆشی سروشتی ئەوەی تێدا نییە کە خۆی بپالێوێ، ئیدی بۆچی ئەو دەمە دەبێتە کافر، واتە باوەڕی بەخودێ نامێنێ. خودێو هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان، چ پێوەندییەکیان بەیەکەوە هەیە ئاغای سیستانی؟ بێجگە لەمەش، چوونە بەهەشتو چوونە دۆژە، بەپێی ئێزدناسیی (إلهیات)ی ئیسلام، لەڕۆژی پەسلان (قیامەت)دا دەبێ، کە عەرەبەکان ڕۆژی "حەشر" (الحشر)ی پێدەڵێنو، تەنێو تەنێ، خودێ فەرماندەدا کە کێ بچێتە بەهەشتو کێ بچێتە دۆژە، باشە خودێ، لەکەینێیەوە مەلا سیستانی کردووە بە بریکار (وەکیل)ی خۆی، کە ئەمیش وا بەئارەزووی خۆی، خەڵك ڕەوانەی بەهەشتو دۆژە دەکا؟ لێرەدا، دەبێ ئەوەش بزانین کە یەکێك بەکافر درایە قەڵەم، سزا (جزا)ی ئەو کەسە لەمە دنیا، ئەگەر خودێ نەکا،

رۆژێك بێ و، دەست ببێتە دەستی مەلا سیستانیو هاوکارانی مەلا سیستانی، چ دەبێ؟ ئێرانی ئەوڕۆ نموونەیەکی خۆیایە بۆ ئەمە، کە لەم ڕۆژانەدا کچێکی کوردی سیانزە ساڵەی خەڵکی مەریوان، فەرمانی کوشتنی دراوە، بە بەردە بارانکردن چۆنکە، گوایە، زگی پڕ بووە. ئەرێ. . . کچێکی سیانزە ساڵە.. ئەی باشە، ئەگەر یەکێك بەکافر بدەنە قەڵەم، داخوا چی لێبکەن.

شایانی باسە، ئەو سیستانییە "ئاشتیخوازە" لە "سیاسەت دوورە"، دەیەوێ لیستەیەك دروستبکا بۆ ئەوانەی کە گوێڕایڵەیی وی دەکەن. بۆ ئەمەش دارو دەستەکەی پێوەندییان بەکوردە شیعەکانەوە کردووەو پێیانگوتوون، ئەوان دەبێ شیعە بن بەر لەوەی کورد بن. هێندێك لەو کوردە شیعانەش گوتبوویان: ئەوە سیستانی لەکوێ بوو، کاتێك سەددام چەکی کیمیایی لەسەر کوردە فەیلییەکان تاقیدەکردەوە؟ کەواتە سیستانی لیستەیەك دروستدەکات، ئەو لیستەیە دەخاتە شەڕی هەڵبژاردنەوە. ئەوجا دیارە، ئەوی بۆ لیستەکەی بەرێزی دەنگنەدا، کافر دەبێو دەچێتە دۆژەوە. بێگومان هەر بەپێی ئەو جۆرە بیرکردنەوەیەش، ئەو کەسە تەڵاقیشی دەکەوێ، چۆنکە کافر مافی ئەوەی نییە ژنی موسڵمان، یان مێردی موسڵمانی هەبێ. ئێستە وەرن بزانن، چ کوێرەوەرییەك چاوەڕوانی کورد دەکا، ئەگەر بێتو کورد لەسنووری دەوڵەتێکی "عێراقی"دا بژی، کە ئەوانە دەستەڵاتدار بن. شایانی ئاماژە پێکردنە کە مەلا موسڵمانە سوننیە تەنگەتیلەکەکانیش دەبێژن، هەڵبژاردنی ئەمجارە لەعێراقدا، پیلانی ئەمریکاو ئیسرائیلەو، هەر کەسێك بچێ بۆ هەڵبژاردنو، دەنگبدا بەوانەی خۆیان پالاوتووە، دەبێتە کافرو دەچێتە دۆژە. جا تۆش کوردی قوڕبەسەر، وەرە ئەم کەرەت لەو قوڕاوە دەربهێنە!!! ئەمەیە بەزمی "بين حانه ومانه، چاعت لحانا"!!.

ئا لەم هەلومەرجە نازکانەدا کە چارەنووسی نەتەوەی کورد بەسەر پردێکی یەکجار تەسکوتروسکدا تێدەپەڕێو، داگیرکەرانی کوردستانیش تیرو شیر دەسوون لەکوردو، چاوەڕوانی رۆژی پەلاماردانن و، بەهەموو جۆرێك خۆیان پڕ چەك دەکەنو، ئەوەتە ئێران بەراکێتی "شیهاب"ی دوو هەزار کیلۆمەتری دابین نابێ کە گوللەکەی دەگاتە نێو جەرگی ئیسرائیلو ئەوروپا، بەڵکو بەڕێوەیە بۆ گەیشتنە بەرهەمهێنانی چەکی ئەتۆمیو، رژێمەکانی ترکو عەرەبستانی سعوودیش، لەترسی ئێران، هەوڵی پەیدا کردنی چەکی ئەتۆمی دەدەنو، ئیسرائیلیش کە هێزێکی ئەتۆمییە، بەئاشکرا دەبێژێ، کە ئەمجارە، ناتوانێ وەك ساڵی 1981، کە بنکەی ئەتۆمی عێراقی وێرانکرد، بنکەی ئەتۆمی ئێران بەتەنێ وێرانبکاو، تا هەندازەیەکیش سەری بۆ داخوازیی فەلەستینییەکان شۆڕ کردووە. لەولاشەوە، ئەمریکاو بەریتانیاو هاوپەیمانەکانیان کەوتوونەتە گێژاوێکی سەختەوەو، هەتا ئێستە، هیچ گەرەنتیو بەڵێنێکیان نەداوە، بەکوردو، سەرکردەکانی عێراقیش کە دەستنێژی ئەمریکانو، بەدەنگی دوو زلحیزبە کوردییەکە، ئەو پایەو پلەیەیان وەرگرتووە، تەنانەت ئامادەنین شوێنەواری بەعەرەبکردن لەکوردستاندا لابەرن، بەپێی ئەو قانوونەی کە خۆیان ئیمزایانکردووە.

ئا لەم کاتەدا دەبینین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هەر لەخەمی نیوە بەنیوەو، پارە کۆکردنەوەدانو، لەولاشەوە، خەریکی پاشقولگرتنن لەیەکدی، وەك ئەوەی لەم دواییەدا هێندەك لەکاربەدەستانی یەکێتی کەوتوونەتە سەرکەڵکەڵەی "سنوور دانان" بۆ دەسەڵاتی مام جەلالو ڕەخنەگرتن لێی، وەك ئەوەی تۆ بڵێیت، هەرچییەك لە یەکێتیو بەدەستی یەکێتی روویدا بێ، هەر گوناهی مام جەلال بووبێو، ئەوانی دیکە هەموو "شێخی سەنعان" بن. ئەمانە ئەوە لێکنادەنەوە، کە مام جەلال، نە لە بنەماڵەیەکی بەنێوبانگەو، نە خاوەن هۆزێکی دەستڕۆیشتووەو، نە دەسەڵاتێکی ئاینیشی

هەیە. ئەو دەسەڵاتەی مام جەلال هەیەتی، حیزبەکەی، واتە سەرکردەکانی حیزبەکەی پێیانداوەو، ئەگەر مام جەلال گوناهبار بێ، گوناهی ئەوانە. لەبەر ئەوە، دەبێ جارێ بێدەنگ بن، هەتا کورد لەم "پردە سیراتە" دەپەڕێتەوە. چۆنکە، هەموو ئاژاوە نانەوەیەکی نێوخۆیی، بەتایبەتی لەسەر کوێخایەتی، لەم ڕۆژەدا خیانەتە. ئەوجا ئەگەر کورد لە پردەکە پەڕییەوە، ئەوا دڵی کورد گەورەیەو لەگەڵێك گوناەو تاوان خۆشبووەو خۆشدەبێ. خۆ ئەگەر کەوتە خوارێ، ئەوا دڵنیابن کارنامەی هەموو لایەك دەخرێتە بەردەم خەڵكو، ئەشکەوت لەخراپەکاران دەکرێتە کونەمشك. ڕۆژ ڕۆژی کارکردنە لەسەر بنچینەی یەکگرتنو گشتپرسی بۆ سەربەخۆیی و دوورکەوتنەوە لەحیزبحزبێنە، کە بەڵای سەری نەتەوەی کوردە.

سەرکەوتن لەسیاسەتدا لەڕێی دەستپێشکەریی ژیرانەو بڕیاری نیشانشکێنەرانەوە دێتە دی، نەك لەڕێی چاوەڕوانیی دەرفەت لەدەستدەرانەو، دڵی خۆخۆشکردن بە بەڵێنی ئەمو ئەوو، ماستاوکردن بۆ نەیاران، لەجیاتی دیپلۆماسێتی ژیرەکانە. سیاسەتکاریو سیاسەتزانی، دوو شتی لەیەکجیاوازن. سیاسەتکار کاتێك سەرکەوتوو دەبێ، کە سیاسەتزان بێ. کورد، نامەخوا، سیاسەتکاری فرە زۆرو، سیاسەتزانی، بەداخەوە، گەلێك کەم. ئەوجا، سیاسەتکاری سیاسەتزانی گەلێك کەمتر. هەر بۆ نموونە، کە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە، سیاسەتزان نین، ئەوەیە، ساڵانی ساڵە داوا دەکەم لێیان، کە ڕێبدەن جەماوەر بێتە سەرشەقامەکانو داوای سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەتایبەتی لەکەرکووكو مووسڵو بەغدا، کەچی ئەوان لەم دواییەدا، لەترەکەڵەکێی دامەزراندنەوەی عێراق گەیشتوونو، دەفەرموون "ئەگەر جەماوەری کورد داوای سەربەخۆیی بکەن"، ئەوان "ناچارن سەر بۆ داخوازییەکەیان شۆڕ بکەن"و لەم ڕۆژانەدا، ڕێیان بەجەماوەری کەرکووك دا بێتە سەرشەقامەکان. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە پێیانوابوو، ئەگەر جەماوەری کوردستان هاتە سەرشەقامەکانو باسی سەربەخۆیی کوردستانی کرد، ئەو دەمە داگیرکەرانو هاوپەیمانان پێیاندەڵێن "گەل لەگەڵ ئێوە نییە" ئێوە باسی فیدراڵی دەکەنو، گەلەکەتان باسی سەربەخۆیی دەکا،و ئەودەمە، ڕوو وەردەگێڕن لێیان. ئەمە لەکاتێکدا، پێچەوانەی ئەم بۆچوونە راستە. چۆنکە، ئەو حەلە، دەچوون هانایان دەبردە بەر دوو زلحیزبەکە، بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان بەشتێکی کەمتر لەسەربەخۆیی ڕازیبکەن. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، دەبوو هیچ نەبێ لەخەڵکی دارفۆرەوە وانەیەك فێربن. بەڵام چ بکەین، نێچیر، هەموو دەمێك بۆ ڕاوکەر هەڵناکەوێ، بەڵام بۆ..... هەڵدەکەوێ.

بەرلین 2004/10/29

میدیا، **ژ** 173، 2004/11/1

هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن

سەرەڕای گەلە کۆمەیەکی چڕوپڕی نێونەتەوەیی، دژی جۆرج دەبلیو بوش، بەنیازی فڕێدانە خوارەوەی لەتەختی فەرمانڕەواییی ئەمریکا، جۆرج بوش توانی لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا سەربکەوێ‌و، پلەی سەرکۆمارێتی خۆی بۆ ماوەی چوار ساڵی دیکە دابینکاو، بەمەش کوێرایی هێنا بەچاوی دژ بەرەکانیدا، کە هەموو جۆرە فرتوفێڵ‌و کەینوبەینێکیان بەکارهێنا بۆ سەرنەکەوتنی.

ئەوەی شایانی سەرنجدانە لێرەدا ئەوەیە، ئەم گەلەکۆمەیە کە لەدژی هەڵبژاردنەوەی بوش کرا، بەرەیەکی یەکجار فراوانی گرتبووە خۆی‌و، وەك چێشتی مجێوری کورد، لەهەموو بابەتێکی تێدا بوو، هەر لەو چەپییانەوە بیگرە، کە بەدەم دژی هەموو جۆرە بندەستی‌و ناڕەواییەکن‌و، تیروشیر لەهەموو راستڕۆو سەرمایەدارێك دەسوون، هەتا دەگاتە بەرەی ئەو راستاژۆیانەی کە بەخوێنی سەری هەموو چەپییەك تینوون‌و، هەروەها عەرەبە شۆڤێنیستە فاشستەکان، کە لەکوشتن‌و لەنێوبردنی کورددا، خۆشیی ژیان دەبینن‌و، ئەو موسڵمانە دەستوەشێنە تەنگەتیلەکانەی کە "فتوا"ی گەلکوژی کورد دەدەن‌و، لەسەتەی بیستویەکدا، فەرمانی بەردبارانکردنی کچی سیانزە ساڵە دەدەن. هەر ئەمانەش بوون کە "فتوا"یاندەرکرد بۆ عەرەب‌و موسڵمانە ئەمریکاییەکان، کە بەپێی "تەکلیفی شەرعی"، پێویستە لەسەریان، دەنگ بۆ بوش نەدەن‌و، حکومەتی بوش بڕووخێنن. شانبەشانی ئەمانەش سۆسیالدێمۆکرات‌و لیبەرال‌و حیزبە کەسکەکانی ئەوروپا، کە بەهەزار دەم باسی دێمۆکراسی‌و ئازادی دەکەن‌و، بەکردەوەش هەزارو یەك بیانوویان هێنایەوە بۆ پاراستنی رژێمی تیرۆریستی سەددام‌و بەربەرەکانیی بوش‌و بلێرو ئەزنارو، بەنیوۆی پاراستنی گوایە "ئاشتیی جیهان"و "دژایەتیی کردنی جەنگ"ەوە، بەملوێن خەڵکی سادەو ساویلکەو لەگوێیگادا نوستوویان هێنایە سەر شەقامەکانی ئەوروپا، بۆ سووکایەتیکردن بەسیاسەتی بوش‌و بلێر. ئەوجا ئێستە کە بوش سەرکەوتووە، هیچ شەرم ناکەن‌و دەبێژن، "ئامادەن هاوکاریی بوش بکەن دژی تیرۆریزم". بەڕاستی قسەیەکی نەستەقی جوانە، کە دەڵێ: "مرۆڤ کە شەرمی نەکرد، دەتوانێ هەموو شتێك بێژێ‌و هەموو شتێکیش بکا"و، هەر کاتێك پێویستی کرد، بابداتەوە. چونکە، ئەو جۆرە کەسانە، هەر "ببوورە" یەکیان لێدەردەچێ‌و لەدەستدەچێ.

ئەز، وەك مرۆڤێك، کە ماوەیەکی دوورو درێژە لەنێو ئەوروپاییەکاندا دەژیم‌و، لەنێزیکەوە دەیانناسم‌و، لەشێوەی ژیان‌و بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتیان بەتەرازوویەکی زانستانە دەکۆڵمەوە، سەرم لەم هەڵوێستەیان سوور نامێنێ. چۆنکە، ئەو گەلە کۆمەیەی کە لە بوش‌و بلێر کرا، ساڵانی ساڵە، لەدژی ئازادیی کوردو سەربەخۆییی کوردستان‌و گەیشتنی کورد بەمافە رەواکانی دەکرێ، بەتایبەتی مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی، ئەو مافەی کە ئەمانە، بەهەزار زمان دەیڵێن‌و دەیڵێنەوەو، کەچی بەکردەوە لەدژی دەوەستن. هەر بۆیەش بەزەییم بەو مرۆڤە راستگۆیانەدا دێتەوە، کە بوونەتە نیشانەی واتە واتەو بوختان‌و درۆو دەلەسەی مرۆڤی بێویژدان‌و خۆبەژێن‌و پنتی، با ئەو مرۆڤە راستگۆیانەش، بیرو بۆچوونیان لە هی من جیاواز بێ‌و، هیچ جۆرە ئامانجێکی هاوبەشیشمان نەبێ. لێرەدا، ئەگەر کەسێك ویژدانی سەگ نەیخوارد بێ، سا ئیدی، دۆستی بوش‌و بلێر بێ، یان نەبێ، دەبێ دان بەوەدا بنێ کە ئەم دوو کەسە، مەردی مەیدان‌و پێڵە سەرجێیخۆو قسە لەڕوو و، ورەبەرزن، ئەمە بێجگە لەوەی کە بە

رماندنی رژێمی سەددام، ئاواتێکی گەورەی خەڵکی کوردستانو هەموو دژبەرانی دیکتاتۆرێتیو ملهۆڕییان هێنایەدی.

ئەریّ. . . بوش گۆی هەڵبژاردنی بردەوە. بەڵام هەڵبژاردنی ئەمریکاو سەرکەوتنی بوش لەوەدا، هەر تەنیّ ئەو راستینەیان دەرنەخست، کە زۆربەی ئەمریکاییەکان پشتگیریی سیاسەتی بوش دەکەن، بەپێچەوانەی پرۆپاگەندەی ژەهراویی ئەو گەلەکۆمەیەی لەسەرەوە باسکرا، بەڵکو ئەو راستینەیەشیان خستەڕوو، کە گەلی ئەمریکاو سیاسەتکارانی، دیموکراتیخوازو هۆشیارنو، لە گۆڕەپانی شارستانێتیدا هەنگاوی گەورەیان ناوە، کە بەڕاستی، لەمەدا ئێرەییان پێدەبەم.

ئافەرین لەگەڵ ئەمریکاو، هەزاران ئافەرینیش لە جۆن کێری، ئەو جۆن کێرییەی کە تا هەڵبژاردن تەواو بوو، دژبەرێکی سەختی جۆرج بوش بوو، بەڵام کە زانی دۆڕاندوویەتی، ئەگەرچی بەڕێژەیەکی یەکجار کەمیش، بەڵام یەکسەر تەلەفۆنیکرد بۆ جۆرج بوشو، پیرۆزباییکرد لێیو، هەستی خۆی وادەربڕی کە، وەك هاوولاتییەکی سادەی ئەمریکا، ئەمادەی هاوکارییە لەگەڵ جۆرج بوش. ئەم جۆرە کەسانە، ئەگەر خۆشەویستیش نەبن لای دژبەرەکانیان، شایانی رێزوقەدر زانینێکی یەکجار بەرزن. ئەم هەڵوێستەی جۆن کێری، قوڕیدا بەدەمی هەموو ئەوانەدا کە رملیان لێدەدا بۆ پەیدا بوونی گێروگرفتو درێژەکێشانی ئەنجامی هەڵبژاردنو سەرهەڵدانی ئاژاوە. هەر ئەم رێبازە رامیارییە بەرزەی کە ئەمریکاییەکان پێشانیاندا، ئەوە دەخاتەڕوو کە ئەمریکا، هەر بەچەکی ئەتۆمو مووشەکی دوورهاوێژو سەتان جۆرە پیشەسازیی مۆدێرن، نەبووە بەو ئەمریکایەی کە بەگەورەترین هێزی جیهان دادەنریّ، بەڵکو بەخوورەوشتی دیموکراتانەی گەلو حکومەتەکەی لەنێوخۆی ولاتەکەیاندا.

ئێستە بابێین بەراوردێکی گەڕی هەڵبژاردنی ئەمریکا، لەگەڵ ئەو هەڵبژاردنانەدا بکەین، کە دەڵێن لەکوردستانو عێراقدا لەمانگی یەکەمی ساڵی 2005دا دەکریّو، سەرنجێکی ئەو هەواڵانەش بدەین، کە لەم رۆژانەدا دەیانبیسین، لەبارەی جرتوفرتی دوو زلحیزبەکەوە، ئەوسا تێدەگەین کە کۆمەڵگەی لەتکراوی باشووری کوردستانی بندەستی ئەم دوو زلحیزبە، چەندە بەشخوراوو ماڵوێرانو بەدبەختە. ئەوەتە، پاش ئەم هەموو کوردکوژیو ئاوڕووچوونو دەرفەت لەدەستدانە، دوو زلحیزبەکە بەتەمان دیسانەوە، لەسەر "دەسەلات"، شەڕی نێوخۆیی تازە بکەنەوە. بەڵێ. . . لەسەر "دەسەلات"، وەك کاك عیماد ئەحمەد، ئەندامی مەکتەبی سیاسی ی.ن.ك، رەپوڕاست دەبێژیّ کە "کەس ناتوانێت گەرەنتی هەڵنەگیرسانەوەی شەڕی نێوخۆ بکات". هەی لەبەر "دەسەلات"تان مرم!! دەسەلات بەسەر کێدا کاك عیماد؟ "دەسەلات" بۆ دەمکوتکردنی رەشوڕووتی کوردو، هەموو ئەو رۆشنبیرانەی کە رەخنە دەگرن لێتانو، بەئاواتەوەن کە لەژیاندا کوردستانێکی ئازادو سەربەخۆ ببینن، یان "دەسەلات" بەسەر ئەوانەدا کە لەکەرکووكو مووسلّو سامەڕاو بەغداو دیالە کوردی بێتاوان، وەك مەڕو بزن سەردەبڕن؟ بەرامبەر بەوانە هیچتان لەدەستنایەت، بەڵام ئێوە، وەك کوردەکە دەبێژیّ، بە "کورتان" شێرن!!! زۆریش هەن، گوناهی ئەمریکا دەگرن، کە هیچ حسێبێکی بۆ کورد نەکردووە، بەڵام ئەو پرسیارە لەخۆیان ناکەن، کوردێك کە دەستڕۆیشتووەکانی، ئاوا کوژراوی "دەسەلات"ی کوێخایەتی بنو، لەپێناوی ئەوەدا گیانی هەزاران خەڵکی ولاتەکەیان بکەنە قوربانی، ئیدی بۆچی ئەمریکا دەبیّ لەڕێی ئەمانەدا دڵیّ گەلێك لایەن لەخۆی بیەشێنیّو، بەرژەوەندییەکانی خۆی بخاتە ژێر پێوە؟؟؟

رەنگە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە پێیانوابیّ کە، تازە کردنەوەی شەڕی نێوخۆیی، هەروا هاسانە، وەك رابوردووی سەردەمی سەددام. بەڵام با دڵنیابن لەوەی کە، هەر لەگەڵ هەڵگیرسانی ئەو ئاژاوەیەدا،

دەستوەشێنەکانی مووسڵ و کەرکووک و بەغداو سامەراو وڵاتەکانی دراوسێش، خۆیان دەگەیەننە نێو جەرگی باشوورو، ئەو دەمە بەزمێك دروستدەبێ، کە هەموو دوژمنانی کورد چاوەڕوانی دەکەن، ئەوەش پەلاماردانی کوردستانە لە هەموو لایەکەوە. کە بێگومان ئەو دەمە هەر هەژارو نەداری ئاشتیخوازی کورد لەنێوناچێ، بەڵکو هەڵگیرسێنەرانی دەسەڵاتخوازی کوێخاییش، بەئاگری جەنگی خۆیان دەسووتێن.

ئەگەر دوو زلحیزبەکە لەو خەیاڵەدان، کە وەك جاری جاران، پێکەوە دەسەڵات لەسەر بنچینەی پەنجا پەنجا بەشبکەن و، چەند کەسێکی دیکەش "بەخێری خۆیان"، بخەنە پەرلەمانەوەو، رێژەیەکیش بەسەر حیزبەکانی دیکەدا بسەپێنن، ئەوا خەیاڵیان خاوە. سەپاندنی رێژە، مافی لایەنێکی رەوایەتیدارە، کە ئەو لایەنە ئەورۆ لەکوردستاندا نییە، چۆنکە پەرلەمانەکەی دوو زلحیزبەکە، هەشت ساڵە رەوایەتی نەماوە. لەبەر ئەوە، باشترین شت بۆ هەردوو زلحیزبەکە ئەوەیە، بەر لەهەموو شتێك رێ بەگشتپرسییەك (رەفراندۆم) بدەن، تا جارێ بزانرێ خەڵکی باشوور چیاندەوێ. ئەگەر خەڵکی باشوور، سەربەخۆییان ویست، ئەوا چوونە هەڵبژاردنێکەوە لەگەڵ عێراقییەکان، کارێکی نابەجێیە. لەبەر ئەوە، چوونە هەڵبژاردن، پێش گشتپرسی، خاپاندنی خەڵکی کوردستانەو، رەوایەتیدانە بەوەی کە باشووری کوردستان بەشێکە لەعێراق، بێ ئەوەی هیچ پرسیارێك لەخەڵکەکەی کرابێ. شایانی باسە، ی.ن.ك و ئەوجا پ.د.ك، تەنێ لەم دواییەدا کەوتنە سەر باسی رەفراندۆم، ئەو رەفراندۆمەی کە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەسەرۆکایەتیی هێژاو تێکۆشەری نێوداری کورد جەواد مەلا، لەساڵی 1985وە باسی دەکاو، دوو زلحیزبەکە، یان راستەوخۆ، لەدژی دەوەستان، یان دەیانخستە پشتگوێ. کەچی لەم دواییەدا، یەکێتی چەند دەسکەلایەکی خۆی کردە دەمڕاستی رەفراندۆم، بەڵام نەك بۆ سەربەخۆیی کوردستان، وەك کاك هەڵکەوت عەبدوڵڵا، بەئاشکرا گوتی: "ئێمە (واتە ئەوان) رەفراندۆممان بۆ سەربەخۆیی کوردستان نەکردووە"، واتە وەك گوشارێك بەدەست دوو زلحیزبەکەوە بۆ سەر حکومەتی نێوەندیی عێراق. ئەمە لەکاتێکدا کە، حکومەتی نێوەندیی عێراق، گوشاری وان بە پوولێك ناکڕێ و، هەتا ئەورۆ، کە ئەوڕۆیە، یەك بەندی قانوونی بەڕێوەبەرایێتیی کاتی، جێبەجێ نەکردووەو، بەعێراقیش ناڵێ "عێراقی فیدرالی"، وەك دوو زلحیزبەکە. شوێنەواری عەرەباویکردنی کوردستان، هەر لەجێی خۆیەتی و، زمانی کوردیش، کە گوایە زمانی فەرمیی عێراقە، لەپاڵ زمانی عەرەبیدا، تەنانەت لەکوردستانەکەشدا، وەك کەرکووك و مووسڵ و خانەقین، رێزی ناگیرێ و بەکار ناهێنرێ. ئەمەش لەرۆژگارێکدایە، کە لەشکری هاوپەیمانان لەعێراقدان و، یاوەرو عەللاوی دەستیان بەسەر گەرەکێکی بەغدادا ناڕوا، کەچی، ئەمە هەڵوێستیانە بەرامبەر بەکوردو، دوو زلحیزبەکەش، نێزیکەی سەتهەزار چەکداریان هەیە، بەڵام بەکاریناهێنن بۆ رزگارکردنی نێوچە داگیرکراوەکان، لەم هەلە هەڵکەوتووەدا، بەڵکو بیر لەوە دەکەنەوە، کە چۆن لەدژی یەکدی، چەکدارەکانیان بخەنە کار بۆ دابینکردنی کوێخایەتیی خۆیان. . . بەڕاستی، کوردستان لەتەنگانەدایەو، چاوەڕوانی تێکۆشانی دڵسۆزانەی رۆڵەکانێتی.

بەرلین 2004/11/16

میدیا، ژ 174، 2004/11/10

دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، رووکردنە گشتپرسی
(رفراندۆم)
دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە

پاش ئەوەی قوربانییەکانی ئەنفال و چەکی کیمیاییی سالانی هەشتاکان و، راپەڕینی جەماوەرانەی بەهاری 1991ی باشووری کوردستان و، گەلڕەوی ملیۆنی ئەو ساڵە، لەپاڵ گەلێك هەلومەرجی لەباری ئیقلیمی و نێودەوڵەتییەوە، بوونە هۆی راکێشانی سەرەنجێکی ئینتەرناسیۆنالی بەلای کورددا و، لەئەنجامدا کشانەوەی لەشکری سەددام لە سێ ستان (لیوا)و، دوای ئەوەش بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ دامەزراندنی "نەوای ئارام"، یان "هەرێمی نەفڕین" No Fly Zone لەبەشێکی باشووردا، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە (پارتی و یەکێتی)، کە ئەو دەمە لەئێران و سووریا پەنابەربوون، هاتنەوە "سەر شار"و، چوونەوە سلاوی سەددام، و کەوتنەوە دەهوڵ لێدان بۆ ئۆتۆنۆمی و، خۆسەپاندن بەزۆری چەك، بەسەر رەشووڕوتی کورددا،و ئەو قوربانییە مەزنانەیان، کردە قوربانی حیزبحیزبێنەو، لەسەر دەسەلاتی کوێخایانەو لەرکی یەکدی، لەشکری داگیرکەرانی ترك و فارس و عەرەبییان هێنایە هەرێمەوەو، بەرشتنی خوێنی هەزاران چەکداری هەردوولا، 12 ساڵی رەبەق بوونە فەرمانڕەواو، کردیان و خواردیان و بردیان و، ملیان بۆ هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەك نەدا. ئەوجا، لەسەردەمی پەلاماردانی ئەمریکاو هاوپەیمانانی بۆ سەر عێراق و، ناچاربوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر دوو زلحیزبەکەو، لەباتی ئەوەی، ئەو دەرفەتە مێژووییەی بۆ کورد هەڵکەوتبوو، دەستبەجێ بقۆزنەوە، بۆ پێکهێنانی یەك حکوومەت و یەك لەشکرو یەك نوێنەری هەڵبژێردراو و، هەنگاونان بەرەو سەربەخۆیی کوردستان، کەوتنە عێراقچێیتەکی واخەستوخۆڵ، کە تەنانەت عەرەبە بەعسییە شۆڤینستەکانیشیان شەرمەزار کرد. ئەمە لەکاتێکدا کە هەموو کەسێك دەزانی، کە ئەو دوو زلحیزبە هیچ رەوایەتییەکیان نەماوە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، چونکە پەرلەمانەکەیان هەشت ساڵە ئێکسپایەر بووە. بێجگە لەوەش، هەر خۆشیان دان بەوەدا دەنێن کە خەڵکی کوردستان، سەربەخۆییان دەوێ، نەك ئەوەی ئەوان پێیدەڵێن "یەکگرتنی ئارەزوومەندانە" بەشێوەی فیدراڵی، کە هیچ جۆرە ئارەزوومەندییەکی تێدا دیار نییە. لەبەر ئەوە، پێداگرتنیان لەسەر یەکێتیی عێراق و، دەستهەڵگرتنیان لە کەرکووك و موسڵ و دیالەو کووت و، پشتکردنە یەك ملیۆن و نیو کوردی بەغداو خوارووی عێراق و، چاوپۆشی بەرامبەر سەربڕینی کورد لەکەرکووك و مووسڵ و دیالەو کووت و نێوچەکانی عێراقداو، چوونە نێو هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق، بێ گشتپرسییەکی (رفراندوم) ئازادانە لەباشووری کوردستان و کوردی عێراقدا، لە ملهوڕی و کەڵەگایی بەولاوە، هیچ مانایەکی دیکەی نییە، چونکە ئەگەر کورد خۆیان، بەپێی خۆیان بچن دەنگ بۆ پەرلەمانێکی عێراق بدەن، بێ گەرەنتیکردنی هیچ مافێکی بنچینەییی نەتەوەی کورد لەلایەن ئەمریکاو بەریتانیاوەو، بێ دیاریکردنی سنووری راستینەی باشووری کوردستان. مانای وایە، ئەو بەڵگە مێژوویی و قانوونییەی کە تا ئەوڕۆ بەدەست کوردەوەیەو، دەبێژێ "ئێمە بەزۆر کراوین بەعێراقی"، ئێدی هیچ کارکردو نرخێکی نامێنێ و، کورد دەبنە کەمایەتییەك لەنێو دەوڵەتێکی عەرەبیی ناسیۆنالیستی و ئاینگردا، کە عێراقە. ئەوجا، ئێستە جەماوەری کوردستان، چ لە وڵات و چ لەهەندەران، لەبەردەم دوو رێیانێکدا وەستاون، کە رێیەکی سێیەمی نییەو، ماوەیەکی زۆر کورتیش ماوە بۆ بڕیاردان و، تەنێ یەك تیر لەکەوانی کورددا ماوەتەوە، کە ئەوەش بۆیکۆتی (مقاگعە) هەڵبژاردن و

دەنگدانە بۆ سەربەخۆیی، لەڕێی گشتپرسی (رفراندوم)یەکی ئازادەوە. خۆ ئەگەر کورد بچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەفرتوفێڵی دوو زلحیزبەکە بخەڵەتێن، ئەوا دەبێ خۆیان بۆ چەند ئەنفالێکی دیکەو لەنێوچوون و راکردن لەکوردستان، ئامادە بکەن. دڵنیاشبن کە ئەوروپا، ئەو ئەوروپایەی جاران نییە، هەر وا بەئاسانی پەنابەر وەربگرێ. ئەوروپا بەدەست ملیۆنان بێکارو، تەنگوچەڵەمەی ئابوورییەوە دەناڵێنێ و، لەمەودوا پەنابەر وەرناگرێ. قسەش هەیە، ئەوانەی داوای پەنابەرێتیدەکەن، لەئەفریقا بیانخەنە ژێر خێوەت و چادرەوە. جا لەبەر ئەوە، کورد دەبێ بیرەکی کوور لەدواڕۆژی خۆیان بکەنەوەو، ئەو تیرەی لەکەمانگەیاندا ماوە، واتە، بیری دابڕان لەهەڵبژاردن و، پێداگرتن لەسەر گشتپرسی (رفراندوم)، نە دۆڕێنن و، بزانن کە پەشیمان، وەك کورد دەبێژن، شاخی لێ دەڕوێ.

بەڕاستی، جێی داخو خەفەتە کە زلحیزبە کوردییەکان، نەك هەر تەنێ پارتی و یەکێتی، بەڵکو ئەوانەی رۆژهەڵات و رۆژئاوا و باکوورو، تەنانەت هێندەك لە حیزبۆلکەکانیش، لەباتی ئەوەی ببنە خزمەتکارو چرا بەدەست، بۆ رۆنکردنەوەی بەرێی خەڵکی کوردستان، کەچی بوونەتە بەڵای سەری کوردو، مێردەزمەو، وەکو گەنە بەربوونەتە گیانی ئازار دراو،و جەستەی بریندداری ئەم نەتەوە بەشخوراوە. لەبەرئەوە، پێویستیی سەرشانی هەموو هاووڵاتێکی کوردستانیی دڵسۆزو سەربەرزو خۆ نەفرۆشتوو و ئازادیخوازو یەکسانیخواز ئەوەیە، لە رێی کەمپێنەکانی رفراندومەوە. کە لە لەندەن لە 12/5و لەسلێمانیدا دەکەوێتە گەڕ، هەڵوێستی خۆی دەربخاو، بەڕەی ژێر خۆی لە بەرەی ملهوڕان و چڵکاو خۆرەکانیان، جیا بکاتەوە.

چەند جار لەمەوبەر، ئەوەم گوتووە، کە ئەمریکا زلهێزێکە بەرژەوەندیی رامیاری و ستراتیژی و ئابووریی خۆی هەیەو، برای باوکی کەس نییەو، ئێستەش دەیەوێ بەزووترین کات هەڵبژاردنێك لەعێراقدا بخاتە سەرپێ، تا پەرلەمانێك بێتە کایە، بۆ ئەوەی لەشکرەکەی لەعێراق بکێشێتەوە. کورد نابێ بەرژەوەندیی خۆیان بکەن بەقوربانی بەرژەوەندیی هیچ لایەك، نەك وەك بەڕێز رزگار عەلی، ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی و ئەندامی کۆڕی شارەوانی کەرکووك کە لەبەرلین لەرۆژی 11/6دا گوتی: "ئەگەر ئێمە نەچینە هەڵبژاردنەوە"، پێمان دەڵێن "کورد بوونە هۆی سەرنەگرتنی هەڵبژاردن". گوتم: جا با پێمان بڵێن" ئەوەش خاڵانەی ئەوەیە، کاتی خۆی، کە بەو جۆرە بەرێزانەم دەگوت: "سڵاوات لەدیاری رژێمی سۆڤێت مەدەن، سۆڤێت رژێمێکی سۆسیالیستی نییە، بەڵکو رژێمێکی تۆتالیتێرو دیکتاتۆرو دوژمن بەئازادی و ئاشتییەو، چەند جار ئەنفالی لەکورد کردووە"، کەچی دەیانگوت: "ئەگەر ئێمە وا بێژین، پێمان دەڵێن، ئێوە بۆرژوازی و نۆکەری ئەمریکاو زایۆنیزمن". ئەو دەمەش، هەر پێمدەگوتن: "دەبا وابڵێن، تا سەری بۆشیان هەڵدەگرێ"، بەلام چ دەکەیت لەگەڵ بێ خەبەران!! هەر دەبێ بڵێی "کەشکەك سڵاوات".

بەرلین 2004/11/17

میدیا، ژ 175، 2004/12/1

خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستدەرچوو

كە لەنێوەڕاستی پەنجاكاندا مامۆستا بووم لەقوتابخانە نێوەندییەكانی موسەللاو رۆژهەڵاتو رۆژاوای شاری كەركووك، جاروبار، بەئێواران دەچووم چایخانەیەك كە كەوتبووە خوار قەلاوە، لەسەر رێی سلێمانی. هەرچەندە، چایخانەكە هیچ تابلۆیەك بەسەر دەرگەكەیەوە هەڵنەواسرابوو، بەڵام لەنێو خەڵكدا بە "چایخانەی ئازادی" بەنێوبانگ بوو. گەلێك هۆنەرو نووسەرو رۆشنبیری كوردی كەركووكی، لەوێ كۆدەبوونەوە، لەوانە، چەند هۆنەرێكی وەك هیجری دەدەو عەلی باپیر اغاو عەبدولسەمەد خانەقاو عەبدولخالیق ئەسیری (كە ئەو دەمە سەربنووسانی دادگەی شەرعی كەركووك بوو) هەروەها مامۆستایان، دوكتۆر زەنوون پیریادیو مستەفا نەریمانو عەبدولڕەحمان رەزاو ئیحسان عەبدولحەمیدو ژمارەیەك لەقوتابییە چالاكەكانیش، وەك عەلی عەسكەرییو جەبار جەباری (كە هەردووكیان، وەك گەلێك قوتابیی دیكە، لەلای من فێری رێنووسی كوردی بەتیپی لاتینی بوون)، دەهاتنە ئەوێ.

لێرەدا، مەبەستم ئەوە نییە كە باسی ئەو رۆژە چڕوپڕە خۆشانەی ئەو سەردەمەی ژیانی خۆم بگێڕمەوە، چۆنكە ئێرە جێی ئەوە نییەو، بێجگە لەمەش، هاوڕێی هێژاو لەبیر نەچووم، دوكتۆر زەنوون پیریادی، چەند ساڵێك لەمەوبەر، لاپەڕەیەكی لەدیرۆكی ئەو دەمەی، لەگۆڤاری "رەنگین"دا بڵاوكردبووەوە، بەڵكو مەبەستم چیرۆكێكە لەو چیرۆكە پڕ لەپەندانەی كە رەوانشاد، عەلی باپیراغا دەیگێڕانەوەو، چیرۆكەكەش ئەمەیە:

كابرایەكی دڵپاكو بێزیان، خۆیو ژنەكەیو منداڵەكانی خانوویەكیان دەبێ لەگەڕەكێكی شارێكدا، كە خەڵكی ئەو گەڕەكە، هەموو خزمو كەسوكاری یەكدەبن. لە پڕ زۆردارێكی ملهوڕ، لەگەڕەكێكی دوورەوە پەیدا دەبێو، تەنگ بەخەڵكی ئەو گەڕەكە هەڵدەچنێو، زۆربەیان لەگەڕەكەكە دەردەكاو، ئەوانەش كە بێماڵ دەمێننەوە، دەبنە چادرنشینو، ئەوجا سەرە دێتە سەر ئەم كابرایەو، زۆردارەكە پێیدەڵێ "دەبێ خانووەكەت چۆڵبكەیتو لەم گەڕەكەش نەمێنیت، ئەگەرنا منداڵەكانت دەكوژم". كابرا، بەقسەی زۆردارەكە ناكا، زۆرداریش هەردوو منداڵەكەی دەكوژێو، پێشیدەڵێ، "ئەگەر خانووەكەی چۆڵنەكا بۆی، ئەوا ئەمجارە خۆیو ژنەكەشی دەكوژێ"، كابرا، لەترسی ژیانی خۆیو ژنی، شتومەكە بەنرخەكانی لەسنووقێكی گەورەدا كۆدەكاتەوەو، خۆی بۆ ئاوارەیی ئامادە دەكا. بەڵام زۆردارەكە، رێی نادا سنووقەكە لەگەڵ خۆی بباو، بێ كەلوپەل، رەوانەی ژێر چادرەكانی دەرەوەی گەڕەكەكەی دەكا.

شەوێكیان، كابراكە، بەخەیاڵی تۆڵە كردنەوە لەزۆردارەكە، خەونێكی سەیر دەبینێ. لەخەونیدا، ئەم ملهوڕە، كۆنە هاوبەشكار (شریك)ێكی یەكجار دەسەڵاتداری دەبێ، كە لەوەوپێش، زۆر یارمەتیی ملهوڕەكەی داوە، لێ، ناكۆكییەك دەكەوێتە نێوانیانەوە، هاوبەشكارە دەسەڵاتدارەكە، ركیهەڵدەستی لە ملهوڕو، هەوڵی نەمانی دەدا. ئەوجا، بۆ ئەوەی بچێتە سەری، دەبێ بەگەڕەكەكانی دەوروبەری ئەو گەڕەكەدا بڕوا، كە ملهوڕ داگیریكردبوو، بەڵام ئاغاكانی گەڕەكەكانی دەوروبەر، سا، یان لەبەر راگرتنی بەرژەوەندیی خۆیان، یان لەترسی ملهوڕ، رێ بەدەسەڵاتدار نادەن بەزەوییەكانیاندا بڕوا. دەسەڵاتدار دادەمێنێو، ناچار دەبێ، روو بكاتە چادرنشینەكانو، داوای یارمەتیو پێكەوە كاركردن بكا لێیان. چادرنشینەكانیش، چۆنكە هێندە دڵیان پڕە لە ملهوڕ، بە كراسی بەری خۆیانەوەو، بێ هیچ مەرجێك دەكەونە جرموجۆڵ، دەسەڵاتدار دەبێژێ، دەبێ هەمووومان پێكەوە پەلامار بدەین. بەڵام ئەوان گوێنادەنە قسەی دەسەڵاتدارو، لەنێو خۆشیاندا خۆیان رێكناخەنو، هەر یەكەیان بەجیا، روو لەگەڕەكە كۆنەكەی خۆیان دەكەن. كە لەشكری دەسەڵاتدارو چادرنشینان دەردەكەون، ملهوڕو چەورەكانی، خۆیان

لەکونوکەلەبەردا دەشارنەوەو، کابرای زۆرلێکراویش رووەکاتە ماڵە کۆنەکەی خۆیو، سنووقەکەی دەدا بەکۆڵیداو، دەکەوێتە رێ، بێئەوەی بیر لەوە بکاتەوە کە لەماڵە کۆنەکەی خۆیدا، دیسانەوە نیشتەجێببێ. بەڵام سنووقەکە هێندە قورس دەبێ، کابرا لەژێریدا دەپسێو، چەند تەپێك دەکا بەخۆیداو، دەرپێیەکەی پڕ دەکاو، لەو دەمەدا خەونەکەی دەپچڕێو، دەقیژێنێ. ئا لەمەدا، ژنەکەی کە لەتەنیشتیەوە نوستووە، رادەچڵەکیو دەڵێ: ئەوە چییە؟ ئەوە چییە؟ چ قەوماوە؟ کابرای کلۆڵ، نیوە خەواڵوو، نیوە هۆشیار، دەست بەم لاو بەولادا دەکوتێو، دەبێژێ: کوا سنووقەکە؟ ژنەکەی دەبێژێ: سنووقی چی پیاوەکە؟ وادیارە تۆ شێت بووی، پیاوەکەی دەڵێ: چۆن؟ ئەو سنووقەی کە بەکۆڵمەوە بوو؟ ئەوجا ژنەکەی تێدەگا کە خەونی دیوەو، کە بۆن دەکاو، بۆگەن لەپیاوەکەی هەڵدەسێ، دەبێژێ: ئەی ئەو بۆگەنە چییە، ئەوجا، پیاوەکە خەونەکە بۆ ژنەکەی دەگێڕێتەوەو، دەڵێ "لەخەونیدا سنووقەکە هێندە قورس بووە، بەرگەی نەگرتووە، کردوویەتی بەخۆیدا". لەمەدا، ژنەکەی بەناهومێدییێکەوە دەڵێ: "دەباشە. کەواتە، نیوەی خەونەکەت راستەرچووە!!!".

ئێستا، ئەگەر، لەم چیرۆکە هوردببینەوە، دەبینین، ئەمە چیرۆکی ماڵوێرانیو دەربەدری کوردە لەباشووری کوردستاندا، بەدەستی لەشکری عەرەبی داگیرکەر، بەسەرکردەیەتیی سەددامو حیزبو دارودەستەکەی. هەروەها چیرۆکی هەڤاڵبەندێتیی کوردە، لەگەڵ کۆنە هەڤاڵبەندی سەددام، واتە ئەمریکا، ئەو ئەمریکایەی کە ساڵانی ساڵ پشتگیریی سەددامو رژێمی تركو شای ئێرانی کرد، بەڵام دوایی، لەباری ناچارییەوە، روویکردە دوو زلحیزبە کوردییەکە، بەڵام دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی، گشت ناکۆکییەکی نانەتەوەییانەی نێوانیان، بخەنە ئەولاوەو، ئەو دەرفەتەی هەڵکەوتووە بۆ بەرژەوەندیی خەڵکی لێقەوماوی کوردستان بقۆزنەوەو، داوا لە ئەمریکا بکەن بەرامبەر هاوکارییان لەگەڵی، پەیمانێك بە مۆرو ئیمزاوە ببەستێ لەگەڵیان بۆ دیاریکردنی دوارۆژی کورد (ئەوەشم پێگوتن، بەر لەوەی ئەمریکا پەلاماری عێراق بداو، لە "میدیا"دا بڵاومکردەوە)، کەچی ئەوان هەر لەسەر دووبەرکیو هەڵمەتە کاسەییو هەرزانفرۆشیو رەوشتی کوێخایانەی خۆیان رۆیشتنو، بێ هیچ گەرەنتییەکی ئەمریکا، خۆیان دا بەدەستەوەو، هەر لەیەکەم رۆژی پەلاماردانەوە، بوونە کەوڵسۆری بەرلەشکری ئەمریکاو، بۆ گەیشتنە کەرکووكو مووسڵ کەوتنە بۆڕبۆڕێن دژی یەكو، ئەوەبوو هەر لەیەکەم دەستوەشاندنی ئەمریکاوە، هەژدە چەکداری پارتیو، لەنێویاندا کاك وەجیە بارزانی، بەر گوللەی ئەمریکای هەڤاڵبەند کەوتن، گوایە بە "هەڵە"و، ئەمریکاش کە لە هەرزانفرۆشیی کورد باش تێگەیشتووە، وەك خوێنیانەی ئەو هەموو قوربانییە، پارچە هاسنێکی کرد بە بەرۆکی کاك وەجیە بارزانیدا، کە لەشی وا تێکشکابوو، ئێستەش جێی خۆی نەگرتووەتەوە. ئەمەش هەموو پاداشەکە بوو، کەچی رۆژنامەی "خەبات"، ئەم پارچە هاسنەی وا زلکرد، وەك ئەوەی "باوەڕنامەی سەربەخۆییی کوردستان" بێ.

هەر لەئەنجامی ئەم هەڵسوکەوتە نانیشتمانیانەی پارتیو یەکێتییەوە بوو، کە کەرکووك، هەر لەیەکەم رۆژەوە کرا بەچوار بەشو، کورد بەدەستی کورد خۆی، کرا بەچواریەكو مووسڵیش بەفتوای هۆشیار زیباری، بەخوتو خۆڕایی، کرا بە "شاری عەرەب"و، کێبەرکێیی ئەم دوو زلحیزبە گەیشتە رادەیەك کە کاربەدەستێتی هێندەك لەشارۆچکە کوردەکان لەهەڵبژاردندا درانە دەست عەرەب. هەموو ئاواتێکی ئەم دوو زلحیزبە ئەوەبوو کە پایەی سەرۆکوەزیران، یان سەرکۆماری عێراق ببەخشن پێیان، بەڵام ئەمریکا کە دەمێکە دەیانناسێو، باوەڕی پێیان نییە، ئەو پایەیەی نەبەخشی پێیانو، ئەمانیش بێ دەنگو بێ

سەنگ بە پایەی "جێگری" رازیبوون، کەچی ئێستەش وازیان لەو خەیاڵە خاوە نەهێناوەو، هەر بەتەمای یەکێك لەو دوو پایەیەن. راستە "کوێر هەتا دەمرێ هەر بەتەمای چاوە". لەگەڵ ئەمەشدا، با وا دابنێین کە پارتی، یان یەکێتی، یەکێکیان لەو دوو پایەیەی دەستکەوت، ئەمەش دوای هەڵبژاردن و بەرازیبوونی عەرەبەکان، کە ئەوەش شێمانییەکی (احتمال) یەکجار دوورە، دەی باشە، ئەوجا چی؟ ئەو سەرکۆمارە، یان ئەو سەر وەزیرە، دەبێ هەر باسی عێراق بکاو، بەهیچ جۆرێك باسی کورد نەکا، نەوەك "گوناهبار بکرێ" بەوەی بەلای کورددا دادەتاشێ. نموونەی ئەمەش کاك هۆشیار زێبارییە، کە نازانم بێژم "کَبِّرْ اللّٰه خیره" یان "قَصَّرْ اللّٰهُ خیره". کە کاك هۆشـــیار بوو بەوەزیری دەرەوەی عێراق، نێوەکەی لە زێبارییەوە کرا بە "الزیباری". وەك چۆن نەسرین بەرواری، پاش ئەوەی بوو بە First Ladyی "کاتی" (مۆقت)ی عێراق، نێوەکەشی بوو بە "البرواری"و، لەچکێکیشی کردە سەری، گەلێك ئەستوورتر و پانتر لە عەگالی مێردەکەی. هەموو بەرهەمەکەی کاك هۆشیاریش ئەوەبوو، عێراقی رووخاوی، بەتکاو پاڕانەوە لەدەوڵەتە عەرەبەکان، کردەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، بەدەمی خۆشی دەیگوت "العراق فی بیئتە العربیە"و، لەبەردەم کۆمەڵەی "نەتەوە یەکگرتووەکان"یشدا، بەجۆرێك کەوتە هەڵدان و پەسندانی مەلا عەلی سیستانی دژ بەکورد، وەك ئەوەی مەلا عەلی سیستانی، رێبەری ئاینیی کورد بێ. ئەوجا ئەوەتە ئێستە یەکێکی وەك عەبدولعەزیز ئەلحەکیم هەڵوێستی کاك هۆشیار دەکا بە بەڵگە بۆ ئەوەی کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییەو، دەبێژی کوردەکان خۆیان ویستیان عێراق ببێتەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، راستیش دەکا، ئەگەرچی، ئەم قسەیەی حەکیم وەك ئەوە وایە کە دەبێژێ "کلمە حق أرید بها باگل" چۆنکە، حەکیم خۆی لەبنەماڵەیەکی فارسەو، ئەوانیش خۆیان کردووە بە "ئەلحەکیم"و، لەبەر خاتری ئێرانە کە ئەو قسەیە دەکا. چۆنکە داگیرکەرانی فارس زۆر لەدابەشبوونی عێراق دەترسن. ئەوەتە رژێمی ئێران لەم رۆژانەدا داوای لەرژێمی سووریا کردووە، کە پێکەوە رێ لەبەر دابەشبوونی عێراق بگرن. وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران، خەرازی، پاش سەردانی سووریا، چوو بۆ ئەنقەرە، بۆ باسی "بارودۆخی عێراق"، واتە، گەلەکۆمەی ترك و فارس و عەرەب دژی کورد.

راستییەکەی ئەوەیە، ئەمریکاییەکان پاش ئەوەی کە بۆیان دەرکەوت، ناتوانن ئەو ئاگرەی لەعێراقدا، کە بەپشتگیریی دەرودراوسێیەکانی عێراق هەڵگیرساوە، بکوژێننەوەو، ئێرانیش دەست لەهەوڵدان بۆ بوونە خاوەنی چەکی ئەتۆمی هەڵناگرێ و، واز ناهێنێ لەدەستێوەردان لەکاروباری عێراق و ئەفغانستان و لوبناندا، دەیانەوێ رژێمی ئێران بگۆڕن، بەڵام نازانن چۆن و، لەوەش دەترسن کە پەلاماردانە سەر ئێران، عێراقێکی دیکە دروستبکا بۆیان، چۆنکە باوەڕیان بەوە هێناوە، کە بەرهەڵستکارانی رژێمی ئێران، ئیدی شاپەرستەکان بن، یان کۆماریخوازان بن، یان لەبەرەی ناسیۆنالیستانەکان (جبهە ملی) بن، یان ناسیۆنالیست– ئاینخواز (ملی– مژهبی) بن، یان لایەنگرانی حیزبە کوردییەکان بن، یان، "موجاهیدنی خەڵك" بن، یان پاشماوەی چەپییەکان بن، ئەوا هیچیان بایی ئەوە نین کە بتوانن لەرێی راپەڕینەوە، یان لەرێی کودەتایەکی سوپاییەوە، رژێم بگۆڕن و فەرمانڕەواییەکی پتەوو نەلەرز دابمەزرێنن، لەگەڵ ئەمەشدا چارەسەرێکی دیکە، بێجگە لەگۆڕینی رژێم لەم رۆژەدا نابینن. لەبەر ئەوە شارەزا گەورەکانی ستراتیژێتیی ئەمریکا خەریکی لێکۆڵینەوەی چۆنێتی گۆڕینی رژێمی ئێرانن. مانگنامەی ئەمریکایی The Atlantic Monthly چەمکێکی ئەو نەخشەیەی لەژێر سەر نێوی Wargame (گەمەی جەنگ)دا بڵاو کردووەتەوە، کە ئەو شارەزایانە (وەك سام گاردینەر– مامۆستای ئەکادیمیاکانی جەنگ لەئەمریکاو، مارك گریشت ئەندامی کۆلێژی Enterpriseی ئەمریکا) هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕی کە ئێران بەهەموو

جۆرێك تێدەكۆشێ بۆ وەدەستهێنانی بۆمبای ئەتۆمی، ئەگەر تائێستە بەدزییەوە بەرهەمی نە هێنابێ. ئەوجا، كە ئەو بۆمبایەی كەوتە دەست، بەربەرەكانێكردنی یەكجار زەحمەت دەبێ. لەبەر ئەوە پیلانێكی سێ پلەییان بۆ رووخاندنی رژێم داناوە. لە پلەی یەكەمدا بۆمبابارانكردنی لەشكرگەكانی پاسداران، ئەوجا بۆمبارانكردنی داودەزگەكانی ئەتۆم، وەك پلەی دووەمو، لەپلەی سێیەمیشدا پەلاماردانی ئێران لەرێی سنوورەكانی ئەفغانستانو ئازربایجانو عێراقەوە، كە لەمەدا جارێكی دی پێویستیان بەكورد دەبێتەوە، چۆنكە ئەو دەمە، نەك هەر كوردی باشوور، بەڵكو كوردی رۆژهەڵاتی كوردستانیش دەكەونە گۆرەپانی جەنگەوە. ئەمە لەكاتێكدا كە ئەمریكاییەكان زۆر باش دەزانن كە كورد، وەك گەل، كەمباوەرن بەدۆستایەتیی ئەمریكا. ئەگەرچی گوناهی هەر گەورە دەكەوێتە ئەستۆی زلحیزبە كوردییەكان، بەتایبەتی، پارتیو یەكێتی، نەك ئەمریكا، چۆنكە ئەمریكا، وەك چەند جار گوتوومە، برای باوكی كەس نییەو، زلهێزێكی خاوەن بەرژەوەندییەو، بەدوای هەڤاڵبەندێكدا دەگەرێ كە ئەو بەرژەوەندییانەی ئەمریكا بپارێزێ، ئەوجا دەكەوێتە سەر ژیرەكیو چالاكیی ئەو هەڤاڵبەندە، كە بتوانێ سووت لەو دەرفەتە وەربگرێت. پارتیو یەكێتی، زۆر بەداخەوە، لەسەر بەرژەوەندیی كەمنرخو ناكۆكیی پرۆپووچی كاتیی خۆیان، ئەو دەرفەتە مێژووییەی كە پەلاماردانە سەر رژێمی عێراق، هێنایە پێشەوە بۆ كوردستان، لەدەستیاندا. ئێستەش، مەترسیی ئەوە هەیە كە لەكاتی پەلاماردانی ئێران لەلایەن ئەمریكاوە، كورد خۆیان بكەنەوە بە كەوڵسۆری بەر لەشكر بەرامبەر بەهیچو كوردستان بەجارێك كاوڵ ببێ.

ئا، لەم هەلومەرجە نازكانەدا، كە دەبوو ئەوانەی، تائێستە، بە كەڵەگاییو بەوپەری نارەواییەوە، خۆیان كردووە بەدەمراستی كورد، هەموو بەرژەوەندییەكی تایبەتیی خۆیانو بنەماڵەیانو حیزبو هۆزو نێوچەیان، بكردایە بەقوربانی بەرژەوەندیی نیشتمانیی كوردستانو، بەهەموو هێزێكیانەوە هەوڵیانبدایە بۆ هێنانە كایەی كەشوهەوایەكی وا لەبار، كە دەوڵەتێكی كوردستانی بكەوێتە سەر پێ، تازە، بەخێرێ، خەریكن جارێكی دیو لەسەر بنەمای "فیفتی- فیفتی"یەكەی جاران، بەڵام ئەمجارە "چلویەك بە چلویەك" پارەو دەسەڵات بەسەر خۆیاندابەشدەكەنەوە. ئەوجا، دەسەڵات بەسەركێدا، نەك بەسەر ئەوانەدا كەوا (170) هەزار كوردی كەركووكی لە دەنگدان بێبەش دەكەن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە هەموو رۆژێك چەند كوردێك دەفرێنن، یان چەند كوردێك دەكوژن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە ئاڵای كوردستان دادەگرنو سووكایەتی بەكورد دەكەن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە نیو ملیۆن كوردی دەرەوەی عێراق لەدەنگدان بێبەش دەكەن؟، بەڵكو دەسەڵات بەسەر رەشورووتی چادرنشینی كورددا، یان بەسەر ئەو رۆشنبیرە ئازایانەدا كە ئامادە نین، بەچڵكاوی ئەوان بەرێوەبچنو، سەرشۆڕ ناكەن بۆیان.

پاش هەزارو یەك كۆبوونەوەی پارتیو یەكێتیو، لەباتی ئەوەی تۆبە لەرابوردوو بكەنو، بڕیاری دامەزراندنی حكوومەتێكی كاتیی سەربەخۆو، لەشكرێكی یەكگرتوو بدەنو، خۆشیان دەستلەكاربكێشنەوە، هەتا پەرلەمانێك لەهەڵبژاردنێكی ئازاددا دێتە كایە، كەچی، كەوتوونەتە عێراقچێتیەكی خەستوخۆڵو، بوختانو درۆو دەلەسەو قسەی ناشیرین، بەوانەی دژی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقن، پێش یەكلاییكردنەوەی كێشەی كەركووكو مووسڵو دیالەو كووتو، كێشەی لەملوێن پتری كوردی بەغداو كوردی دەرەوەی وڵاتو كوردە فەیلییەكانو، دەفەرموون ئەوی، دژی هەڵبژاردن بێ "خاینە" یان نۆكەری بێگانەیە، وەك ئەوەی یەكێك لەئەندامەكانی "مەكتەبی سیاسی" پارتی، لەتەلەڤیزیۆنەكەیانەوە گوتی: ئەوانەی دژی هەڵبژاردن بن، یان "جاهیلن" یان "بێگانە فێری

کردوون"و "ئەوانە نۆکەری بێگانەن". ئەرێ ئەمە ئەو دیمۆکراسیو ئازادیی بیروڕا دەربڕینەیە کە دوو زلحیزبەکە شەووڕۆژ دەهۆڵ لێدەدەن بۆی؟ وادیارە، هەموو پێموانەیەك لای وان پێچەوانەیە.

ئـەوەی راسـتی بـێ، کـورد لەبەشـداریکردنیان لەهەڵبـژاردنی سەرتاسـەریی عێراقـدا، هیـچیان دەستناکەوێ ئەوە نەبێ کە رەوایەتیبدەن بەقسەی دوژمنەکانیان، کە کورد لەنێو عێراقدا، کە دەوڵەتێکی عەرەبییە "کەمینە"ن و، ئەمەش هەڵخلیسکانێکی رامیاریی وا سەختە کە کورد ملیاندەشکێ تێیدا. جا بۆ پووچکردنەوەی ئەم مەترسییە گەورەیە کە خۆی لەبەردەمی کورددا قوتکردووەتەوە، باشترین شت ئەوەیە، رۆژی هەڵبژاردن، ئەگەر هەڵبژاردن کرا، بکرێ بەرۆژی گشتپرسی (ریفراندۆم) بۆ وەرامدانەوەی ئەم پرسیارە: "ئایا دەتەوێ، کوردستان سەربەخۆ بێ"؟ وەرام: "ئا"، یان "نا"و هیچی دی. ئەمەش کارێکە، نابێ دوابخرێ. چۆنکە هێندەك لەدەسەلاتداران و قسەڕۆیشتووانی ئەمریکا هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە تڕەکەڵەکەی "یەکێتیی عێراق" سەرناگرێ و، بیر لە پارچە پارچە کردنی دەکەنەوە، بەلام هێزێکی یەکگرتووی کوردی کە پشتیبەستن پێی، لەبەر ئەوە دوو دڵن، نازانن رێبدەن بەدامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی، بەسەرکردیەتیی پارتی و یەکێتی، کە لەساڵی 1998ەوە بەڵێنیانداوە بە ئەمریکا، حکوومەتێکی یەکگرتوو لەڕێی پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوەوە بخەنە سەرپێ و، ئەمە شەش ساڵە نەیانکردووە، یان چرای کەسك نیشانی رژێمی ترك بدەن کە بکشێتە نێو باشووری کوردستان و، نیشانەی ئەمەش دەرکەوتووە، کە رژێمی ترك خۆی ئامادە کردووە بۆی و، ئەوەتە لەلایەکەوە بڕوبیانوو دەدۆزێتەوە بۆ دەستدرێژیکردن، وەك تۆمەتبارکردنی پارتی بەوەی دەستی هەبووە لەکوشتنی چوار ئەفسەری ترکدا، بێ ئەوەی ئەوەمان پێببێژێ، ئەم ئەفسەرانە چ کارێکیان بە مووسڵ بووە، یان ئەگەر ویستوویانە بچنە بەغدا، بۆچی بەفڕۆکە نەچوون؟ لەولاشەوە بڵند ئێجەفێتی دوژمن بەکورد، لەم رۆژانەدا چووەتە لای سێزەر، سەرکۆماری ترکان و پێیگوتووە کە دەبێ "لەشکری ترك باکووری عێراق داگیر بکا" ئەوجا، ئەگەر ئەم سیناریۆیە سەربگرێ، ئەوا دەبێ بێژین ئەو خەونەی کە کورد دییان، بەئازادیو رزگاربوونی بەشێکی کوردستانەوە، "هەر نیوەی راستدەرچووە". داخەکەم.. پەیکەری سەددامی ملهوڕ کەوت، بەلام کورد لەشووەتییەکە، هەر نیوە گەنیوەکەی بەرکەوت.

بەرلین 2004/12/24

میدیا، **ژ** 177، 2004/12/30

نامەیەکی خۆشەویستانە
بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە،
بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم

کاکە فەرهادی خۆشەویست، هەزاران سڵاو لە خۆت و لەگیانی مامە شاکیری باوکت بێ. نامە شیرینەکەت، کە لەژمارە (179)ی رۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرابووەوە، یادێکی شیرینی پەنجا ساڵ لەمەوبەری، لەخەزێنەی بیرەوریمدا هەژاند. یادی ئەو رۆژانەی کە میوانی ماڵی ئاوەدانی ئێوە بووم لە رەواندزی سەربەرز. یادی ئەو رۆژانەی کە هەرسێکمان، تۆو کاکە عەزیزی برامان، پێکەوە چووینە سەردانی شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆران. ئەوەبوو، پاش ئەوە، مامۆستا رەفیق حیلمیش هاتە سەردانی ئێوە، هەر بۆ ئەم مەبەستە. هەر لەو هاوینەشدا بوو (هاوینی ساڵی 1956) کە لەگەڵ دوو هاورێی سەردەمی منداڵی و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیب و عەزیز محەممەدی برای ئەرکان، چووینە سەردانی شێخ مەحموودی کۆنە شای کوردستان لەداریکەلی. راستییەکەی، مامە شاکیر مەجرووم و مامۆستا رەفیق حیلمی، هەر لەسەردەمی شانشینی شێخ مەحموودەوە، هەردووکیان، دوو دۆستی نێزیکی باوکم بوون و، هەردووکیان منیان بە برازای خۆیان دادەنا، رەوانی هەر سێکیان شادبێ.

مامە شاکیر، بێجگە لەوەی کە کەشکۆڵێکی پڕو رازاوەی هۆنراوە نیشتمانییە بڵاو نەکراوەکان و بەسەرهاتە نەنووسراوەکانی سەردەمی شێخ مەحموود بوو، شارەزاییەکی باشی لە تەکنیکی دەزگەکانی پێوەندیکردندا هەبوو، کە ئەم لێزانییەی لەو کاتەوە وەدەستهێنابوو، کە لە لەشکری عوسمانیدا ئەفسەر بووبوو. لەبەر ئەوە کە شانشینی باشووری کوردستان دامەزرا، مامە شاکیر، لەپاڵ پێشمەرگەیەتیدا، وەزیری پۆستەو تەلگورافی کوردستان بوو. کە داگیرکەرانی عارەب، بەپشتگیریی هێزی ئاسمانیی بەریتانیا پەلاماری دەوڵەتەکەی کوردستانیان دا، مامە شاکیر، دەزگەی تەلگورافناردنەکەی، ئەم چیاو ئەو چیا دەگوێزایەوە. ئەمانە قسەی مامە شاکیر خۆی نەبووە، بەڵکو پیاوە کۆنەکان ئەمانەیان بۆ من دەگێڕایەوە. بەڵام تۆ ورە بزانە، کورد ئەورۆ لە کن خۆی، "دوو حکوومەتی" هەیە، ئایا، هیچ کامێکیان بیریان لەوە کردەوە، کەلاوە کۆنێك، شەقامێکی قیرتاو نەکراو، یان قوتابخانەیەکی بێ دەرگەو دیوار، بەنێوی شاکیر مەجروومەوە نێو بنێن؟ خۆ ئەگەر ئەوەش بکەن، ئەوا، مامە شاکیر، کە چووەتە دیوانی ئاهورامەزدا، هیچی پێنابڕێ، بەڵام پێزانین، تەنانەت پاش کۆچیدواییش، هەر بۆ کەسوکاری ئەو مرۆڤەی کە لەژیانیدا خزمەتی خەڵکی کردووە، خۆشە.

مامە شاکیر، لەپەنجاکاندا، جاروبار دەهاتە بەغداو، هەر جارێك کە بهاتایە لەدوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد) کە بووبوو بە یانەی بە یەکگەیشتنی کوردان لەبەغدا، چاومان بە یەکدەکەوت و، گەلێك باس و چیرۆکی رۆژانی فەرمانڕەواییی شێخ مەحموودی دەگێڕایەوە بۆم و، لەنێو ئەو باسانەشدا، هێندەك لەو هۆنراوانەی کە هی ئەو زەمانە بوون،و هەموو جارێکیش تکای ئەوەمدەکرد لێی، کە ئەو شتانە بنووسێتەوە، بۆ ئەوەی، وەك بەشێکی گرنگ لەمێژووی کورد لەنێو نەچن. ئەو تکایەشم لە مامۆستا رەفیق حیلمی دەکرد. ئەوەبوو، ئەو، زنجیرەیەك پەرتۆکی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بڵاوکردەوە، هیوام وایە کە مامە شاکیریش ئەو کارەی کردبێ و، ئێوەش، رۆژێ لەرۆژان، بتوانن ئەو کەلەپۆرە بەنرخە بخەنە بەردەست خەڵکی ئەورۆی کوردستان.

وەك تۆی خۆشەویستو برامان کاکە عەزیز، دەزانن، مامە شاکیر خۆی خەڵکی نێوچەی سلێمانی بوو، بەڵام داگیرکەرانی عێراقیو پاڵپشتە ئینگلیزەکانیان، پاش رووخاندنی دەوڵەتی کوردستان، تەنگیان بە هاوکارانی شێخ مەحموود هەڵچنی بوو. مامە شاکیریش ناچار بووبوو سلێمانی بەجێبهێڵێو، رەواندزیشی بۆیە هەڵبژاردبوو، وەك هەوارگەی خۆی، چۆنکە ئەو کاتە چەند سەرکردەیەکی کوردپەروەری سەر بە بنەماڵەی شەمزینی لەوێ نیشتەجێبوونو، مێژوونووسی گەورەی کوردیش، داماوی موکریانی، بەخۆیو چاپخانەکەیەوە رووی کردبووە ئەوێ. مامە شاکیرو داماوی موکریانی لەوێ یەکیانگرتبوو بۆ خزمەتی کولتووری کوردو دەرهێنانی گۆڤاری "زاری کرمانجی".

شایانی گۆتنە، کە ئەو گەڕانەمان بەنێو شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆراندا، بوو بەهەوێنی نووسینی ئەو باسەی کە لەکۆتاییی شەستەکاندا لەهەمبورگ، بەزمانی ئەڵمانی لەبارەی کەسایەتیی میری کۆرەوە نووسیومە، لەبەر رۆشنایی سەرچاوە رۆژهەلاتیو رۆژاواییەکاندا، براو هاوبیری هێژام، فەخری سەلاحشۆر، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "ئەکادیمیای کوردی بۆ زانستو هونەر" لەسوێد لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا، ئەو ئەرکەی خستە سەر شانی خۆیو، کردی بەعەرەبی، کە بۆ جاری یەکەم لەهەولێر لەساڵی 1994دا چاپکرا، وەك بڵاوکراوەیەکی ئەکادیمیای کوردی بۆ زانستو هونەرو، جاری دووەمیش، ساڵی پار، لەلایەن بنکەی چاپەمەنیی "ئاراس"ەوە، چاپکرایەوە، ئەم چاپەی "ئاراس" بەبێ پرسکردن بە من بوو، کە ئەوەش کارێکی ناقانوونییەو، لەمەش خراپتر ئەوەیە کە پڕە لەهەڵەی زۆر سەختو قێزەوەن. هەڵەکانیش هەر لەبەرگی پەرتۆکەکەوە دەستپێدەکەن. بۆ وێنە نێوی من وا دەنووسرێ Nebez کەچی ئەوان بە Nebes نووسیویانە. نێوی کاکە فەخریشیان هەر بە هەڵە نووسیبوو، لەباتی "سەلاحشۆر" نووسیویانە "سەلاحشۆڕ"! ئەز باوەڕ ناکەم، ئەمە لە نەزانینەوە بێ، واتە مرۆڤ هێندە نەزان بێ Nebezو Nebes لەیەك جیا نەکاتەوە؟ یان "سەلاحشۆڕ"و "سەلاحشۆر"، کە دوو وشەی بەتەواوی پێچەوانەی یەکن؟ "سەلاحشۆڕ" بەڕێی قەڵەو (ڕ) بەکەسێك دەڵێن کە لەشەڕدا شکابێو چەکەکەی شۆڕ کردبێتەوە. بەڵام "سەلاحشۆر" بەرێی سووك (ر) بەمانای "خاوەنی چەکی تیژە"، چۆنکە "شۆر" لەزمانی کوردیدا بەمانای "تیژ"و "توند" دێ. تەنانەت کە چێشتێکی شلە خوێی زۆر تێدا بێ، دەگوترێ "شۆر"ە، وشەی "سوێر"یش هەر لە "شۆر"ەوە وەرگیراوە. ئەم بابەتەشم لەسەمیناری "کوردو شۆرش" داخستووەتە بەرچاو، کە لەگەڵ چەند سەمینارێکی دیکە چەند ساڵێك لەمەوبەر لە لەندەن لەلایەن بنکەی "کوردنامە"وە چاپکراوە. ئەزموونی تاڵو تفتو ناخۆشیی من، لەگەڵ بنکەی "ئاراس"دا کە بنکەیەکی بەڕێوەبەرێتیی هەولێرە، باسێکە بۆ خۆیو، جێی ئێرە نییەو، بەبۆنەی چاپکردنەوەی پەرتۆکی "کوردستانو شۆرشەکەی"یەوە، وەك پاشگۆتنێك دەیخەمە بەردەم ویژدانی نەتەوەی کورد.

ئێستە با بێینەوە سەر ئەو هۆنراوانەی کە لە مامە شاکیرم بیستبوو، کە ئەو ئەو دەمە لەبەریکردبوو، تا ئەو هەندازەیەی کە بیری مابوو، یەکێك لەو هۆنراوانە، هۆنراوەیەك بوو کە لەرۆژی گەڕاندنەوەی شێخ مەحمووددا بوو لە هیندستانەوە بۆ سلێمانی، لەژێر گوشاری خەڵکی کوردستاندا، کە بەم جۆرەیە:

ئەو شەمعی جەمعی عالەمەی، دوێنێ کۆژایەوە،
ئەمرۆ بە لوتفی حەزرەتی حەق، هەڵکرایەوە.
هەی جەژنە، هەی شادمانییە، هەی تەرەبە،
سنجاقی فەتحو نوسرەتی کورد، هەڵکرایەوە.

ئەی مونکیران خەجاڵەتی دیوانی هەق دەبن،

ئەم جستوجۆو کەشاکەشە، بەسیە، بڕایەوە.

سەرنج: وەك مامە شاکیر دەیفەرموو، مەبەست لە "مونکیران" جلخوارەکان بووە، کە ویستوویانە، کوردستان سەربەخۆ نەبێ، بەڵکو هەروەك بەشێك لەدەوڵەتی عوسمانی بمێنێتەوە، بەلاّم بەسەرکردەیەتیی حیزبی "اتحادوترقی"ی جۆن ترکەکان. دەبێ ئەوەش بزانین کە وشەی "جلخوار" کە دەمێکە ئاماژەم کردووە بۆی، لە "جلکی خوار"ەوە نەهاتووە، بەڵکو "جر" بەمانای "خوو رەوشت" دێ. لەهێندەك نێوچەی باکووردا دەبێژن "جرێ وی گەمارە" واتە رەوشتی خراپە. دیارە، وشەی "جڕت"یش پێوەندییەکی ریشەیی بەمەوە هەیە.

شایانی باسە، کە شێخ مەحموود، لەو سەردانەماندا کە لەمەوبەر باسمکردو، وتارێکم لەو بارەیەوە لە مانگنامەی "سەکۆ"دا، کە لە بەرلین دەردەچوو، بڵاوکردووەتەوە، فەرمووی "جلخوارەکان تاقمێك سەرسەری‌و بێناملووس" بوون.

هۆنراوەیەکی دیکە لەبارەی ئەوەوەیە، کە جارێکیان ئەمین زەکی بەگ، پاش ئەوەی دەبێتە وەزیر، بەڕاوێژی کاربەدەستانی بەریتانیاو عێراق گەشتێکی کوردستان دەکاو هەوڵی ئەوە دەدا کە خەڵکەکە وا لێبکا داوای ئەوە بکەن کە خوێندن لەقوتابخانە سەرەتاییەکانیشدا، وەك نێوەندییەکان، ببێتە عارەبی، بەو بیانووەوە کە منداڵی کورد، زمانی خۆیان لەباوك‌و دایکیانەوە فێردەبن‌و لەدەستیاننناچێ، بەلاّم ئەگەر لە قوتابخانەی سەرەتاییدا بەکوردی بخوێنن، ئەوا تووشی گەلێك زەحمەت دەبن لە قوتابخانەی نێوەندی‌و قوتابخانە بەرزەکاندا، کە ئەو دەمە هەر لە بەغدا هەبوون‌و، بەزمانی عارەبی بوون. کە ئەمین زەکی دێتە سلێمانی‌و ئەو قسەیە دەکا، هۆنەرێك رادەپەڕێ‌و، ئەم هۆنراوەیەی خوارەوەی بۆ دەخوێنێتەوە. مامە شاکیر دەیفەرموو، ئەمین زەکی، مەلایەکی خەڵکی سلێمانی کە نێوەکەیم بەباشی نایەتەوە بیر، بەلاّم.. کێ.. (م) سەفوەت نێوێك بووە، لەگەڵ خۆیان دەبەنە هەڵەبجەو ئەویش لەخوتبەی هەینیدا، بە خەڵکەکە دەڵێ، زمان زمانی قورئانە، منداڵەکانتان لەزمانی قورئان بێبەش نەکەن.. هۆنراوەکە درێژە، هەر هێندەیم لەبیر ماوە:

تو خوا مەڵێن بە عارەبی با دەرز بڵێنەوە،

میللەت دڵی برینە، دیسان مەیکولێنەوە.

جوێبوونی قەومی ناوێ، کەسێ، لە حەمییەت جیا نەبێ،

داناکەوێ لە قەومی، کەسێك بێحەیا نەبێ.

وەڵلاهی، ئەو بەهەشتە کە کوردی تیا نەبێ،

بڕۆ نامەوێ، جەهەننەمی لێ پڕ، بەقینەوە.

لەبارەی مەلاکەشەوە ئەمە گوتراوە:

بردیانە هەڵەبجە، بە سەلاّی جومعەوە دوێنێ،

ئاخ! قەترەی منداڵییە، کەوا قەترە دەتکێنێ،

نامەوێ کورد بێ، دەبڕۆ، با خوتبە بخوێنێ.

دەمەویٚ ئەوەش بیٚژم کە لەبارەی خودیٚ لیٚخۆشبوو، ئەمین زەکی بەگەوە، شتیٚکی دیکەشم لە پەنجاکاندا لەبەغدا، بیستووە، ئەمەیان لە دوکتور نووری فەتووحی، کە لە بنەماڵەی خیرەومەندو بەڕیٚزی کەریمی ئەلەکە بوو،و زۆر جار دەچووم بۆ "عەیادە"کەی لەشەقامی رەشید لە بەغدا، جاریٚکیان، باسی ناسیاویٚکی خۆی گیٚڕایەوە بۆم، کە لەهەڵەبجە، لەسەر کوردایەتی تووشی دەردەسەری هاتبوو، دوکتور نووریش ئەوکاتە لەهەڵەبجە دوکتور بووبوو. دوکتور، ئامۆژگاری ناسیاوەکەی کردبوو کە بچیٚتە بەغدا بۆ لای ئەمین زەکی بەگ، بەنامەیەکی راسپیٚریی دوکتورەوە. کە ناسیاوەکەی لە بەغداوە گەڕابووەوە هەڵەبجە، بە دوکتۆری گوتبوو "کە چوومە لای ئەمین زەکی بەگو چیرۆکەکەم گیٚڕایەوە بۆی، دەستبەجیٚ تووڕە بوو لیٚمو گوتی: تۆ پیٚتوایە هەر تۆ کوردیت. تۆ دەبیٚ دەمی خۆت بگریتو، چاوەڕوان بکەیت، هەتا ئینگلیزەکان دیٚنە سەر ئەوەی کە ریٚ بە دەستکەوتنی مافی کورد دەدەن. جاریٚ دەبیٚ بیٚدەنگ بیتو گویٚڕایەڵیی حکوومەت بکەیت".

ئیٚستە دەبیٚ ئەوەش بڵیٚم، کە چەند جار لە خودیٚلیٚخۆشبوو، مامە عەلی کەمالم بیستووە، کە شیٚخ مەحموودو ئەمین زەکی، حەزیان لەچارەی یەکنەکردووە، لەبەر هەڵویٚستی هەردوولایان بەرامبەر بەدەسەلاٚتی بەریتانیا. لیٚرەدا دەبیٚ ئەوەشی بچیٚتە سەر، کە پەرتۆکەکەی ئەمین زەکی بەگ "خۆلاسەیەکی تەئریخی کوردو کوردستان" کە دریٚژەیەکی ئەو وتارەیە کە مینۆرسکی لە ئینسکلۆپیدیای ئیسلامدا بلاٚویکردووەتەوەو، محەممەد عەلی عەونیش، گەلیٚك دارتاشیی وەستایانەی تیٚدا کردووە، هەر باسی میٚژووی کورد دەکا، تا دامەزراندنی دەوڵەتی عیٚراقو، وەك خۆشی لەسەرەتای پەرتۆکەکەدا دەبیٚژیٚ، بۆ ئەوەی دڵی کەس نەیەشیٚنیٚ.

لەکۆتاییدا دەمەویٚ ئەوەش بە کورتی بخەمە بەرچاو، کە ئەم باسەو، گەلیٚك سەرنجی خۆم لەبارەی میتۆلۆژیای کوردییەوە، کە لیٚکۆڵینەوەی تایبەتی خۆم بوو، کاتی خۆی دام بە دوکتۆر عیٚزەدین مستەفا رەسوولٚ، ئەوەش لەسەر داوای خۆی کە بیبا بۆ بەغداو، لەویٚ، لەگۆڤاریٚك یان رۆژنامەیەکدا، وەك خۆی بلاٚویبکاتەوە. بەلاٚم دوایی، وەك بۆم دەرکەوت، یەکیٚك هیٚندەك لەو شتانەی بەنیٚوی خۆیەوە بلاٚوکردبووەوە، بەرامبەر بەم دزیٚتییە سەرم سووڕما. کە جارەکی دی چاوم بە عیٚزەددین کەوتەوە، دامەڕووی، ئەویش هەر هیٚندەی گوت "بەخوا... بڵیٚم چی!". لەبارەی لیٚکۆڵینەوەکانیشەوە کە دزرا بوون، گوتی" تۆ بڵیٚی (**توارد الخاطر**) نەبوو بیٚ.

بەرلین 2005/2/12

میدیا، **ژ** 180، 2005/2/15

باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن

(باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن) ناونیشانی ئێوارە کۆڕێك بوو کە لەلایەن زاناو پرۆفیسۆرو دامەزرێنەری بیری نەتەوەیی کورد، دکتۆر (جەمال نەبەز)ەوە لە شاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەبەرواری 2005/2/16 رۆژی چوارشەممە کاتژمێر 17.30 بەئامادەبوونی ژمارەیەکی زۆر لە کەسێتی کوردپەروەرو ئەکادیمی پێشکەش کرا. لەبەر گرنگی سیمینارەکە بەپێویستم زانی کە خوێنەرانی هێژاش لە بیروڕاکانی ئەم (بیریار- مفکر)ەی کورد بەئاگا بن.

رەنگە پێویست نەبێت تیشك بخرێتە سەر ناسینی کەسێتی زانای کورد جەمال نەبەز، چونکە ئەو لای زۆربەی خوێنەران و رامیاریکارانی کورد، ناسراوە بەوەی گەنجینەیەکی بەنرخ و پڕ بەهایە بۆ بیری نەتەوەیی کوردو هاوکات لەبواری زمانەوانیشدا جێدەستی خۆی نەخشاندوە بەئاستێك کە نووسراوەکانی وەك سەرچاوە بەکاردەهێنرێن بۆ تۆکمە کردنی هەر ئارتیکلێك کە پەیوەندیداربن پێوەی.

ئەم مرۆڤە هەموو تاڵەمووەکانی سەری، لەخەمی بێکەسیی نەتەوەی کوردو دۆزی کورددا سپی کردووە، خاوێنترین رابوردووی هەیەو لەخانەی هیچ گروپ و رێکخراوێکی رامیاریدا نییەو بەرژەوەندی باڵای نەتەوەی کورد ئامانجی ئەوە بێ جیاوازی پارچەکانی کوردستان، بۆیە پێموایە کە شیاوترین کەسە بۆ سەرۆکایەتی کوردستان، یان دەوڵەتی کوردی، دکتۆر نەبەز بێت، نەك کەسانێك کە بازرگانی بە ئەنفال و هەڵەبجەی جوانەمەرگ و.. دەکەن، نەك ئەوانەی پەراسووی پێشمەرگەیان کردووە بە پەیژەو بۆ بەرژەوەندیی خۆیان پیایدا سەردەکەون، نەك کەسانی ناحاڵی و نەخوێندەوار، کۆمەڵگەی کوردی بە بەرخەل، یان مێگەل دەزانن و سوکایەتییان پێدەکەن.

تەوەرەکانی ئەم سیمینارە:

1-ئەگەر کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردنەکەی عێراقدا بەشدار نەبووایە، چی دەبوو؟

2-ئایا ئەم هەڵبژاردنە کێ کردی؟ کورد، عێراق، یان ئەمریکا؟

3-ئایا ئەم هەڵبژاردنە، تا چەند رەوایەتی دەدات بەدوو پارتە باڵادەستەکەی باشوری کوردستان واتە (ی.ن.ك)و (پ.د.ك)؟

4-ئایا دوای هەڵبژاردنەکە، دوو زلحیزبەکە، هەر لەسەر هەمان داخوازی فیدرالیزم دەمێننەوە یان ملکەچی خواستی کۆمەلانی خەڵك دەبن کە بەپێی ریفراندومەکە 98٪ی کورد داوای سەربەخۆیی کرووە؟

5-ئەگەر دەنگی نزیکەی دوو ملیۆن کورد بۆ سەربەخۆیی پشتگوێ بخرێت، تا چەند ئەو دوو زلحیزبە رەوایەتی دەدەن بە فیدرالیزم و رێز لە ریفراندۆمەکە ناگرن؟

6-ئایا دەنگدان بۆ عێراق وەك عێراقی، کۆکە لەگەڵ دەنگدان بۆ سەربەخۆیی؟

7-ئەگەر داخوازییەکانی دووزلحیزبەکە جێبەجێ نەکران، ئەمریکاش زۆری بۆ هێنان و شیعەو سوننەی رازیکرد، ئایا ئەو دوو زلحیزبە چی دەکەن و ئەلتەرناتیڤیان چییە؟

8-ئایا بەراست ئەو دوو زلحیزبە بەتەمان ئیدارەکانیان بکەنەوە بەیەك؟ ئەگەر نەیانکردەوە بەیەك، چۆن دەتوانن کێشەی کەرکوك و بەڵێنەکانی تریان جێبەجێ بکەن؟

9-ئایا پرۆگرام و پلانی ئەوان دوای کشانەوەی هێزەکانی هاوپەیمانان چییە؟

10-ئایا ئەگەر ملکەچ بین و داخوازییەکانمان نەیەنە دی، نابێتە هۆی ملکەچکردنێکی (تنازل)ی دیکەیش؟

پوختەی ئاخافتنی مامۆستا جەمال نەبەز:

بەشداریکردنی کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردن، واتە بەعێراقیبوونی کورد، واتە دروستکردنەوەی ئەو زیندانەی جینۆسایدی کوردی تیاکرا، واتە ئەگەری دووبارەبوونەوەی ئەزموونی تاڵی (85) ساڵ لەمەوبەر لەئەنفال و کیمیاباران و گۆڕی بەکۆمەڵ و... کارەساتەکانی دیکە.

هەڵبـژاردن راست نـەبوو، بـەڵكو ریفرانـدۆم (راپرسـی– گـشتپرسی) راست بـوو كـە پـێش (15) سـاڵ لەلایـەن (كـۆنگرەی نیـشتمانی كوردسـتان)ەوە لـە لەنـدەن سـاڵی (1998) بـەكۆی دەنـگ بڕیـاری لەسـەر درا، كـە نزیكـەی (500) كەسێتی كورد بەشداری تیاكردبوو.

ئـەم بەڕێزانـە دامەزرێنـەری بیرۆكـەی پرۆسـەی گـشتپرسی بـوون: د.جـەوادی مـەلا، پرۆفیـسۆر حەمـە سـاڵح گابوری، د.عەزیز ئاكرەیی، لەتیف مەریوانی، پاشان وەك پرۆژە خرایە بەردەم (مام جەلال و كاك مەسعود) بەڵام مەخابن، ئەوان پەراوێزیان خست و بەهەند وەریان نەگرت.

دەبوایە كورد بەبێ بەرامبەر بەشداری هەڵبژاردنەكەی نەكردایە، چونكە هیچ گەرەنتییەك نییە بۆ گەڕانەوەی ناوچەكانی دیكەی كوردستان بۆ ژێر دەسەڵاتی كوردی، ئەمریكا زۆر پێویستی بەكورد هەبوو، چونكە عەرەبی سوننەی عێراق بایكۆتی پرۆسەكەی كردبوو، ئەگەر كوردیش بایكۆتی بكردایە، ئەوسا ئەمریكا لەئاستی رای گشتی و پراكتیزەكردنی دیموكراتی دۆڕاو دەبوو، بۆیە ئەگەر كورد هەر مەرجێكی لەسەر ئەمریكا هەبووایە، ئەمریكا قبوڵی دەكرد، بەڵام مەخابن تائێستاش جەوهەری كێشەكان هەر بەهەڵواسراوی ماونەتەوەو كوردیش بەدەستی خۆی، خۆی كرد بەعێراقی.

ئەز زۆر پشتگیری هەڤاڵبەندێتیی ئەمریكا دەكەم، بەڵام ئێمەی نەتەوەیەكی بندەست، دەبوو بزانین چۆن ئەم هەڤاڵبەندییە بكەین، ئەمریكا ساڵانی ساڵ هەڤاڵبەندی سەددام بوو، هاوكات دژی خواستەكانی كوردیش بوو، تائێستا هیچ كەسێك ئەو دێكومێنتانەی نەدیوە كە لەنێوان كوردو ئەمریكاو ئێنگلیزدا واژوو (ئیمزا) كراوە بۆ كارپێكردنی بەندی (58) بۆ بنبڕكردنی كێشەی ناوچە بەعەرەبكراوەكانی كوردستان.

لەڕاسـتیدا ئـەمریكاو شـیعەی عێـراق پێویـستیان بەهەڵبـژاردن بـوو، فاكتۆرەكانیـشی ئاشـكران، ئەوانـەی بەرژەوەنـدیان هـەبوو لەگـەڵ سـەددامدا بەتایبـەتی فەڕەنـساو ئەڵمانیا، دژی لێدانی سـەددام بـوون، بۆیـە حـەزیان نـەدەكرد ئـەمریكا سـەركەوتوو بێـت، ئـەمریكا لـەڕووی سـەربازییەوە سـەركەتوو بـوو، بـەڵام پێویستیـشی بـەم هەڵبژاردنە هەبوو تا رەوایەتی بداتە عێراق و بەڕای گشتی بڵێت: ئەوەتا دیموكراتییەت هەیە.

شیعەكان (سیستانی ئێرانی) لەگەڵ ئەمریكا رێك بوون، ئەمانە (مەرجەعییەت)یان هەیە، (مجتهد) بیردەكاتـەوەو دەنووسێت، (مقلـد)یـش جێبـەجێی دەكـات. مەرجەعییـەت بڕیـاردەری یەكـەم و كۆتاییـە، كـە بـەپێی پرەنـسیپی ویلایەتی فەقیە. لەزەمانی فەتاح عەلی شا، كابرایەكی ئاخوند (مەلا) كە بە مەراغی ناویـان دەبرد، وتـی شیعەكان زارۆكن (صغیر)ن پێویستیان بە دەمڕاست هەیە، ئیتر ئەو دەمڕاستە هەرچی بڵێت، دەبێت دەمودەست پراكتیـزە بكرێت.

هەرچـەند ئـەمان بەئاشـكرا ئەمـە ناڵێن، بـەڵام دەخـوازن دیـنی ئیسلام لەدەسـتوری هەمیـشەییدا بەشـی شـێری بەركـەوێت و نایەنـەوێت دیـن لەدەوڵـەت جیابكەنـەوە، (عەلمانییـەت– سیكولاریزم) رەتدەكەنـەوە، ئـەوان ئێستاش زنجیر لەخۆدانەكـەی (1400) سـاڵ بـەر لەئێستا دەمـەزەرد دەكەنـەوە، بۆیـە ئەگـەر شیعەكان لەگـەڵ سـوننیەكان رێكبكەون، دەبێت ئێمە فاتیحە بۆ سیكولاریزم بخوێنین.

لەم پرۆسەیەدا (هەڵبژاردن) تەنیا شیعە براوەیە، چونكە هـەموو كاتێك دەتـوانن بـەبێ كورد حكومـەتی خۆیـان دروستبكەن و ئەوانی دیكە بە ئۆپۆزسیۆن دەمێننەوە.

ئەوەی مەخابنە زۆربەی (دیان– فەلله– مەسیحی)ەكان دەنگیـان بـۆ كـورد نـەدابوو، لەكاتێكدا ئـەوان لەسایەی كوردەوە دەستكەوتی چاكیان هەبووەو، هەركاتێك لێیان قەومابێت پـەنایان بـۆ كوردسـتان هێنـاوەو كوردیش زۆر رێزیان لێگرتوون، تێناگەم بۆ؟ رەنگە پەیوەندی بەڕۆشنكاری كوردییەوە هەبێت، چونكە كورد رۆشنكاری كەمە.

گەرچـی كـەم نـین ئەوانـەی گەشـبینن بـە ئەنجامـەكانی دەنگدانەكـە، بـەڵام دواڕۆژ گرنگـە، مـەرج نییـە هەمیـشە ژمارەی زۆر راست بكەن، یان لەسەر هەق بن. ئەز (45) سـاڵ لەمەوبـەر دەمـوت روسـیا دەوڵـەتێكی سۆسیالیستی نییـە چـونكە سۆسـیالیزم واتـە ئـازادی و یەكـسانی، بـەڵام روسـیا دژی داخوزییـەكانی كـورد بـوو. ئەوانـەی دژم وەستابونەوەو لەگەڵم كۆك نەبوون، ئێستا پێمدەڵێن تۆ راستت كرد. بەڵام پاش باران كەپەنك.

دەبێت ئێمە بزانین چی دەکەین، ئەگەر فیدرالیزمیش وەربگرین، مافت نابێت بەعەرەبێك بڵێیت لەسلێمانی دانەنیشێت، چۆنکە (سلێمانیش) هەر عێراقە، تەنانەت ئەوەی لەیاسای کاتیدا باسکراوە کە (کوردیو عەرەبی) دووزمانی فەرمین لەعێراقدا، زۆر خراپە، چونکە کە عەرەبەکان بەژمارەیەکی زۆر لەکوردستان نیشتەجێبوون، ئەوکاتە بەزمانی عەرەبی خوێندنگایان بۆ دەکرێتەوەو ناسنامەی کوردی شارەکە بەرەو کاڵ بوونەوە دەچێت، (150) ساڵ بەر لەئێستا لە تەوریز یان بەعقوبە زمانی کوردی بەکارهاتووە، بەلاَم ئێستا وانەماوە.

ئــەوەی کــرا لەلایــەن دوو زلپارتەکــەوە بــۆ پرۆســەی هەڵبژاردنــەکانی کوردســتان، دیموکراتیانــە نــەبوو، لیستۆکراتیانە بوو، چونکە دەبوو هەر پارتەو بەتەنیا بەشداری هەڵبژاردنەکانی بکردایە نەك پێشوەخت هەموویان لەناوخۆیاندا دابەشکردبا، جگە لەمەش لەناو لیستەکاندا سیخوڕو کۆنە خۆفرۆش هەن ئیتر چۆن بتوانین ڕەوایەتی بدەینێ، یان لێپرسینەوەی توندوتیژ لەگەڵ خەڵکدا کراوە لەسەر ئەوەی بۆچی دەنگی بۆ فلان داوە، یان بۆچی دەنگی نەداوە، بێئەوەی بزانن، دەنگدان مافە، نەك ئەرك.

ئەوەی زۆر جێی سەرسوڕمانە، لەیەك کاتدا دەنگ بۆ سەربەخۆیی کوردستانو بۆ عێراقیش دراوە، ئەمە هیچ کاتێك لەگەڵ یەك کۆك نینو یەکناگرنەوە. 98٪ی دەنگدەرانی کورد بۆ سەربەخۆیی کوردستان دەنگیان داوە، لەکاتێکدا دوو پارتە بالاَدەستەکە سوورن لەسەر فیدرالیزم کە خواستی شەقامی کوردی نییە. ئیتر نازانم چۆن ئەمە بەڕەوا دادەنرێت؟

دەبێت خۆمان لەخۆمان بپرسین، ئەگەر نزیکەی دوو ملیۆن کورد سەربەخۆییان بوێت، چۆن ڕەوایە سەرانی ئێمە لەسەر فیدرالیزم سووربن؟

ئەگەر مام جەلالیش سەرۆکی عێراق بێت، ناتوانێت وەك کوردێك بدوێت، هەروەك چۆن دەبینین هۆشیار زێباری وەك عێراقییەك کار بۆ عێراقی عەرەب دەکات، ئاواش مام جەلال یان هەر کوردێکی دیکە پێویستە لەخزمەتی عێراقدابێت کە 75٪ی عەرەبە، ئەگەرنا هیچ ڕۆڵێکی دیکە نابینێت بۆ کورد.

ئەوەی زۆر هەستیارو گرنگە ئەوەیە کە ئەگەر کورد داخوازییەکانی نەهاتەدیو ئەمریکا لەگەڵ سوننەو شیعە ڕێکبکەوێت، کورد هیچ ئەلتەرناتیفێکی پێ نییە، کورد هەرگیز پلانی بۆ دواڕۆژ نییە، هەروەك چۆن بۆ هەرەسەکەی 1975 هیچ بیرێکمان لە ئەگەرەکانی نەکردبووەوە، کوردی کلۆڵیش بەودەردەچوو کەچوو، بەدووری نازانم کە ئەمریکا پشت لە کورد بکات، من پێش ساڵێك ئەمەم وتبوو کە ڕەنگە ئەمریکا پێویستی بە شیعە هــەبێت بــۆ چاوســورکردنەوەی دراوســێ ســوننیەکانو شــەقکردنی شــیعەکانی ئێــران، چــونکە ئــەمریکا بەرژەوەندییەکانی بە ملیگرام دەپێوێت، لەکوێداو کەیو لەگەڵ کێ بەرژەوەندی زیاتری هەبێت، ڕوو لەو دەکات.

ئێمە کاتێك دەتوانین مەرجی خۆمان بسەپێنین کە ماڵی خۆمان یەکخەین، کورد سەرۆکێکی نەتەوەیی نییە، من بەگومانم لەوەی ئەم دوو ئیدارەیە یەکخرێن. چەند ساڵە لە میدیاکانیانەوە دەڵێن دەیکەیەن بە یەك، کەچی هەر نەیانکرد، یان دەڵێن چەند وەزارەتێك لەماوەی چوارمانگی تردا دەبنەوە بەیەك. ئێستاش لەسلێمانی ئالاَی عێراق (کە سوورە بەخوێنی کورد) دەشەکێتەوە کەچی لەهەولێر نییە، ئەمە ناتەبایی دەگەیێنێت، کەواتە هێشتا کۆك نین. من چەندین جار بە (مام جەلالو کاك مەسعود)م وتووە کە دەبێت یەکێکتان سەرۆك بنو ئالاَکە بە یەکێکتان بێتو دان بەیەکتردا بنێن، مەخابن هێشتا ئەم هەنگاوە چارەنووسسازانە نەنراون.

ئەگەر ئەوان نەتوانن حکومەتێك دروست بکەن، ئەی چۆن دەتوانن کێشەکانی کەرکووكو کووتو موسڵو... چارەسەر بکەن.

جارێکیان دکتۆر جەوادی مەلا لە لەندەن گلەییەکی زۆر لە کاربەدەستێکی بالاَی ئینگلیز دەکاتو پێیدەڵێت: ئێمەی کورد هەڤاڵبەندی ئێوەین، کەچی هێشتا هەر دژمان دەوەستنو ناهێڵن کەرکووكو ناوچەکانی دیکە بخرێنەوە سەر سنوری کوردستان، ئەویش پێیدەڵێت باشە بیخەینە سەر کام کوردستان هی تاڵەبانی، یان بارزانی؟ ئەویش پێیدەڵێت گرنگ نییە کامیان بێت، گرنگ ئەوەیە بخرێتەوە سەر کوردستان. بێگومان ئەمە خاڵی لاوازی ئێمەیە، بۆیە پێویستە دەستبەجێ چارەسەری بکەین.

پێویسته كورد لەشكرێكی چارەكه ملیۆنی هەبێتو لەژێر یەك ئاڵاو یەك فرمان، پارێزەری سنوورەكانی كوردستان بنو، یەك سەرۆكمان هەبێت كه نوێنەری گەلی كوردستان بێت.

دراوسێكان دەیانەوێت لەگەڵ عەرەبی عێراقدا رێكبكەون، حكومەتێك دابمەزرێنن كه به دڵی ئەوان بێت، چۆنكه ئەوان هەمیشەو هەمیشه لەئاستی كێشەی كوردو دژ بەكورد هاوهەڵوێست بوونو دەبن.

لەماتماتیكدا، ئەگەر لەهەنگاوی یەكەمدا هەڵەت كرد، ئیتر هەنگاوەكانی تریش بەدوای یەكدا ئەنجامێكی هەڵەی دەبێت، لەسیاسەتیشدا بەهەمان شێوە، بۆیه كورد هەر لەسەرەتاوه دەبووایه هەرزانفرۆش نەبووایەو واژۆ (ئیمزا)یان بۆ دروست كردنەوەی عێراقو لكاندنەوەی باشووری كوردستان نەكردایەو هەرزووماڵی خۆمان بكردایه بەیەكو خاوەنی یەك وتاری رامیاری بووینایەو، نوێنەری راستەقینەی كورد بەناوی كوردەوه كاری دبلۆماتی بكردایه، نەك بەناوی حزبەوە.

رایسی وەزیری دەرەوەی ئەمریكا وتی: "دوارۆژی كەركووك عێراقییەكان بریاری لەسەر دەدەن"، منیش دەڵێم عێراقییەكان كێن؟ وەڵام: 75٪ی عەرەبن، بەو پێیەش ئەستەمه ئەوان بریارێك بدەن بۆ كورد باش بێت. من لەدوارۆژی باشووری كوردستان رەشبینو بێئومێدم.

ئەگەر ئەمجاره لێمان قەوما، هەستانەوەمان ئاسان نییه، وەك جارانیش دراوسێكان كەمپمان بۆ ناكەنەوە، بەڵام ئەمریكا كه جەنگی ڤێتنامیشی دۆڕاند، ئەمریكا هەر ئەمریكا مایەوە. ئەڵمانیا دوو جەنگی دۆڕاندووه، كەچی وڵاتەكەی زۆر ئاوەدانه، بۆ؟ چونكه ئەوانه زلهێزن، بەڵام كورد چی هەیە؟

كورد لەبەردەم دووریانێكی زۆر زەحمەتدایە، دەبێت نووسەرانو رۆشنبیرانی كورد زۆر وردو وریایانه بیر لە دوارۆژو پێشهاتەكان بكەنەوە، هەر نەتەوەیەك، رۆشنبیرەكانی هەلپەرست بن، ناتوانێت بەئامانج بگات.

كاتێك لە تەلەفزیۆنەكانی كوردستانەوە، دەمبیست دەیانوت: هەرچی دەنگ نەدات خائینه، ئەز پێكەنینم دەهات، چۆنكه باش دەزانم كه ئەز خائین نیم. سیستانی وتی: دەنگدان تەكلیفێكی شەرعییە، واته پێویسته بكرێت، كەچی مەلا سوننیەكان وتیان: هەرچی دەنگ بدات كافره. ئیتر ئەی كوردی قووڕبەسەر، دەنگ بدەی هەر كافری، نەیدەی هەر كافری.

جەزا چنگیانی لەسەر كۆمەڵگەی خۆرهەڵاتی ناوین وتارێكی زۆر جوانی هەیە، ناوی ناون كۆمەڵگەی مێگەل، واته شوانەكە، سەرۆك خێڵەكە، سەرۆكەكەیان چ فرمانێك بدات، ئەوان دەیكەن بێ بیركردنەوه لەئاكامەكانی، جا، كۆمەڵگەی ئێمەش بەداخەوه لەو جۆرانەن.

لەكۆتاییدا، ئامادەبووان داوای ئەلتەرناتیڤیان بۆ ئەو رەوشەی ئێستا لە بەرێزی كرد، ئەویش به كۆنكرێتی وتی: هەرچەنده هەلی زۆرمان لەدەست داوەو هەڵەی زۆر قەبەشمان كردووه، بەڵام وەك كیسنجەر وتی پێویسته كورد گەرەنتی ئەوەی هەبێت، كه دەوڵەتێك بۆ خۆی دروست بكات، تا ئەوەی دەستمان كەوتووه، بیانپارێزینو لەدەستمان نەچن، ئەوەش به لەشكرێكی یەكگرتووی گۆشكراو بەبیری نەتەوەیی، سەركردەیەكی نەتەوەیی، جیاكردنەوەی سنوور، حكومەتێكی یەكگرتوو كه هەموو پارتەكان تیایدا بەشداربن.

هیوای سەركەوتنو سەرفرازی بۆ نەتەوەی كورد دەخوازمو هیوادارم دەوڵەتی كوردی بەچاوی خۆم ببینمو هەمووان تیایدا ئازادو سەرفرازو یەكســـان بین له مافو ئەركەكانماندا.

asokurd@web.de

میدیا، ژ 181، 2005/3/1

ئاسۆ حەمە ساڵح- بەرلین

سرنج: ئەم وتاره له لایەن نووسەر بەرێز ئاسۆ حەمە سالح ەوه نووسراوه لە بارەی كۆرێكەوە كه لە رۆژی 2005/2/16 دا بۆ جەمال نەبەز لە بەرلین بەستراوە. وتارەكەی جەمال نەبەز بەدەمی بێشكێشكراوه و لە سەر كاغەز نه نووسراوەتەوە.

ساڵیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست
وڵاتی بێڕەخنەگر وڵاتێکی نادێمۆکراسییە

لەگەڵ پێچدانی خولی وەرزو، شکانی بڕبڕەی پشتی سەرماو سۆڵەی نەفرینی زستانو، گەڕانەوەی سەردەمی هەتاوو گوڵو نەورۆزو بەهار، ساڵیادی "میدیا"ش دێتە پێشەوە. بەم بۆنەیەوە پیرۆزبایی لە نووسەرانو چاپکەرانو خوێنەرەوەکانی "میدیا" دەکەم، بەتایبەتی لە هاوبیری خەباتکارو رۆشنبیرو چالاك، ئاکۆ محەممەد، کە هەرچەندە "میدیا" لەپێشدا، "دوو هەفتەنامە"و، ئێستەش بووەتە "هەفتەنامە"و، هێشتا نەبووەتە "رۆژنامە"، تاکو هەموو رۆژێك هەواڵو دەنگوباس بە گەرموگوڕی پێشکێشبکا، لەگەڵ ئەوەشدا، توانیوێتی "میدیا" بەگەلێك بابەتی باڵکێش بڕازێنێتەوەو، سەرەڕای ئەو سنوورەی کە لەلایەن کاربەدەستانی تەنگەتیلکەوە بۆ راگەیاندن کێشراوە، توانیوێتی، ئازایانە، پەنجەی رەخنەو گلەیی بخاتە سەر گەلێك لە کەموکورتیەکانی کۆمەڵگەو، هەڵوێستی نابەرپرسیارانەی کاربەدەستان بخاتەڕوو.

بێگومان، لەوڵاتێکدا کە رەخنەگر نەبوو، یان رەخنەگر هەبوو، بەڵام بۆی نەبوو، یان نەیوێرا، بیروڕای خۆی بەزمان، یان بەنووسین بخاتەڕوو، یان، زاتی ئەوەیکرد کە پێچەوانە بوەستێو، پەردە لە گەندەڵییەکان لابدا، بەڵام کەوتە بەرگێژاوی لێپرسینەوەو هەڕەشەو گوڕەشەو نانبڕین، یان، مەترسیی گرتنو ئازاردانو کوشتن، ئەوا، لەو وڵاتەدا دێمۆکراسی، بوونی نییە، چۆنکە دێمۆکراسی بریتییە لە بوونی رەخنەگر لەرژێمی فەرمانڕەواو، بوونی بواری گۆڕینی فەرمانڕەوا، لەڕێی هەڵبژاردنی ئازادەوە، ئەوجا، لەبەر ئەوەی داوو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی، وەك رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆن، رۆڵێکی بنچینەیی دەگێڕن لە دروستکردنو کارتێکردنو پەرەپێدانی بیروڕای گشتیدا، دیارە، رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆنی ئازاد، دەبنە ئامانجی دەستلێوەشاندنی رژێمە نادێمۆکراسییە ملهۆڕەکانو، ئەو دەمە، رۆژ دەبێتە رۆژی هەلپەرستو خۆبژێنو خاوەنانی زمانو قەڵەمی بەکرێگیراو، دەزگەکانی راگەیاندنیش دەبنە گۆڕەپانی بەشانوباڵ هەڵدانی ئەم زۆردارو ئەو ملهۆڕ.

ئەگەر سەرنجێکی سەرپێیی لەو داوودەزگە راگەیەنەرانە بگرین، کە بەهی کورد دەدرێنە قەڵەم، دەبینین، هەموویان بەپارەی کورد بەڕێوە دەچن، بەڵام هیچ کامێکیان سەربەخۆ نینو، دەنگی رەخنەگری کورد راناگەیەنن، بەڵکو هەریەکەیان رێبازی حیزبێك، یان دەسەڵاتێك دەنوێنێو، زۆربەی بەرنامەکانیان کات بەفیڕۆدانەو پارە لەبەرددانە. وەرن، هەر بۆ نموونە، تەماشایەکی هەر سێ تەلەفیزیۆنە کوردییەکە "کوردسات"و "کوردستان تی ڤی"و "رۆژ" بکەن، کە هەریەکەیان ئۆرگانی حیزبێکەو پرۆپاگەندە هەر بۆ ئەو حیزبە دەکا. خۆ ئەگەر جاروبار، بەرنامەیەکی "زیندی" دابنێنو، یەکێك لەدەرەوەی بازنەی حیزب تەلەفۆنێك بکا، ئەوا پێشکێشکەری بەرنامە، ئەگەر زانی، ئەو کەسە رەخنەگرەو قسە لەڕووە، ئەوا دەفەرموێ، "تەلەفۆنەکە پچڕا"، یان دەنگەکە ناگاتە گوێگر. خۆ ئەگەر ئەو کەسەی نەناسیو، ئەو کەسەش هێندەك شتی گوت، کە بۆ حیزبی دەسەڵاتدار قووتنەدرا، ئەوا، دەفەرمووێ: "کاکە، کات نەماوەو زۆر سوپاست دەکەین"و یا ئەو حەلە فەرمایشتەکەی بە تەرسەقول پێدەبڕێتو، تەلەفۆنەکە بەڕوویدا دادەخاتەوە.

راستییەکەی ئەوەیە، کاربەدەستانی حیزبەکان نایانەوێ گوێیان لە رەخنە بێ، چۆنکە هەموو جۆرە رەخنەیەك بە دوژمنایەتیدەزانن، ئەمە لەکاتێکدا کە هێندەك رەخنە هەن، لەدڵی پاگژەوە دێنە دەرەوەو،

پێڕەویکردنیان بە سووتی گەلو ئەو حیزبانە خۆشیان تەواو دەبێ. کاربەدەستانی حیزبەکان، هەموو رەخنەیەك بە بوومەلەرزەیەك دەبینن کە جێی کورسییەکانیان شلۆق دەکا. کاربەدەستانی حیزبەکان، خۆیان لە هەموو کەسێك بەزاناترو، لە هەموو مەیدانێکیشدا خۆیان بە "ئاشوەستا" دەزانن. هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە کاربەدەستانی حیزبەکان، راستە، هەموو سیاسەتکارن، بەڵام سیاسەتزان نین، سیاسەتکاریو سیاسەتزانی دوو شتی زۆر جیاوازن لەیەك، هەر کەسێك پارەی هەبوو و، توانی ئۆتۆمۆبێلێك بکڕێ، مانای ئەوە نییە دەتوانێ ئۆتۆمۆبێلەکە بهاژوێ، بەڵکو دەبێ جارێ فێری هاژۆتن بیو ببێتە هاژۆر (سائق). سیاسەتکاریش دەبێ خۆی فێری هەڵسوکەوتی سیاسەتزانانە بکا، ئەوجا دەبێتە سیاسەتکارێکی سەرکەوتوو. کەس لەپڕێ نابێتە کوڕێ. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد، سیاسەتزان بوونایە، ساڵانی ساڵ شەڕیان بەیەك نەدەفرۆشتو، دەستیاننەدەچووە خوێنی یەکدی، بەڵکو لەگەڵ یەك رێکدەکەوتنو، لەباتی دوو حکوومەتو دوو لەشکرو دوو جۆر ئاڵاو دوو مەسرەفو دوو سەرکردەیەتی، یەك حکوومەتو یەك لەشکرو یەك ئاڵای نیشتمانیو یەك مەسرەفو یەك سەرکردەیەتییان دەبوو. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، لەو دەرفەتە مێژوویەدا کە بۆ کورد هاتە پێشەوەو، کورد بوونە هاڤالبەندی ئەمریکاو، دەوڵەتی عێراق لە گرێژەنە دەرچوو،و بەجارێك هەرەسی هێنا، باسی فیدەراڵیو میدرالییان نەدەکردو، بێ هیچ مەرجو پەیمانێك نەدەچوون، دەوڵەتی عێراق سەرلەنوێ دابمەزرێننەوەو بیشیکەنەوە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، ئەوجا بچن دەست لەوانە پان بکەنەوە، کە تا دوێنێ بوو، ئەوان دەستیان لە کورد پاندەکردەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەر دەستبەجێ ستراتیژی خۆیان دەگۆڕیو لەگەڵ سەردەمی نوێدا دەیانگونجاندو، یەکسەر داوای مافی بڕیاری چارەنووسو گشتپرسیو سەربەخۆیی کوردستانیان دەکرد، ئەوجا با ئەو مافەش لەو رۆژەدا دەستنەکەوتایە، بەڵام ماف هەر مافەو، تۆش کە مافت هەبوو، دەبێ داوایبکەیت، دەتدرێتی، یان ناتدرێتێ، ئەوە بابەتێکی دیکەیە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هیچ کاروبارێکیان بە دزەخونجێنەو لەخەڵك شاردنەوە نەدەکردو، داوای پارمەتییان لەشارەزایان دەکردو، ئەو دەمە، نەدەچوون، ئەو قانوونە سەرو پێ شکاوەی کە پێی دەبێژن "قانون الادارە المؤقتە" ئیمزا بکەن، بەڵکو دەیاندایە دەست ژمارەیەك لە قانوونزانو لێزانو، ئەو حەلە بە جۆرێك دەستکاریدەکرا، کە ئەوڕۆ هیچ بڕوبیانوویەك بۆ ناحەزو نەیار نەدەمایەوە. چۆنکە ئێستە، ناحەزو نەیار دەتوانن، هەر بەپێی ئەو قانوونە، پێی کورد بخەنە پێوەندەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، باوەڕیان بە عەلاویو یاوەرو جەعفەری نەدەکرد، چۆنکە یەکەمیان بەعسیو، دووەمیان ئاغایەکی کۆنەپەرستی عێراقچیو، سێیەمیشیان گوێرایەڵی ئەڵقە لەگوێی سیستانییە. کە سیستانیش ئێرانییەو، هەر لەیەکەم رۆژەوە ئاگادارمکردن کە سیستانی هەر وەك خومەینییەو، خومەینی چەندی پێ بوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، کە ئەم ئامۆژگارییەشیان بگرتایە بەرچاو، نەدەچوون پەسنی سیستانی بدەنو، بەدۆستی کوردو مۆدێرات (معتدل)و لایەنگری فیدراڵی بیدەنە قەڵەم، بەڵکو بە سیستانییان رادەگەیاند کە ئەو بێگانەیەو لەعێراق میوانەو مافی دەستێوەردانی لەسیاسەتدا نییەو پێیاندەگوت: "یاغریب کن أدیب". ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەدەچوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، بێ هیچ مەرجو بەڵێنێکی نێو نەتەوەییو، بەلایەنی کەمەوە ئەمریکا، بەڵکو دەیانزانی کە نەچوونە هەڵبژاردن، هیچ زیانێکی بۆ کورد تێدا نییە، بەڵکو ناڕەوایەتی دەدا بە هەڵبژاردن لەعێراقدا کە هەر شیعەکان بە پەلە بوون لێی، چۆنکە دەیانزانی

هەڵبژاردن بە سووتی وانە. بێجگە لەوەش دەیانزانی کە هەڵبژاردن هەبیٚ و نەبیٚ، بۆ شیعەکان هەروەك یەکە. ئەوان دەیانەویٚ دەوڵەتی شیعەگەرێتی لە عێراق دابمەزرێنن، وەك ئێران، بەڵام جاریٚ بەپێی پرنسیپی "تقیە" (واتە خۆشاردنەوە لەکاتی مەترسیی و تەنگانەدا) دەچن بەڕێوە. ئەوەتا عەبدولعەزیز حەکیم کە لەبنەماڵەیەکی فارسەو خۆی کردووە بە "الحکیم" یەکەم قسەی لە پەرلەمانی عێراقدا ئەوە بوو کە گوتی "الشعب العراقی المسلم"، واتە، هەموو دیانو ئێزدیو کاکەییو شەبەكو هەقەو سوببە (مەندایی) لەدەفتەری ئاغای حەکیم دا جێیاننابێتەوە. ئەمەش دیمۆکراسی حیزبی دەعوەو "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق"ە، کە لە هەشتاکاندا لەلایەن خامەنەییەوە دروستکرا، بەسەرکردایەتیی چەند ئێرانییەك، وەك باقر حەکیمو حەمید ڕەزا ئاسەفیو هاشمی شاهرودی. کە ئێستە حەمید ڕەزا ئاسەفی بووە بە قسەکەری ڕژێمی ئێرانو شاهرودیش بووە بەسەرۆکی دادگەکانی ئێران (قاچی القچاە). تۆیش کوردی کوڵۆڵ، چاوەڕوانی ئەوەیت، کە حیزبی دەعوەو "مجلسی اعلای انقلاب اسلامی عراق"، کە دوو دەسکەلای ڕژێمی ئێرانن، مافت بدەنیٚ.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کەرکووك دەکەینە برۆکسل، بەڵکو دەیانگوت بەغدا دەکەینە برۆکسل. ئەوان کە مێژووی بەلچیکاو شاری برۆکسل نازانن، بۆچی جاریٚ ناچن پرسیار بکەن، خۆ پرسیارکردن شەرم نییە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کە پشتگیریی لە فێدەراڵێتی سیٚ ستانی ئەنبارو سەلاحەدینو مووسڵ دەکەن، لەکاتێکدا کە مووسڵ ستانێکی کوردستانەو بەشێکی گەورەی ستانی سەلاحەدین کۆنە نێوچەکانی کەرکووکە کە سەددام بەزۆر لە کەرکووکی دابڕی، بەڵکو دەبوو سیاسەتکارانی کورد، داوای ئەوە بکەن کە ستانی مووسڵو سەلاحەدین بچنە سەر هەرێمی کوردستان، چۆنکە 80٪ی خەڵکی ئەو ستانانە کوردو کوردستانین، واتە، کوردو ترکمانو ئاشووریو کلدانین، بەڵام ستانی ئەنبار ستانێکی عەرەبانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەوڵی ئەوەیان نەدەدا کە زمانی کوردیو عەرەبی، هەردوو لەهەموو عێراقدا، وەك یەك، ببنە زمانی فەرمی (ڕەسمی). بەڵکو زمانی کوردی لەکوردستاندا فەرمیو، زمانی عەرەبیش، وەك زمانی دووەم، زمانی عەرەبیش لەنێوچە عەرەبییەکاندا فەرمیو زمانی کوردیش زمانی دووەم. ئەو حەلە دەکرا لە پەرلەمانی عێراقو ستانی بەغداو دەزگە فیدرالییەکاندا هەردوو زمان وەك یەك فەرمی بن. دیارە، دەبیٚ لەکوردستانی دواڕۆژدا، لەپاڵ زانستگەیەکی ترکمانیو، پاش ئەوەی پارێزگەی مووسڵ چووە سەر باشووری کوردستان، زانستگەیەکی کلدانیزمانو، زانستگەیەکی عەرەبیزمانیش ببیٚ، بەڵام ئەو زانستگەیە هەر بۆ عەرەبە ڕەسەنەکانی کوردستان دەبیٚ، نەك بۆ عەرەبی دەرەوەی باشووری کوردستان. ئەو عەرەبانەی دێنە کوردستانەوە، دەبیٚ بە زمانی کوردی بخوێننو، ئەو کوردانەی دەچنە نێوچە عەرەبییەکانی عێراق، بێجگە لە بەغدا، دەبیٚ ئەوانیش بەعەرەبی بخوێنن. بوونی زمانی عەرەبی بەزمانی فەرمی، وەك کوردی، مانای بەعەرەبکردنێکی سەربەخۆی کوردستانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد دەیانەویٚ کارێك بۆ دواڕۆژی خەڵکی کوردستانو تەنانەت خۆشیان بکەن، وا بەباش دەزانم سەرنجێکی ئەم پێشنیازانەی خوارەوە بدەن، کە زۆر جار باسمکردوون، بەڵام هیوام وایە، دووبارە کردنەوەی بێکەڵك نەبیٚ:

1–کورد دەبێ پێ لەسەر ئەوە دابگرن کە رامیاریو ئاین، بەتەواوی، لەیەك جیابکرێنەوە. واتە، دەستووری عێراق، لەهیچ بەشێکیدا نابێ پەنا ببا بۆ سەرچاوەیەکی ئاینی. چۆنکە، ئاین، سا هەر ئاینێك بێ، لەسەر بنچینەی باوەڕ وەستاوەو، شتێکی تایبەتیو کەسی (شەخصی)یەو، ناکرێتە پێوانەیەکی گشتی، کە وەك دەستوور بەسەر خەڵکی ولاتێکدا بچەسپێندرێ. کەواتە:

دەستووری عێراق، دەبێ دەستوورێکی سێکولار (علمانی) بێ، لەهەموو روویەکەوە. خۆ ئەگەر کورد رازی ببن بەوەی ئاین ببێتە سەرچاوەیەکی دەستوور، ئەو حەلە شیعەکان، ئەو دەرفەتە، دەکەنە بیانووەکەی مەلای مەزبوور، کە تکای لە دراوسێیەکەی کردبوو، رێیبدا تاکە سنگێك بەدیواری حەوشەی دراوسێکەیدا دابکوتێو، کە دراوسێ رێیداپێی، مەلا بۆ رۆژی دوایی، کەرەکەی هێنایە حەوشەی دراوسێکەو، بەگوریس بەستی بەسنگەکەوەو، ئاخۆڕێکیشی بۆ هەڵبەست. کورد، پاش ئەوەی چەند جارو چەند جار، لەلایەن ئەمانەوە دەستیبڕدراوەو، "درۆی شەرعی" لەگەڵ کراوە، نابێ رێبداپێیان، کەری خۆیان لەکوردستاندا بەگوریسی "درۆی شەرعی" ببەستنەوە.

2–کورد نابێ هەرزانفرۆشانە لە حکوومەتێکدا لەگەڵ شیعەکان بەشداریبکا، تەنانەت ئەگەر شیعەکان ئامادەشبن، بە سوێندو تەلاقو ئیمزاو مۆریش بەڵێنبدەن. چۆنکە بەڵێنەکانیان بەکورد هەموو "درۆی شەرعین". بەر لەوەی حکوومەت دابمەزرێ، دەبێ رەوشی کەرکووكو نێوچە بەعەرەبکراوەکانی دی، گەڕابنەتەوە ئاستی راستینەی خۆیانو، بێ چۆنو بۆچی، خرابنەتەوە سەر هەرێمی باشووری کوردستان. هەر کاربەدەستێك ئەم لایەنە دوابخا، خیانەت لەکوردستان دەکاو، مافی ئەوەی نامێنێ کە لەسەر کار بمێنێ.

3–لەدەستووری عێراقدا دەبێ بەئاشکرا سنووری هەرێمی کوردستان دیاریکرا بێ. رەشنووسی دەستوورەکە دەبێ پێش بەشداریکردنی کورد لەحکوومەتدا، لەلایەن بەرەی شیعەکانەوە، بەگەرەنتی ئەمریکا، ئیمزاو مۆر کرابێو، لەرادیۆو رۆژنامەو تەلەفیزیۆنو لە پەرلەماندا رابگەیەندرێ، بەرەی شیعە دەستەبەر بووبێ کە لەحکوومەتدا پشتگیری لێدەکا.

4–دەبێ لەدەستووری عێراقدا بنووسرێ کە کورد لەعێراقدا بەشیکن لە نەتەوەی کوردو، مافی یەکگرتنیان هەیە، بەخۆیانو خاکیانەوە، لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستان، هەر کاتێك زۆربەی خەڵکی باشووری کوردستان (نیوە+ یەك دەنگ) بڕیاریان بۆ ئەوەدا.

5–دەبێ حکوومەتی عێراق، ئەگەر بەو مەرجانەی سەرەوە دامەزرا، دەستەبەربێ کە بڕی (250) ملیار پاوەنی ئینگلیزی لەماوەی (25) ساڵدا بدا بە خەڵکی باشووری کوردستان، وەك بژاردنەوەیەك بۆ ئەو وێرانکارییەی کە دەوڵەتی عێراقی عەرەب لەماوەی (80) ساڵدا لەباشووری کوردستاندا کردوویەتی. ئەم پێشنیازەم دە ساڵێك لەمەوبەر، لەڕێ هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ رۆژنامەی "کوردستانی نوێ" بڵاوکرایەوە. دیارە ئەم بۆ بژاردنەوەیە، دەبێ شان بەشانی داننانی حکوومەتی عێراقدا بێ، بەوەی دەوڵەتی عێراقی عەرەب گەلکوژی لە کورد کردووەو، ئامادەیە سزادان بگرێتە خۆی بەرامبەر ئەنفالو بەکارهێنانی چەکی کیمیایی دژی کورد. سزادانەکەش دەبێ لەرێی دادگەیەکی نێو نەتەوەییەوە بێ.

6–دەبێ لەدەستووردا، بە گەرەنتیی ئەمریکاو کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، گەرەنتی ئەوە هەبێ کە ئەگەر دەستوور گۆڕدرا، ئەو بڕگانەی پێوەندییان بە سنووری باشووری کوردستانو، مافی

جیابوونەوەی کوردستان و، سیستەمی سیکۆلار، دەستیانلێنەدریّ و وەك خۆیان بمێننەوە. خۆ ئەگەر دەستیانلێدرا، ئەوا کورد مافی دەستبەجیّ جیابوونەوەی لەعێراق هەبیّ.

7–دەبیّ کورد داوا لە مەلا سیستانی بکەن، کە بەنووسین و ئیمزای خۆی و، بیّ پێچوپەنا، بیروڕای خۆی دەربڕیّ بەرامبەر سنووری باشووری کوردستان و، کێشەی بەعەرەبکردنی کوردستان و لەنێو ئەوەشدا گێڕانەوەی هەموو عەرەبە هاوردەکان بۆ شوێنی خۆیان و، یەکگرتنی خەڵکی باشووری کوردستان لەگەڵ عێراق بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانەو، مافی جیابوونەوەی باشووری کوردستان، وەك لەسەرەوە باسکرا. هەروەها دەبیّ بە ئیمزای خۆی، دان بەوەدا بنیّ کە دژی حکوومەتێکی ئیسلامییە لەعێراقدا. خۆ ئەگەر ئەوەینەکرد، ئەوا هەموو رێککەوتنێکی کورد لەگەڵ شیعەکان، دەبێتە مایە پووچی بۆ کورد. چۆنکە شیعە مەرجەعییەکان، بەمێشکی خۆیان بیر ناکەنەوە، بەڵکو مەلا سیستانی بیر دەکاتەوە بۆیان و، ئەوانیش دوای وی دەکەون. خۆ ئەگەر کورد رازینەبوو حکوومەت دروستبکا لەگەڵیان، ئەوا ئەو لایەنانەی کە لەگەڵ شیعەکان یەکیانگرتووە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان، لێیانجیادەبنەوەو، بەوە بەرەی شیعە پارچە پارچە دەبیّ و، ئەو دەم ناچار دەبن لە بێهێزیی خۆیان ملبدەن بۆ داننان بەو مافانەی کورددا، کە ئێستە دانییپێدانانێن. کورد نابیّ پەلە بکەن لەدامەزراندنی حکوومەتی عێراقدا. مەلا سیستانی شەووڕۆژ کەوتووەتە پەلە بۆ دامەزراندنی حکوومەت.

8–پارتی و یەکێتی، دەبیّ لەوە بگەن، کە ئێدی، کاتی ئەوە نەماوە، پتر چاوشارکیّ لەگەڵ بەرژەوەندییە بالاکانی خەڵکی کوردستان بکەن، چۆنکە هەموو ناکۆکییەك و لادانێك لەشارێی ئەو بەرژەوەندییە، دەبێتە هۆی هەڵگیرسانی ئاژاوە لەکوردستاندا، کە ئەمجارە بەزیانی پشتشکێنی ئەوان تەواو دەبیّ، ئەوجا بەچارەڕەشیی خەڵکی کوردستان و، کوردیش باشیانگوتووە "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە". هەموو رێککەوتنێك لەگەڵ شیعەکان، دەبیّ رەزامەندی گەلی کوردی لەسەر بیّ.

دوا وشەشم ئەوەیە کە نابیّ نەسیر کوڕی خودێلێخۆشبوو کامیل چادرچی بخرێتە پشتگوێ. ئەگەر هیچ کوردێك نەسیر نەناسیّ، مام جەلال زۆر باش دەیناسیّ و دەزانیّ کە کاتێك لەزانستگەی بەغدا خوێندکار بووین، نەسیر چۆن پشتی کوردی دەگرت و، هاوڕێی زانستگەو دوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد)مان بوو.

نەورۆزو ساڵیادی "میدیا" پیرۆزبیّ و، ئاهورامەزدا کوردو خەڵکی کوردستان بخاتە سەر رێی یەکێتی و چاکە.

بەرلین 2005/3/21

میدیا، **ژ** 184، 2005/3/29

وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟

ئاسۆ حەمە ساڵح– بەرلین/ زاناو پرۆفیسۆر دکتۆر جەمال نەبەز لەشاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەسەر ئەم بابەتەو چەندین بابەتی دیکەی زمانەوانیو تایبەت بەرەوشی ژن، سیمینارێکی بۆ کوردەکانی دانیشتووی شاری بەرلین پێشکەێش کرد کەتیایدا چەندین راستی مێژوویی لەسەر هەندێك زاراوەی کوردی خستەڕوو کە رەنگە پێشتر زۆربەمان پێمانوابووبێت کە ئەو وشانە کوردی نین، بەلاّم یەکە یەکە چووە ناو بنج و بناوانی ئەم وشانەو بۆی سەلماندین کەوشەکان کوردین و خەڵکانی ناکورد لەئێمەوە وەریانگرتووە، سەرەتا لەسەر وشەی (ژن) و (ئافرەت) چیرۆکێکی سەردەمی زووی خۆی گێڕایەوەو وتی: سەرەتای پەنجاکان (ئەحەی تەقی) کە سەر بەجل خوارەکان بوو، واتە ئەوانەی دژایەتی مەلیك مەحمودیان دەکردو نەیاندەویست دەوڵەتی سەربەخۆ دروست بکات بەڵکو دەیانویست لەگەڵ ترك رێك بکەون، هات لەدەرگای ماڵەکەمانیدا، منیش دەرگاکەم لێکردەوەو پێموت فەرموو وەرە ژوورەوە، وتی نایەم کارێکی بەپەلەو گرنگم بە باوکت هەیە، وتم خێرە وتی دەمەوێ بزانم (تۆفیق ئاغا حاجی فەتحوللا کە ناسیاوی باوکم بوو،ولەبەر لوتبەرزی پێیان دەگوت باری تەعالا) سەر بە چ پارتێکە؟ وتم بۆ؟ وتی چونکە ئەگەر ئەو سەر بەپارتی مەردان بێت، ئەوا من ئەچمە پارتی گەوادانەوە.

بەکارهێنانی وشەی (ژنو ئافرەت، یان خوێندکارو قوتابیو... هتد) وەك گرێدەرونییەکەی لێهاتووە، سەردەمی (دیٚ دیٚ ئێر)یش واتە ئەو کاتەی ئەڵمانیای (بەنێو) سۆسیالیستیو دیمۆکراتی هەبوو لە پاڵ ئەڵمانیای فیدرالیدا)، هەوڵیان دەدا کە لەراگەیاندن و رۆژنامەکانیاندا چەند زاراوەیەك بەکاربێنن کە لەیەکتری نەچن، لەکاتێکدا هەردوولایان هەر سەر بە نەتەوەی ئەڵمان بوونو بەزمانی ئەڵمانیش دەدوان، زۆر جاریش لە نەتەوەیەکدا بەهۆی جیاوازی ئاین، یان ئاینزا یان، پارتی بالاّدەست، دوو زمانی جیاواز هاتووەتە کایەوەو، سەر ئەنجام نەتەوەکە بووە بە دوو بەشەوە. لەباشووری کوردستانیش سەد حەیف و مەخابن ئەم دیاردە ترسناکە تەشەنەی سەندووە، بۆیە هیوا خوازم لەگەڵ یەکگرتنەوەی پۆست و دەسەلاّتەکاندا، هاوکات زاراوەکانیش لەسەر بنەما زانستیو مێژووییەکانی خۆیان بەکاربێنن، نەك وەك ئەحەی تەقی لەرقەبەرایەتیکردنی ئەوی دیکە، کوێرانە بڕیاربدەن.

وشەی (ژن) لەژینەوە دێت، واتە ئەو کەسەی کە ژیان دەدات بەخەڵكو، ئەم وشەیە زۆر کۆنە بەزمانەکانی (روسیو بولگاری)یش، بەژن دەوترێ ژنو، ئەم وشەیە هیچ گومانێکی لەسەر نییە بۆیە چاکتر وایە هەموو کورد بەکاریبێنێت، (ئەوەتا)، بەکرمانجیش هەر (ژن) بەکاردێت، زۆربەی کوردیش کرمانجن، بۆیە لەهەموو حاڵەتێکدا وشەی ژن لەوشەی ئافرەت راستترەو، ژن واتە کاڤان– کابان– یان گەورەی ماڵو، وشەی کاك (یش، کەهاوڕەگی کاڤانە) بۆ گەورە بەکاردێت، تەنانەت لەسەردەمی ئەکەدییەکاندا (کا) بۆ گەورە بەکارهاتووەو، ئەگەر بەردێك گەورەبێت پێیدەڵێن گابەرد.

بەلاّم وشەی ئافرەت تائێستا ساغ نەبووەتەوە واتاکەی چییەو، زۆر کەس وای بۆ دەچن کە وشەی ئافرەت لەئەفراندن– خەلقبوون– وەهاتبێت، یان لەعەورەتی عەرەبییەوە وەرگیرابێت، بەلاّم ئەمانە هەمووی گریمانەن و هێشتا ساغ نەبووەتەوە بۆیە بەباشی نازانم ئێمەی کورد وشەیەك بەکاربێنین کە بەگومان بین لێی، کەواتە وشەی ژن راستترو گونجاو ترە.

ئەم وشەی ئافرەت و ژنەش، لەرێی حزب حزبێنەوە هاتووەتە ئاراوە، ئەم حزبانە هەر بەوەوە نەوەستاون کوردستان دابەش بکەن، بەڵکو هاتوون و هەوڵیان داوە لەقینی یەکتر زمانەکەشمان دابەش

بکەن کە سەر ئەنجام بەماڵوێرانی کورد تەواو دەبێت. لەباکووری کوردستان وشەی (پیرەك– واتە پیرۆز یان بەڕێز) بۆ ژن بەکاردێت، تەنانەت وشەی (پیر) کە (شێخ)ە هەر لەهەمان زاراوەوە وەرگیراوە.

ڕەنگە زۆربەی کورد لایان وابێت وشەی لەهجە عەرەبییە، بەڵام وانییە، ڕاستییەکەی ئەم وشەیە کوردییە، بۆ نمونە لەکوردیدا لاژە– لاوژە– گڕەلاوژە هەیەو زۆرجار تیپی (ژ) جێی (ج) دەگرێتەوە، هەروەها لە ئینگلیزیدا لێنگویج واتە زمان هەیە، بەڵام چۆنکە کورد خاوەنی دەوڵەتی خۆی نەبووە، زۆرجار لەوشە کوردییەکانی خۆمان بەگومان دەبین و بیرمان دەچێتەوە کەهی ئێمەن، چەندین ساڵە عەرەب و تورك و فارس گەلێك وشەی کوردی بەکار دەهێنن، کەچی لامان وایە کوردی نین بۆ نمونە عەرەب (هەڵمەت)ی ئێمەی کردووە بە (حملە)، وەکو چەندین وشەی دیکە.

پاش ئەوەی عەرەب هاتن کوردستانیان داگیرکردو هەوڵیاندا ئاینی ئیسلام بلاٌوبکەنەوە تا ئەندازەیەکی زۆر کورد لەگەڵیان نەبوون، تەماشای هەندێك وشەی ئاینی بکەن کە لەکوردیدا هەروەك خۆیان ماونەتەوەو عەرەب نەیانتوانی بیسەپێنن بەسەر کورددا بۆ نمونە: خودێ– نەبوو بە الله کە لەئیلۆهیمی عیبرییەوە وەرگیراوە، یان دۆزەخ –دۆژەك– نەبوو بە جهنم کە جەهەنەم خۆشی کوردییە ولە "جێی نزم" ەوە هاتووە واتە "اسفل السافلین"، یان پەیامبەر نەبوو بە رسول، یان فریشتە– نەبوو بەملائکە، چۆنکە کورد بەر لەئیسلام بۆ خۆی جۆرە کولتورێکی ئاینی خۆی هەبووە.

وشەی شەیتان کە لەساتانی عیبرییەوە وەرگیراوە، زۆر جیاوازە لەوشەی شەیتانی کوردی کە لەراستیدا وشەکە بە کوردی لە (شاتەن)ەوە هاتووە کە شا –خوایەو تەن– لەشە (واتە لەشی گیانێکی خوایەتی تیدایە) وئەمەش بۆ ڕێزو پیرۆزویی و گەورەیی بەکاردێت، بەپێچەوانەی شەیتانی ئیسلام و جولەکەوە کە بۆ کاری بەدو شەڕانگێزی بەکاردێت.

عەرەب زۆر وشەی دیکەیان لەعیبرییەوە وەرگرتووە بۆ نمونە: یم (زەریا) یان نور (روناکی) لە "ئوور"ەوە کە وشەی (اوارها) لەقورئاندا بە شێوەیگەل (جمع) بەکارهاتوو یان رواه– روح، یۆمێر– یامر، و چەندین وشەی دیکەی.

وشەی "عەلەوی" لەئەلێڤەوە هاتووە واتە هالاٌوی ئاگر یان ئاوی گەرم، هالاٌڤ– ئالاو– ترك کردوویەتی بە ئەلێڤ چونکە لای عەلەوییەکان ئاگر پیرۆزەو کوردیش کاتی خۆی خوای ئاگری پەرستووە نەك ئاگر. ئاگر لای ئیسلامیش پیرۆزە.

لەراستیدا وشەی زۆرمان هەن کە کوردین و لەلایەن نەتەوەکانی ترەوە بەکاردێن. ئەرکی سەرشانی هەمووومانە کە یەکە یەکە لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکەین و بۆ نەوەکانی دوارۆژمان ساغیان بکەینەوەو لەپوکانەوەو بیرچوونەوە بیانپارێزین، هیواخوازم هیچ حزب و تاقم و گروپێك بۆ خۆ جیاکردنەوە لەوی دی کوێرانە زاراوەی سەیرو سەمەرە بۆ خۆیان دانەتاشن و زمانەکەمان لەت و پەت و لاواز نەکەن.

میدیا، ژ 191، 2005/5/17

چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار

کاکی هێژاو بەڕێز شێمحەمەد باڵەك

ڕێزو سلاوی شیرینم بۆ جەنابت

زۆر سوپاس بۆ ئەو بەدواداچوونەی لەبارەی ڕۆنکردنەوەی بنەچەو ڕەچەڵەکی وشەی "جلخوار"ەوە نووسیوتانە. دیارە، ئەم هەوڵەتان ئەوە دەگەیەنێ کە بەڕێزتان بە تەنگ خزمەتکردنی زمانی کوردییەوە دێن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەخوازم سەرنجتان بۆ ئەوە رابکێشم کە بۆچی ئەز ڕەگی ئەم وشەی "جلخوار"ە دەبەمەوە سەر "جرخوار"و، نەك ئەو "جلخوار"ەی کە ئێوە باستانکردنەوەو، لەنێوچەی باڵەکایەتی باوە.

ڕاستییەکەی، ئەم وشەی "جلخوار"ەی کە لەسلێمانی لەسەردەمی شانشینیی کوردستاندا هاتووەتەکایەو، وەك ئێوە فەرمووتانە، بەمانای "جاش"ی ئەوڕۆ بەکارهاتووە، هەر لەسەرەتای منداڵیمەوە، کە لەسلێمانیدا بەسەرمبردووە، بووەتە جێی پرسیاری من لەپیاوە پیرەکانی ئەو رۆژگارە، بەڵام هەریەکە وەرامێکی دەدایەوە، زۆر دوور لەم لێکۆڵینەوە بابەتانەیەی بەڕێزتان. هۆی ئەمەش ئەوەیە کە وشەی "جل" لەسلێمانی بۆ بەرگی مرۆڤ بەکاردێ، نەك بۆ هی ئاژەڵ، ئەگەرچی وشەی "جلەگا"ش هەیە. ئاشکرایە کە لەرۆژانی منداڵیمدا نەمدەزانی کە لەهێندەك نێوچەی کوردستان "جل" بۆ بەرگی "چوارپێ" بەکاردێو، ئەوەی لەسلێمانی پێیدەڵێن "جل" لەو شوێنانە "جلك"ەو لەباکوور "کنج"و "چەك"یش بە کاردێ.

لەسەرەتای پەنجاکانەوە کە لەزانستگەی بەغدا دەستمکرد بەخوێندن، بەهۆی دوکانەکەی ڕەوانشاد بەشیر موشیر (ئوستاد)ەوە، ژمارەیەکی بەرچاو کوردم ناسی، کە هەریەکەیان رابوردوویەکی، یان رامیاری، یان خوێندەواری، یان پیشەیی، یان...، یان هەبوو. تێکەڵبوونم لەگەڵ ئەم بەڕێزانە، بوو بەهۆی ئەوەی گەلێك شت فێر بمو، گەلێك زانیاریش کۆبکەمەوە، کە دەتوانم بێژم، ئەگەر ئەو هەڵسوکەوتەو پێوەندییانە نەبوونایە، ئەوا ئەو زانیارییانە لەگەڵ مردنی ئەو کەسانە دەچوونە ژێر خاکەوە، چۆنکە نەیاننوسیوەتەوە. تەنانەت، یەکێکی وەك مامۆستا ڕەفیق حیلمی، بەتکاو هاندانی من، بەشێکی کەمی بیرەوەرییەکانی خۆی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بلاوکردەوە.

سەرت نەیەشێنم، یەکێك لەو کوردانەی کە هاتوچووی دوکانەکەی "ئوستاد"ی دەکرد، کۆنە ئەفسەر جەمال عارف کەرکووکی بوو، کە برای دادوەر (حاکم) ڕەشاد عارف بوو. ڕەشاد عارف لەسەردەمی قاسمدا بووبوو بەئەندامی "کۆڕی سەروەرێتی" (مجلس السیادە). ئەم جەمال عارفە لەسەردەمی عوسمانییەکاندا، لەئەکادێمیای لەشکریی ئەستەموولْ پلەی ئەفسەری وەرگرتبوو و، پاش دامەزراندنی شانشینیی کوردستان، لەگەڵ دەستەیەك ڕۆشنبیری کوردی ئەو سەردەمە، وەك جەمالی عیرفانو کامیلی حەسەنەفەندیو قالەی ئایشەخانو ڕەشید شەوقی (برای مامۆستا عەلی ئاگاو دەرهێنەری گۆڤاری "پەیژە" کە لەسەمیناری "پێوەنداریێتیی کوردی"دا باسمکردووە)و مەحموود جەودەتو شاکیر مەجرووومو ڕەفیق حیلمیو شێخ نووری (باوکی شەهید شەهاب)و پیرەمیردو جەنەراڵ مستەفا پاشای یامولکیو ساڵح زەکی ساحێبقرانو ئەحمەدی خواجا، چووبوونە سلێمانی بۆ لای شێخ مەحموود، بەنیازی خزمەتکردنی لەشکرو حکوومەتی کوردستان، کە خۆیایە، ئێرە جێی ئەوە نییە باسی ئەم بەڕێزانە بکەم، بەلام هێندە دەبێژم، جارێکیان لەکاتی قسەکردندا لەگەڵ جەمال عارف، وشەی

"جلخواری" بەدەمداهاتو، بەشێوەی "جرخوار" ("جر" بە ڕێی لاوان) دەربڕی. کە وشەکەم دووبارە کردەوە پێی و، گوتم مەبەستت "جلخوار"ە. ئەمجارەش گوتی" ئا.. جرخوار". ئەوجا لێمپرسی "جرخوار" لەچییەوە هاتووە، گوتی نازانم. بەڵام گوتی "ئەم جرخوارە، جەمالی عیرفان دایهێناو، لەپێشەوە، لە جەمالی عیرفانەوە داکەوت". شایانی باسە، جەمالی عیرفان، وەك لە پیاوە پیرەکانی سەردەمی منداڵیی خۆم بیستووە، فەیلەسووف و ماتماتیکەوان و ئەستێرەناس و ئەفسەرو ڕۆشنبیرێکی گەورەی کورد بووە، بەهەموو مانای وشە. ئەفسەر ئەحمەد بەهجەت (مامی دایکم) کە یەکێك بوو لەدەرچووانی ئەکادێمیای سوپایی ئەستەموولْو ئەفسەری لەشکری شانشینیی کوردستانو، نووسەری چەند پەرتۆکێکی ماتماتێك بوو بۆ قوتابخانە سەرەتاییەکانی کوردستان پاش دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق، دەیگوت جەمالی عیرفان "جیهانێك بوو پڕ لەزانستو عیرفان". جەمالی عیرفان، بەگەنجیو لەرۆژانی فەرمانڕەوایەتیی شێخ مەحمووددا، لە هەلومەرجێکی تاریکو نووتەکدا بەدەستێکی تاوانبار کوژراوە. کاتی خۆی زۆر هەوڵمدا بزانم تاوانی کوشتنی ئەم کوردە مەزنە تاکهەڵکەوتووە، لەئەستۆی کێ، یان چ لایەنێکدا بووە، بەڵام داخەکەم، تەقەلاکەم بێسووت بوو. چۆنکە هەر کەسە چیرۆکێکی دەگێڕایەوە، جیا لەچیرۆکی ئەوی دی.

لێرەدا دەبێ ئەوە بێژم کە باوەڕ ناکەم جەمالی عیرفان هیچ پێوەندییەکی بەنێوچەی باڵەکایەتییەوە هەبووبێ، یان هاتوچووی ئەوێی کردبێ، بەڵام مانەوەو خوێندنو کارکردنی ساڵانی ساڵ لە ئەستەموولْ، هەلی ئەوەی ڕەخساندووە بۆی کە هەڵسوکەوت لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لەخەڵکی باکووری کوردستان بکا. ئەمە ئەوەشی بچێتە سەر کە خەڵکی ئەو سەردەمەی سلێمانی "جلخوارەکان"ی بەبێڕەوشت دەدایە قەڵەم. تەنانەت کە لەهاوینی ساڵی 1956دا لەگەڵ هاوڕێی خۆشەویستم شێخ ئەحمەد نەقیبو مامۆستا عەزیز محەممەد (برای ئەرکان) چووینە خزمەت شێخ مەحموودو، باسی جلخواران هاتە پێشەوە، شێخ مەحموود فەرمووی "ئەوانە تاقمێك سەرسەریو بێ ئەخلاق بوون". تکایە سەرنجی وشەی "بێ ئەخلاق" بدە.

بەڕاستی، پێموایە جەمالی عیرفان، زۆر زاناتر بووە لەوەی ئەو دەستکەلایانەی داگیرکەرانی بێگانە لە کوردستاندا، لە "جاشەکەر"، یان "کەری خۆ لەخۆڵدا گەوزێن" بچوێنێ. مەگەر ئەوەی "کەرێتی"و "خیانەتو نۆکەرێتیی داگیرکەران"، یەك شت بن، یان ئەوەی هەموو خیانەتکارێك کەربێ. ئەوجا، کاکە شێمحەممەد، تۆ کە لەنێوچەیەکی وادا، ژیاویتو دەژیت کە، کاروباری ژیانی رۆژانەتان، بەزۆری بەهۆی کەرەوە دەچێ بەڕێوە، تائێستە چ خراپەو خیانەتو نامەردییەکت لەکەری قوڕبەسەر دیوە؟ پێشینان گوتوویانە: "مانگاو ماکەر، ماڵ ئاواکەر".ئەز بۆ خۆم، لەخزمەتو یارمەتیدانو بێزیانیی پتر، چی دیم، لەکەری بەستەزمان نەدیوە؟ ئەوانەی شان بەشانی سەربازانی داگیرکەری عەرەب، گوندەکانیان کاولدەکردو، ڕەشەکوژیو ئەنفالیان لەکورد دەکردو، پەلاماری ژنانی کوردستانیان دەداو، ئێستەش، وەك بەرزەکی بانان، بۆی دەرچوونو، چارەنووسی هەزاران فیداکارو خێزانی شەهیدو پیری پەککەوتەو ژنی پیاوو کوڕکوژراو، بەدەستی وانەوەیەو، تەنانەت کراون بەنوێنەری گەل، ئەوانە کەری چین، مەگەر وەك ئوستاد بەشیر موشیری ڕەحمەتی دەیفەرموو "کەری ئاقڵ گی" بن، ئەوانە کەرنین، بۆ دەسکەوتو بەرژەوەندیی خۆیان، زۆر زیرەكو وریان، بەڵام ئەوانەی باوەڕ بەمانە دەکەنو، ریشی گەل دەدەنە دەست ئەمانە، دەبێ بێژین "خودێ ئەقڵ بەمنداڵیان بدا".

هێژای گۆتنێیه، که وشەی "جاش" لەگەڵ شۆڕشی ئەیلوولدا کەوتە سەر زمان، ئەم وشەیە، لەوەوە نەهات کە خەڵك ئەوانەی ڕژێمی عێراق بە "غەیرە نیزامی"و، دوایی بە "فرسان صلاح الدین" نێوی دەبردن، بەکەرو جاشەکەر بداتە قەڵەم. نەخێر. "جاش" لەزمانی کوردیی هێندەك شوێندا، بەکەسێك دەڵێن، کە پیشەیەك بگرێتە دەست و، خاوەنی ئەو پیشەیە نەبێ. بۆ وێنە دەبێژن "جاش پۆلیس". واتە کەسێك کە پۆلیسی ڕاستەقینە نییە، بەڵام یارمەتیدەرێتی. ئەمانەش لەگەڵ پۆلیسەکان و سەربازەکانی عێراق، پەلاماری خەڵکی کوردستانیان دەدا، کەچی نە پۆلیسی ڕاستەقینەو نەسەربازی ڕاستەقینە بوون، لەبەر ئەوە پێیاندەگوترا "جاش". دوایی وشەکە لەگەڵ تێپەربوونی کاتدا، مانای "جاشەکەری" وەرگرت.

ئەوجا دەمێنێتەوە سەر وشەی "گەمار" لەرستەی "جرێ وی گەمارە" کە بەرێزت بە "گەماو" نووسیوتەو ئەوەش هەڵەی چاپییە. "گەم" شێوەیەکی دیکەی "گەن"و "گەنیو"ە، واتە "پیس و بۆگەن و گلاو، کە دیارە وشەی گەماڵ (سەگی گەورەو نێر)یش پێوەندییەکی ریشەیی بەمەوە هەیە.

ڕێزو سڵاوم دووبارە دەکەمەوە.

بەرلین 2005/5/20

میدیا، ژ 192، 2005/5/24

ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم

بزووتنـەوەی کوردایـەتی، لەسـەردەمەکانی سـەتەی رابردوو،و چـەند سـەتەیەکیش لـەوەپێش، لەلایـەن رێبەرانێکەوە دەبرایەرێوە، کە لـەنێو خـەڵکی کوردسـتاندا بـوو بوونـە سیمبۆڵو، وەك بووەیـەکی پیرۆزو نەتـەکین(1) (مـصون) تەماشـایاندەکرا. رێبـەر، مۆتـۆری بزووتنەوەکـە بـوو، هـەر کـاتێکیش ئـەم مۆتـۆرە لەکار بکەوتایە، سا، یان بە کوشتن، یان بە مردن، یان ناپا کیلێدەرکەوتن، یان بەوازهێنانی سەرکردەکە، ئەوا بزووتنەوەکەش لەکار دەکەوت و دەوستا، هەتا سەرکردەیەکی دیکە دەبووە خاوەن کاریزما(2)و ئەو جێگەیەی دەگرتەوە. جەماوەر، گوێڕایەڵی فەرمانی رێبەر بوو. رەخنەگرتن لە رێبـەر بـەگوناهێکی گـەورە دەدرایـە قەڵـەم. جـا هەرچـەندە دەسـتەیەك لـە هەڵـسوڕێنەرانی پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان، لەسـاڵی 1964دا، بەسەرۆکایەتیی سکرتێری گشتیی برایم ئەحمـەد لـەهێڵی رێبـەرێتیی مـەلا مستەفای بـارزانی، دەرچوون و، ویستیان رێبەرێتییـەکی دیکە بهێننـە کایە، بـەڵام بـارودۆخ نـەگۆڕدراو درێژەیکێشا، هـەتا هەرەسـهێنانی شۆڕشـی ئـەیلوول لەبـەهاری 1975دا، کـە کۆتـایی بەسـەردەمی دەسـتەڵاتی تاکوتـەنێی سەرکردەیەتیی کلاسیکی کورد هێناو، بوو بەهۆی ئەوەی هوردە بۆرژوای خوێندەواری شارنشینی سـەر بـەبیری مارکسزیمی سـتالینتی، بتـوانێ خـۆی بنـوێنێ‌و، بکەوێتـە رکەبەرایـەتیی و کێبـەرکێی ئەوانـەی دەیانویست هـەر لەسـەر ئـەو رێسا کۆنـە بمێننـەوەو، ئەوەبوو لەباشووری کوردسـتاندا، گـەلێك حیـزب و کۆمەڵەی "پێشەڕویخواز" دروستبوون، گەورەترینیان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (ی.ن.ك) بوو، کە هەر لەسەرەتاوە، بزێوی‌و چالاکییەکی بەرچاوی لـەخۆی پێشانداو بـەزۆری چەك کەوتـە دەمکوتکردنی بیر جیاوازان. پارتی دیمۆکراتی کوردستان (پ.د.ك) کە لەتەوژمی هەرەسەکەوە، جەزرەبەیـەکی سـەختی بەرکـەوتبوو، بـوو بـووە نیـشانەی رەخنـەو تـانووت و تـوانج و تەشـەری هـەموو لایـەك، تەنانـەت لـەپلاری ئەوانەش رزگاری نەبوو، کە تارۆژی هەرەسەکە، خۆیان کاربەدەستی پلە دوو و پلە سێی شـۆڕش بـوون. پ.د.ك وایهلێهـاتبوو کـە زۆر بەزەحمـەت خـۆی بەرامبـەر شـاڵاوی ی.ن.ك رادەگـرت. بەتایبـەتی، چـۆنکە یەکێتی، قسەی سوار بوو بوو، پـارتی شـەڕی دۆڕاندبوو. کـە یـەکێك شـەڕی دۆڕاند، گلۆڵـەی دەکەوێتـە لێـژی‌و، کـەس خاسـی پێنایـەژی‌و، بێجگـە لـەوەش لەلایـەن رژێمـی سـووریای دژ بـە رژێمـی عێراقـەوە، پشتگیریی و پشتیوانی لێدەکرا، کـە ئـەوەتا ی.ن.ك هـەتا ئـەوڕۆش چـاو بـەرەو ژێـرو سوپاسـبژێری ئـەو رژێمەیـە. ی.ن.ك بـە هـەڵگرتنی درۆشمـی چـەپاژۆی بریـسکەداری بێکاکـڵ، بـازاڕی خـۆی لـەنێو خـەڵکی ساویلکەو تێنەگەیشتوودا گەرمکردبوو. ئەمە بێجگە لەوەی، ژمارەیـەك مرۆڤـی دڵپـاك و، بەهـەق لـەرەوتی نالەباری شۆڕش، تووڕەو ناهومێدیشی لەخۆی نێزیکردبووەوە. زاڵبوونی بیرۆکەی مارکسیزمی سۆڤێتی بەسەر چینی خوێندەواری کورددا، لەپاڵ هێندەك هۆی بابەتانەو نابابەتانەدا، رێـی ئەوەیاننەدا بیرۆکـەی سەربەخۆیخوازیی و ئاشتیی نەتەوەیی، لەکوردستان جەماوەر پەیدا بکا. بەم جۆرە، بەشی هەرە گەورەی مێـژووی بزووتنـەوەی، گوایـە کوردایـەتی، لەباشـووری کوردسـتاندا، لـەکاتی هەرەسـەوەو هـەتا ئـەوڕۆ، بریتییـە لەمێـژووی شـەڕو بەیەکـدادان و، ئاشـتبوونەوەو رێککـەوتن و، تێهەڵـچوونەوە بەشـەڕو ئاشـتیدا، لەلایەن ئەم دوو حیزبەوە، کە دیارە لـەم پێنـاوەداو بـۆ دەسـتگرتن بەسـەر دەسـەڵاتی تاقانـەدا، هـەردوولا ناچار بوون پـەنا ببەنـە بـەر داگیرکـەرانی کوردسـتان و، هـەر لایەنـەش، بـۆ خۆپاراستن و خـۆ بـەهێزکردن، هێنـدەك لەحیزبـە گـچکەکانی باشـوورو، تەنانـەت هێنـدەك لەحیزبـە کوردییـەکانی پارچـەکانی دیکـەی کوردستانیشیان بەخۆوە بەستووەو، داویانن بەشەڕ دژی حیزبی دژ بـەر. پـێ بـەپێی ئەمـەو، لەئـەنجامی شەڕو بەیەکداداندا، گەلێك لەکۆنـە دەسکەلاکانی رژێمـی بـەعس و سیخوڕەکانی دەوڵەتـە داگیرکـەرەکانی

کوردستان‌و، کەسانی هەلپەرست‌و کوڕی ڕۆژو بەکرێگیراوو ئاژاوەگێڕو کۆنە جاش، کەوتوونەتە نێو ئەم دوو حیزبەوەو، پلەو پایەشیان وەدەستهێناوەو، ئاگری شەڕی ساردو گەرم‌و کینەبەرایەتیان دژی یەك خۆشتر کردووە. هەر ئەم ڕەوشە نالەبارەش بووە کە بوو بەهۆی ئەوەی کورد لەدەرفەتی جەنگی هەشت ساڵەی نێوان عێراق‌و ئێراندا، نەك هەر هیچی دەستنەکەوێ‌و بەس، بەڵکو لەهەردوولای جەنگکەر زیانی پتر لێبکەوێ‌و، تووشی ئەنفال‌و چەکی کیمیایی‌و دەربەدەری‌و گەلڕەوی ملیۆنی ببێ.
پاش ئەمەش لەشکانی لەشکری سەددام لەکوێت‌و، دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین"، کە بەڕاستی هەلێکی زێڕین بوو بۆ کورد، کە دەبوو کورد بەرەو سەربەخۆیی ببا، کەچی پاش چوارده ساڵ فەرمانڕەوایەتییەکی دوور لەدەسەڵاتی عێراق، هەر بەدەستی سەرکردەکانی ئەم دوو زلحیزبە، کرایەوە بە بەشێك لەدەوڵەتی دەستکردو داگیرکەری عێراق، بەرامبەر چەند درۆیەکی بێسەروبەر، کە هەر ڕۆژە تەونی درۆیینەی لەلایەکەوە شیدەبێتەوە. دەمێکە ئەو ڕاستییەم لەرۆژنامەی "میدیا"دا نووسیوە، کە حکوومەتی عێراق لەلایەن چەند بنەماڵەیەکی شیعەی ئێرانییەوە دەربرێ بەڕێوە، وەك بنەماڵەی حەکیم‌و جەعفەری، کە فەرمان لە مەلا سیستانی فارس وەردەگرن‌و، دەمێکە ئەوەشم گوتووە، خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە. جەعفەری، ئەورۆ دەستی ناڕواو، تەنانەت گەڕەکێکی بەغداشی بۆ دابیناکرێ، کەچی دەچێتە ئەنقەرەو، بەڵێنی لەنێو بردنی کوردە هەڵاتووەکانی باکووری کوردستان بۆ باشووری کوردستان، دەدا بە ڕژێمی ترك. ئەم چوونەشی بۆ ئەنقەرە، وەرامێکی فارسانە بوو بۆ مام جەلال، کە چوو سەری ئەردەنی دا. چۆنکە شیعەکان، ئەردەن بە دوژمنی خۆیان دەزانن، ئەوەبوو شا عەبدوڵلا، باسی "هلال الشیعەی"ی کردو گوتی: شیعەکان بەتەمای یەکگرتنی ئێران‌و عێراق‌و لوبنان‌و سووریاو شیعەکانی کەنداون (بە شیعەکانی حیجازیشەوە)و، شیعەکانیش، لە هەموو لایەکەوە کەوتنە قسە پێگوتنی‌و سووککردنی. ئەمە لەکاتێکدا، کە تیرۆر، لەهەموو نێوچەکانی عێراقدا (بەو نێوچەیەشەوە کە لەژێر دەسەڵاتی دوو زلحیزبەکە دایە)، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، توندوتیژتر دەبێ. کەچی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی لەئەمریکاو بەریتانیاو هەموو جیهانی بگەیەنن، کە عێراق، هەزار پینەشی بکرێ، نابێتەوە بەیەك دەوڵەت‌و، بیروڕای گەلێك لە سیاسەتکاران‌و کەسایەتییە جیهانییەکان (بۆ وێنە هەنری کیسنجەر) لەم بوارەدا بکەن بە بەڵگە، کەچی تازە خەریکی شەڕە دەنووکن لەسەر کێشەی سەرۆکایەتیی هەرێم. بەڕاستی، یەکێك کەمێ لە ئەلفوبێی ڕامیاری‌و قانوون بزانێ، دەزانێ سەرکردەی هەرێم، یان سەرۆکی هەرێم، لەدەوڵەتێکی دیمۆکراتیدا، نایەتە هەڵبژاردن، مەگەر بەپێی قانوونێك، کە ئەو قانوونە بەشێك دەبێ لەدەستووری ئەو دەوڵەتە، یان ئەو هەرێمە. بەڵام ئەورۆ ئەو قانوون‌و دەستوورە نییە. لەبەر ئەوە، هەموو باسکردنێکی کێشەی سەرۆکی هەرێم، باسێکی بێجێ‌و دەوەنبەئاشە. بۆ دانانی ئەو قانوون‌و دەستوورەش، دەبوو پەرلەمان هەر دە ڕۆژ دوای هەڵبژاردن کۆبووبووایەوەو، حکومەتی یەکگرتووی پێکەوە بنایەو، دەستووری هەرێمی ئامادەو پشتڕاست (تصدیق) بکردایەو، لەو دەستوورەدا، دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمی دەستنیشانبکردایە، دەستوورەکەشی بخستایە گشتپرسییەوە. ئەوجا بۆ هەرێمێکی وەك باشووری کوردستان‌و، لەو بارودۆخەدا کە کورد تێیکەوتووە، هەتا دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم زۆرتر بێ، باشترە. چۆنکە ئەگەر سوننییەکان بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەوانەیە کورد ئەمجارە پلە سێ بینی‌و سەرکۆماری عێراق، کورد نەبێ. لەبەر ئەوە دەبێ دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم بەرامبەری دەسەڵاتی سەرکۆماری عێراق بێ. بۆ وێنە: سەرۆکی هەرێم دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکر بێ، بۆ ئەمەش، نە پارتی‌و نە یەکێتی‌و، نە

هیچ حیزبێکی دیکە، مافی ئەوەیان نییە چەکدارو میلیشیایان هەبێ. خۆ ئەگەر دەڵێن پێشمەرگە میلیشیانین، فەرموو بابیانکەن بە لەشکرێکی یەکگرتوو. لەشکری وڵاتێك، هەریەك لەشکرەو نابێتە دووانو، هیچ وڵاتێك دوو لەشکری نییە. پاشان سەرۆکی هەرێم، یان لەلایەن پەرلەمانەوە هەڵدەبژێردرێ، یان لەلایەن گەلەوە، بەشێوەی دەنگدان. سەرۆکی هەرێمی باشووری کوردستان، ئەگەر بەهەڵبژاردن بێ، باشترە، وەك لەوەی بەبڕیاری پەرلەمان بێ. چۆنکە پەرلەمانەکە پەرلەمانی پارتیو یەکێتیەو، خۆ ئەگەر دەبێژن ئەندامی واهەن سەربەخۆن، یان سەر بەحیزبەکانی دیکەن، ئەوا دەبێژم، لەم بارەشیاندا، پەرلەمانەکە هەر دەبێ بە پەرلەمانی هەولێرو سلێمانیو دهۆك، چۆنکە هەتائێستا، نە کەرکووكو نە هیچ بەشێکی دیکەی باشوور، کە لەژێر دەستی سەددامدا بووە، نەخراوەتە سەر ئەم سێ ستانە. دوایی، بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم، کوردی دەرەوەی ئەم سێ ستانەو کوردستانییەکانی ئەو شوێنانەی کە کوردستانن، بەڵام ئەمڕۆ لەسنووری کوردستاندانین، دەتوانن دەنگ بدەن. بێجگە لەمەش سەرۆکی هەرێمێکی وا هەڵبژێردراو، پێویستی بەجێگر نییە. لەکاتی تەنگانەدا سەرۆکوەزیران، بۆ ماوەیەکی کاتی جێیدەگرێتەوە. ئەمەش لەکاتێکدا دەبێ، ئەگەر بوونی سەرۆکوەزیران شتێکی پێویست بێو، سەرۆکی هەرێم بەپێی قانوون، دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانی نەبێ. ئەمەش، بەلای منەوە، بۆ هەرێمی باشووری کوردستان باش نییە، بەتایبەت، لەکاتی ئێستەدا. سەرۆکی هەرێم دەبێ لەهەڵبژاردنێکی ئازادداو، پاش ئەوەی هەموو کاندیداکان بەرنامەی خۆیان بڵاوکردەوە، هەڵبژێردرێو، دەسەڵاتێکی وای پێبدرێ کە بتوانێ جڵەوی کەشتیی کوردستان لەم زلزەریا زریاناوییەدا، وەستایانە بەدەستەوە بگرێ. ئەگەرنا، ئەگەر وانەبێو، ئەمەش ببێتە حیزبحزبێنەو نیوە بەنیوە، هەموو باسێکی سەرۆك هەرێمی، لەئەفسانەکەی پشت "قوللەی قاف" دەچێ.

پارتیو یەکێتی، پاش ئەوەی بەترساندنی خەڵك، کە ئەگەر نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، ئەوا ژمارەی کورد لەپەرلەمانی عێراقدا کەمدەبێو کورد ناتوانن داخوازییەکانی خۆیان لەدەستووردا بچەسپێننو، هێندەك لەسەرکردەکانو بنکردەکانیشیان، مۆرکی خیانەتکارییان دەنا بەوانەوە کە نەچوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە بێمەرج. کە ئەز یەکێك بووم لەو "خیانەتکارانە"، ئەوجا ئەوڕۆ بەتەواوی دەرکەوت، کە مەبەستی هەردوولایان خزمەت نەبوو، بەڵکو هێشتنەوەی دەسەڵاتی خۆیان بوو. ئەوەتە نوێنەرەکانیان، وەك من، ناچنە پەرلەمان.. ئەز کە بە بەڵێنەکانی ئەم دووانە باوەڕم نەدەکرد، لەوەوە هاتبوو کە باشم دەناسین، چۆنکە هەشت ساڵی رەبەق (لە 1994–2002) خەریکی نێوبژیکردنو نێزیککردنەوەی هەردوولا بووم، لەپێناوی ئەوەدا کە گەلی رەشوڕووتی کوردستان هەناسەیەکی خۆشیی هەڵمژێ، بەڵام بۆمدەرکەوت، کە ئەو رێککەوتنە لەنێوان ئەم دوو لایەنەدا، کارێکی لەکردن نەهاتووە، مەگەر دەستێکی ئاهۆڕایی پشتیوانی لێبکا. چۆنکە خوێنکەوتنە نێوی چل ساڵ بەدرێژیی و، بەگوێچکەدا خوێندنی مرۆڤی سادەو دڵشکاوو، ئەم لەو هاندان، بابەتێك نییە کە هەروا بەهاسانی لەبیر ببرێتەوەو، لەکار بخرێ، بەتایبەتی لەکۆمەڵگەیەکی وەك کۆمەڵگەی کوردەواریدا.

دوو زلحیزبەکە، پاش ئەوەی بۆیاندەرکەوت کە ئەم عێراقچێتیە خەستو خۆڵەیان، هیچ سووتێکی نەبوو، پتر لەوە گەیشتن کە ئەم پەندەی ئەوان بەکوردییان داوە، ئەنجامی زۆر ترسناکی لێدەبێتەوە، ئەوجا، مقۆمقۆ کەوتووەتە نێوانیانەوەو، بەتایبەتی لەنێو ی.ن.ك دا کەسانێك پەیدا بوون، دەیانەوێ هەموو دەستە چەورەکەی خۆیان بە ملی مام جەلالدا بسوون، ئەگەرچی مام جەلالیش فریشتەی ئاسمان

نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، خۆیان لەبەردەم کاری کراودا دەبینن‌و، مۆتەکەی هەڵبژاردنی کۆتایی ساڵ، سەر سینگی گرتوون‌و دەزانن کە ئەمجارە، ئەگەر سوننییەکان بێنە کایەی هەڵبژاردنەوە، ئەمان رەنگە 10٪ی دەنگەکانیش وەدەستنەهێنن. چۆنکە، نەك هەر جەماوەرێکی هەڵخەڵەتاو دەنگ نادا بۆیان، بەڵکو ریزە کەلێنتێکەوتووەکەی خۆشیان، ژمارەیەکی یەکجار زۆری سەر بەحیزبەکانی خۆیانیشی ناهومێد کردووە. ئەوجا ئێستەو پاش ئەوەی کە بەمازوو تێشکاون، دەیانەوێ خۆیان بەسیچکان هەستێننەوەو، کێشەی "سەرۆك هەرێمی"یان هێناوەتە پێشەوەو ئەمەشیان کردووە بە ئەفسانەکەی پشت قوللەی قاف.

بە بیروڕای من، دەستێکی نهێنی، یان چەند دەستێکی نهێنی هەیە کە هەوڵی ئەوە دەدەن، چالاکیی تیرۆریستانەی کۆمەڵە دەستوەشێنەکان لەبەغداو نیوچە عەرەبییەکانی عێراق، ناچار بەهەڵاتن بەرەو کوردستان بکەن‌و، بەتایبەتی بۆ نێو ئەو سێ ستانەی بەدەستی دوو زلحیزبەکەوەیە. ئەمەش لەپاڵ ناکۆکی‌و پشێوی نێوان ئەم دوو لایەنەدا. کە ئەمەش وایلێهات، ئەو دەمە دەتوانن هەموو ویستێکی داگیرکەرانەی خۆیان بەسەر کورددا بسەپێنن.

ئەوجا ئێستەو، پاش ئەوەی ئاشکرابوو، کە خەڵکی کوردستان بەم شێوەیە گاڵتە بەچارەنووسیان دەکرێ، هیچ چارەیەك نەماوە، ئەوە نەبێ جەماوەری کوردستان بکەونە سەرکێشیی شارستانیانە، واتە، لەرێی خۆپێشاندانی بەردەوامی خۆیانەوە، بیخەنە بەرچاوی هەموو جیهان، کە خەڵکی کوردستان شتێکەو، دوو زلحیزبەکە شتێکی دیکەن‌و، داخوازییەکانی هەردوولایان لەیەك جیاوازن‌و، دەبا مووچەخۆرانی کورد، وەك بۆ زیاد کردنی مانگانەکەیان خۆپیشاندان سازدەکەن، کە شتێکی هەقە، بۆ چارەنووسی کوردستانیش بیکەن. دوکتۆر نووری تاڵەبانی‌و هەڤاڵە پەرلەمانتارەکانیشی، پێویستە هەرەشەکەی خۆیان بخەنە مەیدانی کردەوەو، ئێدی چاوەڕوان نەکەن‌و، بکەونە کۆبوونەوەو گازینامە ناردن بۆ ئەوانی دیکەو، ئەگەر نەهاتن، ئەوا بڕیار بدەن بۆ سەندنەوەی رەوایەتی لێیان‌و، ئەوجا دەستبەکاربن بۆ نووسینی دەستووری کوردستان‌و دڵنیاشبن هێدی هێدی جەماوەری کوردستان‌و دەرەوەی کوردستان لەدەوری خۆیان کۆدەکەنەوە، چونکە، هەر راستی سەردەکەوێ، ئەگەرچی هێنانەدیشی ماوەیەك دوابکەوێ.

1-"نەتەکین" لەباکووری کوردستان بۆ گۆڕی چاکێك بەکار دەبرێ کە کەس نەتوانێ دەستی ناحەزانە درێژ بکابۆی‌و بەپیرۆزی بزانێ.

2-"کاریزما" وشەیەکی ویٚنانییە، "کرامات"ی عەرەبی لە "کاریزرما"وە هاتووە.

بەرلین 2005/5/26

میدیا، ژ 193، 2005/5/31

باشه! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەڕێزینە؟

کە مرۆڤ لەم ڕۆژانەدا، ڕۆژنامەی دوو زلحیزبەکە دەخوێنێتەوەو، گوێبیستی قسەی سەرکردەکانیان دەبێ‌و، تەماشایەکی تەلەفیزیۆنەکانیان دەکا، کە بە پارەی ڕفێنراو، لەهەژاران‌و لیقەوماوانی کورد، دەچنبەڕێوەو، تەپڵ‌و زوڕنا بۆ ڕێبازی چەوت‌و چەوێڵ‌و، چەواشەکەرانەی حیزبەکانیان لێدەدەن، هەست بەوە دەکا، کە ئەمانە پێیانوایە نهێنییەکی زۆر، شاراوەو گرنگیان دۆزیەوەتەوە، ئەوەش ئەوەیە کە، حکوومەتی برایم جەعفەری، "نیازی خراپە بەرامبەر بە کورد"، چۆنکە لەبەرنامەی حکوومەتەکەیدا، نەباسی "تایبەتمەندیی هەرێمی کوردستان" کراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە قانوونی کاتیی بەڕێوەبردنی دەوڵەت"و نە "نێوی پەرلەمانی کوردستان" هێنراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە مادەی 58ی قانوونی کاتی بۆ ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووک"، ئەمە بێجگە لەوەی کە لەسوێنددانی وەزیرەکانی کابینەی جەعفەریدا، وشەی "فیدراڵی‌و دیمۆکراتی" پەڕێنرابوون. ئەوەشی بچێتە سەر، کە حکوومەتی جەعفەری، لەڕێی وەزیری نێوخۆکەیانەوە، بەیان جەبر سۆلاخ، کە ترکمانێکی شیعەیەو، باوەڕپێکراوی ڕژێمی ئێرانە –ئەمەشم دەمێکە باسکردووە، بەتایبەتی لەوتووێژی ڕۆژی 12ی گولاندا لەگەڵ ڕادیۆی ئوستراليا، کە ڕادیۆی "ڕۆژاڤا"ش چەند جارەکی دیکە بڵاویکردەوە– بڕیاری دەرکردنی دوو هەزارو پێنجسەت ئەفسەرو پۆلیسی کوردی لەکەرکووک داوە. ئەوەجا ئێستە دەبێ، قسە نەستەقە کوردییەکە بێتەوە بیرمان کە دەبێژێ "چرا هەڵکەیت، هەر گووی تێدا ماوە".

ئێستە ئەگەر یەکێك ویژدانی هەبێ‌و، ڕۆژنامەی "میدیا"ی خوێندبێتەوە، کە دڵنیام سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دەیخوێننەوە، زۆر باش ئاگای لەوە هەیە کە دەمێکە باسی ئەوەمکردووە کە ئاغای جەعفەری فارسەو گوێرایەڵ‌و خزمی مەلا سیستانییە، بەپێی هەواڵێك کە ڕۆژنامەی "کیهان" (چاپی لەندەن 1057، 5/6– 2005/6/1) بڵاویکردووەتەوە. کەمال خەرازی وەزیری دەرەوەی ڕژێمی مەلاکانی ئێران کە چووە بۆ عێراق، چووە بۆ سەردانی مەلا سیستانی، مەلا سیستانی زۆر بەگەرمی‌و دۆستانە پێشوازی لە خەرازی‌و هاوڕێکانی کردووەو، کاتێکی زۆری داوە پێیان بۆ مانەوە لەلای‌و خۆشەویستیی فرەی خۆی بەرامبەر بە خەڵکی ئێران پێشانداوەو گوتوویێتی هەموو کاتێك دۆعای خێر بۆ گەلی ئێران دەکاو، بە (ئیئتیلافی یەکگرتووی عێراق) یشی گوتووە کە مافی "کەمایەتیی سوننی" ون نەکەن. بەڕاستی سیستانی‌و جەعفەری هەردووکیان هیچیان پێنییە بۆ کورد، پتر لە خاپاندن‌و دەستبڕین‌و کاتبردنەسەرو خۆ کۆکردنەوە بۆ پەلاماردانی کورد، ئەوجا پەلامارێکی گەلێك خراپتر لە ئەنفالەکەی سەددام، چۆنکە، ئەمجارە، هەرچەندە بەسەر زاری، بەنێوی دیمۆکراتی‌و هەڵبژاردنیی ئازادو بردنەوەی زۆربەی زۆری دەنگەکانەوە دەبێ، بەڵام، لەبنچینەدا، ئامانجی ئەمانە، دامەزراندنی ڕژێمێکی دیکتاتۆرانەی ئاینی‌و گەلە کۆمەڵییە، کە ئەمەیان، گەلێك مەترسیدارترو دەستوەشێنترو خوێنڕێژترە لەدیکتاتۆرێتیی تاکەکەسی‌و حیزبی‌و، ئەوەی وای لە جەعفەری‌و مەلا سیستانی‌و سۆلاخ‌و موقتەدا سەدرو گەلەکۆمەی شیعەکان کردووە، کە جاڕێ هێمن بن‌و چاوەڕوان بکەن، ئەوەیە کە هێشتا لاوازو بێدەسەڵاتن‌و، بەربەرەکانێی سوننیەکان لەدژیان بەهێزەو، ئەمریکاش لەعێراقدایە، ئەگەرنا، دەمێك بوو پەلاماری کوردستانیان دابوو. دەمێکە باسی ئەوەشمکردووە کە شیعەکان لەکاتی بێهێزی‌و دەستنەڕویشتندا، پەنا دەبەنە بەر ئەو پرنسیپەی کە، نێویان ناوە "تقیە" واتە، خۆشاردنەوەو بێدەنگبوون‌و دەرنەبڕینی مەبەستی ڕاستینەی خۆیان، ئەمەش لەگەڵ تێپەڕبوونی سەتانساڵدا بووەتە پاڵپێوەنەرێك بۆ خووگرتن بەدرۆکردنەوەو، دانانی درۆ بە "حەلاڵ" بۆ خۆیان، کە بە "درۆی شەرعی

نێوی دەبەن" هەر ئەم پەروەدەیەشە کەوایکردووە، کاتێك کە تۆ لەگەڵ فارسێکدا دەکەویتە قسە، لەباتی جارێك دەجار، "بالێ، بالێو چشمو چاکرتمو قوربانت بروم"و چیو چی دەبیسیت لێی، گومانت لەوە دەبێ، ئایا ئەم زمانە شیرینە چەورەی، ئاوێنەی هەستی دەروونێتی یان نا!!

دەڵێن، قسە قسە دێنێ... ساڵانێك لەمەوبەر، رۆژێکیان وارێککەوت لەگەڵ ناسیاوێکی عەرەبدا، ماوەیەك بەسەر شەقامێکدا پێکەوە رۆیشتین، لەپڕ تووشی دۆستێکی فارس بووم، کە رووبەرووی ئێمە دەهاتو، ماوەیەك وەستاین لەگەڵیەکو، هێندەك لەهەواڵی یەکدیمان پرسیو، کە جیابووینەوە، ناسیاوە عەرەبەکە گوتی، "وادیارە ئەو کوڕە فارس بوو". گوتم: چۆنت زانی؟ گوتی: کەمێك فارسی تێدەگەم، چۆنکە لەنێویاندا ژیاوم". ئەمەشی بەجۆرێك گوت، کە ناچار بووم بێژم "پێموایە، دڵگرانیت لێیان". گوتی "ببوورە، بەڕاستی نامەوێ بزانم دۆستایەتیی تۆ لەگەڵ ئەو کوڕە فارسە چۆنە..." قسەکەم پێبڕیو گوتم" ئەو برادەرە دەمێکە دەناسمو، کوڕێکی زۆر باشەو دڵپاکە"، گوتی "ئەوە نازانم، بەڵام هەر کاتێك فارسێك ببینم، درۆم بیر دەکەوێتەوە".

نامەوێ زۆر لەسەر ئەم بابەتە بڕۆم، ئەوەندە نەبێ کە بێژم، سەرەتای "تقیە" کە "کتمان" (دەرنەخستن)یشی پێدەڵێن، لەئیسلامیشدا هەیە، ئەگەرچی بەم شێوەیە نییە کە شیعەکان بەکاریدەهێنن. ئەوەتا لە حەدیسێکی پەیامبەری موسڵمانان‌دا هاتووە کە دەبێژێ: "إستعینوا علی قچاو حوائجکم بالکتمان، فإن کل ژی نعمەٍ محسودٌ". لەگەڵ ئەمەشدا، پێدەچێ کە ئەم پرنسیپی "تقیە"و "کتمان"ەی، لای فارسەکان، مێژوویییەکی کۆنی هەبێ، چۆنکە زەردەشت، ئاینێكو فەلسەفەیەکی گەورەو گرانی لەسەر بنچینەی چوون بەگژدرۆدا دامەزراندووە، تەنانەت وشەی "درۆ" لەوشەی " درنج"ەوە هاتووە کە بە پەهلەوی "درۆژ"ە، (سەرنجی وشەی "دێوو درنج بدەن" کە دیارە دێوو درنج بەدوژمنی خودێ دراونەتە قەڵەم) وکوردیش، زۆر جار، "دزو درۆزن" پێکەوە بە کار دەبن.

پاش ئەم پێشەکییە، دەمەوێ چەند پرسیارێکی رەوا ئاراستەی دوو زلحیزبەکەو هەموو ئەوانەش بکەم کە بەفەرمانی ئەم دوو زلحیزبە، دەجووڵێنەوەو، هەموو ئەوانەش کە لەنێوەوەو دەرەوەی وڵات وهێندێکشیان بە ئاڵای کوردستانەوە چوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەدەستی خۆیان، خۆیان کرد بەعێراقیو، تکام ئەوەیە وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەنەوە، کە دەمێکە کردوومن، خۆ ئەگەر سووتیشیان نەبێ، زیانیان نییە:

* باشە! کە بەرنامەی حکومەتەکەی جەعفەری ئاوابێ، ئێدی بەڵگەی ئەم دوو زلحیزبە چییە بۆ مانەوە لەنێو حکوومەتی شیعەکانداو، چاوەڕوانکردنی بێکەڵكو دواخستنی هێنانەدی مافەکانی کورد، هەتاکو جەعفەری، یان یەکێکی دیکە لەوپەڕگر (متگرف) تر، خۆی بەهێز دەکا کە بتوانێ، بەزۆری ژمارەی شیعەو، دەنگی دژ بەکوردی زۆربەی خەڵکی عێراق، کورد بیدەنگ بکاو داخوازییەکانی کورد بەشێوەیەکی "دێمۆکراتانە" پێشێلبکا؟ بۆچی دەبێ ئەم هەلە بدرێ بە ئاغای جەعفەریو داروودەستەی؟

* ئایا دوو زلحیزبەکە دەڵێن چی بەرامبەر بەوەی کە رژێمی ئێرانو رژێمی ترك رێککەوتوون، لەسەر ئەوەی بەیارمەتیی حکوومەتی جەعفەری شەڕ بەو گێریلالیانەی PKK بفرۆشن کە پەنایان هێناوە بۆ چیای قەندیل؟ ئەمە لەکاتێکدا کە PKK وازی لەهەموو داخوازییەکی بنچینەیی خەڵکی کوردستان هێناوەو، بەوە رازییە کە رژێمی ترك "لێبوردنێکی گشتی" دەربکا بۆیانو، ئەوانیش بگەڕێنەوەو بکەونە کار بۆ دامەزراندنی "کۆماری دێمۆکراتی ترکیا". ئایا دوو زلحیزبەکە لە جەعفەریان پرسیوە، کە چووە

بۆ ئەنقەرە، باسی چی بەنهێنی کردووەو لەبەرچی هۆشیار زێباری لەگەڵ خۆی نەبردووە؟ ئایا ڕێزگرتنی لە "هەڤاڵبەندێتی"ی کورد ئەمەیە؟

* ئایا دوو زلحیزبەکە دەڵێن چی بەرامبەر بەو قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش کە گوتی "دیمۆکراتیی ترکیا، نموونەیەکە بۆ هەموو ڕۆژهەلاتی ناڤین"؟ بۆچی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، نەیانتوانیوە، یان نەیانویستووە، تائێستە، لە جۆرج بوش، یان لەو وەزیرانەی بوش کە هاتنە کوردستان بگەیێنن، کە ئەگەر "دیمۆکراتی ترکیا" ببێتە نموونە بۆ ڕۆژهەلاتی ناڤین، مانای وایە دەبێ کورد واز لە زمان و فەرهەنگ و خاک و تەنانەت بوونی خۆشیان بهێنن؟ ئایا ئەم قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش، لەگەڵ ئەو قسەیەی خانمی کۆندا لیزارایس، یەکدەگرنەوە کە لەهەولێر باسی هاوڕێیەتیی گەلی کوردو گەلی ئەمریکای کرد؟ ئایا مام جەلال، کە چەند مانگێکی کەمی ماوە وەک سەرکۆمار، بیری لەوە کردووەتەوە کە ئەم دەرفەتە بەکاربهێنێ و چەند سەفەرێکی ئەمریکاو ئەوروپا بکاو، کێشەی کوردو کوردستان لەدەستەلاتدارانی ئەو ولاتانە بگەیەنێ؟ ئایا چوونی مام جەلال بۆ، ئەنقەرەو تاران و دیمەشق بەکاری کوردو کوردستان دێ؟.

* ئایا سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هیچ کاتێک بیریان لەو کردووەتەوە کە هۆی هەرەسەکەی بەهاری حەفتاو پێنج، شل و فشەڵیی ڕێککەوتنی مارتی حەفتا بوو، کە چوار ساڵ کاتی دا بە سەددام و ڕژێمەکەی، تا خۆیان بەتەواوی کۆکردەوە؟ ئایا ئەگەر لەوە وانەیەک فێر بووبن، نەدەبوو جارێ نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، هەتا کێشەی کەرکووک و کێشەی خاکە بە عەرەبکراوەکانی دیکەی باشووری کوردستان تەواو دەبوو؟ ئایا سەرکردەکانی کورد، بەرپرسیار نین لەوەی کە تا ئەوڕۆ، جەعفەری، نەک هیچ هەنگاوێکی لەو بارەوە نەناوە، بەڵکو لەسەر نەخشەی بەعسییەکان دەڕوا بەڕێوە؟ ئایا ناکرێ ئولتیماتۆمێک (انزار) بدەن بە جەعفەری و ڕەپوراست بێژن پێی، ئەگەر لە ئەوڕۆوە تا یەک مانگ، داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان جێبەجێنەکەیت، ئێمە لەحکوومەتەکەت دەردەچین؟ ئایا ئەو وریاکردنەوەیە کە ئەگەر بەڕاستی بێ، کورسی تەقولەقی جەعفەری تەقولەقتر ناکا؟ باشە، بۆچی دەبێ دۆخی عێراق و حکومەتی جەعفەری کە ئامانجی بەعەرەبکردنی کوردستان بێ، بەخوێنی سەربازی کورد بەرەو سەقامگیری ببرێ، بۆچی نابێ لیستی هاوپەیمانی کوردستان لەحکوومەتی جەعفەری بکشێتەوەو، حکومەتی جەعفەری تادرەنگ نەبووە، بڕووخێنرێ.

* ئایا دواخستنی دەستبەکاربوونی پەرلەمانی پارتی و یەکێتی بۆ ماوەی چوار مانگ و، یەکنەگرتنەوەی دوو بەڕێوەبەرێتیەکەی سلێمانی و هەولێرو ڕێگرتن لە دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی پارێزگەی کەرکووک، لەبەر خاتری بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، نەبوو بەهۆی ئەوەی حکومەتی جەعفەریش و دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیش، زات بدەنە بەر خۆیان و، یەک هەنگاو بەڕێی مافی کورددا نەیەنە پێشەوە؟ ڕۆژنامەی "خەبات"یش دەنووسێ: ڕۆشنبیران مافی ئەوەیان نییە بپرسن بۆچی وتووێژی دوو حیزبە سەرەکییەکە بێ ئەنجام بوو" یان بزانن "بۆچی ڕاگەیاندنی پێکهاتن دوادەخرێ" "خەبات" ئەمە بە کلکایەتی بۆ جەماوەر دادەنێ (خەبات ژ 1817، 6/7) واتە "خەبات" دەیەوێ ڕۆشنبیران قوڕوقەپ بکەن بەرامبەر کەڵەگاییی دوو زلحیزبەکە.

* ئایا نەدەبوو، پاش ئەوەی جەعفەری وشەی فیدەراڵی و دیمۆکراتی لەسوێنددانی وەزیرەکانی لابرد، سەرکردەکانی کورد ڕێنەدەن بەسوێندخواردنەوەی، بەڵکو وەزیرەکانیان بکێشنەوەو، ئەو وەزیرانەی کە بەو سوێندە نادروستە ڕازیبوون بخەنەبەر لێپرسینەوەو، هەروەها جەعفەری خۆشی بخەنە بەر

لێپرسینەوەو، تەنانەت دادگەییکردنیش؟ بەرامبەر بە چ دەسکەوتێك ئەم مافە ڕەوایەی کوردیان، ئا بەو شێوەیە کردە قوربانیی هیچ؟

* چەند جارو چەند جار گوتوومەو نووسیمە، کە بنەماڵەی حەکیم لە نەجەف، بنەماڵەیەکی فارسن. "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" لەساڵی 1982داو لەئێران بەفەرمانی خامەنەیی دروستبوو. سەرکردەکانی ئەم "مجلس"ە، باقر حەکیمو حەمید ڕەزا ئاسەفیو هاشمی شاهروودی بوون. ئەمانە کە بەدرۆ، خۆیان بەعێراقی دەدایە قەڵەم، هەرزوو دەرکەوت کە ئەوانە فارسن، حەمید ڕەزا ئاسەفی ئێستە قسەکەری ڕژێمی ئێرانە لەتارانو، هاشمی شاهرودیش، سەرکردەی دادگەکانی ئێرانە (قاچی القچاە)ە. میلیشیای "بەدر"یش، چەند هەزار چەکدارێکن کە لەلایەن حیزبوڵڵای ئێرانەوە مەشقیان پێکراوەو بەشێکیان لەسەردەمی ڕژێمی سەددامداو، لەژێر سایەی حکوومەتی "یەکێتی"دا لەسلێمانی دەژیانو یەك گوللەیان نەناوە بەرژێمی سەدامەوەو، لەکاتی گرانیو بێنانیدا لەباشووری کوردستان، کە کورد شێوی شەویان نەبوو، ئەو "بەدرانە"، باشترین خواردنیان دەدرایەو، باشترین ژیان دەژیان. ئەوجا ئێستە کە دەرکەوتووە ئەمانە کێنو بنەماڵەی حەکیم بەرامبەر بە مافی کوردو بەتایبەت کەرکووك چ "دەفەرموون"، ئایا راستە، یەکێکی وەك مام جەلال بچێ پیرۆزبایی لە دارودەستەی "بەدر" بکاو پەسنیانبدا؟ ئایا ئەمە هەڵوێستێکی بەرپرسیارانەیە لە مام جەلالەوە؟ ئەمە لەکاتێکدا کە دارودەستەی حەکیم، نەچوون بۆ پیرۆزباییی پەرلەمانی پارتیو یەکێتیو، نەچوون بۆ سەرخۆشیی کەسوکاری قوربانییەکانی کاری تیرۆریستانەی 1ی شوباتیشو کەسیشیان نەناردە کوردستان؟ برای بەڕێز مام جەلال، دەبێ بزانێ کە ئەو بەدەنگی کورد بووە بە سەرکۆماری عێراق، نەك بەدەنگی چەکدارەکانی بەدرو بنەماڵەی حەکیمو جەعفەریی ئەڵقە لەگوێی مەلا سیستانی. مەلا سیستانی، لەلای مەلاکانی سلێمانی کە چووبوون بۆ لای، پشتگیریی عەرەبە هاوردەکانی کەرکووکی کردو، دژی قانوونی بەڕێوەبردنی کاتیی دەوڵەت پەیامی بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی نارد.

* کێ بەرپرسیارە لەوەی کە هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم هێندە، دواخرا؟ ئایا دیاریکردنی سەرۆکی هەرێم لەلایەن پەرلەمانی پارتیو یەکێتییەوە، مانای ئەوە نییە کە سەرۆك هەرێم دەبێتە سەرۆکی سلێمانیو هەولێرو دهۆكو، ئەمەش وەك بەڵگەیەك دەکەوێتە دەست داگیرکەرانو نەیارانو، ئەو حەلە دەبێژن: خۆتان ئەوەتانکردووە!! ئایا راستتر نەبوو، وەك لەوتاری "ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم"دا نووسیبووم (میدیا ژ/ 194) سەرۆکهەرێم بەهەڵبژاردن بێو، ئەوجا لەهەموو ستانەکانی کوردستانداو، هەروەها لەبەغداو ئەو شوێنانەی، کە کوردستانیو کوردی لێن، بەڵام کوردستان نینو، هەر لەو کاتەشدا بیروڕای کۆمەڵەو حیزبو ڕێکخراوو کەسایەتییەکانی هەموو پارچەکانی کوردستانو ئەوروپاو ئەمریکا وەربگیرایە، کە ئەمە دەبوو بە بەڵگەنامەیەکی قانوونی بۆ ئەوەی کە سەرۆکهەرێم، سەرۆکی هەموو کوردو کوردستانییەکانە، نەك سەرۆکی سێ ستان. سەرۆکهەرێم دەبێ بەو شێوەیەی سەرەوە هەڵبژێردرێو، دەسەڵاتێکی وایپێبدرێ وەك سەرۆككۆمار. بەتایبەتی دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکری کوردستان بێو، جێگری نەبێ، بەڵکو لەکاتی پێویستدا سەرۆکی پەرلەمان بریکاریی بکاو، باشتریش ئەوەیە سەرۆکهەرێم دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانیشی هەبێو، واتە پایەی سەرۆکوەزیران لابرێ. بەڵام سەرۆکهەرێم دەبێ چەند راوێژکارێکی هەبێ، وەك راوێژکاری قانوونی، راوێژکاری رامیاری، راوێژکاری سوپایی، راوێژکاری فەرهەنگیو... هتد. بە بۆچوونی من دەبێ سەرۆکهەرێم ئاوا

هەڵبژێردرێ و، ئەو دەسەڵاتەشی هەبێ کە باسمکرد، ئەگەرنا، ئەگەر ئەمەش بکرێتە حیزبحزبێنە، ئەوا سەرۆکهەرێم نەبێ باشترە.

* ئایا ئەم هەموو هەوڵ و تەقەلاو پاڕانەوەیە لەعەرەبە سوننیەکان بۆ بەشداریکردن لەحکوومەتی عێراق و بەشداریکردن لەنووسینی دەستوری عێراقدا، هیچ سووتێك بە کوردو کوردستانییەکان دەگەیێنێ، لەکاتێکدا کە هەڵوێستی زۆربەی زۆری سوننییەکان ئەوەیە کە عێراق وەك گەل و خاك بەشێکە لە "نیشتمانی عەرەب"و کەمەیەکی کەمیشیان لەبابەتی چیرۆکی شێخە کەبابخۆرەکەی کاك خەفوور مەخمووریین.

* ئایا پەرلەمانی پارتی و یەکێتی دەتوانێ خۆی بەنوێنەری کوردستان بزانێ ئەگەر ئاوا بەرامبەر تیرۆرکردنی زاناو خەباتکاری گەورەی کورد شێخ مەعشووقی خەزنەوی، بێدەنگ بێ؟ ئایا راستە کە ئەم پەرلەمانە لەکوشتاری رۆژی یەکشەممەی خۆپیشاندانی قامشلۆ بێدەنگ بێ؟

بەڕاستی، ئەگەر خۆمان نەخڵەتێنین، دەبێ دان بەوەدابنێین، کە کێشەی کورد، پاش ئەوەی تیشکی هیوایەکی بەر کەوت، ئێستە، بەسایەی حیزبحزبێنەوە بەرەو چارەنووسێکی لێڵ و تەماوی هەنگاو دەنێ.

بەرلین 2005/6/10

میدیا، **ژ** 195، 2005/6/14

هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟

کوردستان، لەبەردەم دووڕێیانی ئازادی، یان بە قوڕی ڕەشدا چوونە

پاش ئەوەی مەلا محەممەدی خاتەمی، سەرکۆماری ئێران، هەشت ساڵی ڕەبەق خەڵکی ئێرانی بەدرۆی "مـردم سـالاری مـژهبی" (سـەروەریی ئاینانـەی گـەل)و، "چاکـسازیی" (ریفـۆرم) تـەفرەدا، بـەرەی بەرهەڵستکاران و ڕەخنەگرانی دژ بەرژێمی مەلا فەرمانیی ئێران، چ کۆمارخوازان و چ شانشینخوازان و چ "موجاهیدینی خەلك"و چ داروەستەی کۆنە چەپییەکان و، تەنانەت گەلێك لەرۆشنبیرانیش، دەیانگوت و دەیاننووسی، کە زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی ئێران، ناچن بۆ هەڵبـژاردن و، ئەوەش دەبێتە بەڵگەیـەك بۆ ناڕەوایـەتیی رژێمـی ئێـران و، ڕێـش دەکاتـەوە بـۆ گـشتپرسییەك، کـە دەبێتـە هـۆی هەڵوەشـاندنەوەی سیـستەمی "ویلایـەتی فەقیـە". کاربەدەسـتەکانی ڕژێمـی ئێـرانیش کەوتنـە خۆیـان و، بەئاشـکرا بڵاویـانکردەوە، کـە ئـەوی نەچـێ بـۆ دەنگـدان، "وەك تیرۆریـست" تەماشـا دەکـرێ و، بەشـداریکردنیان لەهەڵبژاردنـدا، بـە "تـەکلیفی شـەرعی" دایـە قەڵـەم. ئـەم هەڵوێـستەشیان کوتومـت، وەك هەڵوێـستی کاربەدەستەکانی دوو زلحیزبەکەی باشووری کوردستان بوو، کە دەیانگوت ئەوی نەچێ بۆ هەڵبـژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، دەنگندا بە لیستەکەیان، ئەوا "خاین و نۆکەری بێگانە"یە. ئەمە لەکاتێکدا، کە لەسیستەمێکی دیمۆکراتیدا، بەشداریکردن لەدەنگداندا بۆ پارلـەمان، "ماف"ە، نەك "ئەرك". مرۆڤیش دەتوانێ، مافی خۆی بەکاربهێنێ، یـان نـەهێنێ، بێ ئەوەی ببێتـە "تیرۆریـست"، یـان "خاین و نۆکـەری بێگانە"، یان لەسەر ئەوە سزا بدرێ.

لێرەدا ئەگـەر سـەرنجێکی وڵاتـە دیمۆکراتـەکان بـدەین، بـۆ نموونـە وڵاتـەکانی ئـەوروپا، دەبیـنین هـیچ کاتێك، هـیچ کەسـێك بـەزۆر نانێردرێ بـۆ هەڵبـژاردن. جاری واش هەیـە کـە لـەو وڵاتانـەدا، تـەنێ 40٪–50٪، یـان لـەو ڕێژەیـەش کـەمتر، دەچـن بـۆ دەنگـدان، کەچـی ئـەو حکوومەتـەی کـە لەئـەنجامی ئـەو دەنگدانەوە دادەمەزرێ، هەموو لایەك دان بەڕەوایەتییدا دەنێن، تا هەڵبـژاردنێکی دیکە. چۆنکە دەزانن کـە، ئـەو حکوومەتـەی بـەدەنگی خـەڵك هاتووتـە سـەر کـار، هـەر بـەدەنگی خـەڵکیش لـەکار دەخـرێ و دەگۆڕدرێ. بەڵام لـەوڵاتێکی دیکتاتۆریدا، رژێم بۆ پێشاندانی ڕەوایـەتیی خۆی، پێویستی بە زۆربەی هـەرە زۆری دەنگەکانە، تـا "ڕەوایـەتیی" خـۆی بخاتـە بەرچاو. لەبـەر ئـەوە، بـەزۆری زۆردارەکـی، خـەڵك ناچار دەکا دەنگبدەن بۆی و، ئەوی زاتبکا و دەنگنـەدا بۆی، دەبـێ نانبڕین، یـان زینـدانی، یـان کوشـتنی خـۆی لەبەرچـاو بـێ. هـەر لەبـەر ئەمەشـە، کـە جـاری واهەیـە، سـەرکۆمارێك بـە 99.99٪ دەنگـەکان هەڵدەبژێردرێ، وەك سەددامی عێراقی و حافز ئەسەدی سووریا.

لـەوڵاتێکی وەك ئێرانـدا، هەرچـەندە دەسـەڵات بەدەسـت چینی مەلاکانەوەیـە، بـەڵام تاکـە نێوەنـدێکی دەسـەڵات، هـەتا ئـەوڕۆ پەیـدا نـەبووە. جـا ئەگەرچـی خامەنـەیی، وەك "ڕێبـەر"و "جێنـشینی ئیمـام خومەیـەنی"و "وەلی فـەقیهی خـاوەنی دەسـەڵاتی بێـسنوور" فەرمانڕەواتییـدەکاو، لەدەستووریـشدا دەسەڵاتەکانی چەسپێندراوە، بەڵام کەسانی دیکەی قسەڕۆیشتوو، هێشتا هەر هـەن، یـەکێك لەوانـە عـەلی ئەکبەری هاشمی ڕەفسەنجانی یە، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "کۆماری ئیسلامیی ئێران"و، هاوکاری خومەینی و، هەشتساڵیش سەرکۆمار بووەو، ئێستەش سەرۆکی "کۆڕی دەستنیشانکردنی بەرژەوەندیی

رژێم" (مجمع تشخیص مصلحت نظام)ە. هەروەها مەهدی کەڕرووبی، کە کوردێکی لوڕییەو، ماوەیەك سەرۆکی "پەرلەمانی ئیسلامیی ئێران" بوو، لەگەڵ چەند کەسێکی دیکە.

شایانی باسە، نێزیکەی هەزار کەسێك خۆیان نێو نووسکرد بۆ چوونە نێو شەڕو گەڕی هەڵبژاردنەوە، بەڵام "شورای نگبهان" (کۆڕی چاودێری) تەنێ چوار کەسی لێهەڵبژاردن، کە یەکێك لەوانە ڕەفسەنجانیو، ئەویدیکەش مەحموود ئەحمەدی نەژاد بوو، لەپاڵ مەهدی کەڕرووبیو، سەرلەشکر محەممەد باقیر قالیباف. بەڵام پاش ئەوەی خاتەمی کەوتە گلەیی، خامەنەیی فەرمانیدەرکرد، دوو کەسی دیکەش نێویان بخرێتە لیستەکەوە، کە یەکێکیان مستەفا موعینی سەر بە ڕێبازی "ریفۆرم"ی خاتەمی بوو. بەکورتی 46.786.418 کەس مافی دەنگدانیان هەبوو، کە سەرەڕای هەموو هەڕەشەو گوڕەشەیەکی رژێم، تەنێ 29 ملوێنو 31742 کەس چوون بۆ دەنگدان، واتە 17 ملوێنو نیوێك بەشدارییاننەکردو، ئەوەبوو لەئەنجامی هەڵبژاردندا، هاشمی ڕەفسەنجانی 6.159.354و مەحموود ئەحمەدی نەژاد 5.710.374 دەنگیان هێناو، بەوە هەڵبژاردنی یەکێك لەو دووانە، کەوتە گەڕی دووەمەوەو، لەوەدا مەحموود ئەحمەدی نەژاد، پێش ڕەفسەنجانی کەوتو، ئەوەش بوو بەهۆی ئەوەی کە مەهدی کەڕرووبی، لەنامەیەکدا کە بۆ خامەنەیی ناردبوو، باسی ئەوەیکردبوو کە کوڕی خامەنەیی، دەستی لەهەڵبژاردندا تێکەڵکردووەو، ساختەکارێتی کردووە بۆ بەرژەوەندیی کاندیدی سەر بەرژێمو، ڕەفسەنجانیش گوتی لەهەڵبژاردندا شتی ناشرین ڕوویانداوە، بەڵام ئەو "شکاتی خۆی دەباتە لای خودێ!".

هێژای گۆتنییە، کە ڕەفسەنجانی، ئەو پیاوەیە، چ لەلایەن دادگەی بەرزی ئەڵمانیاوەو، چ لەلایەن گەلێك لە بەرهەڵستکارانی ئێرانەوە، بەوە تۆمەتبار دەکرێ کە دەستی هەبووە لەکوشتنی دوکتۆر قاسملو لە ڤیەنناو، دوکتۆر شەرەفکەندیو هەڤاڵەکانی لەبەرلین. لەگەڵ ئەوەشدا، دارودەستەی خاتەمی، کە دییان مستەفا معین نەیبردووەتەوە، هەموو دەنگەکانیان دا بە ڕەفسەنجانی، بۆ ئەوەی مەحموود ئەحمەدی نەژاد نەیباتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ریسەکەیان بووەوە بە خوری.

ئەحمەدی نەژاد، وەك خۆی بەدەمی خۆی دەبێژێ، گوێڕایەڵی فەرمانی "وەلی فەقیە"، واتە، خامەنەییە. کاتی خۆشی، یەکێك بوو لە "قوتابیانی هێڵی ئیمام" (دانشجویان خگ امام) کە لە 1979دا پەلاماری سەفارەتخانەی ئەمریکایاندا لەتارانو، کاربەدەستانی سەفارەتخانەکەیان 444 ڕۆژ بەدەستبەسەریو تۆقاندن، لە خانووی سەفارەتخانەکەدا هێشتەوە. بێجگە لەوەش، وەك پاسدار، لە جەنگی کوردستاندا بەشداریکرد، پاش ئەوەی خومەینی بانگی "جیهاد"ی دا دژ بەکورد. لە پاداشی خزمەتەکانیدا بۆ رژێم، کرایە فەرمانداری شاری دە ملوێنی تاران. ئەوەی لەم کابرایەی دەگێڕنەوە، ئەوەیە، ژیانێکی سادەو ساکارانەی بردووەتە سەرو، دژ بەدزێتیو بەرتیلخواردن بووەو، ئەمەش کارێکی وایکرد، کە بتوانێ جەماوەرێکی گەورەی خەڵکی گوندەکانو هەژارو دەستکورتەکانی تاران، لەدەوری خۆی کۆبکاتەوەو، دەنگەکانیان لەهەڵبژاردندا مسۆگەر بکا. ئەمە بێجگە لەوەی کە، خامەنەییو پاسدارانو بەسیج، هەموو پشتیوانیان لێکردو گرەوی لە ڕەفسەنجانی بردەوە، کە کەم کەس ئەمەیان بەخەیاڵدا دەهات، کە کەسێکی وەك ئەحمەدی نەژاد لەڕەفسەنجانی پتر دەنگبهێنێو 29 ملوێن کەسیش بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەکاتێکدا کە حیزبو کۆمەڵە بەرهەڵستکارەکان بانگی بۆیکۆتی هەڵبژاردنیاندا.

گەیشتنی ئەحمەدی نەژاد بەپلەی سەرکۆمار، دەسکەوتێکی دیکەی رژێمی ئێرانە، لەکاتێکدا کە پارلەمانو، "شورای نگهبان"و، "مجمع تشخیص مصلحت نظام"و، دەزگەی دادوەریو، دەزگەی

دۆزگرێتی گشتی (الادعا و العام)و هێزی لەشکرو سوپاو بەسیج، هەمووی سەر بەرژێمە. جا ئەوەی لێرەدا پێوەندیی بە کوردەوە هەبێ ئەوەیە، رژێمی ئێران، لەمەولا پتر لەجاران، توندوتیژترو تەنگەتیلکانەتر دژی کورد دەوەستێ‌و، دەسەلاتی رژێمیش بۆ پەلاماردانی کورد، گەلێك لەجاران پترە. بەتایبەتی، چۆنکە ئەو حیزب‌و کۆمەڵ‌و دەستانەی کە دژ بەرژێمی ئێران‌و بە "ئۆپۆزیسیۆن" نیویانرۆیوە، زۆربەی زۆریان، ئەگەر لەرژێمی ئێران خراپتر نەبن بەرامبەر بە کوردو داخوازییەکانی، بێگومان کەمتر خراپ نین. ئەوانە، ئەگەر دوو وشە بەسەر دەمیاندا بێ، بەدڵنیاییەوە، یەکێکیان "تمامیت ارچی"، واتە "تەواوێتیی خاك"ەو، کوردستانیش، بە بەشێك لەولاتی خۆیان دەزانن‌و، کوردیش بە نەتەوە، یان گەل، دانانێن، بەڵکو بە "تیرەیەکی ئێرانی"و، هەوڵدەدەن زمانەکەیان، فارسی، کە لەهجەیەکی تێکەڵە لە عەرەبی‌و کوردی‌و ترکی، بەزۆری زۆردارەکی بەسەر کوردو بەلووج‌و ترکمان‌و عەرەب‌و ئەوانی دیکەدا بسەپێنن. لەبەر ئەوە، چاوەڕوانیی چاکەو خێرخوازی لەبەرەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی ناکرێ‌و، ئەوانە، بەرامبەر بەمافی کورد، لەگەڵ رژێمی ئێران هاودەنگ‌و هاوکارن‌و، رۆژنامەکەشیان "کیهان" کە لە لەندەن دەردەچێ، نموونەیەکە، وەك بەڵگە، بۆ ئەم بۆچوونەی سەرەوە.

وەك جارێکیان لە "میدیا"دا نووسیبووم، ئەمریکا دەیەوێ رژێمی ئێران بگۆڕێ، بەلام نازانێ چۆن. ئەوەی رژێمی ئێرانیش لێی دەترسێ، بوونی بەرهەڵستکارانی ئێرانی لەنێوەوەو لەدەرەوەی ئێران نییە، بەڵکو، بوونی لەشکری ئەمریکایە لە عێراق‌و ئەفغانستان‌و نێوچەی کەنداودا. لەشکری ئەمریکاش، هەتا لەم دوو ولاتەدا، زێتر لەقوڕدا بچەقێ، بەسووتی رژێمی ئێران تەواو دەبێ، لەبەرئەوە، رژێمی ئێران، هەموو توانست‌و هێزێکی خۆی دەخاتە کار، تا ئەمریکا لەعێراق‌و ئەفغانستان‌و کەنداو سەرکەوتوو نەبێ، بەڵکو، بەسەری شکاوو پاشڵی دڕاوەوە، لەو ولاتانە بچێتە دەرەوە. ئەوەی بووەتە پاڵپشتی ئێران لەم رووەوە، ئەوەیە زۆربەی زۆری عەرەبەکانی عێراق، شیعەو گوێڕایەڵی کابرایەکی ئێرانین کە مەلا سیستانییە. بێجگە لەمەش، سەرکردەکانیان، وەك برایم جەعفەری‌و بنەماڵەی حەکیم‌و شەهرستانی، هەموویان ئێرانین‌و، لەسەردەمی سەددامدا، لەئێران بوون‌و، چاوبەرەژێری رژێمی ئێرانن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، عەبدولعەزیزی حەکیم، بانگێشتنی مەحموود ئەحمەدی نەژادی کردووە، کە ببێ بە میوانی عێراق. برایم جەعفەریش، بەتەمایە بچێ بۆ سەردانی ئێران‌و، مەلا سیستانیش لەولاوە، خۆی کردەوە بە کەڵەگای خەڵکی عێراق‌و، دەبێژێ نابێ لەباشووری عێراقدا هیچ جۆرە بەڕێوەبەرێتییەکی فێدراڵی دابمەزرێ. لەولاشەوە، وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران، خەڕازی، کە هاتە عێراق، لەلایەن مەلا سیستانییەوە بەوپەڕی رێزەوە پێشوازی لێکرا. بەکورتی، رژێمی ئێران جێی خۆی قایمکردووەو، وەك چەند مانگێك لەمەوبەر، رۆژنامەکانی ئێران بلاویانکردەوە، هەزاران کەس لەئێران خۆیان نێونووسکردووە، کە "ئامادەی خۆکوژین" لەپێناوی "چوونە بەهەشتدا". ئاشکراشە، ئەمانە ناچن لەنێوچەی دەسەلاتی عەبدولعەزیزی حەکیم‌و موقتەدا سەدرو برایم جەعفەری خۆ بتەقێننەوە، کە سەر بەخۆیانن، بەڵکو دیارە دەست لەکێ دەوەشێنن. ماوەیەکیش لەمەوبەر، لە"میدیا"دا نووسیبووم کە نەخشەیەك هەیە بۆ ئەوەی کاری تیرۆریستی بگوێزنەوە بۆ ئەو شوێنانەی بەدەست کوردەوەن‌و، ئەوەبوو لەهەڵەبجەو بادینان‌و جارەکی دیکەش لەهەولێر، پەلاماردانی تیرۆریستانە روویاندا. ئەوەی پتر یارمەتی رژێمی ئێران‌و هەڤاڵبەندەکەی، واتە سووریای داوە، کە پێشڕۆیی بکەن، ئەوەیە کە هەڵوێستی ئەمریکا لەگۆڕەپانی رامیاریدا، هەڵوێستێکی نەشارەزایانەو ناشیییانەیە. لەبەرئەوە، ئەمریکاش، وەك کورد، نمەکی سوێرە. ئەنجامەکەشی دەبینین، کە ئەوەتە، هەموو ئەوانەی کە ئەمریکا سالانی سالْ

خزمەتیکردوونو پاراستوونی، دژایەتی دەکەن. ئەڵمانیاو فەڕەنسا دوو نمونەی دیارو بەرچاونو، دەوڵەتی ترکانیش، نموونەیەکی دیکەیە، کە ئەوەتە پەنجا ساڵ پترە، بەهۆی ئەمریکاوە توانیوێتی هەموو جۆرە دەستدرێژییەكو تاوانێك بەرامبەر بەکورد بکا، کەچی لەجەنگی عێراقدا، چەمۆڵەیەکی نا بەڕووی ئەمریکاوە. لەهەمووشی قێزەوەنتر ئەوەیە، لەم رۆژانەدا، رژێمی ترك، رێی داوە، کە لەئەستەمبوول، لە 6/24وە، "دادگەیەك" بەنێوی "دادگەی گەل"ەوە بکەوێتە کار، بۆ دادگەییکردنی جۆرج بوشو تۆنی بلێر، بەرامبەر "تاوانەکانیان" دژی گەلی عێراقو فەرماندانیان بە لەشکرەکانیان بۆ پەلاماردانی عێراقو داگیرکردنی عێراق. خۆیایە، ئەم دادگەیە، هەر بڕیارێك بدا، دەسەڵاتی بەجێگەیاندنی نابێ، بەڵام لەباری مۆرالییەوە، کار کردی خۆی دەبێو، ئەمەش دوژمنایەتیی ئاشکراو بێپەردەی رژێمی ترك بەرامبەر بە ئەمریکاو بەریتانیا پێشاندەداو، ئەو پرسیارەش دێنێتە پێشەوە، کە تاکەی ئەمریکا پشتگیریو پشتیوانیی رژێمی ترکی دوژمن بەکورد دەکا، کە ئەوەتە نێزیکەی سەتەیەکە بۆ لەنێوبردنی کورد، بەهەموو شێوەیەك تێدەکۆشێو، ئێستەش بەم کردەوانەی درێژە بە بەرگریکردن لەرژێمی تیرۆریستی سەددام دەدا؟ ئایا ئەمریکاو بەریتانیا ئامادەن هەڵوێستی خۆیان بگۆڕن بەرامبەر رژێمی ترکو، روویەك لەکورد بکەنەوەو یارمەتی کورد بدەن بۆ دامەزراندنی خانوویەکی کوردستانی لەخۆرهەڵاتی ناڤیندا، کە ببێتە بنکەیەك بۆ ئازادیو دیمۆکراتیو ئاشتی؟ ئایا سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکانیش ئامادەن، لەڕێی یەکگرتنێکی چارەنووسسازانەو، دیپلۆماسیتێیەکی خەستوخۆڵو، وازهێنان لەعێراقچێتیو ئێرانچێتیو سووریاچێتیو حیزبحزبێنە، ئەمریکا دابینبکەن بەوەی، کە رێگە چارەی زاڵبوون بەسەر لێشاوی تێرۆردا، تەنێ، دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیمۆکراتی ئازادیخوازی ئاشتیخوازە لەکوردستاندا، لەسەر بنچینەی بیرۆکەی شارستانێتیو دادی کۆمەڵایەتی؟ یان، هەروەك خوویان پێوەگرتووە، لەسەر حیزبحزبێنەی بۆگەنکردووی خۆیان دەچن بەڕێوەو، ئەم دەرفەتەش لەدەست خەڵکی کوردستان دەدەنو، ئایا حیزبو کۆمەڵەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان، ئامادەن، هەموو یەکبگرنو چاوەڕوانی ئەو هەلە بکەن، کە لاساریو شەڕخوازیی رژێمی ئێران دەیهێنێتە پێشەوەو، دەتوانن، رێنەدەن بەوەی، شاپەرستەکانو کۆمارخوازەکانو دوژمنەکانی دیکەی کورد لەئێراندا، ئەو دەرفەتە بقۆزنەوەو، بەیارمەتی ئەمریکاو ئەورووپا، جێی مەلاکان بگرنەوەو، ئایا، بۆ وێنە، PKK ئامادەیە دەست لەکورد بەکوشتدان هەڵبگرێ، چ لەباکوورو چ لەباشوورو چ لەرۆژهەڵات، لەپێناوی کارێکی بێ پروگرامو بێ بەرنامەو بێ ئامانجێکی نەتەوەیی بەرچاوی وا، کە بهێنێ ئەم هەموو قوربانییە بدرێ بۆی، یان سۆرە لەسەر ئەوەی لە پێناوی "کۆماری دیمۆکراتی ترکیا"دا، کە هیچ کاتێك نایگاتێ، کوردستان لەوە پتر کاولتر بکاو، لیستەی شەهیدەکانی رۆژ لەدوای رۆژ، درێژتر بکاتەوە؟ ئایا حیزبۆلکەکانی رۆژاوای کوردستان کە کەوتوونەتە بوختانکردن بەراپەڕینی جەماوەرانەی خەڵکی قامیشلۆو، داکۆکیکردن بۆ رژێمی کوردکوژی سووریا، ئامادەن دەست لەسیاسەتکردن هەڵبگرنو سەری کورد رەحەتکەن؟ ئایا دوو زلحیزبەکەی باشووری کوردستان ئامادەن بەڕاستی یارمەتیی خەڵکی باکوورو رۆژهەڵاتو رۆژاوای کوردستان بدەن، بێ ئەوەی خۆیانبکەن بەدەمڕاستی خەڵکی ئەو نێوچانەو، ئامادەن، حیزبەکانیان بە پارە، یان بەهەڕەشە، بێدەنگ نەکەن؟ بێگومان ئەو بارودۆخەی کە لەنێوچەی رۆژهەڵاتی ناڤیندا سەریهەڵداوە، دووڕێیانێکی لەبەردەم دواڕۆژی کورددا هێناوەتە پێشەوە، کە یان، کورد سەربەرزانە بەئازادیی خۆی دەگات، یان بەجارێ بەقوڕی رەشدا دەچێتە خوارەوە.

ئەوجا، لەبەرئەوەی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەتەمایە، کۆنگرەی پێنجەمی خۆی، لە 30ی ئەم مانگەدا (7/30) لەشاری لەندەن ببەستێ، پێویستە نوێنەرانی هەموو حیزب و کۆمەڵ و ڕێبازە کوردستانییەکان، بەشداریبکەن تێیداو، لەوتوویێژێکی بابەتانەدا ڕێگە چارەیەك بۆ پێکەوە کارکردن بدۆزنەوە. هەموو لایەکیش دڵنیابێ، کە هیچ حیزبێك ناتوانێ بەتەنێ، کوردستان ڕزگاربکا، بەڵکو ڕزگارکردنی کوردستان بەهاوکاریی هەموو خەڵکی کوردستان دێتەدی. دەبا، هیچ حیزبێك، ئیدی کەڵەگایی نەنوێنیو شەڕی خۆتڕێن نەکا.

بەرلین 2005/7/1

میدیا، ژ 198، 2005/7/5

کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵڵا پەشێوو، و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا

ئەوەی بوو بە پاڵپێوەنەری نووسینی ئەم وتارە، ئەو دوو هەڤپەیڤینە، دوا بەدواییەکە بوو، کە بەڕێز مام جەلال، جارەك لەگەڵ گۆڤاری "Der Spiegel" (ئاوێنە)ی ئەڵمانیو، جارەکی دی لەگەڵ ڕۆژنامەی ترکی "Akşam" (ئێوارە)دا کردبووی، کە ئەوەی "ئاکشام" لەژمارە 197 (2005/6/25)ی "میدیا"دا بەشێکی بەکوردی بڵاوکرابووەوە. مام جەلال لەهەردوو هەڤپەیڤینەکەدا گوتبووی، کە ئەو "بەدرێژاییی (58) ساڵ خەباتی خۆی، بیری لەجیابوونەوەی کوردستان لەعێراق نەکردووەتەوە"و گوتبووی "کوردستانی سەربەخۆ، خەونو خەیاڵی هۆنەرانو ڕەگەزپەرستانی کوردە"و، "ئەو خەیاڵەش، بەهەرەسهێنانی سەددام کۆتاییهاتووە" بێجگە لەوەش، گوتوویەتی، "کە کورد لەبەر هۆی جوگرافیایی، ناتوانن دەوڵەتی سەربەخۆ دروستبکەن"، چۆنکە، "ئەگەر وادابنرێ کە دەوڵەتی کورد دامەزرێندرا، چۆن دەتوانێ بژی، ئێرانو عێراقو تورکیاو سووریا سنوور دادەخەن لەسەریو، ئەو دەمە، ئەو (مام جەلال) ناتوانێ لەگەڵ پەیامنێری "ئاکشام" (واتە حوسنی مەحەلی کە عەرەبێکی دژ بەکوردی خەڵکی ترکیایە) ، بچێ بۆ ئەستەموولْ، بۆ ئەوەی لەوێ، پێکەوە ماسی بخۆن".

ئەگەر مرۆڤ ڕۆژنامەی "ئاکشام" بەهوردی بخوێنێتەوە، باش تێدەگا، کە پەیامنێرەکەی، حوسنی مەحەلی، ئەو کابرا عەرەبەی، کە ئەمریکای بە "ئیمپریالیستو داگیرکەری عێراق" دەداتە قەڵەمو، کوردیش بە "هاوکاریکردن لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئەمریکا" تۆمەتبار دەکاو، بەتیرۆریستە کوردکوژەکان، دەبێژێ" "بەرخۆدەر" (مقاوم)، پرسیارەکانی بەجۆرێکن، کە دەیەوێ، ناڕاستەوخۆ، وەرامەکانی بخاتە نێودەمی مام جەلالەوە. بۆ وێنە، دەبێژێ: "کەواتە بەشداریکردنی کورد لەدەسەڵاتداریێتیی بەغدادا، بەپێی بەڕێزتان، کۆتاییهێنانە بەخەونی کورد"، مام جەلال لەوەرامدا دەبێژێ: "ئەوە، بەتەواوی ڕاستە. چۆنکە کورد بۆ یەکەمجار، بینیانو تێگەیشتن، کە ئەوان لەپلەی یەکەمدا، هاووڵاتی عێراقن. ئێستەش هەر کەس بەعێراقیێتی خۆی سەربەرزە".

بەر لەوەی بچمە نیوەڕۆکی باسەکەوە، دەبێ ئەوە بێژم، کە ئەز عەبدوڵڵا پەشێوم، وەك هۆنەر، هەڵبژارد، چۆنکە ئەو بەڕێزە، لایەنگرێکی کۆنی بیری سەربەخۆییی کوردستانەو، سەر بەهیچ نێوەندێکی دەسەڵاتی کوردی نییەو، جەماوەرێکی یەکجار زۆری کوردیش هەن، کە حەز بەگوێگرتن لەهۆنراوەکانی دەکەن.

ئێستە، بابێینە سەر شیکردنەوەی قسەکانی برای بەڕێز مام جەلال:

بەڕاستی زۆر سەیرە، سەربەخۆییی کوردستان، ئامانجی ڕەگەزپەرستەکانی کورد بێ. ئەمە لەکاتێکدا، کە هەوڵدان بۆ سەربەخۆییی هیچ وڵاتو نیشتمانێکی ژێر دەستەو داگیرکراو، نەك هەر ڕەگەزپەرستی نییەو بەس، بەڵکو کارێکی ڕزگاریخوازنەیەو، ئەوانەی وڵاتێك داگیر دەکەنو گەلەکەی بندەستدەکەن، ئەوانە ڕەگەزپەرستو گەلدوژمنن، نەك گەلێکی کەنەفتکراوو، خەڵکی وڵاتێکی داگیرکراو. دوایی تێناگەم، ئەوانەی ڕەگەزپەرستن لەنێو کورددا کێن؟ با زۆر دوور نەڕۆینو، باسی ئەحمەدی خانیو حاجی قادری کۆیی نەکەین، ئایا شێخ مەحموودی بەرزنجیو قازی محەممەدو شێخ سەعیدی پیرانو عوسمان سەبریو سەید ڕەزاو، چەندین سەرکردەی دیکەی سەربەخۆیخوازی کورد، ڕەگەزپەرست بوون؟ ئایا هەزاران پێشمەرگەی خۆ بەختکەر کە گوێیان لەسروودی:

"پێشمەرگەین، بەهەڵمەتین
شێری ڕۆژی زیللەتین
لەپێناوی سەربەخۆییی کوردستان
بەختدەکەین ژیانمان و ماڵ و گیان
لەپێناوی سەربەخۆییی کوردستان"

کە لەبەرهەمی، هۆنەری خودێلێخۆشبوو، خالید دلێرە، کە دلێر، خۆی یەکێك بوو لەئەندامانی حیزبی مام جەلال، ئایا، ئەمانە هەموو ڕەگەزپەرستبوون؟

ڕاستییەکەی، ڕەگەزپەرستی، نەك هەر لەنێو کورددا نییەو، کۆمەڵگەی کوردیش ئەو جۆرە ترادیسیۆنەی نییە، بەڵکو کوردی ناسیۆنالیستیش، وەك ناسیۆنالیستەکانی عەرەب و ترك و فارس، لەنێو کورددا، یان هەر نین، یان زۆر زۆر کەمن و، ئەمەش مایەی خۆشبەختییە.

بەڵێ، جەماوەرێکی زۆر فراوانی نەتەوەیی هەیە، بەڵام بیری نەتەوەیی، وەك لەسەمیناری "بیری نەتەوەیی"دا ڕۆناکیم خستووەتە سەر، هیچ پێوەندییەکی بەبیری ناسیۆنالیزمی ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاواییەوە نییە. هیچ کوردێك تائێستە، داوای بەغداو ئەنقەرەو ئەستەموول و دیمەشق و تارانی نەکردووە، ئەگەرچی لەم شارانەدا ملیۆنان کورد دەژین و، کوردی ڕەسەنی ئەو شوێنانەشن و، کەسیش ئەو شارانەی نێونەناوە "شاری برایەتی"!!!

باشە، بۆچی دەبێ بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی فەلەستینی، کە مام جەلال، بە کوڵودڵەوە، بۆ فەلەستینییەکان داوایدەکاو، لەوەشدا ئەز هەقی دەدەمێ، بەڵام بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانی، بیرێکی ڕەگەزپەرستانە بێ. یان، ئەمە خاڵانەی ئەوەیە، کە دەبێژن "ڕێوییەکە، دەمی نەدەگەیشتە هێشووە ترێکە بیخوا، دەیگوت، ترش و تاڵە"!؟

سەیر ئەوەیە، مام جەلال لەوتووێژەکەیدا لەگەڵ حوسنی مەحەلی، سنووری دیپلۆماسێتی دەبەزێنی و، ئەگەر ترکەکان ئەو قسەیە بخوێننەوە، بەگاڵتەی دەزانن، چۆنکە قسەکە لە تەوس (تهکم) دەچێ، کاتێك دەبێژێ "سوننییەکانی عێراق، هەموو دەوڵەتە عەرەبەکانیان لەپشتە، شیعەکانیش ئێرانیان لەپشتە. ئێمەی کوردیش، ترکیا پشتیوانمانە.. هتد". نازانم ئەم پشتگیری و پشتیوانییەی دەوڵەتی ترك، لەکوێداو لەچیدا خوێ دەرخستووە؟ ئایا لەوەدا، کە ماوەی هەشتا ساڵ ترکمانەکانی عێراق، مافیان خورابوو، و ئەو مافەش کە دەستیانکەوت، تەنێ، پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین"و دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی کوردستان بوو. کەچی ڕژێمی ترك، یەك وشەی دژ بەرژێمەکانی عێراق، لەدەم دەرنەچوو، بۆ پاراستنی مافی ترکمانەکان، بەڵام پاش ئەوەی کە کورد کەوتنە سەر ڕێی هێنانەدی هێندەك لەئامانجەکانیان، ئەوجا "بەرەی ترکمان"ی لەکورد ڕاستکردەوەو، سەردەمی هەژاری و بێنانیی لەهەرێمی ئاسایشدا بەکارهێنا، بۆ ئەوەی نان و پیازێك بدا بەو خەڵکە برسییە، بەرامبەر بەوەی خۆیان بەترکمان نێونووس بکەن و، ئێستەش کە ئێستەیە، چاوی هەڵنایەت بەوشەی کوردستان. کەسانێك کە نێویان کوردستانە و خەڵکی باشوورن و، لەئەورووپاوە دەگەڕێنەوە وڵاتی خۆیان، لەئەنقەرە، یان لە ئەستەموول، دەیانگرێ و، هەر بەفڕۆکە ڕەوانەی ئەورووپایان دەکاتەوەو، لەم ڕۆژانەشدا، نامیلکەیەك بە دەهەزار دانە لە ئامەد(دیاربەکر) بڵاوکراوەتەوە کە دەبێژێ، کورد مێژووی نییەو، بنەچەو ڕەچەڵەکی دیار نییەو، زمانەکەشی، زمانێکی سەرەتایی و کێوییەو، لەپاڵ گەلێك سووکایەتیی دیکەدا کە بەکوردی

کردووه. بەرامبەر بەوە، بازرگانانی ترك لەباشووری کوردستان، قۆنتەراتی گەورە گەورە دەدرێ پێیان‌و، هێندێکیان پارەی زۆریان لەکورد وەرگرتووەو، کارەکەیان بەجێهێشتووەو رەڤیاون.

مام جەلال، هەر خۆی سالانی ساڵ یارمەتیی "بەرەی ترکمان"ی داو، پارەی دابەشکرد بەسەریانداو زەوی‌و زاری دانێ، بەڵام ئەوان، نەبوونە دۆستی مام جەلال، یان دۆستی کورد. چۆنکە ئەوان، بەڕاستی، بۆ مافی گەلی ترکمان هەوڵنادەن، کە ئەوەش مافێکی رەوایەو پێویستە هەموو کوردێك پشتگیریلێبکا، بەڵکو، دەیانەوێ خزمەتی رژێمی ترك بکەن‌و، وەك برای بەڕێز، کاك موەفەق سەرۆکی حیزبی شرووقی ترکمانی لەتەلەفیزیۆنی کوردساتدا، فەرمووی، ترکمانەکان پێویستیان بە (وەصی) نییەو، ئەگەر کەسانێك هەبن بیانەوێ خزمەتی دەوڵەتی ترك بکەن، فەرموو با بچنە ترکیاو لەوێ ئەو خزمەتە بکەن‌و، خۆیان نەکەنە دەمڕاستی گەلی ترکمان.

ئەوجا ئێستە، با بێینە سەر "واقع بینی"ی برای بەڕێزم، مام جەلال:

ئەگەر مام جەلال، وەك خۆی دەفەرمووێ، بەدرێژاییی 58 ساڵی ژیانی رامیاریی خۆی، بیری لەجیاکردنەوەی باشووری کوردستان لەعێراق نەکردبێتەوە، دیارە ئەوە مافی خۆیەتی‌و، هەر کەسێکی دیکەش مافی ئەوەی هەیە، وابیر بکاتەوە. بەڵام کە مام جەلال، ئەو رێبازەی گرتووە، دیارە، کەسێکی دیکەش دەبێ مافی ئەوەی هەبێ، پێبیێژێ، ئەگەر یەکێك بیر لەوە نەکاتەوە کە کوردستان لەعێراق جیابکاتەوە، دیارە ئەو کەسە باشووری کوردستان بەبەشێکی جیانەکراوە لەعێراق دادەنێ. ئەوجا، ئەگەر ئەمە وابوو، ئەوا ئەو دەمە، هیچ پێویستی بەوە نەدەکرد کە مام جەلال نێزیکەی چل ساڵ خەریکی جەنگی چەکداری بێ لەدژی دەوڵەتی عێراق‌و، لەپێناوی ئەوەدا ژیانی خۆی‌و هەزاران کەسی دیکەش، بخاتە مەترسییەوەو، دروشمی "یان کوردستان، یان نەمان" هەڵبگرێ.و ئەو کە عێراقییە، بەر لەوەی کوردو کوردستانی بێ، چ پێویستی بەدروستکردنی حیزب‌و کۆمەڵ، بەنێوی کوردستانەوە، هەبوو؟ خۆ ئەگەر ئەوەی نەکردایەو، هەر بەنێوی عێراق‌و عێراقێتیەوە کاری بکردایە، ئەو حەلە رژێمە یەکلەدواییەکەکانی عێراق، بەفڕۆکەو تۆپ‌و چەکی کیمیایی، پەلاماری کوردستانیان نەدەداو، کوردیش ناچار نەدەبوو، ئەو هەموو قوربانییە بدا، لەپێناوی پاراستنی سنووری عێراق‌و، یەکێتیی عێراقدا. چۆنکە ئەو دەمە، دەسەڵاتدارانی عەرەبی عێراق، ترسی جیابوونەوەی کوردستان نەدەنیشتلێیان‌و، لەوانەش بوو، کوردیش، وەك هاووڵاتیی عێراق، هێندەك مافی دەستبکەوتبایە. چۆنکە، ئەوەی عەرەبەکانی لەکورد هاندا، بکەونە قەلاچۆی کورد، ئەو دروشمە نێرەمووکانەیە بوو کە پێیدەگوترێ "کوردستانی عێراق". کە نە کوردستانە، کوردستان بێ‌و، نە عێراقیشە عێراق بێ‌و، نێرەمووکیش، نە نێرە، نێر بێ‌و، نە مێیە، مێ بێ. بەڕاستی سەیرە، جاران، سەرکردەکانی کورد، لەخودێ دەپاڕانەوە، رۆژنامەنووسێکی بیانی، رێبیکەوێتە لایان‌و، وتارێك لەسەر کوردستان بنووسێ، ئێستە، وەزیری دەرەوەو وەزیری بەرگریی ئەمریکا، بەفڕۆکە دێنە رۆژهەڵات‌و، بەر لەوەی بچنە بەغداو ئەنقەرە، روودەکەنە سەلاحەدین‌و دوکان‌و، کۆنگرەی رۆژنامەیی، لەگەڵ کاك مەسعوودو مام جەلال دەبەستن. سەرمایەدارانی ئەورووپا، روودەکەنە کوردستان‌و، ئامادەیی خۆیان بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان پێشاندەدەن. ئەمەش "واقیع"ەکەیەو، سەرکردەکانی کوردیش، پێویست بوو سالانێك لەمەوبەر، خۆیان لەگەڵ ئەو "واقیع"ە نوێیە بگونجێنن‌و، شەقێك لەحیزبحزبێنە هەڵدەن‌و، ریزەکانی خۆیان یەکبخەن‌و، بەڕێوەبەرێتی‌و هێزی چەکدارو رێبازی رامیارییان بەرامبەر دەرەوە یەکبخەن‌و ئەوجا، بەکردەوە، نەك بەقسە، دێمۆکرات‌و ئاشتیخوازو ملکەچی قانوون بن. ئەوەتا تائێستا، هەردوو بەڕێوەبەریتییەکەیان

نەکردووەتەوە، بەیەك، کەچی لەگەڵ حکومەتی شیعەکان موو بەنێوانیاندا ناچێ. ئەمە لەکاتێکدا ئەگەر سەریان لەسیاسەت دەربچوایە دەبوو دەمێك بووایە لەحکوومەتی شیعەکان بکشانایە دواوەو، حکوومەتی شیعەکانیان بخستایە، چۆنکە جارێکی دیکە کورد ئەو هەلەی بۆ هەڵناکەوێتەوەو، کە سوننەکان بەشداریی هەڵبژاردنو دەسەڵاتیانکرد، رۆڵی کورد زۆر بێهێز دەبێ.

ئەمەیان واو، لەلایەکی دیکەوە، مام جەلال راستدەکا کە دەبێژێ، ئەگەر وادابنێین دەوڵەتێکی کوردستانی دروستببێ، ئەوا دەوڵەتەکانی دەوروبەر، سنوور لەسەر کوردستان دادەخەنو، ئەو دەمەش رێنادەن بەهیچ کەسێك، نە بچێتە کوردستانو، نە لە کوردستان دەربچێ. ئەمەش ئەو "واقیع"ەیە کە مام جەلال باسیدەکا. بەڵام هیچ "واقیع"ێك، "فەرمانی خودێ" نییە کە ببێتە رەوشێکی لەگۆڕانندەهاتوو. هەر "واقیع"ێك بگریت، بەستراوە بەشوێنو کاتەوەو، بەگۆڕانی شوێنو کات، "واقیع"ەکەش دەگۆڕێ. گۆڕینی "واقیع"ی رامیاریش، کارو ئەرکی هەموو سیاسەتکارێکە. چۆنکە "واقیع" بریتییە لە "باری وێستاو (الوضع الراهن) status qvuo و، سیاسەتکاریش هەوڵدەدا بۆ لابردنی "باری وێستاو"، تاوەکو خۆی ببێتە سەرکارو، "واقیع"ێکی نوێ بهێنێتە کایە. ئەو دەمە، ئەوەی دوێنێ لەخەیاڵو بیرو بۆچوونی ئەو سیاسەتکارەدا بووە، دەبێتە (واقیع). لەبەر ئەوە، سیاسەتکار دەبێ تێبکۆشێ بۆ ئامادەکردنی بارودۆخێکی وا، کە لەگەڵ شوێنو کاتی دواڕۆژدا، بگونجێو، کە هەلومەرجێکی لەبار هاتە پێشەوە، دەستبەجێ بکەوێتە جووڵە بۆ قۆزتنەوەی سەردەمی نوێ.

برای بەڕێزم مام جەلال، زۆر باش لەبیرێتی کە هات بۆ ئەڵمانیا، بۆ وتووێژ لەگەڵ هێندەك بەرپرسیارانی ئەمریکاییدا، ماوەیەك پێش کەوتنی رژێمی سەددام، لە فرانکفۆرتەوە تەلەفۆنیکرد بۆم، بۆ هەواڵپرسیو، لەنێو قسەکانماندا، پێمگوت "تۆ نابێ بیر لەوە بکەیتەوە کە یەکێك بدۆزیتەوە بۆ سەرکۆماریی عێراق، پێویستە تۆ خۆت ببیتە سەرکۆماری عێراق. تۆ، چل ساڵە خەریکی بەربەرەکانێی رژێمی عێراقیت، لەم چیاوە بۆ ئەو چیاو لەو ئەشکەوتەوە بۆ ئەم ئەشکەوت، خۆ ئەگەر ئەو عەرەبانەی، وەك فارسەکان دەبێژن "منتظر السلگنتی"ن، مێژووی "شەڕەشەقی سیاسییان" لە تۆ درێژترە، فەرموو، با شەرم نەکەن، بێنەپێشەوە. ئەوانە ناگەنە ئەژنۆی تۆ". ئا ئەو رۆژە، بوونی مام جەلال بەسەرکۆماری عێراق، خەونو خەیاڵ بوو، بەڵام ئەوا ئەو رۆژە بووە بە "واقیع". ئەوەی راستیش بێ، ئەز حەزمدەکرد، کە مام جەلال ببێتە سەرکۆمارێکی وەك جۆرج دەبلیو بوش، کە دەسەڵاتی سەرۆکوزەیرانیشی هەبێو، فەرماندەی هەموو هێزە چەکدارەکانی عێراقیش بێ. بێجگە لەمەش، مام جەلال کە هاوڕێیەکی دێرینمە، زۆر باش دەزانێ، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، پێمدەگوت رژێمی سۆڤێت، رژێمێکی ئیمپریالیستی دوژمن بەکوردو ئازادییی گەلانەو، رۆژێك دێ هەرەسدەهێنێو لەنێو دەچێ. ئەو قسانەی ئەو رۆژەی من لەلای زۆر کەس بە "وڕێنە کردنێکی کۆنەپەرستانە" دەدرایە قەڵەم، بەڵام ئەوڕۆ ئەو "وڕێنەو خەونو خەیاڵانە" بوونەتە "واقیع". با لێرەدا بزانین، ئەز بۆچی وامدەگوت، چۆنکە دەمزانی کە دەوڵەتی سۆڤێت دەوڵەتێکی دەستکردەو، هەموو دەوڵەتێکی دەستکردیش، لە یەکەمین بوومەلەرزەی رامیاری، یان کۆمەڵایەتی، یان ئاینیدا، هەرەسدەهێنێو دەبێتە چەند پارچەیەك. یۆگۆسلاڤیاو چیکۆسلوفاکیاو ئەندەنۆزیاش، چەند نموونەیەکی دیکەن. ئێستەش، دەتوانم بێژم کە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، بەرەو تەپین دەچن، چۆنکە دەستکردن. ئەوجا بۆ دەستوبردکردن لەو تەپینەش، پێویستە ژیرانەو زانایانە، هەوڵبدرێو کار بکرێ. دوای ئەمەش "واقیع"ەکەی ئەوڕۆ، هەر ئەوە نییە کە کوردستان لەلایەن داگیرکەرانەوە گەمارۆ دراوە، بەڵکو لەپاڵ ئەم "واقیع"ەدا، "واقیع"ێکی دیکەش

هەیەو، ئەوەیە ئەو بارودۆخەی ئەوڕۆ کورد تێیدا دەژیو، بارودۆخی نێوەوەو دەرەوەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانیان زۆر جیاوازن لەسالآنێك لەمەوبەر. بەڵام سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بەداخەوە، هەر بەهزرو بیری سالآنێك لەمەوبەر، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان دەچن. مام جەلال دەفەرمووێ، پەرلەمانی کوردستان بڕیاری بۆ فێدەراڵی داوە، نەك بۆ سەربەخۆیی. راستدەکا. ئەوە وایە. بەڵام ئەو بڕیارە، ساڵی (1992) بوو کە هێشتا سەددام مابوو، دەوڵەتی عێراق مابوو، 11 سەپتەمبەر لەئەمریکا روونەدابوو، کاربەدەستانی ئەمریکا، سەر بەڕێبازێکی دیکە بوون، پێچەوانەی ڕێبازی بوش. ئێستە ساڵی (2005)ە. بەڕاستی، ئەم "بەتەناش"ەی لۆریی سیاسەتکارانی کوردم، وەك تەمەنەکەی تاریق عەزیز کوردی دێتە بەرچاو. کە بۆ یەکەمینجار تاریقم ناسی، ساڵی 1963 بوو، لەکۆنگرەی "خوێندکارانی کورد"دا لەمۆینخ. کە مام جەلالو محەممەد مەهدیی جەواهیریش لەو کۆنگرەیەدا بەشدارییانکرد. ئەو ساڵە لە تاریقم پرسی، ئەرێ تاریق تەمەنت چەندە؟ گوتی (36) ساڵە. ساڵی 1970 کە چوومە بەرلین و لەوێ نیشتەجێبووم، جارێکیان لەسەرشەقامی کوودام، لوتوبزووت تاریقم دیو، ماوەیەك چۆنیو چاکیمان لە یەککردو، گوتم ئەرێ تاریق تۆ چەند ساڵیت؟ گوتی: ئای! ئەی پێتمنەگوت (36) ساڵم. لەبیرتچووەتەوە؟. وادیارە ڕۆژژمێری سیاسەتکارەکانیشمان لەجێخۆی "بۆش" لێدەدا.

لەکۆتاییدا دەبێژم، کە هێندەك خەونو خەیاڵ هاتوونەتە دیو، بوونەتە "واقیع" کە سەردەمانێك بە نەبوو و نەکراو دادەنران، لەمانە رووخانی دیواری بەرلینو دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین" لەلایەن کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، لەسەر زەوی دەوڵەتێکی ئەندام لەکۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانداو، پەلاماردانی رژێمی سەددام لەلایەن لەشکری ئەمریکاو، هاوپەیمانێتییکردنی ئەمریکاو کورد، کە ئەویان زلهێزەو ئەمیان ژێر دەستەو بێدەوڵەتە. بێگومان، گەلێك خەونو خەیاڵیش هەن کە نەهاتوونەتەدی. یەکێك لەوانە ئەوەبوو کە رژێمی ترك پاش شۆرشی ئارارات، پەیکەرێکی لەسەر ئەو چیایە دروستکردو، بەترکی لەسەری نووسی: موخەییەل کویردستان، بورەدە مێتفوندر" (کوردستان خەیاڵی لێرەدا نێژراوە). بەڵام نێزیکەی هەفتا ساڵیش دوای ئەوە، ئەو خەونو خەیاڵە بەبادا چوو. بەڵام دڵنیاین خەونەکەی عەبدوڵڵا پەشێوو، ملوێنان خەڵکی دیکە لەکوردو دۆستانی کورد، دێتە دیو، کوردستانی ئازادو دێمۆکراتو ئاشتیخوازو مرۆڤدۆست، سەربەخۆیی خۆی دەستدەکەوی. چونکە کوردستان، خەونو خەیاڵ نییەو، لەسەر زەوی "واقع" چۆکیداداوە، هیوام وایە برای خۆشەویستم، مام جەلال تەمەنی درێژبیو ئەو کوردستانە "واقیعی"یە بەچاوی خۆی ببینیێ. خۆ ئەگەر ئەز نەشیبینم، خەم ناکا، چونکە دڵنیام کە دێتە دی.

بەرلین 2005/7/7

میدیا، **ژ** 199، 2005/7/12

نە ئاكۆ محەممەد، بە تەنێیەو،
نە رۆژنامەی "میدیا"ش،ماڵی بێکەسانە

هەر ئەورۆ، 8/9ی مانگی تەباخ و، پاش گرتنی هاوبیری بەڕێز ئاکۆ محەممەد، سەرنووسەری رۆژنامەی "میدیا" لەلایەن کاربەدەستانی هەولێرەوە، بەتۆمەتی بڵاوکردنەوەی بیروڕای خەڵك لەبارەی کارڕاپەڕاندنی حکوومەت لە سێ مانگدا بەگشتیو کاری یەك بەیەکی وەزارەتەکان لەو سێ مانگەدا، ژمارەیەکی یەکجار زۆر لەهاوبیرانو دۆستانو ناسیاوان، پێوەندییانکرد لەگەڵمو، بێزاریو تووڕەیی خۆیان بەرامبەر بەو کارە ناڕەوایە دەربڕی، بەتایبەتی سەرۆکی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، سەروەری بەڕێز جەوادی مەلا، هێندەك لە کۆمەڵە نێو نەتەوەییەکانیشی لەم ناڕەواییە ئاگادار کرد.

ئێستە، ئەگەر ئەرکی رۆژنامەیەکی ئازادیخواز ئەوەبێ، کە ببێتە هۆیەك بۆ بڵاوکردنەوەی بیرو بۆچوونی خەڵکی کۆمەڵگەیەك، بێدەستکاریکردنو تێکدان، هەروەها گواستنەوەی دەنگوباسی نێوخۆو جیهان بۆ سەر لاپەڕەکانی رۆژنامەکە، ئەوا بەدڵنیاییەوە دەتوانم بێژم کە "میدیا" سەرەڕای هەموو گوشارو سنووردارییەك کە رۆژنامەکان، لەلایەن کاربەدەستانەوە دانراوە بۆیان، ئەو ئەرکەی لەسەرێتی، بەباشی بەجێیهێناوەو، هەر ئەمەشە کە رێزێکی زۆری بۆ "میدیا"و سەرنووسەرەکەی بەڕێز ئاکۆ محەممەد پێکهێناوە.

شایانی باسە، کە راپرسیی، لەوڵاتە دێمۆکراسیەکاندا، دەستاوێژێکی زانستانەو قانوونییە، بۆ تێگەیشتن لەبیروڕای خەڵکەکە بەرامبەر کێشەیەك، یان بەرامبەر هەڵسوکەوتی کاربەدەستان کە بەهەڵبژاردن دەهێنرێنە سەر کار. هەر بۆ ئەمەش، گەلێك ئینستیتووت دامەزراون، کە کاریان هەر راپرسییە. ئەوجا، کە "میدیا" ئەم رێیەی گرتووەو، بیرو بۆچوونی خەڵکی، بێدەستتێوەردانو شێواندن، هەروەك خۆی، خستووەتە بەرچاو خوێنەرەوەکانی، هیچ جۆرە تاوانێکی ئەنجامنەداوە، بەڵکو خزمەتێکی کاربەدەستانیشی کردووە، بۆ ئەوەی هەڵەو کەموکورتی خۆیان راستبکەنەوەو، دەبوو کاربەدەستان سوپاسیانبکردایە، نەك قۆڵبەستی بکەن، چونکە "میدیا" شێوازێکی دێمۆکراتانەی بەکارهێناوەو، شەڕە بەردی لەگەڵ کەس نەکردووەو، جنێویشی بەکەس نەداوە.

ئەز، کە ناسیاویم لەگەڵ بەڕێز کەریم سنجاری (راستییەکەی شەنگاری، کە لەبنەڕەتدا ژەنگاری یە) وەزیری نێوخۆ، لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا لەسوێد پەیدا کرد، ئەوەش بەهۆی نێزێکی کاك کەریمەوە لە "ئەکادیمیای کوردی بۆ زانستو هونەر" کە لەو سەردەمەدا دامانمەزراندبوو، هیچ چاوەڕوانی ئەوە نەبووم، کە مرۆڤێکی وا ژیرو لەسەرخۆ، بوار بەو رووداوە دڵتەزێنە بدات، کە دوژمن پێبکەنن پێمانو، بەتایبەتی لەم رۆژەدا، کە خەڵکی کوردستان، لەبەر دووڕێیانی مانو نەماندا وەستاونو، ئەوەتا، نەك هەر سەگ، بەڵکو پشیلەش پێماندەوەڕێ. ساڵانێکیش لەمەوبەر، پێشبینی ئەم رۆژەم کرد، بەڵام کاربەدەستان بەداخەوە، گوێیان لەئامۆژگاریی دڵسۆزانەم نەگرت. لەبەر ئەوەیە ئێمە ناچاربووین، ئەورۆ رووبکەینە بەغدا، لەکاتێکدا ئەمان، کاتی خۆی لەهەولێر پەنابەر بوونو، چاویان لەدەستو دەمی ئێمە بوو. ئێمە چواردە ساڵ سەربەخۆ بووین، کەچی سەربەخۆیی خۆمان کردە قوربانیی برایەتیی درۆزنە.

راستە، ئاکۆ محەممەد، پێنووس بەدەستەو چەك بەدەست نییە. هەژارو رەجاڵەو دەوڵەمەند نییە. هاووڵاتێکی ئاساییەو کاربەدەست نییە. بەڵام خاوەنی بیرێکی بەرزو رۆڵەیەکی ژیهاتیی ئەم نەتەوەیەیە. ئاکۆ تاکە کەسو بەتەنێ نییە، بەڵکو هەزاران هاوبیرو پشتیوانی هەیە. رۆژنامەی "میدیا"ش بەم

تەنگاوییەی بەسەریهێنرا، سەری بەرزی بەرزتر دەبێ و، ژمارەی خوێنەرەوانی پترو، جەماوەرەکەشی فراوانتر دەبێ.

بەرلین 2005/8/9

میدیا، **ژ** 204، 2005/8/16

دەستووری شەرمەزاری و کۆیلەیەتی

هەر لەگەڵ بڵاوبوونەوەی دەقی رەشنووسی "دەستووری عێراق"، رەشەبایەکی توندو تۆڵی تووڕەیی و هەڵچوون، لەنێو چینی رۆشنبیری بەتەنگەوە هاتووی نەتەوەی کوردو خەڵکی کوردستاندا هەڵیکردو، لەهەموو لایەکەوە، هەستی گومان و دڵەڕاوکەو ناهومێدی و ماتەمینی، باڵیکێشا بەسەر رەشوڕووتی دەستخەڕۆکراوی کورددا. ئەری... پاش دوو ساڵ هاش و هووش و بەڵێندان و خۆگیفکردن و سوێندخواردن و جاڕدانی ئەوەی کە نێویان نابوو "شەڕی دەستوور"، چیای دوو زلحیزبەکە ژانی گرت و مشکەکوێرەیەکی دەرفرتاند. منیش، هەروەك ئەو خەڵکە واقوڕماوە، خەفەت و پەژارەیەکی قورس، سەرو دڵمی داگرت و، ناشزانم بۆچی دەمودەست هۆنراوەکەی پیرەمێرد هاتەوە یادم، کە پاش رووخانی کۆماری کوردستان گوتوویەتی:

ئەی نائومێدی، ئەی نائومێدی

نەگبەتیی وەها، توخوا، ساکێ دی؟

هەر لەگەڵ ئەوەشداو، هەرچەندە ئەز شاعیر نیم، بەڵام ئەم "میعر"ەی خوارەوە هات بەخەیاڵمدا:

کوردە، دەتەوێ، نەبی دەسخەڕۆ

بە ئاوات بگەی، نەبی رەنجەڕۆ

بەری خەباتت نەڕەوا بە فیڕۆ

بێ بیر کردنەوە، بەرێدا مەڕۆ

روو وەربگێڕە لە حیزبی پەڕۆ

باوی کۆیلەیی، نەماوە ئەمڕۆ

ئاخر مرۆڤ، دڵی بەچی خۆش بێ؟ چۆن دەبێ کەسانێك کە خۆیان کردووە بەدەمڕاستی نەتەوەو نیشتمانێك، هەڵسوکەوتیان ئاوا چەوتو چەوێڵ بێ؟ ئەوەتا، پاش پتر لە هەشتا ساڵ ژێردەستەیی و بەعەرەبکردنی کوردستان و بەتاڵانبردنی سەروەت و سامان و ئەنفال و گۆڕی بەکۆمەڵ و چەکی کیمیایی و فرۆشتنی ژنانی کورد لەبازاڕەکانی دەوڵەتە عەرەبییەکانداو، بێجگە لەوەش، وێرانکردنی 4500 گوندو شارۆچکەی کوردستان و، دەربەدەری و ماڵوێرانی هەزاران و هەزاران خێزانی کەرکووکی و خانەقینی و شەنگاری و ئێزدی و فەیلی و شەبەك و، پاش چوارده ساڵیش ژیانی سەربەخۆو، دەسکەوتنی ئەو دەرفەتە مێژووییە مەزنەی کە رووخانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، وەك رێکەوتێك، هێنایە پێشەوە، چوون خۆیان خستەوە ژێر دەستی داگیرکەری عەرەب و، ئەو رەشنووسە پڕ لە شەرمەزارییەیان هێنایە کایەو، کەچی دەفەرموون، 98٪ی داخوازییەکانی کوردیان بە ئامانج گەیاندووە. ئایا، ئەمە بەجێهێنانی ئەو بەڵێنە بوو، کە هەموو رۆژێك، چەند جار دووپاتیان دەکردەوەو، دەیانگوت: "کورد نایەوێ ببێتە هاونیشتمانی پلە دوو". ئایا ئەمە بوو "هاونیشتمانێتییە پلە یەکەکە؟" بێجگە لەمەش، دەیانگوت "پێشمەرگە نێوێکی پیرۆزەو دەبێ بمێنێ و هەر دەمێنێش". کامەتە نێوی پێشمەرگە؟ بەرێزینە! "پاسەوانی هەرێم و سنوور" شتێکەو، "پێشمەرگە" شتێکی دیکەیە. "پاسەوانی هەرێم" بەشێکە لە لەشکری عێراق و بەفەرمانی دەوڵەتی عێراق دەجولێتەوە. کامەیە ئەو بڕیاری چارەنووسەی کە دەیانگوت "دەبێ بچێتە دەستوورەوە، تا کورد پشت ئەستوور بێ بەوەی جارەکی دی ئەنفال و تەعریب نابینێتەوە"؟ خەڵك بەوە هەڵناخڵەتێن، کە لەجیاتی بڕیاری چارەنووس کە پێگە (منگلق)و تێگە

(مفهوم)ێکی قانوونیی نێودەوڵەتییەو راستوڕاست، مافی جیابوونەوەو دامەزراندنی دەوڵـەتی سـەربەخۆ دەگەیەنێ، ئەم رستەیە بفرۆشن پێی: "أنّ الالتزام بهژا الدستور یحفڤ للعراق اتحادە الحر شعباً وارچاً وسیادەً". کەی ئەمە باسی مافی بڕیاری چارەنووسە؟ کەر لەکوێ کەوتووەو کوندە لەکوێ دڕاوە!!

سەیر ئەوەیە، بەیەك وشە نێوی ئەو گەلکوژییە نایەت کە لەکورد کراوە لەسەردەمی سەددامدا. ئەوەتا، لەپێـشەکیەکەیدا، باسـی "مجـازر"ی هەڵەبجـە کـراوە، "مجـزرە" لـەزمانی عەرەبیـدا بـە "قەسـابخانە" دەگوترێ کە لەزمانی ئینگلیزیدا (massacre)ە، کە لەبنەڕەتدا وشەیەکی فەڕەنسییە. لەکاتێکدا ئـەوەی لـە هەڵەبجەو بادینان و زەردیئاواو سەردەشت کرا، "مجـزرە" نـەبوو، بەڵکو گـەلکوژی بـوو، بەهـەموو مانـای وشە. گەلکوژی بە عـەرەبی "الابادە الجماعیە"یـە نـەك "مجازر"و، بـەزمانی ئینگلیـزی (Genocide)ە، کـە لەبنەڕەتدا وشەیەکی یۆنانیی– لاتینییە. ئەگەر، "ئەنفال" وەك Genocide لەدەستووردا جێگیربکرابا، بۆ داواکارییەکانی کورد لەدواڕۆژدا بەڵگەیەکی قانوونی دەبوو بەدەست کوردەوە.

ئەی ئەو بەڵێنەتان. چیلێهات، کە داتـان بەخـەڵك و دەتـانگوت "نامانـەوێ دەوڵـەتێکی ئـاینی لەعێراقدا دروستببێ و، دەوڵەت دەبێ سێکۆلار (عەلمانی) بێ"و "دەوڵەت"و "ئاین"، دەبێ لەیـەك جیابکرێنـەوە". ئەوەتا، دەستوورەکەتان دەبێژێ:

"الإسلام دین الدولە الرسمی، وهو مصدر اساس للتشریع".

"مصدر أساس"، لێرەدا، ئەوە دەگەیـەنێ کـە "اسـلام" سەرچاوەی بنچینـەیی هـەموو قانووندانانێکـە. ئەوەش فێڵێکی زمانەوانییە، کە ئاخوندە شیعەکان باش سەریان لێدەردەچێ. چۆنکە، ئەگـەر مەبەسـت، "یەك سەرچاوەی بنچینەیی" بوایە، وەك کاربەدەستانی دووزلحیزبەکە دەبێـژن، دەبوایـە بگوترایـە "وهـو مصدر بین المصادر الاساسیە الاخری للتشریع" یان "مصدر من المصادر الاساسـیە للتـشریع". ئـەوجا، کە نێوی سەرچاوەکانی دیکە نەهاتووە، ئەو رستەیە بەو شێوەیە، وادەگەیەنێ کە هەموو سەرچـاوەکانی دیکە دەبنە سەرچاوەی لاتەنیشت "مصادر جانبیە" یان "مصادر فرعیە".

لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە، هەر لەپاش ئەو رستەیەی سەرەوە، ئەوەی خوارەوە هاتووە:

أ–لایجوز سن قانون یتعارچ مع پوابت احکام الاسلام.

بەڵام هەر لەژێر ئەمەدا لەبەشی (ب)دا دەبێژێ:

ب–لایجوز سن قانون یتعارچ مع مبادئ الدیمقراگیە.

ئێستە، کە ئەمە وابێ و، هیچ قانوونێك دەرنـەکرێ کـە دژی "فەرمانـە نـەگۆڕەکانی" ئیـسلام بـێ و، هـیچ قـانوونێکیش دەرنـەکرێ کـە دژی "سـەرەتاکانی دیـمۆکراسـی" بـێ، مانـای وایـە، "فەرمانـە نـەگۆڕەکانی ئیسلام"و "سەرەتاکانی دیـمۆکراسی" هـەر یـەك شـتن و وەك یـەکن و، هـیچ ناکۆکییـەك نییـە لەنێوانیانـدا. بەڕاستی، ئەگەر یەکێك ئەم قسەیە بکاو، بەمەبەستی خاپاندنی خەڵك و چاوبەست نەبێ، ئـەوا دیـارە، نـە لە ئیسلام گەیشتووەو، نە لە دیـمۆکراسی. ئیسلام ئاینەو، بەپێی باوەڕی موسڵمانان، فەرمانی خودێیـەو نـەگۆڕەو، دیـمۆکراسـیش، سیـستەمێکی فـەرمانڕەوایی و کۆمەڵایەتییـەو فـەرمانی خەڵکـەو لـەگۆڕانێکی سەرومڕدایە، چۆنکە رامیاری، لەکۆمەڵگەیەکی دیـمۆکراسیدا شێوای گۆڕانە، بەدڵی خەڵکەکەی. ئیدی ئیسلام و دیـمۆکراسیتان، چۆن کردە یەك، ماڵتان ئاوابێ؟

لەباسی "جنسیە"دا هاتووە:

ب– تسحب الجنسیە العراقیە من المتجنس بها ڤی الحالات التی ینص علیها القانون.

باشـه، ئـەو "حـالات"ە (دۆخانـە) چـین؟ بۆچـی باسـنەكراون؟ ئايـا، ئەمـە نابێتـە كوتـەكێك بەدەسـت داگیركـەرانی عەرەبـەوە، بـۆ سـەندنەوەی "جنسیە" لەهـەزاران‌و، بگـرە سـەتانهەزاران كـورد، هـەر كاتێـك عەرەب دەستیانڕۆی، وەك لەعێراق‌و سووریا كردیان؟

لەلایەكی دیكەوە، لەدەستوورەكەدا هاتووە:

"لايمنح حق اللجؤ السياسى الى المتهم بارتكاب جرائم دوليه او ارهابيه وكل من الحق چرراً بالعراق".

باشە! ئەمە مانای ئەوە نییە كە سبەینێ كوردێك لـەئێران، یـان توركیـا، یـان سـووریە، زۆركرا لێی، كـە لەسـەر مـافی خـۆی هەڵبـداتێ‌و، بەربـەرەكانێی ئـەو رژێمـە داگیركەرانـە بكـاو، لەئەنجامـدا تەنگهەڵـچنرا پێی‌و، ناچار بوو، رابكا بۆ عێراق، ئەو كوردە بـە تیرۆریسـت (ارهـابی) دەدرێتـە قەڵـەمو، دەگـوترێ ئـەو كوردە بەو كارەی كە كردوویەتی، كارێكی تیرۆریستانەی ئەنجامداوەو، بە پەنابردنی بۆ عێراق، دڵی ئەو دەوڵەتانەی لەعێراق ئێشاندووەو، زیانی گەیاندووە بەعێراق‌و، دەبێ، بدرێتە دەست ئەو دەوڵەتە؟

دواخستنی، گوایە چارەسەركردنی كێشەی كـەركوك‌و نێوچـەكانی دیكـەی باشـووری كوردسـتان، كـە بەدەست دوو زلحیزبەكەوە نین، بۆ كۆتـایی سـاڵی 2007، جەزرەبیـەكی كارایـەو دراوە لـەبڕبڕەی پشـتی نەتـەوەی كـوردو خـەڵكی كوردسـتان‌و بەتایبـەتی كەركووكییـەكان. لێـرەدا دەبـێ بپرسـین، ئایـا، حكوومەتێكی عێراقی، كە ئەوڕۆ گەڕەكێكی بەغدای بەدەستەوە نییەو، سەرەڕای، چەند جار بەڵێنـدانی بـۆ گێڕانـەوەی كەركووكییـە دەركراوەكـان‌و عەرەبـە هاوردەكـان، بـۆ شـوێنی خۆیـان، درۆیكـردو شـەرمینەكردو، هـەر لـەم رۆژانەشـدا، فەرمانیـدەركرد بـۆ دوورخستنەوەو لابردنـی هـەموو ئـەو ئەفسەرو پۆلیسە كەركووكییانـەی كـە لـەكاتی سـەددامدا لەكـەركووك دەركرابوون‌و، دوایـی گەڕانـەوە كـەركووك‌و، خـوێنی خۆیـان كـردە كاسـەو، بوونـە هێزێك بـۆ پاراسـتنی خـەڵكی كـەركووك‌و، كـاتی خۆشـی هـەر لـەم رۆژنامەیـەدا نووسـیم، كـە وەزیـری نێوخـۆی جەعفـەری، بـەیان جـەبر سـولاخ كـە خـۆی كـردووە بـە "زوبێدی"، تركمانێكی شیعەی سەر بەرژێمی ئێران‌و دژ بەكوردە، ئایا لـەم جۆرە كەسانە چاوەڕوانی ئەوە دەكرێ، پاش ئەوەی جێی خۆیان قایمكردو، دەسـەڵاتیان گرتـە دەسـت، بـەخێری "ئیمـامی زەمـان" كێشەی كەركووك چارەسەر بكەن؟ بێگومان نا و نا! ئەمەش خاڵانەی ئەوەیە كە، وتووێژكەرانی شۆرشـی ئـەیلوول لەگـەڵ سـەددام حسەین، كـە یـەكێك لەوانـە، بـەڕێز دوكتـۆر مـەحموود عـەلی عوسمـان بـوو، كـە ئەوڕۆش هەر وتووێژكەری بلیمەتی ئەم دەستوورەیە، چوار ساڵ ماوەیان دا بە رژێمی بـەعس، تـا خـۆی كۆكردەوەو، ئەوەبوو ژەهری ماری كرد بە گەرووی كوردو خەڵكی كوردستاندا. دانـی ئـەم دەرفەتـەش بـە رژێمـی نـوێی عێـراق، شـتێكە لـەو بابەتـەو كوێرەوەرییـەكی دیكەیـە بـۆ رەشـووڕووتی كوردسـتان‌و، بەتایبەتی خەڵكی لێقەوماوی كەركووك.

لەشـوێنێكی دیكـەدا، دەسـتوورەكە رێـژەی ژنـانی لەپەرلەمانـدا، بـە"لایـەنی كەمـەوە" 25٪، واتـە چواریەكی پیـاو دانـاوە، كەواتـە 25٪ (مقبـول)ە. ئێمـە تائێسـتە، پێمـانوابوو كـە "ژن نیـوەی پیـاوە"و "شـایەتیی دوو ژن لەبـەردەم دادگـەدا بەشـایەتیی پیاوێـك دەچـێ"، بـەڵام نەمانـدەزانی ژنێـك بـووە بـە "چارەكی پیاوێك". تۆ بڵێی ئەمەیان نەخستبێتە ئەستوێ "شـەرع"و نـەیانگوتبێ، باشـە، كـە پیاوێك مـافی ئـەوەی هـەبێ، چـوار ژن بهێنـێ، دیـارە بـە ماتماتیـك، هـەر پیاوێـك بەرامبـەر چـوار ژنـەو، هـەر بـە ماتماتیكێكی سادەش، دەتوانیت بزانیت كە هەر ژنێك "روبعی" پیاوێكە. بەڵام، بەڕاستی ئەز سەرم لەوە دەرناچێ، چۆن بەڕێز حەمیدە فەندی، وەزیری پێشمەرگە، ژنـی پێنجـەمی هێنـاوەو، فەرموویـەتی بـەپێی "شــەرعی شــەریف" ئــەوەیكردووە. وادیــارە، ئــەم كێــشەی "خومــسە" (5/1) بۆیــە لەدەســتووردا

باسنەکراوە، چۆنکە پێشمەرگە، لەمەودوا، دەچێتە ریزی، "ناسخ و منسوخ"ەوەو، ئەوەش دیارە بە "فتوا"ی مەلا سیستانی، چۆنکە لەدەستوورەکەدا، وەك هەموو دەستوورێکی "مۆدێرن"، باسی "فتوا"، واتە "مەرجەعیەت" کراوەو، تەنانەت بەپێی قانوون، دەکرێ "فەرمانگەیەك" دابمەزرێ، بەنێوی "مجلس الدولە"، کە کاری "فتوادان"یشی بەدەستبێ و "نوێنەری دەوڵەت" بێ لەبەردەم دەزگە دادوەرییەکاندا. ئەرێ، ئەمە ئەو پێشمەرگەیە بوو کە "هێزێکی پێرۆز" بوو و، "مساوەمە" نەدەکرا لەسەری. ئای... مەلا مستەفای بارزانی و هەزاران پێشمەرگەی شەهید بووی شۆرشی ئەیلوول، گۆڕ هەڵتەکێنن، کێ کردی و کێ خواردی؟؟؟

بەپێی دەستوورەکە، دەسەڵاتی هەرە گەورە لەدەوڵەتدا، بەدەست سەروکوەزیرانەوەیە، بەتایبەتی وەك فەرماندەری هێزە چەکدارەکانی هەموو عێراق. بەڵام سەرۆککۆمار، هەر بەپێی دەستوورەکە دەورێکی "تشریفاتی و احتفالاتی" پێدراوە، واتا، بۆ بەخێرهاتنکردنی مێوانان و بەشداریکردن لەئاهەنگەکاندا. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە سەرۆکوەزیران، بەپێی دەستوورەکە، هەمیشە لەو حیزبە هەڵدەبژێردرێ، کە زۆربەی زۆری ئەندامانی لەپەرلەمانەکەدا هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین کە سەرۆکوزەیران، هیچ کاتێك لە کورد نابێ، چۆنکە ئاشکرایە، کە هیچ حیزبێکی کوردی، لەهەڵبژاردندا، زۆربەی زۆری ئەندامەکانی پەرلەمانێکی عێراقی وەدەستناهێنێ.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا واپێشاندراوە کە ئەوی دەبێ بە پەرلەمەنتار، دەبێ "باوەڕنامە" (شهادە)ی بەرزی (زانستگەیی) هەبێ. لەبەر ئەوەو، بەم بۆنەیەوە، ئاگاداریی هەردوو برای بەڕێز خەفوور مەخمووری و حەمەی حاجی مەحموود دەکەم، هەتا زووەو بەپەلە، چەند کۆرسێکی خەستی فیزیك و ماتماتیك و کیمیاو زانستی ئاژەڵناسی بخوێنن، تابتوانن بە "خارجی" لەتاقیکردنەوەدا بەشداربن، بەڵکو بتوانن دیبلۆمی "کیمیای خەڵووز"، یان ماستەری "بەخێوکردنی هەنگ" وەربگرن، ئەگەرنا، ناتوانن ببن بە "دەمڕاستی گەل"و، دەبێ دەمی خۆیان بگرن و، زۆر قسەش بکەن، بێ دیپلۆم و ماستەر، ئەوا "ئیجازە"ی حیزبەکانیشان بە "فتوای مەرجەعییەت" لێدەسێندرێتەوە.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا نووسراوە:

"تکفل الدولە تعویچ اسر الشهداو والمصابین نتیجە الاعمال الارهابیە"

بێگومان "شهداو" (شەهید بووان) "والمصابین" (کەفتەکاران، کۆڵەورانی رووداوێك)، شتێکی نادیارە. لێرەدا دەبێ رەپوڕاست بێژین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، وشەی "تاوانی نێودەوڵەتی"و "ئەنفال"و "بەکارهێنانی چەکی کیمیایی"یان بەخشیوە بە "برایەتی"و پاراستنی کورسییەکانیان، کە هەتا بێ، شەقولۆقتر دەبێ. ئەمەش بەئاشکرا دەڵێم کە ناپاکییەکی گەورەیەو لەکورد دەکرێ، چۆنکە ئەو "ئەنفال"و "چەکی کیمیایی"یە، دوو بەڵگەی زۆر بەهێز بوون بەدەست کوردەوە، بۆ داواکردنی جیابوونەوەی خۆی لەدەوڵەتی عێراق. بەتایبەتی لەبەر ئەوەی ئەگەر دەوڵەتێك، هەوڵی تەفرو توونا کردنی گەلێکی ژێردەستەی خۆی بدا، نەك هەر مافی ئەوەی نابێ، جارەکی دی، ئەو گەلە بخاتەوە چوارچێوەی خۆی، بەڵکو، پیاوێکیش، ئەگەر هەوڵی کوشتنی ژنی خۆی بدا، جارەکی دی مافی ئەوەی نییە داوا لە ژنەکەی بکا سڵاو بکا لێی، بەڵکو دەبێ بخرێتە زیندانەوە، ئەوجار، کە دەوڵەتی عێراق، وەك دەوڵەت، تائێستە حوکم نەدراوە، لەبەر ئەوەیە کە دوو زلحیزبەکە چاویان پوشیوە لەو "دەعوا"یەو، دەبێ دەوڵەتی عێراق دادگەیی بکرێ، وەك چۆن ئەڵمانیای نازی، بەرامبەر هەڵگیرساندنی

جەنگی جیهانیی دووەمو، کوشتنی چەند ملیۆنێك جوولەکە، دادگەییکراو سزادرا، دەبێ دەوڵەتی عێراقیش سزا بدرێ. کوا سزادانی عێراق‌و مافی کوردتان بۆ کوێ برد، زلحیزبینە؟.

دەستوورەکە باسی نەتەوەکانی عێراق دەکاو دەبێژێ:

"العراق بلد متعدد القوميات والاديان والمزاهب، وهو جزو من العالم الاسلامى، والشعب العربى فيه جزو من الامه العربيه".

کە عێراق، وڵاتێکی تێکەڵ بێ لە چەند "قەومیات"و "ئاین"و، بەئاشکرا نەگوترابێ کە پارچەیەکی کوردستان لەعێراقدایەو، بەلایەنی کەمیشەوە، نەگواترابێ "کە گەلی کورد لەعێراقدا بەشێکە لە نەتەوەی کورد"، بەڵام گوترابێ کە "گەلی عەرەبی عێراق، بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب"و، لەلایەکی دیکەشەوە گوترابێ کە عێراق "بەشێکە لەجیهانی ئیسلام"، ئەو دەمە بەپێی دەستوورو، بە "فتوای مەرجەعییەت"، هەموو عەرەبێکی سۆدانی‌و میسری‌و سووری‌و یەمەنی‌و سعوودی‌و، هەموو موسڵمانێکی پاکستانی‌و ئەفغانی‌و ئێرانی‌و ئەندەنۆسیایی، مافی ئەوەیان دەبێ، بەنێوی "پاراستنی عەرەب‌و ئیسلام"ەوە، پەلاماری کوردو هەموو کەسێکی دیکەش بدەن کە دەم لە ئازادیخوازییەوە بدا. ئەوجا، ئێستە ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئایا، ئەوانەی ئەم دەستوورەیان سازداوە، بەڕاستی نوێنەری خەڵکی کوردستانن؟

لەمانەی سەرەوەش بترازێ، بەندێکی زۆر مەترسیدار لە دەستوورەکەدا هەیە، ئەوەش ڕێگە دانە بە هەر پارێزگەیەك کە بتوانێ ببێتە هەرێمێکی فیدراڵی، کێ دەیزانێ، ئەگەر کەرکووك ناحیەو قەزا لێبڕاوەکانی نەخرێتەوە سەرو، عەرەبە هاوردەکانی لێدەرنکرێ، نابێتە فێدەراڵییێکی سەربەخۆ لەدەرەوەی کوردستان، کە وەك دەڵێن مەلا سیستانی‌و ئەمریکا لەم رووەوە هاودەنگی یەکن.

بەڵێ، ئەم دەستوورە بەرهەمی ئەو هەڵبژاردنە بوو کە دەیانگوت، ئەوی نەچێ‌و دەنگ بۆ لیستەکەیان نەدا، "خاین"ەو، بەو چاوڕاو بەو بەڵێنە بێسەروبەرانە، هەزاران کوردستانی‌و هەزاران کوردی ئەورووپایان خاپاندو، ناچاریانکردن، خۆیان بکەنەوە بە عێراقی‌و، بچن پەساپۆرتی عێراقی وەربگرن‌و، بەوەش مافی پەنابەرێتییان لەدەستداو، کاتی خۆشی هاوبیری هێژا، سەروەر جەوادی مەلا، پەنابەرانی لەوە هۆشیار کردەوە، کە دەبوونەوە بە عێراقی‌و دەچوون بۆ وەرگرتنی پەساپۆرتی عێراقی پێیگوتن، ئەو پەساپۆرتە، بەڵگەی ناردنەوەیان دەبێ‌و، لەکوردستانیش کەس بەتەنگیانەوە نایەت. قسەکەی راستدەرچوو. ئەوەتا، ئەورۆ دەوڵەتەکانی ئەورووپا، گوشار دێنن بۆیان‌و، رەوانەی عێراقیان دەکەنەوەو، ئەمەش دەبێتە شێواندنی ژیانی هەزاران‌و هەزاران خێزانی کورد، کە لەئەورووپا بەکولەمەرگی، توانیویانە، منداڵانیان بنێرێنە قوتابخانەکان‌و، ژیانێکی سادە بۆ خۆیان پێکەوە بنێن. لێرەدا، پرسیار ئەوەیە، ئایا ئەمجارەش، کە کاتی هەڵبژاردن‌و راپرسی لەسەر "دەستوور" هاتە پێشەوە، خەڵك بەبەڵێنی وەك بەڵێنەکانی پێشوو، تەفرە دەخۆن، یان هەڵوێستیان دەبێ‌و، پەندە کوردییەکە دەبێ بەسەر مەشقی کاریان، کە دەبێژێ "ئەگەر جارەك منت خەڵەتاند، خودێ بتگرێ، خۆ ئەگەر جارەکی دی منت خەڵەتاند، خودێ خۆم بگرێ".

لەکۆتاییدا دەبێژم، ئایا پێویست بوو عێراق دەستووری هەبێ؟ یان باشتر وابوو، "بێ دەستوور" بێ‌و، لەنێوان زەوی‌و ئاسماندا بەهەڵواسراوی بمێنێتەوەو، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، "مُغ لَفَّ لَفَّهُم" لەباتی ئەوەی خەریکی عێراقچێتی‌و، ڕێکخستنەوەی نێو ماڵی سوننییەکان‌و شیعەکان بن‌و، لەگەڵ یەك ئاشتیانبکەنەوە، جارێ خەریکی ڕێکخستنەوەی نێو ماڵی خۆیان بن‌و، ئەو بەڵێنەی کە ساڵانی ساڵە

دەیدەن بە کورد، بۆ یەکخستنەوەی دوو حکوومەتەکەیان، بهێننەدی. کە هیچ کات نایهێننە دی. دەستنیشانکردنی سنووری کوردستانیش، قسەیەکی قۆڕە، هەتا ئەو دوو بەڕێوەبەرێتییە (واتە دوو حکومەتەکە) نەبنە یەك حکوومەت، لەبەر ئەوە، هەموو باسێکی کەرکووكو "نێوچە داگیرکراوەکانی دیکە"، تەنیٚ بۆ خاپاندنو بازرگانیکردنەو، ئەمەش وەك مەسەلەی فەلەستینە، کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، سالانی سالٚ بازرگانییان پێوەکردو، کردیانە بەڵگە بۆ دیکتاتۆرێتیو نەهێشتنی ئازادیو مسۆگەر کردنی ژیانی شاهانەی خۆیانو بنەماڵەیان.

* سەرنج: دەقی دەستوورەکە لە "موسوعە النهرین" ەوە وەرگیراوە.

بەرلین 2005/8/27

میدیا، ژ 206، 2005/8/30

نـا بۆ دەستووری ڕەش

تامـان شـاکر- ئـەڵمانیا/ لـەژێر دروشمـی نـا بـۆ دەسـتووری ڕەش پرۆفیـسۆر د.جـەمال نەبـەز لەشـاری کـۆلن سـیمینارێکی پێـشکەش بـە کـوردانی دانیـشتووی ئـەو ناوچـەیە کـرد، هەرچـەندە ئەنـدامان و لایەنگرانی هەردوو حیزبە دەسەڵاتدارەکەی کوردستان ئامادە نەبوون، بەڵام کۆمەڵێک خـەڵکی رۆشـنبیرو نووسەر ئامادەی کۆڕەکە بوون لەوانەش بەختیار عەلی، بەرزان هەستیار، سیروان رەحیم، بـەکر شـوانی و کۆمەڵێکیتر لەرۆشنبیران لەهـەموو بەشـەکانی کوردسـتان و چـەند کەسـانیکیش لەهۆڵەنـداوە هـاتبوون بـۆ بەشدار بوون لەو سەمینارەدا.

سـەرەتا هەڵسوڕێنەری کۆڕەکـە بـەڕێز رەزا حەمـە بـەخێرهاتنی میوانـەکانی کـردو لەدواییـدا مامۆسـتا جەمال نەبەز هەنـدێك خـاڵی سـەرەکی نێـو دەسـتوورەکەی هەڵـسەنگاندو وتـی: سوپاسـی ئامادەبوونتـان دەکـەم کـە ئـەرکتان کێشاوەو ئامـادەی ئـەم سـەمینارە بـوون و پێموایـە ئەوانـەی لێـرە ئامـادەن کەسـانی خـەمخۆری نەتـەوەی کـوردن و دەیانـەوێ لـەم دەسـتوورە تێبگـەن، کـە چـەند خزمـەت بەنەتـەوەی کـورد دەکات.

لـەوەو پـێش وتـارێکم نووسـی کـە لـە رۆژنامـەی (میـدیا)ی ئـازیزدا بڵاوکرایـەوە بـەناوی "دەسـتووری کۆیلـەیی و شـەرمەزاری"، پێموایـە ئـەم دەسـتوورە شـەرمەزارییە بـۆ ئـەو کەسـانەی پێیانوایـە کـە ئامانجەکانی نەتەوەی کوردی هێناوەتە دی.

هەنـدێ لەسـەرکردەکانی کـورد پێیانوایـە زۆر لەئامانجـەکانی گـەلی کـورد هاتووەتـە دی، وانییـەو ئـەو شتانە نەهاتوونەتـەدی، ئـەوەی کـە ئێمـە ئێـستا باسـیان لێـوە دەکـەین هـەموو ئـەو شـتە باشـانە بـەتاڵ دەکەنەوە.

دەستوور بۆ گەلێکەرێزی دەستوور بکرێ

بەر لەوەی باس لەدەستوور بکـەین دەبێـت بپرسـین دەسـتوور بـۆ کێیـە؟ مرۆڤ کـە خانوویـەکی دروسـت کـردو بـاخێکی بـۆ کـرد، پەرژینێکیـشی بـۆ دەکـات، کـورد دەڵـێ پـەرژین بـۆ مرۆڤـی بەناموسـە، ئـەوی ناموسـی نـەبێت پەرژینەکـە شـەق لێدەدات و دێتـە نـاو باخەکـەوە. دەسـتووریش بـۆ گەلێکـە کـە رێـزی دەسـتور بگرێـت، بـۆ گەلێکـە کـە ترادسـیۆنی دیموکراسـیانەو ئازادیخوازانـەی هـەبێت، گـەلێك کـە چـەند نەوەیەك لەوەو پێش دیموکراسیەتی لـەوڵاتی خۆیـدا خـستبێتە کـار. بـەڵام گـەلێك کـە بەدرێـژایی هەشـتا سـاڵ لـەژێر رژێمـی دکتاتۆریـداو لەکۆمەڵگەیـەکی دەرەبەگیـداو لەسـەر پێوەنـدیی کۆمەڵایـەتیی هەڵـە دامـەزرابێت و کەسـێك ئەگـەر خـزم و کەسـی بـاڵا دەسـت نـەبێت کـاری پێنـەدەن و، ئەگـەر کەسـێك دەمـی کردەوە بەدڵـی ئـەوان نـەبوو دەمـی بگـرن. کەواتـە لـە شـەوو رۆژێکـدا تـۆ نـاتوانی ئـەو گەلـە دیموکراسـی بکەیت. دیموکراسی مانای ئەوەیە گـەلێك رێـزی دەسـتوور بگرێـت، ئەگـەر ئـەو دەسـتوورە دەسـتوورێکی زۆر باشـیش بوایـە. دەکـرا دەسـتوورەکە بـەدڵی هـەموو لایـەك بووایـە. کـەوا بـەدڵی هـەموو لایـەك بوایـە دیسانەوە دەستوور هەر ئەوە نییە کە نوسراوەتەوە، ئایا دەخرێتە مەیدانی کارەوە، دەوڵـەتانی عـەرەب و ترك و فارس هەموو دەستووریان هەیە، بەڵام هیچ کاتێك نەخراوەتە کارەوە.

لەعێراق بەپێچەوانەوە کە سیستەمی سەددام گۆڕا لـەڕێگای پـەلامارێکی سـەربازی. سیاسـەتمەدارانی کـورد بـەبێ پرسـی خـەڵك هـاتوون و دەسـتوورێکیان دانـاوە. بـەڕای مـن ئەوانـە تـەنها کـار بەدەسـتن نـەك کەسـانی، وەك ئێمـە کـە کارمـان بەدەسـت نییـە. ئـەوان کـە دەڵێن ئێمـە دەمانـەوێ نەتـەوەی کـورد بـەرەو

ئازادی‌و رزگاری ببەین، دەبوو بیریان لەوە بکردایەتەوە، ئایا پێویست بوو دەستوورێك بۆ عێراق دابنێن. لەدرێـژەی باسـەکانیدا جـەمال نەبـەز باسـی لەسیاسـەتی دووڕوانـەی ئـەڵمانیا کـرد بەرامبـەر بەلێـدانی عێـراق‌و، باسـی ئـەوەی کـرد کـە کابرایـەکی وەك گێرهـارد شـرۆیدەر دەیـەوێ خـۆی وەك کـۆتری ئاشـتی پیشان بدات‌و، لەخەڵکی بگەیێنێ کە ئەو دژی شەڕە... وگوتی:

ئەز پشتگیری ئەمەریکا ناکەم، پیاوی ئەوانیش نیم، چۆنکە هەر ئەمریکیەکان بوون شۆڕشی ئەیلولیان کۆتایی پێهێناو، هەر ئـەوانن خـاوەنی هیرۆشـیماو شـەری ڤیتنـام، بـەڵام ئەگـەر سـەیری سیاسـەتی نوێـی ئەمەریکا بکەیت تۆزێك بواری ئازادی تێدایە بۆ ئەوانەی بەدوایدا دەگەڕێن، ئەمریکا دەوڵەتێکی زلهێزەو بـەدوای بەرژەوەندییـەکانی خۆیـدا دەگـەڕێت‌و کـوردیش دەبوایـە بـیری لەبەرژەوەندییـەکانی خـۆی بکردایەتەوە. ئێستا بوش‌و کۆندۆلیزا رایس لەسەر کارن، بـەیانی ئـەوان بـڕۆن بـارو زروفەکە دەگۆڕێت، بەداخەوە کورد نەیتوانی سوودی لێببینێت.

نەتەنها پارتی‌و یەکێتی، بەڵکو هەموو حیزبەکانی کوردستان زیـاتر بایـەخ بەحیزبـەکانیان دەدەن وەك لـە نەتەوەکـەیان‌و، زۆرتـر بـیر لـە حیزبایـەتی دەکەنـەوە نـەك کوردایـەتی‌و بـەلای بەرژەوەنـدی نەتـەوەوە ناچن‌و، هەریەکە وەك تاکە کەس دەیانەوێ کارێك بکـەن. نمونەیـەك دەهێنمـەوە بـۆ ئـەو قسەیەم لـەپێش هێزەکـانی ئەمـەریکا بەچـوار سـەعات پـارتی‌و یـەکێتی چـوونە نـاو کەرکووکـەوە، کەچـی تـاڵان‌و بـڕۆی لێپەیدا بوو و ئەوە بیانووی دایە ئەمریکییەکان کە هێـزی کـورد لەکـەرکووك دەرکـەن ئەگـەر وا نەبووایـە هەر ئەو دەمە عەرەبی هاوردە دەرۆیشتن.

هەر ئەو رۆژە نامەیەکم نووسی بۆ کاك مەسعود وتم کورد بەکراسی بـەری خۆیـەوە هاوکـاری ئەمـەریکا دەکـات کەچـی لـە کـەرکووك دەچـنە دەرەوە، ئـاخر سـوار بـوون عـەیبێك و دابـەزین هـەزار عـەیب، هـەموو هاوکاریەك لەگەڵ ئەمەریکا پێویستە، بەڵام بەرێککەوتن. دیارە کورد نەیدەتوانی شەڕی ئەمەریکا بکـات، بـەڵام دەیتـوانی وارێکبکـەوێت کـە بەرژەوەندییـەکانی کـورد بپارێزرێـت. جێگـای داخـە ئـەوان خـەریکی هەڵمەتە کاسیی خۆیان بوون‌و یەکسەر یەکێتی هات‌و کەرکووکی کردە چوار کـەرت‌و ئـەوە دوو ساڵمان بەسەر بردو دوو سـاڵی تـر مـاوە، بـەڵام مـن بـڕوام وانییـە دوای دوو سـاڵی تـر کـەرکووك بگەڕێتـەوە سـەر کوردسـتان. سـەرەتا دەیـانوت ئێمـە ناچینە هەڵبژاردنـەوە، کەچـی درۆیـان کـردو وازیـان لەخـەڵکی کـورد نەهیناو بەزۆر کردیاننەوە بەعێراقی. جا خستنەوەی کـەرکووکیش بـۆ سـەر هـەرێمی کوردسـتان، دەبێـت کوردستان ببێت بە هەرێمێك ئەمەش کێشەیەکی ترە کاك مەسعود دەڵێت هەندێك کێشەی تـەکنیکیمان مـاوە بـۆ یەکگرتنـەوە، دەباشـە پێمـان بڵـێن ئـەو کێـشانە چـین ئـەی خۆتـان نـاڵێن ئێمـە شـت لەخـەڵك ناشارینەوە، باشە بۆ باسی ناکەن ئەو کێشانە چین؟

لەساڵی 1996 پارتی‌و یەکێتی پەنایان بۆ ئێران برد بۆ ئـەوەی ئاشـتیان کاتـەوە لـە د.کـەمال فوئـادم پرسی وتی ئێستا وامان لێهاتووە شەیتان بۆتە ناوبژیکەرمان.

کەواتـە کێـشەکە گەڕانـە بـەدوای دەسـەڵات، بەسـەر رەشـووڕوتی کوردسـتاندا بەرامبـەر بەبێگانـەو داگیرکەران ئەو دەنگانە نابیستین.

دەبوا کورد بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغدا

لەدوای رووخانی سەددام دەبوایە کورد، بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغداو بڵـێ ئێمـە ئێراقـی نین‌و بەزۆر لکێندراوین بەئێراقەوە، ئەگەر دەتانــەوێ دەوڵەتێکی ئێراقی دروست بکەین ئەوە دەستوورو

مەرجەکانی ئێمەیە. ئەنجامی گشتپرسییەکانیان لەگەل خۆیان بردبا بۆ بەغدا. بیانوتایە کۆمەڵگەی ئێمە ئەوەی دەوێت.

جا بابزانین ئەم دەستووره چی تێدایە، دەمەوێ لێرە ئاماژە بۆ چەند شتێك بکەم.

وشەی شەهید بەکار هاتووە لەدەستوورەکەو باسی شەهیدانی شیعەو سوننەو نەتەوەکانیتر دەکات. شەهید زاراوەیەکی ئیسلامییەو ئەو کەسەی لەپێناوی ئیسلامدا بکوژرێت پێیدەڵێن شەهید لەدیباجەکەدا هاتووە، بەلاّم ئەوەی بە کورد کراوە شەهید بوون نەبووە بەڵکو کۆمەڵکوژی بووە کە پێیدەڵێن جینۆساید ئەوەی لەهەڵەبجە، بادینان، بالیسان و لە کاتی ئەنفالەکاندا روویدا ئەوە کۆمەڵکوژیەك بوو بۆ لەناوبردنی خەڵکی کوردستان. لەدەستووردا ئاماژەی پێنەکراوە.

کورد دەیتوانی ئەم گەلکوژیە والێبکات کە هەر حکومەتێك هاتە سەرکار دان بەو گەلکوژیەدا بنێ و زەرەرو زیانی ئەوانەش بژمێرن.

بەلاّم کەس گوێ ناگرێ، گەلێك کە دەیەوێ تۆ لەناو ببات چۆن دەبێ تۆ وەك خۆت تەماشای بکەیت و بەبرای دابنێیت. ئەوانەی لەناو عەرەب و ترك و فارس داوای ماڤ کورد دەکەن، لە نمونەی زانای گەورەی ترك بێشکچی کەمن. چونکە رژێمەکانی ئەو وڵاتانە رێگا نادەن خەڵك بەئازادی بیر بکەنەوەو سیستەمی دیموکراسیش پەیرەو ناکەن.

مەحمود عوسمان مافی ئەوەی نییە بڵێ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات

ئەوەش کە مەحمود عوسمان دەڵی ئێمە خۆمان داوامانکردووە ئەنفال بخەینە ناو دەستوورەوە، ئەگینا شیعەو سوننە هیچ مانعەتێکیان نەبووە. ئەز نازانم مەحموود عوسمان نوێنەری کێیە، ئەو نوینەری پارتی و یەکێتی نییە، بەلاّم لەوانەیە پێیان وتبێ وەرەدانیشە، سەیرم لەوە دێ کە مەحموود عوسمان دەچێ بۆ نووسینەوەی دەستوور کەچی د.نووری تاڵەبانی کە لەیاسای نێودەوڵەتیدا پسپۆرە نابەن، یان کەسێکی وەك کامیل ژیر نابەن بۆ بەغدا کەچی کەسێکی وەك مەحمود عوسمان دەبەن بۆ بەغدا، ئەو سیاسەتکارە نەك یاساناس. لەدەستوورەکەدا گەلی عێراق بەیەك نەتەوە ناونراوە نەك وەك یەکێتی و پارتی دەڵێن "گەلانی عێراق". لەدەستوورەکەدا هاتووە کە گەلی عێراق کە ئەو ئەرکەی گرتۆتە سەرشانی خۆی و پابەند دەبێت بەو دەستوورەو یەکێتی ئارەزوومەندانەش مانای ماڤ چارەی خۆنووسین نییە. کە ئەو بەرێزانە باسی لێوە دەکەن. ماڤ چارەی خۆنووسین پێگەیەکی یاساییە ئایا نەتەوەیەك دەیەوێ لەچوارچێوەی دەوڵەتێکدا بمێنیتەوە یان نا. ئەگەر مایەوە بە چ شێوەیەك ئۆتۆنۆمی دەبێ، فیدرالی یان کۆنفیدرالی.؟

بڕیاری چارەی خۆنووسین بڕیارێکی بێسنوورە ئەوە لە کاتێکدا ئەگەر خەڵك دەنگی بۆ ئەو دەستوورەدا، دەبێ کورد خۆی ببەستێتەوە بە گەلی عێراق و پابەندی ئەو دەستوورە بێت و یەکێتیی خاکی عێراق بپارێزیت. ئەی ئەگەر نەیپاراست، ئایا کورد ماڤ جیابوونەوەی هەیە. ئەوە مانای ئەوە نییە ئەگەر نەتتوانی بیپارێزی داوای جیابوونەوە بکەیت، ئێستاش عەرەبەکان تەنها سێ پارێزگاکە بە کوردستان دەزانن، کەرکووك و موسل و دیالە بە کوردستان نازانن، ئەز بڕوام بەوە نییە کە ئەو شوێنانە بەو شێوەیە رۆژێك بێت بگەڕێنەوە سەر کوردستان، بەلاّم خوابکا بە هەڵە داچووبم.

ئەز نازانم د.فوئاد مەعسووم کە عەرەبی زانێکی باشە، چۆن ئەوەی بەسەردا تێپەر بووە. مەسەلەی ئایین کە دەڵی ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمییە لە عێراق، تەنها لە کوردستان چەندەها جۆر ئایین هەیە، دوایی خواپەرستی شتێکە لەنێوان خودی مرۆڤ و خوادا، چ پێوەندی بەخەڵکی ترەوە هەیە، ئاینی

رەسمی عێراق لە دەستوورەکەدا ئیسلامەو هیچ قانونێك دەرناچی دژی بنەماکانی ئیسلام، لەخاڵێکی تریشدا هاتووە هیچ قانوونێك دەرناچێ دژی بنەماکانی دیموکراسی، کەواتە ئەمانە دووشتی زۆر جیاوازن‌و خاڵی یەکەمیش بەهێزترە لەخاڵی دووەم. کەواتە ئیسلام سەرچاوەی سەرەکیی یاساکانە.

ئیسلام‌و دیموکراسیەت یەك ناگرن، ئیسلام هەر ئیسلامە، ئایین لەچوارچێوەی خۆیدا فەرمانی خودایەو فەرمانی خوداش ناگۆڕێت‌و هەقی بە سەر دیموکراسیەتەوە نییە. لەکوێ ئیسلام‌و دیموکراسیەت بەیەکەوە دەگونجێن!

دوایی لەدەستوورەکەدا هاتووە کە عێراق ولاتێکی جیهانی ئیسلامییەو ئەندامێکی دامەزرینەرو کارای کۆمکاری ولاتە عەرەبییەکانەو پابەندی (میپاق)ەکەیەتی، کەواتە کوردستانیش بەشێکە لەجیهانی ئیسلام لێرەدا ئەم دەستوورە حەق بەکابرایەکی موسوڵمانی پاکستانی‌و ئەندەنووسی دەدات کە بەیانی شەڕی کورد بکەن ئەگەر لاملەیەکی کرد، چونکە جیهانی ئیسلام دەکەوێتە مەترسیەوە.

ئەز دەپرسم چ ولاتێکی غەیرە عەرەبی ئەندامی ئەو کۆمکارە عەرەبییەیە، کەواتە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو ئێمە لەدەرگاوە دەرمان کردن، ئەوان لەپەنجەرەوە هاتنەوە ژوورەوە. لەبەر خاتری چی‌و کێ، سونییەکان‌و عەمرو موسا؟

مام جەلال، خوا سەلامەتی کا! هەموو کاتێك دەڵی عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو بەشیکە لەجیهانی عەرەب. هۆشیار زێباری دەچوو دەپاڕاییەوە کە عێراق وەك ئەندام لەکۆمکاری ولاتە عەرەبیەکان قبوول بکەنەوە، جا کە ئێمە خۆمان وابڵێین‌و وابکەین بۆ گلەیی لەخەڵکانیتر بکەین.

مادەی 8 باسی تێرۆر دەکات، بەڵام دیار نەکراوە، تێرۆریزم چییەو تێرۆریستەکان کێن، ئایا بەیانی کوردێك لەدەست رژێمی ترك یان عەرەب یان فارس ڕابکاتە کوردستان بەتیرۆریست دەناسرێت‌و دەبێت بیدەنەوە بەو ولاتە؟ ئایا خەباتی ئازادیخوازانە تیرۆریستییە؟ ئایا شەڕ بۆ رزگاریی نەتەوەیەك تیرۆریستییە، ئایا فیداکارێتیی شوانەی سەید قادرو سەرهەڵدانی کوردەکانی رۆژهەلات کارێکی تیرۆریستییە؟ سەرهەڵدانی کوردانی قامیشلۆ کارێکی تیرۆریستییە؟ لەدەستوورەکەشدا باس نەکراوە ئەو کەسانەی ژیانیان لەمەترسیدایە دەتوانن لەکوردستان مافی پەنابەریان هەبێت یان نا.

ئەوجا مەسەلەی پێشمەرگە کە بووە بەپاسەوانی سنوور. پێشمەرگە، پاسەوانی سنوور نییە، پێشمەرگە کەسانێکن کوردو گەلی کوردستان دەپارێزن.

لەدەستووردا هاتووە، بەپێی یاسا دەتوانرێ ناسنامەی عێراقی لە هاوولاتیان بسەندرێتەوە، بەلام دیاری نەکراوە ئەو یاسایە چییەو سنووری چییە. دەکرێ، وەك رژێمی سووریا ناسنامەی لەهەزاران کورد ستاندەوە، ئەوانەش وابکەن، جارێ نازانیین ئەو خالانە چین، لەولاتە دیموکراسیەکاندا، یاسا لەو رۆژەوە کاری پێدەکرێت کە لەرۆژنامەی رەسمیدا بلاودەکرێتەوە.

لەدەستووردا باسی یاسای موڵکایەتی دەکات‌و ئێراقییەکان بۆیان هەیە لە هەموو عێراق موڵك بکڕن‌و نیشتەجێبن. کەواتە، هەزاران عەرەب دەتوانن بێنە کەرکووك‌و شارەکانی دیکەی کوردستان خانوو بکڕن بەپێی یاساش کەس ناتوانێ رێگریان بکات‌و دەریان بکات.

لەدەستووری تازەدا واکەوتووەتەوە کە ژنان چوار یەکن واتە ئەگەر جاران 2 ژن بەیەك شاهیددەشیان، ئێستا چوار ژن بەیەك پیاو حسابن، لەمەسەلەی میرات، هەروەها وەکو وتم ئێمە سەرەتاکەمان بەهەڵە دەست پێکردووە، ئەوجا نازانم خەڵکی کوردستان تا چ رادەیەك دەنگ بۆ ئەو دەستوورە دەدەن کە هیواو ئاواتی ئەوان لەچاڵ دەنێت.

سەرانی کورد تازە بە من دەڵێن وەرە لەنووسینەوەی دەستووری هەرێمدا بەشداربە باشە، بۆ لە زووەوە جارێك پرسێکتان بە من نەکرد؟ بۆ پرستان بەکەسانی شارەزا لەو بارەیەوە نەکرد؟ مەحمود عوسمان دەڵێ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات، جارێ مەحمود عوسمان بچوکترین پرەنسیبی دیموکراتیەت نازانێ، چونکە لەسیستەمی دیموکراتیدا هەموو کەس بۆی هەیە قسە بکات، کەسێك لە ئوسترالیاشەوە بۆی هەیە قسە لەبارەی دەستوورەکەوە بکات. ئەگەرنا کەواتە ئەو کابرایەکی فاشیستە.

مەحمود عوسمان کە لەساڵی 1992 لەکوردستان هەڵبژاردن بوو، لە مەلا عوسمانیش زۆر کەمتر دەنگی هێنا، کە گەڕایەوە بۆ لەندەن بە کاك جەوادی مەلا و شیخ لەتیفی مەریوانیوتبوو کە یەك گونییە دۆکەمینتی پییە کە ئەو هەڵبژاردنە هەمووی ساختە بووە، ئەوانیش وتبوویان باشە بێنە با بلاۆی بکەینەوە، وتبووی ئێستا کاتی نییە ئەوە لەو ساکەوە هەر کاتی نەهات. مەحمود عوسمان لەشۆرشی کورد دا لەگەڵ بەهەشتی بارزانی بوو، دوای هەرەس هەڵگەراییەوەو، هەموو خراپیەکانی دایە پاڵ بارزانی، دوایی کتێبێکی بەعەرەبی بلاۆکردەوە کە بارزانی چووە بۆ ئیسرائیل، زۆر ناشیرنە مرۆڤ کەسایەتی خۆی بەهۆی کەسانی ترەوە دەستکەوێت و هەردووکیان لەسەر یەك ڕێگا بڕۆن، دواتر هەوڵبدات هاوڕێکەی ناشیرین بکات و ئەو هەمووخراپەکارییەکانی شۆرشی ئەیلوولی دایە پال مەلا مستەفاوە، کەچی چەند رۆژیك لەمەوبەر لەرۆژنامەی "خەبات"دا مەلا مستەفای بردووتەوە ئاسمان، ئەم شتانە جوان نین.

کاتێکیش ئەو چەپلەی لێدەدا بۆ مۆسکۆ من دەمگوت، ئەوە دەوڵەتیکی دیکتاتۆرەو دژی فەقیرو هەژارانە، دەیانوت ئەوە قسەی ئەمەریکاو ئیسرائیلە، ئەز ئەو کاتە نۆکەری سۆڤیەت نەبووم، ئیستاش نۆکەری ئەمەریکا نیم. مەحمود عوسمان دەیەوێ خۆی خۆشەویست کات، پیرۆزی بێ، بەلاّم مافی ئەوەی نییە بڵێت فلان کەس یان جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات.

دواتر بەپرسیارو وەلاّمی ئامادەبووان سەمینارەکە گەرمتربوو.

میدیا ژ/ 209، 2005/9/20

دوکتۆر مەحموود،

هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد،

هێشتا ڕێگەی قسە کردنیش بە من نادات

لەژمارە (208)ی ڕۆژی 9/13ی ڕۆژنامەی "میدیا"دا وتووێژێك لەگەڵ دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان، بڵاوکراوەتەوە. لەو وتووێژەدا دوکتۆر مەحمود، بێئەوەی هیچ پرسیارێکی لەبارەی منەوە لێکرابێ، باسی منی هێناوەتە پێشەوەو، هێندەك شەکری شکاندووە، کە پڕ بەپێستی ژیننامەی هەلپەرستانەو هەڵمەتەکاسانەی ئەم سیاسەتبازەیە، کە هەردەمە لەسەر پەتێك هەڵدەپەڕێ‌و، هەردەمە خۆی بەحیزبێك‌و کۆمەڵێك‌و لایەنێکدا هەڵدەپەسێرێ‌و، خۆی بەوە دەژێنێ‌و زلدەکاو، لەو ماوەیەشدا، هیچ جۆرە ڕەخنەیەك ناگرێ‌و قوڕوقەپەدەکا لەهەموو ناتەواوی‌و کەموکورتییەك. بەڵام کە لەو حیزبە، یان لەو لایەنە دەقەومێ، ئەوجا دەستبەجێ گێڕ دەگۆڕێ‌و دەکەوێتە ڕەخنەگرتن‌وگەمار کردنی نێوی هاوڕێیەکۆنەکانی‌و، بۆ ئەمەش گەلێك بڕو بیانوو دەهێنێتەوەو، لەهیچ جۆرە بوختانکردنێك ناسڵەمێتەوەو، هەموو گۆتاوڕۆی سەرنەکەوتنی ئەو حیزب‌و لایەنە، دەهێنێ بە ملی ئەوانەدا کە تادوێنێ بوو لەسای سێبەریاندا دەژیاو پارووی دەگرت‌و خۆی دەنواند، بێ هیچ جۆرە ڕەنج‌و زەحمەتکێشانێك، لەقسەی بێ گوومرگ بەولاوە. بەڕاستی نەمدەویست ژیننامەی رامیاریی ئەم سیاسەتبازە لەم ڕۆژەدا بخەمەڕوو، بەڵام چ بکەم، کورد دەبێژێ: "شەڕەو یەخەت دەگرێ، ئەگەر نەیکەیت خودێ دەتگرێ".

دوکتۆر مەحموود، پاش ئەوەی خوێندنی بژیشکی (گب)ی لەزانستگەی بەغدا تەواو کرد، ماوەی یەك دوو مانگێك لەسلێمانی، وەك بژیشك، کاریکرد. جا لەبەر ئەوەی کەس نەیدەناسی، هات عەیادەکەی لەخانووەکەی دوکتۆر جەمال ڕەشیددا دانا، کە ئەو دوکتۆرێکی زۆر شارەزاو ناسراو بوو لەسلێمانی‌و، لەو کاتەدا، کارەکەی، وەك سەرۆکی فەرمانگەی تەندروستی (رئیس دائرە الصحە) گۆزرابووەوە بۆ هەولێرو، خانووەکەی چۆلکردبوو، لەگەڵ ئەوەشدا، دوکتۆر مەحموود، نەیتوانی جێگەی دوکتۆر جەمال ڕەشید بگرێتەوەو، بازاڕی کزبوو. لەم ماوەیەدا، پێوەندیی بە پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە بەست، کە پاش کودەتای قاسم، لە 1958/7/14داو، بۆ ماوەی ساڵێك، دەسەڵاتێکی بەهێزی پەیدا کردبوو و، پێبەپێی ئەوەش، پارتی دێمۆکراتی کوردستان، بەهۆی گەڕانەوەی ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانییەوە لەسۆڤێت، گوڕوتێنی تێکەوتبوو.

دوکتۆر مەحموود ویستی لەهەردوولا بێبەش نەبێ. بۆ ئەوەش، ڕێیەکی زۆر زانانەی گرتەبەر. هات خۆی لەڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵڵا، سکرتێری ئەو دەمەی پارتی نێزیککردەوە. بەڵام ئەم هاوڕێیەتییە درێژەینەکێشا. چونکە، ڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵڵا، بەتەواوی کەوتبووە ژێر کاریگەریی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوەو، دەیویست هەموو ڕێکخراوە کوردستانییەکانی سەر بەپارتی، وەك لاوان‌و قوتابیان‌و ژنان‌و مامۆستایان، هەڵبوەشێنێتەوەو بیانخاتە نێو ریزی ڕێکخراوەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە. ئەم هەڵوێستەی هەمزە عەبدوڵڵا، هەرچەندە، لای کۆمۆنیستەکان بەرز دەنرخێنرا، بەڵام مەترسییەکی زۆری لای کاربەدەستانی پارتی پەیدا کردو، بۆ چارەسەر کردنی ئەمەش، پەنایانبردە بەر بارزانی، کە سەرۆکی پارتی بوو. بارزانی، لەگەڵ چەند چەکدارێك، ئێوارێی 1959/6/30 چووە بارەگەی سەرەکیی پارتی لەبەغداو، بارەگەکەی خستە ژێر دەستی خۆیەوەو، هەمزەی هەڵپەسارد، تاکۆنگرەی

چوارەمی پارتی لە 1959/10/6دا کە لەبەغدا گیرا، هەمزەو لایەنگرانی بە "تاوانی خیانەت لەحیزب‌و گەل" لەپارتی دەرکران. ئەز خۆم، لەنێزیکەوە، ئاگام لەم رووداوە بوو، چونکە لەو سەردەمەدا، مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی جەعفەرییە بووم (کە قوتابخانەی شیعەکان بوو لەبەغدا).

کۆنگرەی چوارەم، رەحمەتی برایم ئەحمەدی، وەك سکرتێری گشتیی پارتی، هەڵبژارد. دوکتۆر مەحموودیش یەکودووی لێنەکردو، هەمزەی بەجێهێشت‌و، لووس‌و باریك، چووە بنەو پاڵی برایم ئەحمەدەوەو، لەرێی برایم ئەحمەدەوە، خۆی لە مەلا مستەفاو، دوایی لەشۆرشی ئەیلوول، نێزیککردەوە. کە لەساڵی 1964دا، ناکۆکی کەوتە نێوان سەرۆکی شۆرش‌و کۆمیتەی نێوەندیی پارتییەوەو، برایم ئەحمەدو مام جەلال‌و هاورێکانیان، لەسەرکردەیەتیی شۆرشدا نەمان، دوکتۆر مەحموودی برادەریان، مێش میوانی نەبوو، بای بایی لەوانیش کردو، لەگەڵ سەرۆك بارزانی مایەوەو، سووتی لە "قحگُ الرجال"ی ئەو سەردەمەی شۆرش وەرگرت‌و، خۆی کردە کەسیەتیی دووەمی شۆرش، پاش سەرۆك بارزانی‌و، لەو ماوەیەشدا، بەیەك و شەش چییە، رەخنەی لە هیچ کارو کردارو هەڵسوکەوتێکی کاربەدەستانی شۆرش، بەتایبەتی سەرۆك بارزانی‌و، رەوتی شۆرش نەگرت. بەڵام بەهەموو توندوتیژییەك دوژمنایەتیی هەموو مرۆڤێکی ئازادیخوازو نەتەوەییی کوردی دەکرد، بەتایبەتی من‌و هاوبیرانی من‌و، بەمەش هاوکارو هاوکرداری ساواکی رژێمی شای ئێران بوو، چونکە شای ئێران، وەك رەحمەتی کامەران بەدرخان گێرایەوە بۆم‌و، کەریمی حیسامی لەبیرەوەرییەکانیدا لەزمان شەهید عەبدولرەحمانی قاسملووەوە دەیگێرێتەوە، منی بەدوژمنێکی سەختی رژێمەکەی خۆی دادەنا. بێجگە لەوەش، دوکتۆر مەحموود پێوەندییەکی توندوتۆڵی هەبوو لەگەڵ ئیسرائیل، کەچی بەدەم باسی "مارکسیێتی"و "پێشکەوتنخوازی"و "برایەتیی کوردو عەرەب"ی دەکردو، زورنای بۆ یەکێتیی سۆڤێت‌و "شۆرشی مەزنی ئۆکتۆبەر" لێدەدا، بۆ شاردنەوەی ئامانجەکانی خۆی‌و، خراپەکاریی بەرامبەر بە من، کە ئەز بەر لەهەموو کوردێکی دیکە، باسی ئەوەم کرد کە سۆڤیت دەوڵەتێکی ئیمپریالیستییەو سۆسیالیستی نییە و دوژمنی ئاشتییە، نەك ئاشتیخوازو، بێجگە لەوەش، داگیرکەری بەشێکی کوردستانە، نەك پشتوپەنای کوردو، هەرواش دەرچوو.

شایانی باسە، ئێمە چەند هاوبیرێك لەئەورووپا، پاش ئەوەی بۆماندەرکەوت کە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (KSSE)، پێویستیی سەرشانی خۆی بەرامبەر نەتەوەی کوردو شۆرشی ئەیلوول بەجێناهێنی‌و، حیزبحزبێنەی کردووە بەسەر مەشقی خۆی، یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (نوکسە NUKSE)مان لە 1965/3/21دا لەمیۆنخ دامەزراند، کە لەبەهاری ئەمساڵدا، چل ساڵ تێپەری بەسەر ئەو رووداوە مێژووییەدا، هاوبیری هێژا هەندازیار بروسك ئیبراهیم، بوو بە سکرتێری گشتیی نوکسە. ئێمە سەرەتای کارمان هەر بەرۆشنکردنی بیری کوردەوارییەکەو ئەورووپاو، پەیدا کردنی دۆست بۆ کورد، لەنێو ئەورووپاییەکاندا دەستپێنەکردو بەس، بەڵکو، لەپاڵ ئەوەشدا، کەوتینە کۆکردنەوەی دەرمان‌و ئامێری بژیشکیی زۆر دەگمەن‌و گران، هێندەکی بە پارەی خۆمان کریمان‌و، هێندەکیشمان لەدۆستە ئەوروپاییەکانمان وەردەگرت. بەکورتی، چەند جارێك، ژمارەیەکی زۆر، دەرمان‌و کەلوپەلی نەخۆشخانە، لەکارتۆن‌و سندوقی گەورە گەورە دا، بە پۆستەی بارهەڵگرو، بەزانیاریی شەهیدی کوردستان، مامۆستا مەلا جەمیلی رۆژبەیانی کە ئەو دەمە لەتاران بوو، رەوانەی تارانمان کردن، تا لەرێی نوێنەری شۆرش، شەمسەدین مفتییەوە، بگاتە پێشمەرگەکان، کە زۆر پێویستیان بەو دەرمان‌و ئامێرانە هەبوو. وەك لەدواییدا بیستمان، دەرمانەکان، بەفەرمانی دوکتۆر

مەحموود، نەدرا بوون بە پێشمەرگە، بەبیانووی ئەوەوە کە گوایە، جەمال نەبەز دژی شۆرشەو، دوور نییە ئەو دەمانانە شتێکی خراپیان تێدا بێ. ئەوجا، چارەنووسی ئەو دەرمانانە بەچی گەیشت، ئەوە هەر خودێ و دوکتۆر مەحموودو کاربەدەستەکانی دەیزانن.

پاشان، کە وتوویێژ لەنێوان سەرکردایەتیی شۆرش و رژێمی بەغدا، لەکۆتایی ساڵی 1969دا، هاتە کایە، دوکتۆر مەحموود، سەردەستەی وتوویێژکەران بوو لەگەڵ مێشێل عەفلەق و ئەحمەد حەسەنولبەکرو سەددام حسەین و، ئەوەبوو ئەو رێککەوتننامە فشوفۆڵ و کونوکەلە بەردارەی بەسەر کوردو بارزانیدا سەپاند، کە چوار ساڵ کاتی دا بەرژێمی بەعس، تاخۆی بەجارێك کۆکردەوەو، ئەو هەرەسەی بە شۆرشی ئەیلوول هێنا، کە راستییەکەی، ئەوەیە، وەك دەمێکە گوتوومە، هەرەسەکە لەمارتی 1970دا روویدا، نەك لەمارتی 1975دا، جا ئەگەرچی، راستە خەڵکەکەی کوردستان هەستیان بەوە نەکرد، بەڵام ئێمەی هاوبیرانی نوکسە، هەرچەند رۆژێك دوای ئیمزاکردنی رێککەوتنەکە، لێدوانێکمان لە رۆژنامەکەماندا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" -کە بەزمانی ئەڵمانی دەرماندەکرد- بڵاوکردەوەو، گومانی سەختی خۆمان بەرامبەر سەرگرتنی ئەو رێککەوتننامەیەی مارت دەربری. کەچی دوکتۆر مەحموود، هەر پاش بەیاننامەکە، خۆی نێونا "دوکتۆر مەحموودی سۆرانی"، بەمەشدا وایدەزانی، کە دەتوانێ، خۆی بەرامبەر سەرۆك بارزانی راستبکاتەوە، بەڵام لەوەوە، سەرەتای نیۆچەگەریی سۆرانی و بادینانی دا بە بای گوێی مرۆڤی سادەو ساویلکەداو، دڵی دوژمنانی نەتەوەی کوردی خۆشکردو ئەوجا، خولە سۆرانی، لەگەڵ کاربەدەستانی بەعس، ئەم شارو ئەو شار دەگەرا و، پروپاگەندەی بۆ حیزبی بەعس دەکردو، لەنێو خەڵکی سلێمانیدا دەیقیژاند: "کاژیکمان بەجارێك لەنێو برد، هەریەك کەسیان ماوە، ئەویش جەمال نەبەزە". ئەم دوژمنایەتییەشی بەرامبەر بە من، گەیشتبووە رادەیەك، کە جارێکیان، گەنجێکی خەڵکی سلێمانی ویستبووی بێتە دەرەوە لەوڵات و، بێ بۆ ئەوروپا، ناسیاوێکی بردبوویە لای دکتۆر مەحموودو، ئەویش لەرێی ئێرانەوە راییکردبوو، بەڵام پێیگوتبوو: "تۆ ئەوا دەچیتە ئەوروپا، لەوێ دەبێ ئاگات لەخۆت بێ. کابرایەکی زۆر خراپ هەیە، نێوی جەمال نەبەزە. لەژوورێکدا دانیشتووە، شەوو رۆژ خەریکی نووسینە، هەر کاغەز رەشدەکاتەوەو، بەسەری خۆیدا هەڵیدەداو دەڵێ: هوو... وریابە نەتخڵەتێنێ". ئەو گەنجە هات بۆ لام بۆ بەرلین و، لەژوورەکەمدا بەرامبەرم دانیشت و، قسەکەی دوکتۆر خولەی سۆرانی بە پێکەنینەوە، گێرایەوە بۆم و، کە خەریك بوو بروا، هێندەك لەنووسینەکانی خۆم و نوکسەم دایە دەست و گوتم، ئەمجارە هەڵینادەم بەسەری خۆمداو، ناشڵێم "هوو.." نەوەکو دوکتۆر مەحموودی سۆرانی لەکوردستانەوە چاوی لەکاغەزەکان و گوێی لەدەنگی "هوو..."ەکەم بێ!!

پاش ئەو کوێرەوەرییەی کە بەسەر کورد هات لەئەنجامی هەرەسەکەوە، دوکتۆر مەحموودی سۆرانی، روویکردە سووریاو ئەوروپاو، لەسەرەتای 1977دا نامیلکەیەکی بەعەرەبی دەکرد "تقییم مسیرە الپورە الکردیە وانهیارها والدروس والعبر المستخلصە منها"، بەنێوی گوایە "لیژنەی ئامادەکاریی پارتی دیمۆکراتی کوردستان"ەوە، وەك ئەوەی پارتی کەسی نەمابێ و، ئەو سەر لەنوێ دروستیبکاتەوە. لەم ماوەیەدا خۆی لە "یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان" نێزیککردەوە، کە لەو سەردەمەدا، لەدیمەشق دامەزرابوو. نامیلکەکەشی هەر لەدیمەشق بۆ چاپکراو، بەیارمەتیی "ی.ن.ك"، چەند کۆرو سەمینارێکیشی لە ئەوروپا بۆ بەسترا، کە لەو جڤین و نامیلکەیەدا، خۆی وەك مرۆڤێکی "پێشکەوتنخواز"و "دۆست و لایەنگیری بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی عەرەب و بەتایبەتی

فەلەستینیەکان"و دژ بە "ئیمپریالیزمی ئەمریکاو زایۆنیزم" پێشاندەداو، لەنامیلکەکەیدا بەشێوەیەکی زۆر بێویژدانانەو، لەباتی رەخنەگرتنی بابەتانە، بەتایبەتی لەخۆی، هێرشی زۆری کردبووە سەر بارزانی و بنەماڵەی بارزانی و، هەموو گۆتاوڕۆکەی هۆی هەرەسهێنانی شۆڕشی خستە ئەستۆی مەلا مستەفای بارزانی و بنەماڵەی بارزانی. ئەم پەلاماردانەی بۆ سەر بارزانی، تەنانەت ساڵانێکیش پاش کۆچیدوایی بارزانی هەر درێژەیکێشا. بۆ وێنە: کاتێك کە رۆژنامە عەرەبییەکان، نهێنیی چوونی دوکتۆر مەحموودیان بۆ ئیسرائیل و پێوەندییەکانی دوکتۆر مەحموودیان بە ئیسرائیلەوە زڕاند، دوکتۆر کێچ کەوتە کەوڵی و زراوی چوو و، هەر رۆژە نا رۆژێك، لەگەڵ رۆژنامەیەکی عەرەبی (بۆ نموونە گۆڤاری "الوسگ")، یان رادیۆو تەلەفیزیۆنێکی عەرەبی، وتووێژیدەکردو، وایدەدایە بەرچاو، کە ئەو پێوەندییە لەگەڵ ئیسرائیل، بەفەرمانی بارزانی بووەو، ئەو لەگەڵ بارزانی چووە بۆ ئیسرائیل و، دەیگوت کە ئەوە کارێکی یەکجار خراپ بووەو، زۆر زیانی هەبووە بۆ کوردو، گوناهی وی تێدا نەبووە. ئەمەش هەڵوێست و وەفای دوکتۆر مەحموودی سۆرانی بوو بۆ سەرۆك بارزانی و بزووتنەوەی کوردایەتی، ئەو کوردایەتییەی کە بەداخەوە، گەلێك کوڕی رۆژی کردە دەسەڵاتدارو ملوێنێرو، گەلێکی دیکەشی ماڵوێران و سەرگەردان و برسی و رەشوڕووتکرد. ئەوە هەڵوێستی ئەو ساکەی مەحموود سۆرانی بوو، بەرامبەر سەرۆك بارزانی، بەڵام ئەوەتە ئەوڕۆ دەفەرموێ کە "ئەو خۆی رێککەوتنی 11ی مارتی کردووەو" بارزانی تەنێ پشتگیریی لەدانوستاندنەکان کردووە بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێ و شەڕ نەبێ" (تەماشای رۆژنامەی "خەبات"، ژ 1914 دووشەوممە 2005/9/12 ل6 بکە: مەحموود عوسمان: بارزانیی ئەمر پشتگیری لەدانووستاندنەکان دەکرد، بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێ و شەڕ نەبێ). گێرگۆڕین بۆ مەحموود سۆرانی، وادیارە، شەرم نییە. بۆچی؟ چۆنکە ئەوڕۆ کاك مەسعوود بارزانی دەسەڵاتدارە، خۆ ئەگەر رۆژێك بێ و، ئەو دەسەڵاتەی نەمێنێ، ئەوا نامیلکەیەکیش لەدژی وی دەردەکاو، خۆی وەك بەرزەکی بانان دەپەڕێنێتەوە. ئەمجارە، رەنگە لەباتی "تقییم مسیرە الپورە..." نامیلکەکەی نێو بنێ "تقییم مسیرە الفیدرالیە ودستور عروبە العراق... الخ". ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو خۆی، وەك ئەندامی لێژنەی دەستوور، ئیمزای ئەوەی کردووە، کە عێراق ئەندامی کۆمکاری عەرەبەو پێوەندییداری پەیماننامەکەیتی، پەیماننامیەکی عروبییە "واتا عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییە"و هەروەك دوکتۆر خۆی دەڵێ، بەئارەزووی خۆی، ئەوان هەر خۆیان ئەنفال و کیمیابارانیان نەخستە دەستوورەوە، ئەمەش، بەدانپێدانانی خۆی لەوتووێژەکەی "میدیا"دا دەڵی و، هەر لەوێدا پەلاماری فەلەکەددین کاکەیی دەدا کە گوتوویێتی ئەندامانی کوردی لیژنەی دەستوور، داخوازییەکانی کوردیان بەگەرمی نەخستبوەڕوو، تا ئێمە چووین بۆ بەغدا.

پاش هەرەسهێنانی شۆڕشی ئەیلوول و، ئەو نامیلکە شەرمەزارییەی کە دوکتۆر مەحموود دەریکرد، دەستی بەوە کرد، کە پێویستە رێخۆشبکا بۆ دامەزراندنی حیزبێك، چۆنکە بۆیدەرکەوت، کە ئەو خاوەنی پارتی نەبووە، تا دەستبگرێ بەسەریداو ببێتە سەرکردەی، لەبەر ئەوە، پاکانەی بۆ ئازادیی دەربڕینی بیروڕا دەکردو- تەنانەت لەنامیلکەی "تقییم الپورە الکردیە..."دا رووەدەکاتە بنەماڵەی بارزانی و دەبێژێ: "(علیهم) ان یتصرفوا کمن خَسِرَ قچیە... وان لایعتبروا انفسهم فقگ مخلصین بل یقبلوا بان لکل کردی حق العمل والنچال اژا استگاع ژلك وکژلك ان یقبلوا تعدد الافکار والتیارات بعد النکسە، باعتبارە شیئاً گبیعیا" (ص86). کە واتاکەی بەکوردی ئەمەیە: پێویستە (لەسەریان)، وەك کەسانێك هەڵسوکەوت بکەن، کە مەسەلەیەکیان دۆڕاندووە.. (راستدەکەیت خولە، تۆ خۆت هیچت

نەدوڕاند، چۆنکە هیچت نەبوو بیدۆڕێنیٚ: جەمال نەبەن)و هەر تەنیٚ خۆیان بەدڵسۆژ نەزانن، بەڵکو ڕازیبن بەوەی، کە هەموو کوردێك مافی کارو تێکۆشانی هەیە، ئەگەر پێیکرا. هەروەها، دەبیٚ ڕازیبن، بەفرەیەتیی بیرو ڕێباز، پاش هەرەسەکە، چۆنکە ئەوە شتێکی خۆڕسکییە... هتد".

ئەریٚ، دکتۆر مەحموود، تا دەسەڵاتی هەبوو لەنێو شۆڕشدا، نەدەبوو کەس ببێژیٚ "لەل"و، داوای لەنێوبردنی کاژیك و هەموو مرۆڤێکی دەکرد، کە بیروڕای خۆی دژ بە لایەنە نەرێنییەکانی شۆڕش دەربڕیایە، وەك ئەوڕۆ، کە ئەوەتە ڕەپوڕاست دژی دەربڕینی بیروڕایە. بەڵام کە دەسەڵاتی نەما، ئەوا لەنامیلکەکەیدا، داوای سەربەستیی بیروڕاو ڕێباز دەکاو، بەشتێکی ئاسایی دادەنیٚ، کەچی ئەوڕۆ، کە هێناویانەتەوە مەیدان و کردوویانە بەئەندامی پەرلەمان و دەستەی نووسینی دەستوورو، کەسیش نازانی نوێنەری کێیە، مافی قسەکردن و ڕادەبڕین بەمن نادا، کە ئەمەش ڕەوشتێکی یەکجار دیکتاتۆرانەو مرۆڤدوژمنانەی ئەوانەیە کە سەر بە بەرەی فاشیستەکانن.

کە دکتۆر مەحموود، دەستی شَشت لەدامەزراندنەوەی پارتی بەسەرۆکایەتیی خۆی و بۆیدەرکەوت کە ناتوانیٚ ببێتە میراتخۆری پارتی، خۆی خستە نێو ئەوانەوە کە دەیانویست پارتی سۆسیالیستی کوردستان دروستبکەن. پاش چەند کۆبوونەوەیەك لەگەڵ سەرکردەکانی سۆسیالیست و، خۆ کردن بە نوێنەریان، دیشەکەمی لەوانیش کرد. چۆنکە وەك برای بەڕێز کاکە حەمەی حاجی مەحموود، هەر لەو ژمارەیەی "میدیا"دا دەیگێڕێتەوە بۆمان، کە دوای ڕووخانی ڕژێمی سەددام بە دوکتۆر مەحموودی گوتووە، وەرە ببە بە سکرتێری حیزبێکی کوردستانی، بەڵام دوکتۆر مەحموود ڕازینەبووەو گوتوویەتی" ئێمە بەتەمای حیزبێکی عێراقین". کەچی ئێستە لە "میدیا"دا دەبێژیٚ، ئەو بۆ سەربەخۆیی کوردستان تێدەکۆشیٚ، بەڵام ئیمزای "عروبەی عێراق"یش دەکاو کاتێك ئەندامی مەجلیس حوکم بوو لەدژی ئەو کەرکووکیانەش قسەیکرد کە لە خوپێشاندانەکاندا داوای سەربەخۆیی کوردستانیاندەکردو بە "ئاژاوەگێر"و "گێرەشێوین" نێویبردن. پاشان دوکتۆر مەحموود چوو ساڵانی دووردوێژ لە لەندەن ژیاو، هیچ کارو کاسبیەکیشی نەدەکردو، باشیش بەڕێوەدەچوو.

هەر پاش سەرکەوتنی ڕاپەڕین و کۆڕەوەکەو لەکاتی دەستپێکردنی وتووێژدا لەگەڵ سەددام، دوکتۆر مەحموود لەگەڵ دەستپێکردنی وتوێژ لەگەڵ سەددام، گەڕایەوە کوردستان، وەك یەکێك لە حەوت سەرکردەکەی "بەرە" بەنوێنەرایەتیی حیزبی سۆسیالیست.

پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین"و هەڵبژاردن بۆ پەرلەمانی "هەرێمی نەفرین" لەساڵی 1992دا، دوکتۆر مەحموود خۆی پاڵاوت بۆ پەرلەمان، بەڵام تەنیٚ چەند سەت دەنگی وەرگرت و، گەڕایەوە لەندەن. لە لەندەن لەکۆبوونەوەیەکدا، کە هێژایان جەواد مەلاو شێخ لەتیف مەریوانی و چەند کەسێکی دیکەش ئامادەیبوون، گوتبووی: فەردەیەك بەڵگەنامەی لەگەڵ خۆی هێناوە، کە هەموو ئیسپاتی ساختەکارێتیی لەهەڵبژاردنەکەدا دەکەن. شێخ لەتیف پێیگوتبوو دەباشە ئەو بەڵگانە بڵاوبکەرەوە. گوتبووی "ئێستە کاتی نییە. ئەوجا پێیانگوتبوو، باشە بیدە بە ئێمە بڵاویبکەینەوە. گوتبووی "کاتی نییە". ئێستەو ئەوسا. ئەمانە دەریدەخەن کە دوکتۆر مەحموود چەند خۆشەویستە لەنێو خەڵکی کوردستانداو قسەکانی چەند ڕاستن.

پاش ئەوەی پیٚ کیٚ کیٚ بیری "پەرلەمانی کوردستان لەدەرەوەی وڵات"ی لە "کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان"ەوە وەرگرت، دوکتۆر مەحموود، خۆی لە پیٚ کیٚ کیٚ نێزیککردەوەو، هەر ساتە ناساتیٚ، لەتەلەفیزیۆنەکەیانەوە (مێد تی ڤی) قسەی ناشرینی بەپارتی و یەکێتی دەگوت. لەگەڵ ئەوەشدا، پیٚ کیٚ

کێ هیچ بایەخێکیان پێنەداو، نەیانخستە شوێنەکەی دوکتۆر عیسمەت شەریف وانلی، هەرچەندە بێزووی بەو شوێنەوە دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا، بەدرێژایی ساڵان لەئەورووپا، لەهەموو ئاشێکدا بەرداشبوو. جارێکیان بەڕێوەبەرێتی شاری فلۆرێنس لەئیتالیا، سەمینارێکی بەست بۆ کولتووری کورد، کە من و بەڕێز فەلەکناز ئوجەو دوکتۆر مەحموودیشیان بانگکردبوو. ئەوانەی کە لەوێ بوون شایەتن، کە لەو سەمینارەدا، من هەرچییەکم دەگوت، دوکتۆر مەحموود پشتگیریی قسەکانی منی دەکرد. ئێستەش مافی قسەکردن ڕەوا نابێنی پێمان. بانێکەو دووهەوا.

کاتێك کە رادیۆی "العراق الحر"، بە پشتگیریی "سی. ئای. ئەی" دامەزرا، دوکتۆر مەحموود، هەر رۆژە نارۆژێك، بەنێوی "سیاسەتمدارێکی سەربەخۆ"وە، هێندەك قسەی زلی بەگوێگران دەفرۆشت و، رەخنەی توندوتیژی لەپارتی و یەکێتی دەگرت، کەچی هەر پاش رووخانی رژێمی بەعس، سەری دوکتۆر لە تەلەفیزیۆنی هەولێردا دەرکەوت و، کەوتە مێچکە مێچکە کردن بۆ پارتی و یەکێتی و، کرا بە ئەندامی "مجلس الحکم الانتقالی"، بێئەوەی کەسێك بزانێ دوکتۆر خولە نوێنەری چ لایەکە. لەبەرئەوە، هێندەك کەس دەیانگوت "ئینگلیزەکان ناردوویانە". ئەز نازانم ئەوە تا چ هەندازەیەك راستە، بەڵام ئەوە هەیە کە دوکتۆر مەحموود بەدرێژایی بوونی "مجلس الحکم الانتقالی" مانگانەی خۆی وەردەگرت و بەرگری لە "قانوونی بەڕێوەبردنی دەوڵەت" دەکردو ئەوانی دژی ئەو قانوونە بوون بە "نەزان" دەدانە قەڵەم. کەچی یەك بەند لەو قانوونەدا نەبوو کە ئەنفال و کیمیاباران بەجینۆساند بداتە قەڵەم. ئێستەش لەبارەی دەستوورەوە دەبێژێ دەستوورەکە لە قانوونی بەڕێوەبەریتیی دەوڵەت دواکەوتووترەو گەرەنتی نییە بۆ جێبەجێکردنی بەندەکەی لەسەر کەرکووك. بەڵام ئەوی دەنگی نەدا بۆی هەڵەو نەزانە بەلای ئەوەوە. دەبێ ئەوەش بگۆترێ کە دوکتۆر مەحموود پشتگیریی هەڵکردنی ئاڵای بەعسی دەکرد لەتەنیشت ئاڵای کوردستانەوە، ئەو ئاڵایەی کە ئەنفال و گەلکوژی لەژێردا کراو، دەیگوت دەبێ لە هەولێریش هەڵبکرێ و سیاسەتیی یەکێتی لەو بارەیەوە لە سیاسەتیی پارتی پێڕاستتر بوو.

ئەوجا، بێینە سەر ئەو قسە ناماقوولەی دوکتۆر مەحموود کە گوایە ئەز چەند ساڵە لەئەورووپام و نەگەڕاومەتەوە کوردستان، لەبەر ئەوە مافی قسە کردنم نییە.

راستییەکەی، ئەگەر دوکتۆر مەحموود کەمێك ویژدانی ببوایە، دەبوو ئارەقی شەرمی بڕشتایە کە ئەو قسەیە دەکا. چۆنکە خولە فیڕنەگولە، خۆی زۆر باش دەزانێ کە ئەوبوو بەهۆی رێگرتن لەگەڕانەوەم. چیرۆکەکەش ئەوەبوو، کە لەپاییزی ساڵی 1969دا، هەستم بەوە کرد، کە گوشارێکی زۆر گەورە لەسەر سەرۆك بارزانی هەیە بۆ رێککەوتن لەگەڵ بەعس، کە ئەوەش لە بەرژەوەندیی شۆرش نەبوو، چۆنکە درێژەدان بە شۆرش، چەند مانگێکی دیکە، دەبووە هۆی کەوتنی رژێمی بەعسی، سەددام خۆشی پاش هەرەسەکە دانی بەوە دانا کە ئەو رێککەوتنەی لەگەڵ بارزانی لەناچارییەوە بووە. ئەوەی پتر هانی منی دا بۆ ئەو کارە لەو کاتەدا، بوونی گەلێك لەهاوبیرانی کاژیك بوو لەنێو شۆرشدا، کە دوکتۆر مەحموود، بۆ خۆشخزمەتیی بۆ رژێمی شا، تیرو شێری دەسوو لێیان، بەڵام ئەوان لەنێو شۆرشدا خۆیان راگرتبوو. نامەیەکم نووسی بۆ هاوبیری کۆچکردووم مامۆستا فەرەیدوون عەلی ئەمین و پێمڕاگەیاند کە داوا لە سەرکردایەتیی شۆرش بکەن، ئاسانکاریی بۆ هاتنەوەم بکات. خۆشم، خۆم ئامادە کرد بۆ گەڕانەوە. هەرچی پەرتۆکم هەبوو، دام بە نامەخانەی دەوڵەتی لەهەمبورگ کە ئێستاش لەوێ پارێزراون و، شتە گرنگەکانم لای دۆستێك دانا. جا لەبەر ئەوەی، تەنێ ژوورێکم هەبوو، بەکرێم گرتبوو و، وەك کوردەکە دەبێژێ: "کەر کوڵ و بارسووك" بووم. خوێندنی یەکەمیشم لەزانستگەی هەمبورگ تەواو کردبوو.

هێندەك شتیش فێر بوو بووم كە دەمتوانی بیخەمە خزمەت كۆمەڵگەی كوردەوارییەوە.. پاش ماوەیەك و، لەسەرەتای ساڵی 1970دا، هاوبیر مامۆستا فەرەیدوون وەرامی گێرایەوە لێم، كە سەرۆكایەتیی شۆرش رازینییە بەوەی تۆ (واتە ئەز) بێیتەوە كوردستان و، وەك ئاگادار كرام، دوكتۆر مەحموود فەرمووبووی، "ئەو جەمال نەبەزە دوژمنی شۆرشەو، نابێ بێتە ئێرە". ئەوجا دیاریشە كە ئەز نەدەگەڕامەوە نێو ئەو كوردستانەی بەدەست بەعس و رژێمی ترك و شاوە بوو، ناچار لەئەورووپا مامەوەو، سەر لەنوێ خوێندنێكی دیكەم دەستپێكردووە. پاش ئەوەی كە بەیانی مارت دەرچوو، ئەوا ئاشكرایە كە بەدڵی من نەبوو. خۆ، ئەگەر بگەڕاشمایەوە، ئەوا، دوكتۆر مەحموود سۆرانی، ئەو حەلە دەیگوت "ها.. هاتووە، دەستكەوت بەشبكا لەگەڵمان". لەكاتێكدا كە دەسكەوتی من و دەسكەوتی مەحموود سۆرانی زۆر پێچەوانەی یەكن. رۆژگارو ساڵانیش ئەوەیان ئیسپاتكردووە، كاتێك كە شۆرشیش لەبەهاری 1974دا تازە بووەوە، دڵنیا بووم كە درێژەناكێشێ و كورد دەیدۆڕێنێ و، هەرواش دەرچوو. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆر هەوڵم دا بۆ پشتگیریی شۆرش. یەكێك لەو هەوڵانە ئەوە بوو كە رۆژنامەنووسێكی بەنێوبانگی ئەڵمانی، سەر بە تەلەفیزیۆنی Z.D.Fم والێكرد بچێ بۆ نێو شۆرش و چەند دەمژمێرێك فیلمی شۆرش بگرێ و لەگەڵ سەرۆك بارزانی وتووێژ بكا. كابرا چوو بۆ تاران و چوار هەفتە لەتاران مایەوە، بەڵام نوێنەری شۆرش رێینەدا بچێ بۆ كوردستان. ئەوە لەكاتێكدا بوو كە مەلا مستەفای رەحمەتی لەخودێ دەپاڕایەوە، رۆژنامەنووسێكی ئەورووپایی رێیبكەوێتە نێو شۆرش. ئەوەش هەر لەبەر ئەوەی خولە پێیوابوو، ئەگەر ئەز بگەمە نێو شۆرش، یان یەكێك لەڕێی منەوە بچێتە نێو شۆرش، ئەوا جێ بەجەنابی لێژ دەبێ. لەكاتێكدا كە ئەز –وەك ژیننامەی من دەریدەخا– هیچ كاتێك نە بەدوای پلەو پایەدا گەڕاوم و، نە بەدوای دەسكەوتی تایبەتیدا. ئەوانە هەمووی پێشكێشبن بە خولە. ئەوجا كە هەرەسەكە بوو و، چەند حیزب و دەستەو بەرە پەیدا بوون و، هەریەكە تاقمێك چەكداری لەخۆی كۆكردەوە بۆ پەلاماردانی ئەوانی دی و، دوای ئەوەش جەنگی ئێران و عێراق روویداو هەشت ساڵ درێژەیكێشاو، حیزبە كوردییەكانی رۆژهەڵات و باشوور، ئەویان لایەنی سەددام و، ئەمیان لایەنی خومەینیان گرت، نەمتوانی بێمەوە كوردستان (واتە نەمتوانی بێمە نێو شەڕی خۆكوژییەوە)و پاش ئەوەش ئەوەبوو جەنگی كوێت روویداو "هەرێمی نەفرین" دروستبوو، حیزبحزبێنە لەنێو پارتی و یەكێتییدا واخەستبوو، تاگەیشتە شەڕو بەیەكدادان و رژانی خوێنی هەزاران كەس لەهەردوولا. لەم ماوەیەشدا، چەند ساڵ خەریكی ئاشتكردنەوەو نێزیككردنەوەی پارتی و یەكێتی بووم، لەكاتێكدا كە دوكتۆر مەحموود، لەقسەی ناشیرین گوتن بەهەردوولا دریغی نەدەكردو لێدوانە دژ بە یەكەكانی لەسلێمانی و پیرمام بەنێوی –گوایە ئاشتكردنەوەوە– بارودۆخەكەیان لەنێوان پارتی و یەكێتیدا توندوتیژتر دەكرد. بێجگە لەوەش هاتنەوەی من بۆ كوردستان، وەك هاتنەوەی دوكتۆر مەحموود، یان ئەوانە نییە كە سەر بەحیزبەكانن و پێوەندییان لەگەڵ دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان هەبووە. ئەز مرۆڤێكم سەربەخۆ، نەچەكدارم هەیەو، نەحیزبێك لەپشتمەوەیەو، نە بیرۆشم هەیە لە تاران و، ئەنقەرەو دیمەشق و، نە لەگەڵ ئەو عێراقییانەشدا بووم و هەم، كە ئەوڕۆ كاربەدەستن و تادوێنێ بوو، لەبەرەی بەرهەڵستكارانی عێراقیدا بوون، خۆشم بەعێراقی نازانم و عێراقیش نیم و باشووری كوردستانیش بە عێراق نازانم. باشە، كێ گەرەنتی ئەوە دەكا كە ئەگەر لەكوردستاندا بم، رێم پێبدرێ، بەسەربەرستی بیروڕای خۆم دەربڕم و بنووسم و بڵاوبكەمەوەو رەخنە لەكاربەدەستان بگرم، وەك ئێستە لەدەرەوە دەیكەم و ئەوەتە دوكتۆر مەحموود كەوتووەتە لەرزین لەقسەكانم و لە ئەورووپای ئازاددا، مافی قسەكردن نادا پێم. ئایا ئەگەر

لەکوردستاندا بژیمو ئەو دەسەڵاتدار بێ سێدارە هەڵناخا بۆم؟ کە لەکوردستانیش نەبووم، مانای ئەوە نییە، کە لەسنووری دەسەڵاتی خۆمدا، هیچ کارێکی باشم بۆ خەڵکی کوردستان نەکردووە. باشترین کاریشم ئەوەیە کە خۆم بەهیچ لایەك نەفرۆشتووەو، بە درۆو دەلەسەش کەسم نەخڵەتاندووەو خۆشم نەکردووە بە نوێنەرو دەمڕاستی کەس. بەڵێ. خۆ ئەگەر هەلێکیش هەڵکەوتبێ بۆ خزمەت، کردوومەو بەرامبەر بەوەش هیچ جۆرە چاوڕەوانیو داخوازییەکم لەکەس نەبووەو، بەتەمای خەڵاتو بەراتی کەسیش نەبوومو نیم، بەپێچەوانەی دکتۆر مەحموودەوە، کە وەك فارسەکان دەبێژن کابرایەکی "معلوم الحال"ە.

دەمێنتەوە سەر ئەوەی کە دوکتۆر مەحموود دەبێژی: "جەمال نەبەز ئاگای لە هیچ نییە" باشە. ئەگەر ئاگام لە شت نەبووایە، دوو ساڵ لەمەوبەر دەمگوت کە مەلا سیستانی کابرایەکە هەروەك خومەینی، بەڵام جەربەزەیەتیی خومەینی تێدا نیە. ئەوەتا دوو ساڵێك دوای ئەوەو، لەرۆژی 9/14دا خەلیل زەلمای زاد، بالیۆزی ئەمریکا لەعێراق، قسەکەی منی کردەوە. هەروەها کاتی خۆی گوتم، ئەگەر ئەمریکا وریا نەبێ، رژێمێکی وەك رژێمی ئێران لەعێراق دروستدەبێ، بەخوێنی سەربازیی ئەمریکاو خوێنی کوردو، ئەمانەش هەموو لە "میدیا"دا بڵاوکرانەوە. ئەوەتە ئەوڕۆ 9/21 کاربەدەستانی عەرەبستانی سعوودی دەبێژن ئەمریکا عێراقی دایە دەست ئێران. ئایا ئەمانەو، سەتان پێشبینیو شیکردنەوەو ئەنجامگرتنی راستو دروست لەلایەن منەوە، ئەوە ناگەیەنێ کە ئاگام لەشتە؟ با دوکتۆر مەحموود ئەوەش بزانێ کە ئاگام لەهێندەك پێوەندییەکانی بەڕێزیشیەوە هەیە، چۆنکە کاتی خۆی رەحمەتی میر کامەران بەدرخان، گەڵێك شتی گێڕایەوە بۆم کە ئەز لەبەر راگرتنی ئاسایشی نەتەوەیی، وەك هۆنەر دەبێژێ: "دەروونم پڕ لە ئەشعارەو لەترسا دەفتەرم خاڵی". جارێ باسیانناکەم. دوکتۆر مەحموودیش کە دەبێژێ با ئەمانەی داوای سەربەخۆیی کوردستان دەکەن بچن حیزبێك دروستکەن، هەر هێندەی پێدەبێژم، ئەوانەی کە بەڕاستیو لەکانی دڵەوە بۆ سەربەخۆییی کوردستانو ئازادیی کۆمەڵگەی کوردستانو یەکسانیی ئەندامەکانی هەوڵدەدەن، حیزب دروستکردن بەئامێری بازرگانیی رامیاریو دوکانی کاسبیی رەشو تەناڤبازی، نازانن و پێشنیانیش گوتوویانە: "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە"!

بەرلین 2005/9/21

میدیا، ژ 210، 2005/9/27

ڕەشنووسی دەستووری عێراق،
لە دەنگداندا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ،
لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ

چارەنووسی دەستوورەکەی سەرکردە حیزبییەکانی کوردو شیعە، هێشتا دیار نییە کە، ئایا لەدەنگداندا دەیباتەوە، یان دەیدۆڕێنێ. چۆنکە، ئەگەر زۆربەی زۆری سوننەکان، لەسەر ئەوە کۆکبن کە بەشداریی دەنگدانبکەن و لەدژی دەنگبدەن و، بەشێکی شیعەکانیش، بەتایبەتی لایەنگرانی موقتەدا سەدر، کە خۆی بە "مەرجەعییەتی دەنگدار (ناگق)" دەداتە قەڵەم و، کە دژی سیستەمی فیدراڵی و هەموو مافێکی کوردن، ڕێکبکەون لەگەڵ هێندەك شیعەی دیکە، کە پتر ناسیۆنالیستی عەرەبن، لەوەی دوای کەللەرەقیی ئاینزایی (مژهبی)و، فەرمانی مەلا سیستانی فارس بکەون و، ئەوانیش هەر لەدژی دەستوورەکە دەنگبدەن، ئەوا، بێگومان، ژمارەیەکی زۆر کوردیش هەن، کە بەپرۆپاگەندەی حیزبە کوردییەکان هەڵناخڵەتێن و، لەدژی دەستوورەکە دەوەستن. خۆ ئەگەر ئەوانیش بچن بۆ دەنگدان و دەنگ لەدژی بدەن، ئەوە لەوانەیە کە بەهەموویان بتوانن "ڕەوایەتیی" دەستوورەکە لەبارەی وەدەستنەهێنانی زۆرێتیی دەنگەوە، پووچبکەنەوە. خۆ، ئەگەر وانەبێ و، زۆربەی دەنگەکان بەلای وەرگرتنی دەستوورەکەوە بێ، ئەوا سەردەکەوێ. بەڵام، ئێستە جارێ، با ئێمە وادابنێین، کە دەستوورەکە لەئەزموونی دەنگداندا دەردەچێ. ئەودەمە، ئەوانەی لەدژی بوون، هەروەك دژبەر دەمێننەوەو، بەدەستووری خۆیانی نازانن و ڕێزیناگرن و، عەرەبەکانیان، داوای گۆڕین و لابردنی ئەو خاڵانە دەکەن، کە سەرکردەکانی پارتی و یەکێتی، وەك مافی سەرەکیی کورد، شانازیدەکەن پێوەی و، بە"بەشی شێر"ی دادەنێن. ئەوەتا، هەر لەئێستەوە، سوننییەکان، داوای ئەوە دەکەن، کە زمانی عەرەبی ببێتە زمانی فەرمی لەکوردستانداو، لەدەسەڵاتی هەرێمەکان کەمبکرێتەوەو، دەسەڵاتی نێوەند بەهێزتر بکرێ و، گەرەنتی ئەوەش هەبێ، کە عێراق، وەك دەوڵەتێکی یەکتاو، لەدابەشکردننەهاتوو بمێنێتەوە. بۆ هێنانەدی ئەوەش و، سەرەڕای هەموو دوژمنایەتییەکی سوننییەکان بەرامبەر ئەمریکا، لەمەدا، ئەمریکایان کردووە بەدەمڕاستی خۆیان و، پەنایانبردووەتە بەری، کە گوشار بخاتە سەر کوردو، ئەوەبوو زەلمای خەلیلزاد، سەفیری ئەمریکا لەبەغدا، بۆ ئەم مەبەستە ڕوویکردە دوکان و لەگەڵ مام جەلال و کاك مەسعوود کۆبووەوەو، کەسیش نازانێ بڕیار چبووە، چۆنکە، پارتی و یەکێتی، خودێ دەستبداتە باڵیان، دەستێکی باڵایان هەیە لەچاوشارکێی ڕامیاریدا. لەبەرئەوە، نازانرێ چ بەڵێنێکی دیکەی گۆڕینی دەستووریان داوە بە "برا سوننیەکان". خۆ ئەگەر دەستوورەکە، هەرواش بمێنێ، کە هەیە، ئەوا کوردستان، هیچ کاتێك، مافی جیابوونەوەی نابێ و، عێراقیش، بەکوردستانەکەیەوە، دەوڵەتێکی عەرەبیی ئیسلامییەو، تەنانەت مام جەلال خۆشی، نکوٚلی لەم ڕاستینەیە نەکرد، کاتێك کە لەمانگی ئەیلوولدا کە لەئەمریکا بوو، لەبەردەم تەلەفیزیۆنی CNNدا، لەوەرامی پرسیارێکی ڕۆژنامەنووس Wolf Blitzerدا، لەبارەی پێوەندیی عێراق بەئیسرائیلەوە، گوتی: "لەکۆنفرانسە ڕۆژنامەییەکدا، لەلایەن ڕۆژنامەنووسێکی ئیسرائیلییەوە، (ئەم) پرسیارە کرا لێم، وەرامی من ئەوەبوو (کە) عێراق دەوڵەتێکی عارەبییە. (عێراق) هەر تەنێ دەوڵەتێکی ئیسلامی نییە..." "I was asked by Israeli Journalist in the Press Conference: my answer was: Iraq is an Arabic Country State. It is not Islamic only… ete" (Kurdistan Obsever. Com 11. Spt. 2005).

لەبەر ئەوە، لێرەدا هیچ گومانێك نامێنێتەوە، كە عێراقی رووخاو و، هەرەسبردوو، بە بەلادا كردنی "چاكی مەردانەی" سەركردەكانی پارتی و یەكێتی، بووەوە بە دەوڵەتێكی عەرەبی. بەڵام ئەمجارە، نەك بەهۆی لەشكری بەریتانیاوە، بەڵكو بەدڵخوازی ئەوانەی رۆژگاری نالەبار كردوونی بە نوێنەری كوردو، بە "شێوەیەكی ئارەزوومەندانە"ش!!! ئەوەش دەبێ بگوترێ، كە لەدەستوورەكەدا، بەهیچ جۆرێك نێوی "گەلی كورد"، یان "نەتەوەی كورد"، وەك نەتەوەیەكی سەرەكی، لەپاڵ نەتەوەی عەرەبدا، نەهاتووە، بەڵكو عێراق، وەك چێشتی مجێور، لەهەموو بابەتێك پێكهاتووە. ئەوجا، عێراق كە بەپێی دەستوورەكە خۆی، ئەندامی دامەزرێنەری كۆمكاری عەرەب بێ و، پێگیر (ملتزم) بێ بە پەیماننامەی كۆمكاری عەرەبییەوە، كە پەیماننامەیەكی "عرووبی"یە، ئەوا دیارە، بەپێی ئەو پەیماننامەیە، عێراق دەوڵەتێكی عەرەبییەو، ئیدی كورد، هاووڵاتی دەوڵەتێكی عەرەبین، وەك چۆن قیبتیەكانی میسر، هاووڵاتی كۆماری عەرەبیی میسرن و، كوردستانیش نیشتمانی كوردو كوردستانییەكان نییە، بەڵكو بەشێكە لەخاكی عەرەب. هەر كەسێكیش بێ و، دەستبكا بە فەلسەفە لێدان و، بێژێ، ئەمە وانییە، ئەوا دیارە، قسەكەی دەوەن بەئاش و نێرە بیدۆشەیەو، هیچی دی.

شایانی باسە، كەینوبەین (مۆامرە)و نەخشەكێشان لەدژی ئاواتەكانی خەڵكی كوردستان بۆ ئازادی و رزگاربوون لەكۆیلەیەتی، لەگەڵێك لاوە بەدیدەكرێ. لەلایەكەوە، بەرەی كۆنەپەرستان و شۆڤێنیستانی عەرەب، بەسەرۆكایەتیی شێخەكانی حیجاز، كە بەزۆری شمشێرو خوێنرێژی، شەریفی مەككەیان دەرپەڕاندو، لەژێر ئالای "وەهابێتی"ی دژ بە پێشكەوتنخوازی و ئازادیی مرۆڤ و لەژێر ئالای ژندوژمنیدا، خۆیان كردە شای ئەو وڵاتەو، نێوەكەشیان گۆڕی بە "عەرەبستانی سعوودی"، بەنێوی بنەماڵەكەیانەوە. ئێستەش دەیانەوێ، بەبیانووی ئەوەوە، كە ئەمریكا عێراقی داوەتە دەست ئێران و، عەرەبایەتیی لەعێراقدا لەمەترسیدایە، دەستبكێشنە كاروباری عێراقەوەو، دەیانەوێ "لەشكرێكی عەرەبی" رەوانەی عێراق بكەن، بۆ ئەوەی ئەنفالێكی دیكە لە كوردو خەڵكی كوردستان بكەنەوە. لەلایەكی دیكەوە، كۆنەدۆستەكەی سەددام، جاك شیراك، كە بە "جاك ئیراك" نێوپڕۆیوە، لەفەرەنساوە، خەمی پارچە پارچە بوونی عێراقی لێنیشتووەو دەیەوێ، كۆنفرانسێكی نێو نەتەوەیی بگرێ بۆ "رێگرتن لە لەتلەتبوونی عێراق". لەولاشەوە، دیكتاتۆری رووسیا، پووتین، دەفەرمووێ، دەبێ لەشكری ئەمریكاو بەریتانیاو هاوپەیمانەكانیان عێراق بەجێبهێڵن. بێگومان، ئەم كابرایە دەزانێ، ئەگەر هاوپەیمانان عێراق بەجێبهێڵن، كارو كرداری تیرۆریستەكان بەجارێ پەرە دەستێنێ. وادیارە، ئەویش ئەوەی دەوێ. ئاشكرایە، ئەم پووتینە، شەووڕۆژ هاوارێتی لەدەست ئەوانەی كە لە چیچانستان داوای سەربەخۆیی دەكەن و، ئەو بە "تیرۆریست" نێویاندەبا، باشە، بۆچی دەستوەشێنەكانی چیچانستان تیرۆریستن، بەڵام دەستوەشێنەكانی عێراق، كە هەموو رۆژێك چەند كوردێك "ئەنفال" دەكەن، بەرهەڵستكارو رزگاریخوازن؟ ئەم پرسیارە دەبێ لە خۆشەوی مەلا برایم و كاك شۆرشیش بكرێ، كە ئەویان نوێنەری پارتی و، ئەمیان نوێنەری یەكێتییە لەرووسیاو، هەردووكیان لە تەلەفیزیۆنەكانی پارتی و یەكێتیدا، بەئاوو تاوەوە، باسی هەڵوێستی دۆستانەی رووسیایان دەكرد بەرامبەر بە كورد. ئەمە لەكاتێكدا، كە لەسەردەمی قەیسەردا لەشكری رووسیا كوردستانی كاولكردو، لەسەردەمی ستالیندا، رژێمی ستالین ئەنفالی لە كورد كردو كوردستانی سۆری بەخشی بە ئازەرییەكان و، كۆماری رۆژهەڵاتی كوردستانی فرۆشت بە نەوت و، پاش ئەوەش و، هەتا ئەورۆش، رژێمی رووسیا هەر هاوپەیمانی دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان بووەو، چاوی نەك هەر لە بەكارهێنانی چەكی كیمیایی لەكوردستاندا

پۆشیوە، بەڵکو پاکانەشی بۆ رژێمی سەددام کردووەو، ئێستەش دەیەوێ بازرگانەکانی بنێرێتە هەرێمی باشوور، بۆ مژینی خوێنی کورد. قسەیەك هەیە لەنێو ئەڵمانەکاندا دەبێژێ "جاران رووسەکان کۆمۆنیزم- یان ئێکسپورت دەکرد بۆ جیهان، بەڵام ئێستە کچە سۆزانیو نەخۆشیی ئێدز ئێکسپورت دەکەن".

کورتو کرمانجی، لەگەڵێك لاوە، هەوڵدەدرێ بۆ ئەوەی رێ لە کورد بگیرێ، تاکو نەتوانێ مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی بدا. تەنانەت، ئەوەتا ئەمریکاش کە گوایە هەڤاڵبەندی کوردە، گوشاری خستە سەر یەکێتیی ئەورووپا، کە وتووێژ لەگەڵ رژێمی ترك بکەن، بۆ بوونە ئەندام لە یەکێتیی ئەورووپادا، بێ ئەوەی بەیەك وشە باسی کێشەی کورد بکا.

ئێستە، با بێینەوە سەر بەشی دووەمی باسەکەمان، ئەمەش ئەوەیە، ئەگەر هاتوو دەستوورەکە لە دەنگداندا کەوت، چ دەبێ؟ بە بیروڕای منو، بەپێچەوانەی ئەو مەترسییەوە کە سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی دەیخەنە دڵی کوردەوەو دەبێژن، "دەرفەتی وا هەڵناکەوێتەوە"، باشترین هەل بۆ کوردستان هەڵدەکەوێ، ئەگەر بێتو سەرکردەکانی ئەم دوو زلحیزبە، نەبنە رێگر لەبەر سووتوەرگرتن لێی. چۆنکە، ئەوسا، دوو رێ لەبەردەم خەڵکی کوردستاندا دەبێ. یەکەمیان ئەوەیە، خەڵکی کوردستان بەیەك دەنگ بێژن، "عەرەبە بەڕێزەکان! ئێمە، بەهەموو شتێك رازیبووینو، دەستوورێکمان دانا لەگەڵ ئێوە، کە وازمان لەمافی چارەنووسی خۆو سەربەخۆییی وڵاتمان، کوردستان، هێناو خۆمان کردەوە بە عێراقیو، دانیشماننا بەوەدا کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییەو، ژنمان، لەبەرخاتری چاوی رەشی ئێوە، کردە چارەکە پیاوێك، بەڵام ئێوە بۆرە مافێکتان بەئێمە رەوا نەدی.. کەواتە، خودێتان لەگەڵو، ئێوە لەماڵی خۆتانو ئێمەش لەماڵی خۆمان". ئەوجا دەستبەجێ لەکۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان داوا بکەن، کە باشووری کوردستان، وەك پرۆتێکتۆرات (محمیە)یەك، بگرێتە ژێر باڵی خۆی، کە ئەمە سەربەخۆیی نییە، ئەو سەربەخۆییەی کە سەرکردەکانی کورد بەخەونو خەیاڵی شاعیرانەو، گەفی رەگەزپەرستانی دەدەنە قەڵەم، بەڵکو بارودۆخێکە لەسەربەخۆییەوە نێزیکە. ئەو دەمە دەبینین، کە گەلێك لایەن هەن، لەمەدا، پشتی کوردستان دەگرن. بەتایبەتی، چۆنکە کێشەی تیرۆر لەعێراقدا زۆر توندوتیژ بووەو، تادێ بەرەو توندتیژتر بوونیش دەچێ، لەبەرئەوە گەلێك لایەن هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە عێراق، هەزار پینەشبکرێ، یەکناگرێتەوەو، لەم رووەوە زۆر سەرزەنشتی سیاسەتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەکەن بەرامبەر بەوەی کە هەوڵی یەکپارچەییی عێراق دەدەن.. بەڵام، ئەوەی راستی بێ، باوەڕ ناکەم ئەمە رووبدا، چۆنکە سەرکردەکانی کورد بەگشتیو، سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی بەتایبەتی، ئەو ورەو دووربینیو جەربەزەییەیان تێدا نییە، کە زاتبکەن، ئەو هەنگاوە بنێن. بەڵکو، زۆر رێیتێدەچێ، کە هەوڵی ئەوە بدەن، کورتانەکەی جەجاڵ سەرلەنوێ بەرەشوڕووتی خەڵکی کوردستان بدروونەوە، بەڵام ئەمجارەو، لەژێر گوشاری هەلومەرجی سەختی تازەدا، چۆنکە، دەرفەتە گەورەکە بەو شێوە لەبارەی دوو ساڵ لەمەوبەر، نەماوە، ئەمجارە، کورتانێك دەبێ، کە گەلێك تەنگترو ئێسکگرانتربێ لە کورتانەکەی سەردەمی عەللاویو جەعفەری. ئەودەمە، بێزاریی خەڵکی کوردستان، بەتایبەتی، بەهۆی ئەو رەوشە خراپەوە کە تێیدا دەژی، هەر لە بێ ئاویو بێ کارەباییو بێکارییەوە بیگرە، هەتا دەگاتە گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیو مشەخۆریی کاربەدەستانو هەڕەشەو گۆڕەشەیان لەدەربڕینی بیروڕا بەسەربەستی، دەگاتە ئاستێکی وا، کە شەڕو بەیەکدادانو پشێویو ئاژاوەی نێوخۆیی هەڵدەگیرسێنیو پەرەدەستێنێ. شایانی باسە، ئەوەی شەڕو لێکدانی ئەمجارە، لەشەڕو لێکدانی نەوەتەکان جیا دەکاتەوە، ئەوەیە، کە

ئـەمجارە شـەڕەکە ناکەوێتـە نێـوان پـارتی و یـەکێتی، چـۆنکە، هـەردوولایان، زۆر بـاش دەزانـن، کـە دەستوەشـاندن لەیەکـدی، گـۆڕی خـۆ هەڵکەندنیانـە بەدەسـتی خۆیـان. لەبـەر ئـەوە، پـارتی و یـەکێتی، لەگەڵیـەك ڕێککـەوتوون کـە هـۆی چـوون بەگژیەکـدا لـەخۆیان دووربخەنـەوەو، ئـەوەش بـەوەی هـەردوولا ڕازیبوون و گەیشتوونەتە ئەو ئەنجامەی کە ئەم بارەی ئەوڕۆ هەیەو بەخەیاڵی وان، وێستاوە، ڕایبگرن و، بەهیچ جۆرێك بیر لەوە نەکەنەوە حکوومەتێکی یەکگرتوو دروستببێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی نیوە نیوە، یان کەمێك لەنیوە نیوە، پلەو پایەکان و سەروەت و سامانی کوردستان، لەنێو خۆیاندا بەشبکەن، ئەوەتـە هـەر لەئێستەوەو، بـەپێی قسـەی محەممـەد مـەلا قـادر، ئەنـدامی مەکتـەبی سیاسـی پـارتی، هـەر کاتێـك سەرۆکایەتیی حکوومەت بکەوێتە دەست یەکێتی، دەبێ سەرۆك پەرلەمان پارتی بێ ("میدیا" ژ 211، 2005/10/4، ل9). هێژای گۆتنییە، کە کاك محەممەد مەلا قادر، کاتی خۆی لەتەلەفیزیۆنەکەی پارتیدا دەیگوت، "ئەو کەسەی نەچێ بۆ هەڵبژاردن خاینە، یان بێگانە رایسپاردووە کە نەچێ". ئەز یەکێك بووم لەو خاینانەی، نەچوون بۆ هەڵبژاردن، چۆنکە ویژدانم نەیهێنا، بەدەستی خۆم، خۆم بکەمەوە بەئەندامی دەوڵەتێك کە ئەنفالی لەکورد کردو، کوردی دایە بەرچەکی کیمیایی و کچی کوردی لەبازاڕە عەرەبییەکاندا فرۆشت. ئێستەش، ئەوەتە جارێکی دیکە، دەستیکردووە بە بەخاین و نۆکەر نێوبردنی ئەو کەسانەی کە دەنگ بۆ دەستووورە ڕەشەکە نادەن و، خۆی بەوەوە هەڵدەکێشی کە کاتێ خۆی چووەتە شاخ. بـەڵێ. زۆر کەس چوونە شاخ و ماڵییان وێرانبوو و، ئەوەتا لەژێر خێوەتدا دەژین، زۆر کەسیش چوونە سەر شاخ و بوونـە ملیـۆنێرو کەوتنـە داگیرکردنـی پلـەو پایـەی حکوومـەت، هـەر لەبـەر ئـەوەی "لەسـەر شـاخ" بـوون. دوایش، ئەگەر یەکێك لەسەر بەکارهێنانی مافی خۆی، واتـە دەنگدان بـە "نـا" بـە خـاین و نوکـەر بدرێتـە قەڵەم چۆن دەتوانێ لەکوردستاندا بە ئازادی قسە بکاو بنووسێ و بیروڕای خۆی دەربڕێ؟؟ لێرەدا، دەبـێ بێژم، ئـەم ڕێککەوتنـەی پارتی و یـەکێتی، بـۆ هێشتنەوەو ڕاگرتنـی دابەشـکردنی باشـووری کوردسـتان، لەوەدا دەردەکەوێ کە لەساڵی 1995وە باسـی ئـەوە دەکـەن، کـە "بـەو زووانـە" یەکدەگرنـەوەو، تەنانـەت لـەڕۆژی 9/4دا، بـۆ دواجـار گوتیـان 5–6 ڕۆژی دیکـە جـاڕی یەکگرتنـەوەی هـەردوو بەڕێوەبەریتییەکـە دەدەن، بەڵام کۆتاییی مانگی ئەیلوول، بە خەڵکیان ڕاگەیاند، کە کاتێك دەستنیشاننەکراوەو، دانـەنراوە بۆ یەکگرتنەوەی هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکە.

بەڕاستی، مرۆڤ کە تەماشای بارودۆخی کورد دەکاو، دەبینـێ کـە کـورد لـە چ وێستاوێکی مەترسـیدار دایـە بەدەسـت حیزبحزبێنـەو، بەرچـاو تـەنگی و، هەڵمەتەکاسـەییی خۆپەرسـتانەو، لەسیاسـەتنەزانانەی سیاسـەتکارانی کـورد، کـە ئـەو دەرفەتـە مێژوویـیـەی بـۆ کوردسـتان هەڵکـەوتبوو، بەهـەرزان فرۆشـتیان، ئەوجا کە مرۆڤ سەرنجێکی ئاستنزمی ڕۆشنبیریی ئەوانە دەدا، کە خۆیـان کـردووە بەگـەورەو دەمڕاسـتی کوردو، دەیانهێننە سەر تەلەفیزیۆن و دەکەونە پەسندانی ئەو دەستوورە ڕەشەو، هێندێکیشیان بـەدرۆی بێشەرمانە، مـۆرکی خیانـەت دەنـێن بەوانـەوە، کـە ئازایانـە دێنـە پێشەوەو، نایانـەوێ مـافی دەنگـدانی خۆیان بەکاربهێنن بۆ تێپەڕبوونی دەستوورێکی وا، کە جارەکی دیو، پـاش هەشـتا سـاڵ کۆیلەیـەتی، زنجیری عێراقیبـوون، لەدەسـت و پـێ و گـەردنی کـورد بئاڵێنێتـەوە، ناچـار دەبـێ، بـدا لەپرمـەی گریـان و بکەوێتە قوڕ پێوان.

باوەڕ بکەن خەڵکینە، هەرچەند سـەردێنم و سـەردەبم، نـازانم چۆن مـام جـەلال، کـە خـۆی کەرکووکییـە، زاتدەکاو دەبێژێ "ئەو کوردەی کەرکووك بەجێبهێڵێ خیانەت دەکا". باشـە، بۆچـی دەبـێ کەرکووکییـەك ساڵانی ساڵ لەژێر خێوەتدا بژی، بێ ئـاوو بـێ کارەبـاو بـێ سەرپەرشـتیی بژیشـکی و، سـەرمای زسـتان و

قرچەی گەرمای هاوین بگرێتە خۆیو، منداڵی بەپێخاوسی بگەڕێنو، هەموو ساتو چرکەیەکیش ترسی ئەوەی هەبێ کە تیرۆر بکرێ، ئەگەر هاتو ئیدی نەیتوانی بەرگەی ئەو ژیانە کولەمەرگییە لە"عێراقی ئاشتیو هیوا"دا بگرێ، بۆچی دەبێ خاین بێ؟ باشە، بۆچی مام جەلالو ماڵومنداڵیو سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی نەچوون ماوەیەك لە کەرکووك بژین، تا تێبگەن ژیان لەوێ چۆنە! ئایا، ئەو کاربەدەستانەی کە دەتوانن بەسەتان ملوێن دۆلار تەرخان بکەن بۆ کڕینی خانوو لەکەرکووك بۆ کەرکووکییە دەرکراوەکانو بن خێوەتەکان، کە ئەوەتا هەر خانووەو لەسەری نووسراوە "بۆ فرۆشتن"و، دەتوانن نانو کار بدۆزنەوە بۆ ئەو لێقەوماوانە، کەچی ئەو کارە ناکەن، ئایە ئەوە "نیشتمانپەروەری"یە؟ ئەز باسی "خیانەت" ناکەم، چۆنکە ئەگەر بێمە سەر ئەو باسە هەویرەکە زۆر ئاو دەکێشی.

قسەی خۆمان بێ، وەك دەمێکیشە لە "میدیا"دا نووسیومە، کێشەی کەرکووك وەك کێشەی فەلەستینو سەرکردە عەرەبەکانی لێهاتووە. سەرکردە عەرەبەکان، کە تا بینەقاقایان ملیاردە دۆلاری نەوتە، سالآنی ساڵە، بازرگانی بەکێشەی فەلەستینو خوێنی فەلەستینیەکانەوە دەکەنو، لەژێر خێوەتدا دەیانژێننو، ملی هەزاران کەسیان کرد بە پەتی سێدارەدا، بەنێوی خیانەتو سیخوڕێتییەوە بۆ "دوژمنی زایۆنی"و ناپاکیی لە "کێشەی چارەنووسسازی فەلەستین"و "قودسی عەرەب"و، تەنانەت ئەنوەر ساداتیشیان هەر بەو تۆمەتە کوشتو، چەند حیزبو تاقمیان لە "بەرەی رزگاریخوازیی فەلەستین" جیاکردەوەو، خستنیانە دەستوەشاندنو، تائێستەش هیچیان بۆ فەلەستین نەکردووە. لەبەر ئەوە، کێشەی فەلەستینیش، لەم رووەوە، لەکێشەی کەرکووك دەچێو کە، کەرکووك بە "قودسی کوردستان" دەدرێتە قەڵەم، زۆر لەجێی خۆیایەتی. سەرکردە عەرەبە دیکتاتۆرەکان، چەند "قودسی عەرەبیان" گێڕایەوە بۆ فەلەستینییەکان، سەرکردە بەڕێزەکانی کوردیش، هەر هێندە "قودسی کوردستان" دەخەنەوە باوەشی کوردستان. چۆنکە، ئەگەر مەبەستیان چارەسەرکردنی کێشەی کەرکووك بوایە، دەمێك بوو کردبوویان. چەند سەت ملیۆنێك دۆلاریان تەرخاندەکرد بۆ کڕینی خانو و، پەیدا کردنی کارو کاسبی بۆ خەڵکی کەرکووکو، پارەیەکیان دەدا بە عەرەبە هاوردەکان بۆ مسۆگەر کردنی ژیانی خۆیان، لەکاتی گەڕانەوەدا. هەروەها، ئەو نێوچانەی لە کەرکووك دابڕاون، وەك چەمچەماڵو شوێنەکانی دی، بەبڕیارێکی "بەڕێوەبەریتییەکەیان" دەیانخستەوە سەر کەرکووکو، نەدەچوون دەست لە عەللاویو جەعفەری پانبکەنەوەو، دواییش، هەموو گوتاوڕۆکە بهێنن بەسەر جەعفەریدا، ئەوەیش کە، کاتێك دیان، کەرکووکییەکان، ئیدی بەرگەی چاوەڕوانیی دوو ساڵی دیکە ناگرنو، بەدەستیدەستیپێکردن، چیدی ناخڵەتێن، هاتوون گوناهی جەعفەری دەگرن. باشە، ماوەی چەند مانگێك لەمەوبەر لە "میدیا"دا نەمنووسی کە جەعفەری فارسەو خزمی مەلا سیستانییەو مەلا سیستانی چی پێ بێژێ، ئاوادەکا؟ بۆچی هەر ئەو دەمە، ماوەیەکتان دانەنا بۆی بۆ جێبەجێکردنو ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووك، کە دەبوو پێش ئەو، حکوومەتی عەللاوی بیکردایەو، نەیکردو، ئێوەش لێی بێدەنگ بوون؟ دوایی باشە، ئایا پارتیو یەکێتی، هەردووکیان لە حکومەتی عەللاویو جەعفەریدا بەشدار نەبوونو نین، بۆچی خۆیان دەستپێشکەری ناکەن؟ ئەگەر عەللاوی رێگر بوو، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا مانەوە؟ ئەگەر جەعفەری رێگرە، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا ماون؟ نەخێر وانییە قوربان، ئێوە ناتانەوێ کێشەی کەرکووك چارەسەر بکەن. ئەوەی ئێوە دەتانەوێ، ئەوەیە، دوو میرنشینەکە، وەك خۆیان بەشێوەی فیفتی فیفتی بمێننەوە، بەڵام دڵنیابن کە نامێننەوە. لەبەر ئەوە، خەریککردنی خەڵك بە هەیتوهووتی دەنگدانەوە بۆ دەستوور، هیچ خێرێك چاوەڕواننا‌کرێ لێی.

دەنگدان بۆ دەستوور بە ئا، یان نا، سەرکەوتنی دەستوور، یان ژێرکەوتنی لەدەنگداندا، هەردووکی بەزیانی خەڵکی کوردستان تەواو دەبیٚ، چۆنکە، حیزبحزبێنەو فیفتی فیفتی، کارەکەی هەر لەسەرەتاوە بەهەڵە دەستپێکردو، هەر خانوویەکیش لەسەر بناخەی رفۆک‌و قرچۆک دابمەزریٚ، هەزار جۆرە بۆیاخی جوانیش بکریٚ، ئەنجامەکەی هەر رمانە بەسەر ئەوانەدا کە تێیدا دەژین.

بەرلین 2005/10/7

میدیا، **ژ** 212، 2005/10/11

یـادێـکی نــەورۆز

هەمووی چەند ڕۆژێکی ماوە بۆ یادی نەورۆز.. دەبێژم، یادی نەورۆز، نەك جێژنی نەورۆز. چۆنکە، لەوەتەی کورد بۆ یەکەمینجار جێژنی نەورۆزی، بەهەڵکردنی ئاگری نەورۆز پیرۆزکردووە، خۆشییەکی وای بەخۆیەوە نەدیوە کەنێوی بنێی "جێژن". لەبەر ئەوە، دەبێ جارێ هەر بەیادی کۆنە نەورۆزەوە خەو ببینین و شتی لێوە فێربین و، تێبگەین کەجێژن بۆنەیەکە بۆ چێژوەرگرتن لەژیان و، دەربڕینی هەستی شادی، ئەمەش تایبەتکارێکی مرۆڤی ئازادە، نەك مرۆڤی بندەست.

ئێستە، با جارێ بگەڕێینەوە بۆ یەکەمین جێژنی نەورۆز، کەئەوەش هەر لەسایەی شوومی داگیرکەراندا بووەو کوێرەوەریی هەزاران ساڵەشی بەدوادا هات، چیرۆکە ڕاستییەکەش ئەوەیە، کاتێك کەکوردی ئەو سەردەمەی وڵاتی ماد، دژی ملهۆڕێتیی ئەژدەهاك (کەفارس و عەرەبەکان کردوویانە بەچچاك)، ڕاپەڕین و دەرەقەتی نەهاتن، پەنایان بردە بەر فارسەکانی دراوسێیان بۆ یارمەتیدانیان و، بەو هۆیەوە توانییان ئەژدەهاکی زۆردار لەنێو ببەن، کەئەو ناڕەسەنەش، هەر کوردێك بوو لەخۆیان، بەڵام لەشکری شای ملهۆڕو زۆرزانی هۆزی فارس، بەرە بەرە شوێنی خۆی لەوڵاتی ماددا کردەوەو، جێی ئەژدەهاکی ملهۆڕی گرتەوەو، هەر لەو دەمەشەوە کورد سەربەخۆییی خۆی لەدەستداو، ماڵی چووە سەر بەشی ماڵان و، ئیدی نەورۆز لەکورد بوو بەشین و شەپۆڕ. جاهەر چەندە نەورۆز، یادی جێژنی ڕزگاربوونە لەزۆردارێکی خۆیی، بەڵام بۆنەیەکیشە بۆ هێنانەوە بیری چارەنووسی ڕەش و، بندەستیی زۆردارانی بێگانەی داگیرکەر.

نەورۆز، لەم ڕووەوە، وانەیەکی زۆر گرنگە بۆ کورد، ئەویش ئەوەیە، کەنابێ پەنا ببرێتە بەر ملهۆڕێکی بیانی، بۆ خستنە خوارەوەی ملهۆڕێکی خۆیی. ئەوجا ئەگەر ئەو ملهۆڕە بیانییە، داگیرکەری پارچەیەکی دیکەی نیشتمانەکەت بوو، ئەوا بەهیچ جۆرێك نابێ پشتببەسترێت پێی. زۆردارو ملهۆڕی کورد، دەبێ بەدەست و مێشکی خەڵکی کوردستان لەسەرکار لاببرێت، نەبەدەستی داگیرکەرانی کوردستان، یان بێگانەی چاو لەدوو. زاڵبوونی بەرەیەکی ڕامیاری، بەسەر دژبەرەکەیدا، دەبێ بەبڕیاری ئاشتییانەو ئازادانەی خەڵکی کوردستان بێ، نەك بەزۆری زۆردارەکی و چاوڕاوو پارەو چەکی داگیرکەرانی کوردستان.

زۆر بەداخەوە، هێندەك لەمیرە کوردەکان، لەسەردەمی خۆیانداو، لەپاش ئەوانیش، گەلێك لەحیزبە کوردستانییەکانیش، لەسەتەی ڕابردوودا، ئەم ڕێسا نگریسە (ملعون)ەیان چەند جارو چەند جار تاقیکردووەتەوەو لەئەنجامی ئەوەوە، دەست و دەم و لینگیان بەئاگری ناهومێدیدا چزاوە، کاتێك لەشکری داگیرکەرانیان هێناوەتە وڵاتەکەیانەوە بۆ سەرشۆڕکردنی هاووڵاتەکەیان، کەهۆڤێتیکردووە بەسەریانەوە، یان ناحەزو ڕکەبەریان بووە لەرامیاریدا، کەئەوەش هەمووی بەپەژیوانی و ماڵوێرانیی گشت لایەکی خەڵکی کوردستان تەواو بووە.

ئەوەی کەکورد، کەم پەندی لەبەسەرهاتی دڵوەستێنی خۆی و کارەساتەکانی ڕابوردووی وەرگرتووە، شتێکی بەڵگەنەویستە. هۆی ئەوەش یەکلایەنە نییە، بەڵکو گەلێك کارکردی مێژوویی و جۆگرافیایی و جڤاکی و ئاینی کەوتوونەتە یەك و، بەتێپەڕبوونی زەمان، ئەم بارە نالەبارەیان سازداوەو گرێکوێرەیەکی دەروونییان لەناخی کورددا دروستکردووە، کەخۆی، لەنێوخۆدا، بەزل و ئاشوەستاو فرەزان و، بەرامبەر دەرەوەش، بچووك و بەردەست و نەزان، ڕادەگرێ. ئەگەنا، ئەگەر وانەبووایە، بۆچی دەبوو کوردێك کە

13 ساڵ، دوو دەوڵەتۆچکەی لەسێ ستانی بەرفراواندا هەبوو، پێوەندیی دیپلۆماسییانەی بەگەلێك دەوڵەتی گەورەو بچووکەوە هەبوو، بودجەی خۆی هەبوو، پۆلیس و دەزگەی ئاسایشی سەربەخۆی هەبوو، دەزگەی راگەیاندنی گشتیی مۆدێرنی هەبوو، چوار زانستگەی هەبوو، پاش ئەوەش، بەڕێکەوت، بوو بوو بەهاوپەیمانی ئەمریکاو بەریتانیا لەجەنگی خستنی سەددامدا، ئا ئەو کوردە، پێویستی بەوە هەبێ، لەباتی ئەوەی دەستبەجێ خۆی کۆبکاتەوەو خۆی یەکبخاو هەموو بەرژەوەندییەکی لاوەکی بخاتە لاوەو، سووت لەو دەرفەتە مەزنە وەربگرێ کەرەخساوە بۆی، یەکودووی لێنەکا، رابکاتە بەغداو، بەکراسی بەری خۆیەوە، خۆی بکاتەوە هاوولاتی دەوڵەتێکی رووخاو، کەهەشتا ساڵ لەوەبەر، بۆ نەمانی تێکۆشا بێ، ئەوجا خۆی بگەیەنێتە رەوشێکی وا چرووك و پەرپووت و تەپیو، کەوەك حەمەی حاجی مەحموو گوتەنی "دەستی لەبن هەمانەکە هاتبێتە دەرەوە"؟!

ئەم قسانەم قسەی ئەوڕۆم نیین، ساڵانێکە ئەم قسانە دەکەم و هاوار دەکەم و، لەهەموو لایەکیشەوە دەبیسترێن، بەڵام ناکەونە گۆڕەپانی کارەوە، ئەگەنا، هەر پاش رووخانی سەددام، لەرۆژنامەی "میدیا" و "کۆنگرە" و گەلێك دەزگەی راگەیاندنی گشتیدا، باسی ئەوەمکرد کەجەعفەری کابرایەکی سەر بەرژێمی ئێرانەو دژ بەکوردەو ژنبرای مەلا سیستانیی فارسەو، مەلا سیستانیش کابرایەکە وەك خومەینی. ئەو چەندی پێبوو بۆ کوردی رۆژهەلات، ئەمیش هەر هێندەی پێیە بۆ کوردی باشوور، راستیو دروستی ئەم وتانەش، هەموو لەگەڵ رۆژگاردا کەوتنەڕوو، بەڵام کاربەدەستانی کورد، کەوتنە پەسندان و هەڵدانی سیستانی، تەنانەت مام جەلال دەیگوت: "سیستانی نیعمەتێکە خوا ناردوویەتی بۆ عێراق" و هەموویان، دەستیاندایە دەست جەعفەری، کە ئەو دەمە کابرایەکی نەناسراوو، پێش ئەوەش، پەنابەرێك بوو لەلەندەن، عەیادەیەکی بچووکی کەم بایەخی هەبوو، لەپاڵ ئەوەشدا، بازرگانیی بەفرۆشتنی گون و گورچیلەی مەڕەوە دەکرد. کەچی ئەو جەعفەرییە بێدەسەڵاتە، کەکرا بە "سەرۆکوەزیران"، بەیارمەتیی کورد، نەچوو بۆ پیرۆزباییی کۆبوونەوەی پەرلەمانی کوردستان و، نەچوو بۆ پیرۆزباییی دەستنیشانکردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، کەئەمەش بەڵگەیەك بوو بۆ دوژمنایەتیی کوردو، دەبوو کورد هەر زوو دوور بکەونەوە لێی. ئەوجا، کە بەرۆژی نیوەڕۆ، فێڵی لەدەقی سوێندخواردنی کابینەی وەزیران کردو، هەموو وەزیرە کوردەکانیش، بێجگە لە دوکتۆر بەرهەم ساڵح، نەچوون خۆیان جیابکەنەوە لێی، بەڵکو ئەو سوێندە درۆیەیان خوارد بۆیو، مێش میوانیان نەبوو، ئێستە، پاش ئەم هەموو تاقیکردنەوە تفت و تاڵەو، پاش ئەوەی ژمارەی پارلەمانتارە شیعەکان گەیشتووەتە 127 و کوردیش بووە بە 53 و بیست و چواری کەمکردەوە، تازە بەخێرێ، بیر لەلابردنی جەعفەری دەکەنەوە، ئەمە لەکاتێکدا، کە مەلا سیستانیو فەقێ موقتەدا سەدر، پشتگیریلێدەکەن. لەگەڵ ئەوەشدا، خوا بکا ئەم داخوازییە، کەنێویاننناوە "هێڵی سوور"، هەتا سەربێو، ورکگرتنی زارۆکانە، نەبێو، وەك "هێڵە سوورەکان"ی لەمەوبەری بەسەر نەیێت.

کوردستان، بەسەردەمێکی یەکجار ترسناکدا تێدەپەڕێ، کەمان و نەمانی کوردی پێوەیە، گەلێك دوژمن، دانیان تیژکردووە لەکوردو، چاوەڕوانی کشانەوەی لەشکری ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی دەکەن، کەرەنگە ئەوەش زووتر رووبدا لەوەی باسدەکرێ. عێراقچێتیی لەتامبەدەری کاربەدەستانی کورد، کەئەوەتە بەڕێزێکی وەك کۆسرەت رەسووڵ، کەئەندامێکی باڵای سەرکردەیەتیی ی.ن.ك.ە، بێپەروا دەفەرموێ "ئێمە (حیزبەکەی: ج.ن) بەرژەوەندیی گەلی عێراق لەسەروو بەرژەوەندیی گەلی کوردەوە دادەنێین" (رۆژنامەی "الاتحاد"ی ئیماراتی 2006/2/9). پێشموایە قسەکەی زۆر راستەو، ئەم

عێراقچێتییه، نهیهێشت هێزێکی نێونهتهوهیی، بۆ رۆژی "نهوهك" لهباشووری کوردستاندا بمێنێتهوه. دهسهڵاتدارانی کورد، لهباتی ئهوهی، بیر لهو دوارۆژه رهشه بکهنهوه، خهریکی ئاشتکردنهوهی شیعهو سوننهو، هێنانهوه پێشی جهنابی عهللاوین. کهئهوهش نهکاری ئهورۆی کوردهو، نهکارێکی ههروا سادهو سووکه، کهبهزمانی شیرین و دهستهملانێی یهکدی بێتهدیو، عهللاویش ههر جهعفهرییه، بهڵام لهبهرگێکی دیکهداو، ئهویشمان تاقیکردهوه.

وادیاره، ئهو ههلهی که کێشهی مافی خاوهنداریێتیی هێزی ئهتۆمی، کهئێران بهخۆی رهوادهبینیٚو تێرۆرکردنی رهفیق حهریری لوبنانی، کهرژێمی سووریای پیٚ تۆمهتبار دهکریٚو، ههروهها ترسی رۆژئاواو ئیسرائیل لههاتنه سهرکاری "حهماس" لهفهلهستین،ماڵی حیزب و حیزبۆڵکهکانی کورد ئاوابیٚ، کهههر یهکهیان لهئاوازێك دهخوێنیٚو، زۆر بهشیان لهفارس ئێرانیترو، لهعهرهبی سووریا سووریاییترو، لهعهرهبی عێراقی عێراقیترن، هیچ خێرێکی بۆ کورد تێدا نابیٚو، لهئهنجامدا، چهند رژێمێك دێنه سهرکار، که فشه دۆستایهتییهك لهگهڵ ئهمریکاو ئهوروپاو رووسیاو چین دهبهستن و، کوردیش لهولاوه دادهمێنن و، دهست لهگۆنان درێژتر.

ئهورۆ، لهنێو کورددا، باسباسی "گهندهڵیی بهڕێوهبهرێتیی"یه. راسته، بهڕێوهبهرێتیی گهندهڵه، بهڵام گهندهڵیی بهڕێوهبهرێتی، لهگهندهڵیی جهماوهرهوه هاتووه. ههر چهنده لهنێو خهڵکدا واباوه کهماسی لهسهرهوه بۆگهن دهکا، بهداخهوه، ماسییهکهی کورد لهبنهوه بۆگهنی کردووهو، بۆگهنی خوارهوهیه، داویهته سهرهوه. جهماوهرێکی دهستپاك و هۆشیارو بهتهنگهوه هاتوو، کاربهدهستانیشی ههر لهو جۆره دهبن، پێچهوانهش، بهپێچهوانه.

کورد دهبێژن، خواردنێك بۆ ئهوهی بۆگهن نهکا، خوێی دهکهن، ئهی ئهگهر خوێیهکه بۆگهنی کرد، چی لێدهکهن؟.

بهڵیٚ...... جهماوهر گهندهڵه، ئهوجا بانهترسین لهتانووتی کهس و قسهیهکیش بۆ شهیتان بکهین.

بهرلین 2006/3/3

میدیا، **ژ** 232، 2006/3/14

* ئهم وتاره هاوکات لهژماره (37)ی (کۆنگره)ی ئۆرگانی کۆنگرهی نیشتمانی کوردستان KNC بڵاودهکرێتهوه.

راپەڕینی هەڵەبجە، ئەڵقەیەکی دی
لەڕاپەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان

پاش قەومانی کارەساتی هەڵەبجە، کە کوشتنی کوردێك‌و بریندار بوونی چەند کوردێکی دیکەی بە دواوە بوو، گەلێك زمان‌و قەڵەم کەوتنە کار. هێندێکیان بابەتانە لەکارەساتەکە دوان‌و، بەرپێچیان هێنایەوە بۆ خۆپێشاندەران‌و، کەوتنە رەخنەگرتن‌و گلەیی لە کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەلاتدارەکەو، پێشکێشکردنی هێندەك ئامۆژگاریی خێرخوازانەو، هێندێکیش لەوانەی کە هەلێکی وایان بە ئاوات دەخواست، ئەم رووداوەیان کردە بیانوو، بۆ ئەوەی کەمتەرخەمی‌و گوناهباریی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بخەنە ئەستۆی، گوایە هیچ لەباردا نەبوویی‌و ئاژاوەگێڕیی‌و هۆز هۆزێنەی خەڵکی کوردستان‌و، گوتیان، کورد شایستەی ئەوە نین، رێبدرێ پێیان، خۆیان خۆیان ببەنبەڕێوەو، هەر چییەك دەگوترێ لەبارەی ئارامیی کوردستانەوە، هەموو درۆو چاو بەستەو، بە زۆری چەك‌و تۆقاندن‌و زیندانی‌و نانبڕین، خەڵکەکە بێدەنگ کراون، واتە، نالەباری‌و گەندەلیی‌و ملهوڕی کاربەدەستانی حیزبەکانیان خستە مل خەڵکی بەشخوراوی کوردستان.

ئەوەی راستی بێ، دەمێکە خەڵکی هەڵەبجە خۆیان دەخۆنەوەو، لەژێر باری هەژاری‌و بێکاری‌و بێخزمەتی‌و پشتگوێخستن‌و بازرگانی بەسەرەوە کردندا، دەناڵێنن. ئەوە تا هەژدە ساڵە خۆڕاگرو بێدەنگن. ئەرێ... هەژدە ساڵ. هەژدە ساڵی رەبەق، نەك هەژدە رۆژو هەژدە هەفتەو هەژدە مانگ. بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکی قوربانیدەری هەڵەبجە، هەژدە ساڵ لە چاوەڕوانییەکی بێئەنجامی گفت‌و بەڵێنی زل‌و پفهەڵدراودا، ژیانیان بە کولەمەرگی بردە سەرو، لە بچووکترین لالێکردنەوەو خزمەتی سادەی، وەك ئاوو کارەباو شەقامو نەخۆشخانەو پارك‌و پۆستەو قوتابخانەو، خوانەکا بێژین زانستگە، بێبەشبوون، کە ئەمانە هەمووی بە ئەلفوبێی شارستانێتی دەدرێنە قەڵەم. ئەمە لەکاتێکدا کە خەڵکی هەڵەبجەو هەموو خەڵکی کوردستان، بە تەمای ئەوە بوون، کە کارەساتی 16ی مارتی 1988 بکرێتە بەڵگەنامەیەکی نێودەوڵەتی، لەپاڵ گەلکوژیی ئەنفالدا، بۆ داخوازییکردنی قەوارەیەکی رامیاری بۆ کوردستان، بەلام کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، نەك هەر ئەوەیان بەجێنەهێنا، بەڵکو چوون دەوڵەتی رووخاوو، لەشکرو پۆلیس نەماوو، لەگرێژەنە دەرچووی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقیان، جارەکی دی دروستکردەوە. ئەوەتا، حکوومەتەکەی بەغداش، جێژنی نەورۆز، لەگەڵ عێراق پیرۆز دەکا، وەك "جێژنی بەهارو دارو درەخت"، نەك وەك جێژنێکی کورد. کە نەورۆز، نە پێوەندیی بە بەهارەوە هەیەو، نە پێوەندیشی بە دارو درەختەوە هەیە. ئەمەی حکوومەتی بەغداش، کە بە بێدەنگیی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە دەیکا، کولتوورکوژییەکە ولە کورد دەکرێ.

ئەوەی لە هەڵەبجە قەوماو، بەرەورووی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بووەوە، نە کارەساتێکی خۆ جۆش‌و کوتوپڕ بوو،‌و نە بە چاوڕاوی بێگانە هاتە کایەوە، وەك دوو حیزبەکە بەو جۆرە پاساوی دەدەنەوە، بەڵکو بەتەواوی چاوەڕوانکراو بوو، بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکەکەی هەڵەبجە، سەر بەهەموو حیزب‌و کۆمەڵەکان، ماوەیەك لەوەبەر بڕیاریاندا بوو، کە ئەمساڵ رێنەدەن بەوەی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە روو لە هەڵەبجە بکەن. لەبەر ئەوە، دەیانتوانی، پیچێك لەفیزو لووتبەرزیی خۆیان کەمبکەنەوەو، لەباتی ناردنی هێزی ئاسایش بۆ ئەوێ‌و، خۆ ئامادەکردن بۆ بەربەرەکانێ، بە داخۆیانییەکی نەرمونیان‌و خۆ بە بچووکی خەڵك نیشاندان، ئەو کارەساتە لەسنووری خۆپێشاندانێکدا

بهێڵنـەوە. واتـە، تـەنێ بەسـبوو، ڕۆنکردنەوەیـەك دەربکـەن‌و بێـژن، کـە ئـەوان هەسـت بـە دڵـشکاویی‌و مافپێشێلکراوی خەڵکی هەڵەبجە دەکەن‌و، لە تووڕە بوون‌و هەڵچوونی خەڵکی هەڵەبجە، باش تێدەگەن‌و بە هەقی دەزانن‌و، لەبەرامبەر بڕیاری خەڵکی هەڵەبجەدا، سەری ڕێزلێنان شـۆڕ دەکـەن‌و، ئەمسالْ نایەنـە ئـەوێ، بـا خـەڵکی هەڵەبجـە خۆیـان لیژنەیـەك دەستنیـشانبکەن بـۆ بـەپیرەوە چـوونی میوانـە بێگانـەکان. ئەودەمە، نە ژمارەی شەهیدانی هەڵەبجە، یەکێکی دیکەی دەچووە سەرو، نە کەسیش برینـدار دەبـوو. کڵپەی دەروونی خەڵکە لیقەوماوەکەشی نەدەگەیشتە ئەوەی ڕێبدا بەوەی مۆنومێنتیەکەی گـەلکوژیی لـە کورد بەو شێوەیە بێڕێز بکرێ‌و گەلێك بەڵگەنامەی بە نرخ‌و ئارشیف، کە جارەکی دی دەستناکەونەوە، لەنێوبچێ‌و، توانج‌و تانووتی دوژمنانی کوردو کوردستانیش سەربکەوێ. ئەودەمـە، کاربەدەسـتانی دوو حیزبەکەش، نەدەبوونە تیزەجاڕی ڕۆژنامە هـەرە بەنێوبانگـەکانی جیهـان، وەك نێویـۆرك تـایمزو تـایمس ماگـەزین‌و، کاتێك هـەوڵی ئەوەیانـدا، بـەدرۆ ئۆبـاڵی ئـەو ڕووداوە بخەنـە گـەردنی ئیـسلامییەکان، کـەس باوەڕینەکرد پێیان‌و، ئەوەشیان هەر لە کۆڵەواریی ڕامیاری‌و سەر دەرنەچوونیان لە بارودۆخی زەمانـەوە بوو. چۆنکە، ئەگەر ئیسلامییەکانی هەڵەبجە بتوانن خۆپێشاندانێکی واچەند هـەزار کەسـی بخەنـە سـەر شەقامەکانی شارەکە، ئیدی، دوو حیزبەکە، ئەگەر باوەڕیـان بـە دیمۆکراسـی هـەبێ، مـافی ئەوەیـان نـابێ باسـی هەڵەبجـە بکـەن‌و، دەبـێ لـەوێ باربکـەن بـۆ لایـەکی دی. دەبـێ ئـەوەش بـزانن کـە بـەهێز بـوونی ئیـسلامییەکانی کوردسـتان، لەئـەنجامی شەڕەقۆچـی ئـەم دوانـەوە بـوو. بێجگـە لـەوەش، گـەلێك بەڵگـەو شایەت هـەن بـۆ ئـەوەی کـە ژمارەیـەکی زۆر لـە ئەندامـانی یـەکێتی‌و پـارتی‌و حیزبـەکانی دی‌و کەسـانی ناحیزبی، لە خۆپیشاندانەکەدا بەشدار بوون.

کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، پێویستە لەسەریان، چیدی سەری خۆیان نەکەن بەژێر خۆڵەوەو، هەوڵی تەفرەدانی ئەم‌و ئەو نەدەن، چۆنکە ئەو سەردەمە ڕۆیی کـە خـۆڵ بکەنـە چـاوی خەڵکـەوەو، ئـەوەش نـەما لرفی لێدەن. ئەوەی لە هەڵەبجە قەوما، گرێیەکە لـە زنجیرەی سـەرهەڵدانی بیری ئازادی‌و یەکسانیی لـە کوردستاندا، پاش ئەوەی خەڵکی کوردستان، نیو سەتە پتر، بە گوێڕایەڵیی لەم حیزبانە، فریـوی بـەڵێنی ڕزگـاریی کوردسـتان‌و دواڕۆژێکـی بـەختیاری خـواردو، لـە کـوێرەوەری‌و بەشمەینـەتی‌و ئـەنفال‌و گەلکوژی‌و شەڕی نێوخۆیی‌و چەکی کیمیایی‌و دەربەدەری‌و مـاڵوێرانی‌و ئـاوارەیی‌و ژنکوژی بـەولاوە، هیـچی دیکـەی پێنـەبڕا، بەتایبـەتی پـاش ڕاپـەڕینی مـەزنی بـەهاری 1991و گـەلڕەوی ملیـۆنیی خـەڵکی کوردستان، کە جارەکی دی ڕێیدا بەم حیزبانە، لەودیوسنوورەوە بێنـەوەو، دەستبەسـەر دەسـکەوتەکانی ڕاپەڕین‌و گەلڕەودا بگرن‌و، مایەی گـەل، بـوو بـە مایـەی پیـازفرۆش، ئێستە خەڵکەکـە دەیـەوێ ڕاپـەڕینی بەهاری 1991 تازە بکاتەوە، ئەوسا دژی ملهوڕیی بێگانە بوو، ئەوڕۆیش دژی ملهوڕیی خۆیی.

ڕاپەڕینی هەڵەبجە، سەرەڕای هێندەك زێدەڕۆیی‌و چـەند ئـەنجامێکی ناپەسـند، ئەڵقەیەکـە لـە زنجیرەی هاتنـەوە سـەرخۆی نەتـەوەیی بـۆ ڕووخانـدنی دەسـەڵاتی زۆرداری‌و نانەتـەوەیی‌و، بـەهیچ جـۆرەك لـە ڕاپەڕینی خەڵکی کۆیەو خـەڵکی کـەلارو خـەڵکی جلـەولا، جیاناکرێتـەوە، گـەلێك ڕاپـەڕینی گەورەتریـشی بەدوادا دێ. لاوانی کوردستان، کچان‌و کوڕانی ئازادیخوازو بەتەنگەوە هـاتوو، بـە ئامـانجی دامەزرانـدنی کوردسـتانێکی سـەربەخۆو، گـەلێکی ئـازادو یەکسـان‌و تێروتەسـەل، کەوتوونەتـە سـەر پێیـان‌و تـەکان بەخۆدان. بەڕاستی جێی شادی‌و خۆشبەختییە کە گەنجان بوونەتە زەنگی پیشەنگی کاروان. خۆ ئەگـەر هـەر لەسـەرەتاوە، خۆیـان لـە زۆرەو بـۆرەو، پـشتبەستن بـە جـەماوەری گەنـدەڵ‌و، کەسـانی هەڵپەرسـت‌و

کوڕی رۆژو حیزبحزبێنەکەر، دوورەپەرێز بگرن، بەدڵنیاییەوە، دەبنە تیشکێکی رۆشنکەرەوەی رێی ئازادیو یەکسانیی گەلو رزگاریو سەربەخۆییی کوردستان.

ئەوجا، بۆ ئەوەی کوردستان نەبێتە گۆڕەپانی شەڕو پێکدادانو دوژمن سووت لەوە وەرنەگریٚو، سەرهەڵدانی گەلیش ریٚو شوێنێکی هێمنانەو شارستانیانەو، ئاشتیخوازانە وەربگریٚ، پێویستە کاربەدەستانی دوو حیزبەکە زۆر هوردبیانەو هۆشیارانە بجووڵێنەوەو، دڵنیابن لەوەی کە ئەو هەلومەرجەی رابوردوو ناگەڕێتەوە. دەبیٚ بزانن کە نە کوردستان ملکی ئەم حیزبو ئەو حیزبەو نە خەڵکی کوردستانیش نۆکەری ئەڵقەگوێی ئەمو ئەون. بەر لە هەموو شتێك پێویستە حیزبەکان ملبدەن بۆ جێگۆڕکێی دەسەلاٚت. با پیرەکانو ئەوانەی کە پەنجا ساڵە مەکینەی دەسەلاٚتیان گرتووەتە دەستو، هەزاران هەڵەو گوناهیان کردووەو نەچوونەتە بەردەم هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەکەوە، رێزی خۆیان بگرنو، شوێنی خۆیان چۆڵبکەن بۆ لاوانی ژێهاتیو دڵسۆژو، بۆ دڵنیاییش، دەبیٚ حیزبەکان، هەموویان، چەکدارەکانیان لابدەنو، لە لێوەشاوەکانیان لەشکرێکی بەهێزی کوردستانی دروستبکەن کە کارو فرمانی پاراستنی کوردستان بیٚ لە دەستدرێژیی بێگانە، نەك پەلاماردانی خەڵکی رەشوڕووتی کوردستان، بەفەرمانی ئەم حیزبو ئەو حیزب. بێجگە لەوەش، رێبدەن کە کۆمیتەیەکی بێلایەن پێکبیٚ بۆ لێکۆڵینەوە لە گەندەڵیو بەناڕەوا دەوڵەمەند بوونی ئەوانەی سەر بەحیزبەکانو ئەو سامانەی کە بە ناقانوونیو ناڕەوا دەستیانکەوتووە، لێیانبسەندرێتەوەو بخرێتەوە سەر دارایی گشتی. هەر لەوکاتەشدا، کۆمیتەیەکی بێلایەنی دیکە، لەبارودۆخو گونجانو دەستدانی کەسوکاری کاربەدەستانی حیزبەکان بکۆڵیتەوە کە پلەو پایەی حکوومەتیو دەستکەوتی گەورە دابینکراوە بۆیان، بۆ ئەوەی بزانریٚ، تا چ هەندازەیەك ئەو پلەو پایەو دەستکەوتانە لە جێی خۆیاندا بوون. ئەگەر وانەبوو، ئەوا، دەستبەجیٚ ئەو پلەو پایەو دەسکەوتانە بستێندرێتەوە لێیانو بدرێن بە مرۆڤی شایستە. هەروەها لەو خەلاٚتو بەراتانەش بکۆڵرێتەوە کە سالاٚنی ساڵە دەدرێن بە هێندەك کوردو بێگانەی وا کە ماستاو سارد دەکەنەوە بۆ ئەم حیزبانە. لەپاڵ ئەمانەشدا، لەکێشەی ژنکوژیو ژندوژمنی بکۆڵرێتەوەو، سنوورێك دابنریٚ بۆ خراپەکاری بەرامبەر ژنانو، سزادانی سەختی ئەوانەی کە ئەم سنوورە دەبەزێننو، گۆڕینی قانوونەکانی پێوەندار بەمەوە، بەجۆرێك ژن بتوانیٚ هەر کاتێك هەستی بە زۆرداریی مێردەکەی کرد، مێردەکەی تەلاق بدا، واتە وشەی "تەلاق سەندن" نەمینیٚو بکریٚ بە "تەلاقدان" لە هەردوو لاوەو، وەك یەك. شان بەشانی ئەمەش قانوونێکی مۆدێرن بۆ رۆژنامەگەری دەربکریٚ کە ئازادی دەربڕینی بیروڕا بپارێزیٚ.

ئەگەر ئەم دوو حیزبە دەسەلاٚتدارە دەیانەویٚ ئاشتیی راستەقینە لە کوردستاندا جێی خۆی بگریٚ، دەبیٚ رێبدەن کە بە زووترین کات گشتپرسییەك بکریٚ لە هەموو باشووری کوردستانو لەنێو کوردی بەغداو عێراقدا، بۆ ئەوەی بزانریٚ خەڵکی کوردستانو کورد چییان دەویٚ. ئەوجا، ئەگەر خەڵکی کوردستانو کوردی عێراق، دەنگیان بۆ سەربەخۆییی دا، ئەوا دەبیٚ هەڵبژاردنێکی نویٚ بکریٚو پەرلەمانێکی نویٚ بێتە کایەو، دەستبەجیٚ خەڵکە دەرکراوەکەی کەرکووکو مووسڵو شوێنە داگیرکراوەکانی دیکەی باشوور بگێردرێنەوە شوێنی خۆیانو خانوو و کارو ئاسایشیان بۆ دەستەبەر بکریٚ. ئەوجا، کاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیاو شیعەو سوننە رازیبن یان نا، دەبیٚ ئەو شوێنانە بەڕەسمی بە باشووری کوردستان بدرێنە قەڵەمو دەستووری باشووری کوردستانیش هەر بەو شێوەیە سنووری باشووری کوردستان دەستنیشانبکا. بەرلینی رۆژاوا لە پاش جەنگی جیهانیی دووەمەوە تا

سـەردەمی هەشـتاکان، لەلایـەن سـوێندخۆرانەوە بـە هـەرێمێکی سـەربەخۆ دادەنـرا، جیـا لـە ئـەڵمانیای ڕۆژاواو ڕۆژهـەڵات. بـەڵام حکوومـەتی ئـەڵمانیای ڕۆژاوا BRD، بـەرلینی ڕۆژاوای بـە پارچـەیەك لـە BRD دەدایـە قەڵـەمو مانگانـەی مووچـەخۆرو فەرمانبـەرەکانی بـەرلینی ڕۆژاوای دەداو، گـەلێك ئاسـانکاری بـۆ خەڵکی بەرلینی ڕۆژاوا دەکرد. ئێستە، با ئەمانیش، لەخەڵکەوە پەندێك وەربگرن.

بەرلین 2006/3/29

میدیا، ژ 234، 2006/4/4

زیندوو کوژی مردوو پەرست

لەژمارەی هەفتەی پێشووی "میدیا"دا، ریپۆرتاژێکی کورتی ئەو سەردانە بڵاوکرایەوە، کە ئێمە، سێ کەس پێکەوە، شێخ ئەحمەد نەقیب و خودێلێخۆشبوو مامۆستا عەزیز محەممەدو ئەز، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، لە پاشنیوەڕۆیەکی هاوینی 1956دا، کردمان و، چووینە خزمەت کۆنەشای کوردستان، شێخ مەحموودی بەرزنجی (حەفید). ئەم ریپۆرتاژە، کاتی خۆی لە مانگنامەی "سەکۆ"و گۆڤاری "کۆنگرە"دا بڵاوکرایەوە. "کۆنگرە" دەنگی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانە، لە نەرویژ دەردەچێ. "سەکۆ"ش مانگنامەیەك بوو، لە بەرلین لە نیوەی دووەمی نەوەتەکاندا، لەلایەن بەڕێزان، پێشڕەو سەید برایمی بەرزنجی و عەبدولمومین دەشتییەوە دەردەهێنرا.

وەك لەوتارەکەدا پەنجەم راکێشابوو بۆی، شێخ مەحموود لەداریکەلی، کە گوندێکی سەر بە ستانی سلێمانی بوو، وەك دەستبەسەر دەژیاو، مافی ئەوەی نەبوو ئەو گوندە بەجێبهێڵێ. حکوومەتی عێراقی ئەو سەردەمە، کە پێوەندداروهەڤاڵبەندی بەریتانیا بوو، شێخ مەحموودی بەچاوی دوژمن تەماشا دەکرد، شێخ مەحموودیش هەتا ئەو رۆژەی کۆچیدوایی‌کرد، دانی بە بوونی دەوڵەتی عێراقدا نەنا.

سەیر ئەوەیە، ئەو کوردانەی کە لەو سەردەمەدا خۆیان بە چەپی و دژ بە ئیمپریالیزمی بەریتانیا دادەناو، حکوومەتی عێراقیان بەدەستنێژی بەریتانیا دەدایە قەڵەم، شێخ مەحموودیان بە دەرەبەگ و داردەستی ئینگلیزەکان دادەنا. جا لەبەر ئەوەی سەرم لەو بەزمە دەرنەدەکرد، گەلێك جار ئەو پرسیارەم لەو چەپاژۆیانە دەکرد، کە بۆچی دەبێ شێخ مەحموودێك کە خۆی دەرەبەگ و دەستکەلای دەستی ئیمپریالیستەکانی بەریتانیا بێ، هەر لەلایەن ئەم ئیمپریالیستەو نۆکەرە عێراقییەکانییەوە، ئاوا چەوساوەو دەستبەسەر بکرێ و، سەربەستیی جووڵان و سەفەری، بە جۆرەکی وا سنووردار بکرێ کە نەتوانێ لە کوێرە لادێی داریکەلی بەولاوە، پێهەڵبنێ؟ لەوەرامدا ئەو بەڕێزانە دەیانفەرموو، "ئەوە بۆ سیاسەتە". ئەوەی راستی بێ، ئەز لەو سیاسەتە ژیرانەیەی بەریتانیا و رژێمی ئەڵقە لەگوێی عێراق نەدەگەیشتم. بەڵام وادیادە، ئەو چەپاژۆ مووهەڵکزێنە بەڕێزانە، باش لێیدەگەیشتن.

لەئەنجامی ئەو بارودۆخە سەپێندراوەوە، واتە، لەلایەکەوە، ترس لەرژێمی عێراق و، لەلایەکی دیکەشەوە، ترس لەزمانی بەدی ئەم چەپاژۆ بەڕێزانە، خەڵکەکە واچاوترسێن کرابوون، کە بەدەگمەن کەسێك هەبوو، بوێرێ سەرێك لە شێخ مەحموود بدا. ئەوجا، تۆ وەرە لەباشووری کوردستانی ئەو سەردەمەدا، هەشت- نۆ- دە خوێندەوار، نابێژم رۆشنبیر، هەڵنەکەوێ، کە هێندە چاوقایم بن، سەرێکی ئەو شێخ مەحمووده بدەن، کە ساڵانێکی دووروودرێژ، بە چەند سەت پێشمەرگەیەکی رووت و برسی و چەکێکی سادەوە، بەربەرەکانیی زلهێزێکی وەك "بەریتانیای مەزن"و هەموو داگیرکەرانی کوردستانی دەکردو، هەوڵی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆی دەدا، تا بزانن، ئەو پیاوە کێیەو، بیروڕای چۆنە بەرامبەر بەسەرهاتەکانی خۆی و کوردستان و جیهان.

ئەز کە ئەودەمە، تەمەنم هێشتا 23 ساڵی تێنەپەڕاند بوو، بەختم یاربوو، کە چوومە سەردانی شێخی کوردو، لەو سەردانەدا، گەلێك شت رۆنبوونەوە بۆم. ئەوەش بەهۆی هاوڕێی مندالی و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیبەوە بوو، کە ئەو هەلەی بۆ من رەخساندو، ئەو بە یەکگەیشتنەی هێنایەدی. کە لێرەشدا جارەکی دی سوپاسبژێریی خۆم جەختدەکەمەوە بۆی.

دەمێکە ئەوەم گوتووە کە کورد لەنێوخۆیدا گەلێکی زیندووکوژی مردووپەرستە. مخابن، ئەو کەسەی لەنێو کورددا هەڵدەکەوێ‌و هەست بە بەرپرسیاریدەکاو چاکی لێدەکا بەلاداو، بێ هیچ چاوەڕوانیی‌و پاداشتێك‌و بەپێی وزەی خۆی‌و بگرە پتریش لەوە، دەکەوێتە خزمەتکردنی خەڵك‌و، لەو ڕێیەشدا تووشی برسێتی‌و دیلێتی‌و شەڕو کوێرەوەری دەبێ، ئەوا، ئەو کەسە، هەتا لەژیاندایە، نەك هەر یارمەتینادرێ‌و بەس، ئەوەیان هەر هیچ، بەڵکو بەهەموو شێوەیەك پاشقولدەگیرێ لێی‌و خراپە دەکرێ لەدژی‌و، بە گەلێك بوختان‌و درۆو دەلەسە، هەوڵی ریسوا کردنی دەدرێ‌و دەربەدەر دەکرێ، تا بەهەژاری‌و دەستکورتی‌و هەناسە ساردی‌و داخ‌و خەفەتەوە سەردەنێتەوە. ئەوجا کە مرد، پرسەی ماتەمینیی گەورە دەگیرێ بۆی‌و، لەرۆژی لەدایکبوون‌و مردنیدا، یادی دەکرێتەوە، تەنانەت فیستیڤاڵی قەڵەبالغیشی بۆ ساز دەکرێ‌و، بەجۆرێك پەسندەدرێ، دەبرێتە ئاسمان. ئەمە لەکاتێکدا، کە ئەو مردووە بەستەزمانە، ناتوانێ سەر لەگۆڕ دەربهێنێ‌و بێژێ: "بەسە، بەسە! هەی رووی درۆزن رەش بێ..."".

لێرەدا دەتوانم ژمارەیەکی یەکجار زۆر کەسانی بلیمەت‌و تێکۆشەر لەنێو کورددا بەنموونە بهێنمەوە کە چارەنووسیان وارەشبووە، بەڵام تەنێ بەیەك میناك (مپال) بەسدەکەم. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە هەمووی چەند هەفتەیەکە ئەوە روویداوە لە هەولێر. ئەو هەولێرەی کە رۆژێك بوو، قەڵای کوردستان‌و هۆلاکۆ بەزێن‌و، ئەوڕۆش هەولێری حیزبحزبێنەیەو، هەر لەسایەی سەری حیزبحزبێنەوە، هەزاران کەس لەملاولەولا کۆکرانەوەو خرانە سەرشەقام، نەك لە دژی گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی‌و برسێتی‌و بێکاری‌و، دژی مافخوراویی ژن‌و، بۆ ئازادی‌و یەکسانی‌و سەربەخۆییی کوردستان، بەڵکو لەدژی زانایەکی گەورەی وەك دوکتۆر جەمال رەشید، کە بەرهەمە بەنرخەکانی مایەی شانازیی زانستکارانی راستینەن. بەڵێ، لەو خۆپێشاندانەدا، کە هیچ داخوازییەکی کوردی‌و کوردستانی تێدا نەبوو، و وەك لەلایەن پاسدارانی ئێران‌و حەماسی فەلەستینی لەتاران‌و بێرووت کرابێ وابوو، ژمارەیەك ژنان دەیانقیژاند: "ئێمەی خوشکی موسڵمان، نامانەوێ رۆشنبیری حەیوان". ئەز، بۆ خۆم هیچ قسەیەکم نییە لەگەڵ ئەوانەی ئاوا دەچڕێنن‌و، ئەو کەللەشەکرانە دەشکێنن. ئەوانە مرۆڤی ساویلکەو نەزان‌و هەڵخەڵەتاون. بەڵام بۆچی دەبێ کاربەدەستانی هەولێرو ئەوانەی بەنانی خەڵکی کوردستان دەژین، رێ بەو جۆرە سووکایەتیکردنە بدەن، بە پیاوێکی زانای سەربەرزی وەك دوکتۆر جەمال رەشید کە هیچ پێویستیەکی بە کورد نییەو، هیچ چاوەڕوانییەکیشی لە کورد نەبووەو نییە. ئەم قسەیەش لەخۆمەوە ناکەم. ئەز ئەو پیاوە لە پەنجا ساڵ لەمەوبەرەوە دەناسم، کاتێك کە قوتابیەکی زیرەك‌و ئازاو رەوشتجوانی من بوو لە قوتابخانەی دوانێوەندیی موسەللا لە کەرکووك. بنەماڵەی دوکتۆر جەمال لەسەر لایەنگیریی بۆ شۆرشی ئەیلوول‌و رەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی، چەند جارو چەند جار، ماڵیان تالانکراو، تووشی زیندانی‌و کوێرەوەری‌و بێنانی‌و دەربەدەری بوون. ئایا، ئەمەیە پاداشتی مرۆڤی خزمەتگوزار، کاربەدەستانی هەولێر؟ ئەوانەی لە پشت ئەم کارەوەن، ئەگەر شتێکیان لەباردایە، فەرموون شەرمنەکەن‌و، دەست بە نووسین بکەن. دوکتۆر جەمال، نەچووەتە سەرجادە جنێو بە کەس بدا، ئەو شتی نووسیوە، فەرموون، ئێوەش بچن، چی بەڕاست نازانن لە بەرهەمەکانیدا باسبکەن‌و بیروڕای خۆتان بێژەن، تا ئەوانەی لەو بابەتە دەزانن، راستی‌و ناڕاستی بۆچوونەکانی هەردوولاتان هەڵبسەنگێنن. تیشکی بیری زانستانەش بە فتوای مێزەربەسەری نەزان‌و لەچکبەسەری فریودراو بەری ناگیرێ.

سەیرە! هەموو رۆژێك چەند کوردێك ئەنفال دەکرێن‌و، ژمارەیەکی دیکەش لە کوردستان دەربەدەر دەکرێن، بەڵام یەك فتوا نادرێ لەدژی کوردکوژی‌و، یەك فتوا نادرێ لەدژی داگیرکەرانی کوردستان‌و

باسی ئەوە ناکرێ، کە کوردیش وەك عەرەبو ترکو فارس بەندەی خوانو، مافی سەربەخۆییان هەیە وەك ئەوانو، هەر کەسێکیش لەدژی ئەو مافە بوەستی داگیرکەرو تاوانبارە. داواکردنی ئەم هەقە کە خودا داوێتیی بە کورد، ناکرێ بەفتوایەك، بەلاّم رۆژ لەدوای رۆژو، هەر رۆژە بە بیانوویەکی بێسەروبەرو بێوەجانە، پەلاماری پیرۆزمەندییەك لە پیرۆزمەندییەکانی نەتەوەی کورد دەدرێ. بۆ وێنە، ماوەیەکە گیرِیان ئالاّندووەتە سروودی نەتەوەیی کورد (ئەی رەقیب) کە مارشی کۆماری کوردستان بوو و، لەو کاتەوەو تا ئەورۆ، لە هەموو لایەکی کوردستاندا بە پیرۆز دادەنرێ. ئەوانەی دژی مارشی کوردستانن، هەر یەك تاقم نین، بەلاّم یەك ئامانج کۆیاندەکاتەوە. چەند ساڵێك لەمەوبەر، کۆنە زورِناژەنی رژێمی سۆڤێت، ئەمیری حەسەن پوور "ئەی رەقیب"ی بەرِەگەزپەرستی دادەنا. ئەوجا کەسانێك کەوتنە دژایەتیی "ئەی رەقیب" بەبیانووی ئەوەی کە گوایە، وتەی "دینمانە، ئاینمانە، نیشتمان" دژی باوەرِی وانە. ئەمەیان لە نەزانینەوە دێ. چۆنکە ئەو "دین"و "ئاینە"ی کە لە "ئەی رەقیب"دا هاتووە، پێوەندیی بەو "دین"و "ئاین"ەوە نییە کە ئەوان باوەرِیان پێیەتی. رەگی وشەی "دین" لە زمانە ئارییەکانو زمانە سامییەکانیشدا هەیە. رەگی وشەی "دین"ی زمانی کوردی وشەی ئاڤێستایی دەئێنا deênaیە کە مانای "ویژدان"و "رامان"و "ئەڤین"ە. "دین dîn" بەم پێیە، وشەیەکی کوردیی زۆر کۆنەو، لە پێش ئیسلامەتیدا هەبووەو، هەر لە پێش ئیسلامەتیشدا، بەهێندەك مانا چووەتە زاری عەرەبییەوە.

"دین" گەلێك مانای هەیە، لەوانە دادگە، فەرمانگە، شوێنی لێپرسینەوە. بۆ وێنە: ئەوەی لە قورئاندا هاتووە: "مالك یوم الدین" مانای "خاوەنی رۆژی دادگەیی"یە کە مەبەست لەوە، رۆژی پەسلان (قیامەت)و لێپرسینەوەیە.

"دین" بەم مانایە لەوشەی کوردیی کۆن dîpîpane (دیپی پانە)وە هاتووە کە بۆ نێونانی ئەو شوێنە بەکارهێنراوە کە کاروباری حکوومەتی تێدا بەرِێوەچووە و، تۆمارخانە لەوێدا بووە. ئەم وشەیە دوایی بووە بەدیڤان dîvan و لەسەردەمی فتوحاتی ئیسلامیدا، عەرەبەکان ئەم وشەیەیان وەرگرتو کردیان بە "دیوان dîwan"و هەتا ئەورِۆش بەکاری دەبەن. فارسەکانیش لەرەگی dîp ەوە کە بەمانای نووسین بووە، وشەی دەفتەر defter یان وەرگرتووە کە بەمانای "نووسینگە" (بیرۆ) بەکاریدەبەن. هەر لەو وشەیەوە، وشەی دەبیر (debîr) یان چێکردووە، کە بۆ سکرتێر، یان مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی، بەکاریدەبەن. وشەی "دیوەخان"ی کوردیش هەر لەوەوە هاتووە. وشەی "دین" لە فۆلکلۆری کوردیشدا هاتووە. باش لەبیرمە کە لەپۆلی دووەمی قوتابخانەی نێوەندیی سلێمانی بووم. هاوقوتابییەك، کە پێموایە تووشی دلّداری بووبوو، ماوەیەك هەر رۆژ شمشاڵێکی لەگەڵ خۆی دەهێنا بۆ قوتابخانەو لەپشووەکاندا گۆرانییەکی فۆلکلۆری بەو دەمو شمشاڵە دەگوتو دەگوتەوە: "خانمی، خانمی، خانمی، خانمانمی. خانمی خانمی، تۆی دینو گیانمی. ئەو دەردەی وامن گرتم، هەر تۆیی دەرمانمی، هەر تۆیی دەرمانمی" کەسیش بە خەیاڵیدا نەهات کە مەبەستی لە "دین" دینێکی ئاسمانییەو هیچ مەلایەکیش فتوای کوشتنی دەرنەدەکرد.

هەروەها وشەی "ئاین" Ayinیش، گەلێك مانای هەیە، لەوانە رێبازو رەوشتو جۆری ژیانو جێژنو هەلسوکەوتو کردارو قانوونو بەرنامەو... هتد. وشەی "ئاین" لەپەهلەوی ئایین Ayinو ئەدڤێن Edvênە. تەنانەت فارسەکان ئەم وشەیە لەجیاتی "بەرنامە" بەکار دەبەنو دەبێژن "ئایینامە"ی حیزب.

کەسانێکی دیکەش هەن، لەبەر خاتری خاترانو راگرتنی دڵی دراوسێکان، بروبیانووی نەشارەزایانەیان ئەوەیە کە "کەیخسرەو" کە نێوی لە مارشی کوردستان دا هاتووە، کورد نەبووە. وەك

ئەوەی ئەمانە تەنێ ساڵێك بێ هەستیان بەوە كردبێ كە كەیخسرەو كورد نەبووە، بۆیە هەر ساڵێكە باسیدەكەن. بەمانە دەبێ بڵێم: لە بێ خەبەران كەشكەك سڵاوات. كەیخسرەو، هەر نێوی زەلامێك نەبووە، بەڵكو كەیخسرەو كەسایەتییەكی میتۆلۆژیایی بووە، وەك رۆستەمو زۆرابو گیو. نێوی كەیخسرەو لە ئاڤێستادا هەیەو، بەپێی چیرۆكێك 160 سەتو شەست ساڵ فەرمانڕەواییكردووە. داخەكەم، نەزانی وایكردووە، داگیركەرانی كوردستان، بەیارمەتیی كوتە خوێندەواری كورد، خۆیان بكەنە خاوەن كولتووری كورد.

نموونەیەكی دیكە، بە سووك تەماشا كردنی جلوبەرگی كوردییە، كە یەكێكە لە نیشانەكانی پێوەنداریێتی بە نەتەوەی كوردەوە. ئەوە بوو، ماوەیەك لەمەوبەر كە ژنانی سەرفرازی كورد لە بادینان، هەستیان بەوە كرد كە عەبای ژنانی عەرەبی نێوچەی كەنداو (خلیج)، خەریكە تەنگ بە جلوبەرگی جوانی ژنانی كورد هەڵدەچنێ، هەزاران ژنی كورد هاتنە سەر شەقامو كەوتنە خۆپیشاندان، بۆ رێگەگرتن لە فرۆشتنی ئەو جۆرە جلكانە لەكوردستانداو بەنیازی برەو پەیداكردن بۆ كنجی ژنانەی كورد. چۆنكە لە عەبای كەنداودا، نیشانەی بە عەرەبكردن دەبینرێ. كەچی مەلایەكی كورد، كە بەنان‌و ئاوی كوردستان دەژی، بێ سڵكردنەوە، دەستیكرد بە پەلاماردانی ئەو ژنە سەربەرزانەو، پشتگیریكردنی عەبای بەعەرەبكردنی كوردو، ئەو ژنە نیشتمانپەروەرانەی بە "بێڕەوشت" (بێ ئەخلاق) لەقەڵەمدا، بێ ئەوەی كاربەدەستانی بادینان، یان هەولێر، مێش میوانیان بێ. ئەمە لەكاتێكدا، كە هەموو كەسێك دەزانێ، وشەی "بێ ئەخلاق" لەنێو كوردەواریدا، چ مانایەك دەگەیەنێ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو تۆمەتە قورسە بخرێتە پاڵ ژنان. ئەوجا ئەگەر ئەو كەسەی كە ئەو تۆمەتە ناڕەوایە دەخاتە مل هەزار ژنی كورد، خۆی مەلا بێ‌و لە مانای "الزین یرمون المحصَّنات الغافلات... الخ" تێبگا، ئەوا، دەبێ بزانێ، چ تاوانێكی گەورەی كردووەو سزاكەشی چەندە. ئەوە، بێجگە لە بەسووك تەماشاكرانی جلوبەرگی كوردی كە یەكێكە لە پیرۆزمەندییەكانی نەتەوەی كوردو، بێڕێزكردنی پۆشاكی كوردی، تاوانێكی یەكجار گرانە. جا لەبەر ئەوەی كاربەدەستانی كوردستان، لەبەریان مرم، لەم پێخوستكردنە قێزەوەنەی پیرۆزمەندییەكانی كورد بێدەنگن، هیچ بەدووری نازانم، سبەینێ هی واپەیدا بن، ئەمجارە دژی ئاڵای كوردستان قسە بكەن‌و، بیانوویەكیش بۆ ئەوە بدۆزنەوە، بۆ وێنە، بێژن: ئەو خۆرەی كە لەنێوەڕاستی ئاڵاكەدایە، نیشانەی "خۆرپەرستی"یە. ئەو دەمە، كەسانی وا پەیدا بن، دەستبدەن بە سنگدا بۆیان‌و بڵێن "ئەشەدوبیلا، كەرەنێڵ (كۆلۆنێڵ) تۆفیق وەهبی، یان مەلا پچكۆلی چەلەبی، بیست ساڵێك لەمەوبەر، ئەوەیانگوت‌و ئەوەیانگوت". بەلام عەمرو مووسایەك، لەبەردەم پەرلەمانی كوردستاندا، ئەتكی كورد بكاو بێژێ "كوردستان بەشێكە لە جیهانی عەرەبی"، قوڕوقەپ بكرێ لێی‌و، ئاوڕووی تكێنراوی كچە كوردەكان لەیانەی شەوانەی قاهیرە، ئەوە، پێشكێشی پێلاوەكانی جەنابی عەمرو بەگ بێ، چۆنكە ئەوە "حەلالە"و "بێ ئەخلاقی" نییە، بەلام پێداگرتنی ژنانی كورد لەسەر لەبەركردنی جلوبەرگی ژنانەی كوردی، لەجیاتی عەبای رەشی كەنداو، كە نیشانەی بەعەرەبكردنی كوردە "بێ ئەخلاقی"یە!!!

بۆ دوا هەرەسهێنانیش بە كۆشكی رووخاوی زمانی كوردی، كە بەڕێكەوت چەند كۆڵەكەو نیرگەیەكی لەجێی خۆیدا ماون، بۆ ئەوەش "خواكەریمە، "فتوا"یەكی رێكوپێك بدرێ بۆ بەكارنەهێنانی زمانی كوردی بە بەڵگەی ئەوەی كە ئەم زمانە، زمانی زەردەشتی "ئاگرپەرست" بووەو، لەبنەڕەتیشدا زمانی جنۆكان بوو. ئەی چەند سەت ساڵێك لەمەوبەر، مفتی عوسمانی لە "تاج التواریخ"دا نەیفەرموو "عولەمای گەورە" گوتوویانە "پەیامبەری موسڵمانان نزایكردووە كە خوا نەهێڵێ كورد یەكبگرن،

ئەگەرنا دەبنە هۆی رووخاندنی جیهان"و لەمەشەوە ئەو ئەنجامەی بەدەستەوە نەدا، کە کورد لەبەر ئەوەیە نەیانتوانیوە، دەوڵەتی گەورەیان هەبێ؟ ئەی ئەوەشی بڵاو نەکردەوە کە گوایە گوتراوە "کورد تاقمێك جنۆکەن، خوا پەردەی لەسەر روویان لابردووە". (الاكراد گائفە من الجن كَشَفَ الله عنهم الغگاو)؟ وادیارە، ئەو مەلا بەڕێزەی بادینان، کە هەزار کچی کوردی بە "بێ ئەخلاق" داوەتە قەڵەمو، بەپێی قانوونی هەولێرو دهۆك، هیچ لێپرسینەوەیەك نەکراوە لەگەڵی، لەبەر ئەوەبووە، کە ئەو وشەیە، "هەق" بووە، چۆنکە "جلکی کوردی جلکی جنۆکانە"و، جلکی ژنە عەرەبەکانی کەنداویش جلکی حۆرییەکانی بەهەشت.

بەداخەوەو، زۆر بەداخەوە... لەچەرە دووکەڵی نارەواییی کۆمەڵایەتی و فرکانفرکانی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیی کۆمەڵگەی باشووری کوردستان، کە نێویاناوە "ئەزموونی دیمۆکراسی"، رۆژ بووە بەرۆژی مرۆڤی لرفلێدەرو خۆ بەرەپێشەوەو خۆبژێنو چەندڕوو، نەوەی نوێی کوردستانیش، واخەریکە چاوهەڵدێنێ و کەوتووەتە تەکانو، داخوازیی مافی رەوای خۆیو خەڵکی مافپێشێلکراوی کوردستان دەکاو، دەیەوێ پشوویەکی ئازادانە بدا. بەڵام کاربەدەستانی حیزبەکان، سا، لە دەسەڵاتدا بن، یان لەدەرەوەی "بازنە"، ترسی نەمانو کاتبەسەرچوون نیشتووە لێیانو، لەباتی ئەوەی گوێ بۆ رازی دڵی بەشخوراوان شلکەنو، بەخۆیاندا بێنەوە، کەوتوونەتە هەڕەشەو بەربەرەکانیو، هیچ رێیەکیان بۆ چاکسازی (ریفۆرم) نەهێشتووەتەوە. لەبەر ئەوە، کە گوێم لەوتارەکەی بەڕێز کاك مەسعوود بارزانی بوو کە لە فیستیڤاڵی شێخ مەحمووددا خوێندییەوە، ئەو فێستیڤاڵەی کە پەنجا ساڵ پاش کۆچیدواییی شێخ سازکرا، دیتم کاك مەسعوود، رووی گلەییو گازندە دەکاتە خوێندەوارانی کوردو دەفەرموێ کە ئەوانە "لەجیاتی ئەوەی راستییەکان بخەنە بەرچاوی خۆیانو خەڵك، دەچن رەخنە دەگرن"و هەر لەو کاتەشدا دەفەرموێ "باشە داوایان لێدەکەم با بێن ئەوەی ئێستا باشتر بکەنو یارمەتی خۆیانو ئێمەش بدەنو باشتری بکەینو زیاتری بکەین. بەڵام نەیەن مێژووی پڕ سەروەری خۆیان سووكو بێقیمەت بکەن...".

ئەز پێموایە مەبەستی کاك مەسعوود لەمێژووی پڕ سەروەری، ئەو خەباتە قورسە درێژخایەنەو، ئەو قوربانییە زۆرەیە کە خەڵکی کوردستان لەپێناوی ئازادیدا داویانە. ئەگەر مەبەستەکە ئەمە بێ، ئەوا هیچ باوەڕ ناکەم کەسێك پیچێك ویژدانی هەبێ، ئەوجا ئەو کەسە کوردستانی بێ یان نەبێ، ئەو قوربانییە مەزنە بە کەم بگرێ. دیارە، ئەوانەی رەخنە لە کاربەدەستانی کورد دەگرن، هەموویان یەکجۆر نین. ئەز، وەك رەخنەگرێك، رەخنەکەم لەوەیە کە خەڵکی کوردستان، بەرامبەر بەو هەموو قوربانیو ماڵوێرانییە، بەشی "زەکاتو سەرفترەیەك"یشیان بەرنەکەوتووە. کە بەریشیان نەکەوتووە، ئۆباڵی هەرە گەورەی بەئەستۆی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو نادادپەروەریی بەڕێوەبەرێتییەو، گەندەڵیش گەیشتووەتە رادەیەك، کە شێوای چاکسازی (ریفۆرم) نییە. لەبەر ئەوە، هەزاران خوێندەواری دڵسۆزیش بێن، ناتوانن ئەو سیستێمە نەخۆشە بەرەو چاکبوونەوە ببەن، بەڵکو خۆشیان دەکەونە چڵپاوی ئەو سیستێمەوە. ئەرێ، سیستێمەکە، لەهەموو لایەکیەوە، ئابووری، کۆمەڵایەتی، رامیاری، خوێندەواری... هتد تووشی گولی بووەو، دەبێ لەبنەڕەتەوە بگۆڕدرێ. خۆ، ئەگەر ئەمە وانییە، بۆچی پارتیو یەکێتی لەساڵی 1996ەوە، واتە لەو دەمەوە کە نوێنەری هەردوولا چوونە تارانو نوێنەری پارتی رەحمەتی سامی عەبدولڕەحمان بوو، و هەتا ئەورۆ دەبێژن "یەکدەگرینەوە بەم زووانە"، بەڵام ئەوەتا هەتا ئەورۆ کە ئەورۆیە، تازە، باس هەر باسی ئەمەیە کێ ببێتە وەزیرو کێش ببێتە گزیر. ئەز خۆم، 6–7 ساڵ، زۆر

دڵپاكانە خەریكی ئەوەبووم پارتی و یەكێتی لەگەڵ یەك ڕێكبخەمەوە بەجۆرێك نیشتمانپەروەری ببێتە بناخەی حیزبایەتی، نەك بەپێچەوانەوە، بەڵام سووتی نەبوو. كاك مەسعوودی بەڕێز، هەتا حكوومەتێكی نەتەوەیی و لەشكرێكی نەتەوەیی و سیاسەتێكی نەتەوەیی و پەروەردەیەكی نەتەوەیی و پۆلیس و ئاسایشێكی نەتەوەیی و دادگەیەكی نەتەوەیی و سەندیكا گەلی نەتەوەیی دروست نەبن، كە فەرمان لەدەستوورێكی نەتەوەیی و ویژدانێكی نەتەوەییی ئازادەوە وەربگرن و، هەتا حیزب پارە بدا بە حكومەت و، هەتا حیزب چەكداری هەبێ و، هەتا كاربەدەستانی حیزب، وەك فارسەكان دەبێژن "مادام العمر" لەسەر كار بمێننەوەو، كە مردیشن كوڕەكانیان جێیانبگرنەوەو، هەتا ژن كەنەفت و ژێر دەستە بێ و لەسەر هیچە بكوژرێ و كەسێك نەبێ تۆڵە لە تاوانباران بسێنێ، ئەوا برای خۆت دڵنیات دەكا، كە كورد، نەك هەر بەشێكی كەمی نرخی قوربانییەكانی وەرناگرێ و بەس، بەڵكو ئەو فشە مافەش كە هەلومەرجی ڕۆژگار خستوویەتە دەستی، ئەوەشی لەدەست دەچێ. بەڵام خوایە، ئەگەر ئەو ڕۆژە ڕەشە لەچارەی كورد نووسراوە، ئەوا بەر لەوە بمبەرەوە بۆ خۆت، با ئەو ڕۆژە ڕەشە نەبینم.

بەرلین 2006/4/24

میدیا، **ژ** 238، 2006/5/2

کـوردو کێشـەی زمـان

ئەوەی راستی بێ، زۆرم پێناخۆشە کە لەم کاتەدا ئەم وتارە بە ناچاری دەنووسم، چۆنکە خەریك بوونم بەم باسەوە، دوورم دەخاتەوە لە بەرنامەی کاری ئێستام، کە پێوەندیی بە زمانەوانییەوە نییە. هۆی ئەم نا بەدڵییەش ئەوەیە، دەمێکە گەیشتوومەتە ئەو باوەڕەی کە زمان، ژێرخانی نەتەوە نییە، وەك زۆر کەس پێیانوایە،کە ئەگەر هاتو نەتەوەیەکی ژێر دەست، زمانەکەی لە دەستنەدا، ئەوا ئەو نەتەوەیە هەر دەمێنێ‌و، دەتوانێ لە ڕێی زمانەکەیەوە، خۆشی رزگار بکا... با، زۆر دوور نەڕۆین، ئەوەتە، قیبتییەکانی میسر، کە مێژوویەکی چەند هەزار ساڵەیان هەیەو، زمانەکەشیان ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، بندەستی عەرەبن‌و، ئەگەر لەسەر ئاینی دیانی نەبوونایەو، وەك عەرەبەکانی میسر موسڵمان بوونایە، ئەوا دەمێك بوو لەنێو چووبوون. سوببەکانی عیراقیش، کە بە ماندایی ناسراون، نەتەوەیەکی یەکجار کۆنن‌و، زمانەکەشیان هێشتا ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، ژێر دەستەی عەرەبن‌و، ئەوەی تا ئەمڕۆ پاراستوونی، زمانەکەیان نییە، بەڵکو ئەوەیە کە ئاینێکی جیاوازیان هەیە لە ئاینی عەرەبەکانی عێراق... بەپێچەوانەی ئەوانەوە، جوولەکەکان، سەتان ساڵ بوو، دەربەدەری وڵاتان بوون‌و، لە هەر وڵاتێك بە زمانی خەڵکی ئەو وڵاتە قسەیان دەکرد، کەچی، توانیان ببنە خاوەن دەوڵەت‌و، زمانی ئاینیی کۆنی لە دەستچوویان، سەر لەنوێ بژیێننەوە.

ئەرێ، زمان ژێرخانی تایبەتکارەکانی نەتەوە نییە، بەڵکو سەرخانی ئەو تایبەتکارانەیە. پاراستنی ئەو سەرخانە، پێویستیی بەژێرخانێك هەیە کە لەسەر بنچینەیەکی پتەو راگیرکرابێ. ئەو ژێرخانە، لە رۆژی ئەوڕۆدا، سا، یان سامان* (دەوڵەت)ێکی سەربەخۆیە، یان قەوارەیەکی وایە، کە لە سنووری جوگرافیایی ئەو زمانەدا، دەسەڵاتێکی ئەوتۆی هەبێ، کە زمانەکە بپارێزێ‌و گەشە بدا پێی. کورد، ئەوڕۆ، ئەو سامانە سەربەخۆیەی نییە. ئەوەی هەیەتی لە بەشێکی باشووری کوردستاندا، بریتییە لە بەلەمێکی سووکەڵەی بێ بایەوان (شراع)و، کەسیش نازانێ کەینێ تەوژمی شەپۆلی هەڵکردووی ئاو، بەهۆی کەشتییە زەبەللاحەکانی دەوروپشتییەوە، نوقمی زەریای دەکا. ئەو دەسەڵاتە کوردییەی هەشە، هیچ خزمەتێکی لەم رووەوە نەکردووە.

جا، دروستکردنی سامانێك، یان قەوارەیەکی لە سامان چوو، کە زمان لە لەنێوچوون بپارێزێ، بەر لە هەموو شتێك، پێویستی بە بوونی گیانێکی نەتەوەیی هۆشیارانە هەیە، کە پێوەندیدارانی ئەو نەتەوەیە وا لێبکا، هەست بە بەرژەوەندییەکی هاوبەش‌و چارەنووسێکی هاوبەش بکەن‌و، لەو رێیەوە، بوونی ناسنامەیەکی هاوبەش، بە پێویست‌و مافی خۆ بزانن و، ئەوجا، بە شێوەیەکی هەرەوەزی‌و تێکۆشینێکی نێوکۆیی، هەوڵبدەن بۆی. دیارە، ئەو هەستەش بەبێ رۆشنکاری (توعیە)یەکی زانستانەی شێلگیر نایەتە کایە. هەر لەبەر ئەمەشە کە ئەز دەمێکە خەریکی بابەتی رۆشنکاریم، سەرەڕای هەموو بەرهەڵست‌و تەگەرەو چاڵ بۆ هەڵکەندنێك لەلایەن حیزبحزبێنیکەرانەوە، کە بوونەتە بەڵای سەری کوردو، هەر یەکەیان بە تەپڵ‌و زورنای زۆردارێك هەڵدەپەڕێ‌و، بە دەمێك‌و هەزار دەم، باسی ئازادی‌و دیمۆکراسی دەکاو، بە کردەوەی رۆژانەش دژی سادەترین تێگە (مفهوم)ی دیمۆکراسی‌و ئازادییە، ئا، لەم چڕە دووکەڵی بازاڕی گەوجێتی فرۆشی بە نرخی نیشتمانپەروەریدا، دەمەوێ دەردو کوێروەرییەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری‌و، کارەساتەکانی دەوروبەری‌و جیهان، بەڕاستی‌و بێ کەموکورتی‌و پێوەنان‌و، بێ گوێدانە راگرتنی دڵی کەس، بخەمە بەردەم راستەخەڵکەکە، بۆ ئەوەی هیچ نەبێ، ئەگەر بتوانم، ژمارەیەك لە نەوەی نوێ، وا لێبکەم کە ئازادانە، بە مێشکی خۆی بیر بکاتەوەو،

بابەتانە پەنجە بخاتە سەر نەخۆشییەکانی کۆمەڵگەکەی و، ئیدی، بە درۆو دەلەسەو فیشاڵی ئەوانە باوەڕ نەکا، کە بە ساختەکاریێتی و بۆ خۆ بژێنی، هەوڵی گۆڕینی مێژووی کورد دەدەن و، تەنانەت دیرۆکی دوێنێ و پێرێش، کە بەبەرچاوی هەموومانەوە تێپەڕ بووە، دەیشێوێنن و، دەیانەوێ، ئەوەی کە کورد دەستیکەوتووە و، سەتییەکی ئەو قوربانییە گەورەیە نییە کە کورد داویێتی، بکەنە بەروبوومی "خەبات"ی خۆیان و، ئەو راستییە لە خەڵك بشارنەوە، کە ئەوەی ئێستە هەیە، کەسیش نازانێ، کەینێ ئەنفالێکی دی لە کورد دەکرێتەوە، ئەنجامی هەلومەرجێکی تاکهەڵکەوتووی نێو نەتەوەیی بووە، نەك "خەبات"ی وان. خۆ ئەگەر سەدام، لە لوتبەرزی خۆیەوە، پەلاماری کوێتی نەدایەو، پاشان گەوجێتیی رامیاری، نەیگەیاندبایە ئەوەی ئەمریکا پەلاماری بدا، ئەوا سەدام هەتا مردن سەرۆکی عێراق دەبوو و، پاش خۆشی، کوڕەکانی جێیاندەگرتەوەو، ئەو حەلە، هەر لەسەرخۆو، بەسایی چاوچنۆکی بازرگانانەی دەوڵەتە پیشەسازەکانەوە، چەکی ئەتۆمیشی بە دروستکردن دەداو، باشووری کوردستانیشی، تەنانەت بە پێنجوینیشەوە دەکردە عەرەبنشین و، هەزاران ماچوووچکردنی سەدامیش، پوولێکی قەڵپی نەدەهێنا. ئەز، راست دەمەوێ، ئەو سیاسەتە چەواشەکارانەیە بە پەند بکەم، کە هەزاران کرێکاری کورد، بێکارو برسی بە کۆڵانەندا دەسووڕێنەوە، کەچی رێدەدرێ بە هەزاران عەرەب، بە نێوی کرێکارییەوە، لە کوردستاندا خۆیان نیشتەجێ بکەن و، جێ بە کرێکارە هەژارەکانی کوردستان لێژ بکەن. مانەوەی درێژخایەنیشیان دەبێتە هۆی گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە حیزبەکان ، بە بۆنەو بێ بۆنە، باسی مافی ژنان دەکەن، کەچی هەر رۆژە نا رۆژێك کچێك، یان چەند کچێکی کورد، بە ئاگری پریمز دەسووتێن، یان خۆیان دەکوژن، یان لەسەر ئەوەی کە نێویان ناوە "ناموس"و "کڕینەوەی ئاوڕوو" خوێنیان دەڕژێنرێ و، کاربەدەستانی حیزبەکان قوڕوقەپ دەکەن لێی، بکوژەکانیش وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچن. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە بە ملوێن پارەی کوردستان، بێ لێپرسینەوەو، بە فەرمانی تاکە کەس، بەملاو بەولادا تەخشوپەخش دەکرێ، مرۆڤی گەجەرو گوجەرو لرفلێدەر، لە وڵاتانی دەرەوە، بەنێوی "دۆستی کورد"ەوە، بانگێشتدەکرێن بۆ هەولێرو سلێمانی و، بەتایبەتی بۆ هەولێر. ئەوانیش، پاش چەند پەسندانێکی درۆیینەی خۆیان و، سەرکردەکانی حیزبە دەسەڵاتدارەکان، میوانداریێەکی پاشایانە دەکرێن و، بە گیرفانی پڕەوە دەگەڕێنەوە، بێ ئەوەی هیچ سوودێکیان بۆ دۆزی کورد هەبووبێ، لە قسەی زلو خراپەکاری بەرامبەر کوردی سەربەخۆو خەباتکار بەولاوەو، تەنانەت هێندێکیشیان زیانیان هەبووە بۆ دۆزی کورد لە دەرەوەی کوردستان. هەر بۆ نموونە، هی وا هەیەکۆمەڵێکی چەند کەسی پێکهێناوە، کە هیچ دەسەڵاتێکی لە ئەوروپا نەبووەو نییەو، لە بڵاو کردنەوەی چەند بلاڤۆکێك پتر، یان چوونە خۆپیشاندانێکەوە لەگەڵ حیزبێك یان کۆمەڵێکی کوردی، لەبەر کەمیی ئەندامەکانی کە بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن، کەچی سالانی ساڵ خەریکی ئەوە بووە، کوردە ئێزیدییەکان، کە رەسەنترین کوردن، بە گەلێکی "جیاواز لە کورد" بداتە قەڵەم، یان نەخشەیەك بۆ ئەرمەنستان بڵاوبکاتەوە، کە هەموو باکووری کوردستانی تێبخا. بەڵام کە دەچێتە کوردستان، وەك پارێزەری کورد، بەرەو پیری دەچن و سوپاسیدەکەن. ئەمە لەکاتێکدا کە هونەرمەندێکی کورد، یان زانایەکی کورد، یان کەسێتیەکی خزمەتگوزاری کورد، کە رێزی خۆی دەگرێ و، ماستاو بۆ دەسەڵاتداران ناکا، ئەگەر رێی بکەوێتە کوردستان، نەك هەر گوێی نادرێتێ و بەس، بەڵکو خراپەکاریش دەکرێ لە دژی. خۆ ئەگەر هاتو رەخنەیەکی رەوای گرت، ئەوا وەك دوژمن تەماشایدەکرێت.

کابرایەکی قیبتی میسری، کە نێوی سەعدەدین ئیبراهیمەو، گوایە یەکێکە لەو کەسایەتییە ناسراوانەی میسر، کە لە بەرهەڵستکارانی رژێمی حوسنی موبارەك‌و لایەنگرانی سیستەمی دیمۆکراسی‌و،گوایە بە "دۆستی کورد" دەدرێتە قەڵەم، لە ئێوارەی رۆژی 2005/6/24 و، لە تەلەفزیۆنی"المستقلە"دا کە بە ملیۆنان عەرەب تەماشایدەکەن وتووێژی لەگەڵ سەروەر جەواد مەلا دەکرد. کە هێژا جەواد، باسی گەلکوژی لە کورد کرد لە عێراقدا، ئەو یەکسەر بە تورەییەوە هەڵیدایەوەو گوتی: "ئەوە گەلکوژی نەبووە". ئەمە لەکاتێکدا کە تەنانەت یەکێك لە نوێنەرانی "بەرەی ترکمانی" کە ئەویش لەو وتووێژەدا بەشدار بوو، گوتی "ئەز پشتگیریی بەرێز جەواد مەلا ناکەم، بەڵام لەم شتەدا هاودەنگم لەگەڵی‌و گەلکوژی بووەو بە قسە ناشاردرێتەوە".

ئەوجا، ئێستە وەرن تەماشاکەن، ئەگەر یەکێکی وەك سەعدەدین ئیبراهیم "دۆستی کورد" بێ، ئایا کورد پێویستی بە دوژمن هەیە، کاربەدەستانی کورد؟

ئەز دەمەوێ ئەو پرسیارە بکەم، بزانم چۆن هێندەك لە کاربەدەستانی ئەم دوو حیزبە، کە تا چەند ساڵێك لەمەوبەر، وەك کورد دەبێژێ "شێوی شەویان نەبوو" وا لە پڕ، بوونە خاوەن زەوی‌و دوکان‌و کۆشك‌و ئۆتۆمبێلی گران‌و پارەی زۆر؟ خۆ، ئەمەش هەر پرسیاری من نییە، ئەوەتا کاربەدەستێکی گەورەی "یەکێتی"ش کە کاك نەوشیروان مستەفایە، ئەویش هەر باسی دەکاو دژی گەندەڵی قسە دەکا. باشە کاك نەوشیروان، تۆیەك کە ئەوە دەزانیت‌و، خواش هەڵناگرێ، هەر گوناهێك بخرێتە ئەستۆی تۆ، کەس ناتوانێ تاوانی دزێتی بخاتە ئەستۆت‌و، لەم رووەوە داوێنت پاکەو، خۆشم ئەمەم بەخۆت گوت، تۆ بۆچی لەم کارە ناکۆڵیتەوە؟ فەرموو، کە تۆ ئەوە دەڵێیت، ئازاگۆو ئازا مەیدان، وەرە ئەمە بخەرە دادگە، بۆچی نایخەیتە دادگە؟ بەربەرەکانیی گەندەڵیی بەرێوبەرێتی، هەر بە قسە نابێ، بەڵکو بە کردەوە دەبێ. کەسێك بیەوێ لە دژی نارەوایی کار بکات، دەبێ دڵی هێندەك کەسیش لە خۆی بێشێنێ. ئەوەتا، ئەز، کە ئەم قسانە دەنووسم، دڵنیام هێندەك کەس دڵیان دێشێ لێم‌و، هێندەکیش ئافەرینم دەکەن، تۆش گوێمەدەرە ئەمانەی لە دژت دەوەستن، هەستە بچۆ وێزەی قەفەیان‌و، وەك "ئوستاد" بەشیر موشیر دەیگوت "قەفەیان...".

ئەز دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە بە درۆ باسی "یەکگرتنەوە"و پتر لە "یەکگرتنەوەی پارتی‌و یەکێتی" دەکرێ، وەك ئەوەی لەوە پێش ئەم دووانە یەکبووبن‌و، ئەوجا لەیەکترازابن‌و، ئێستا "یەکیانگرتبێتەوە"، نەك ئەوەی "رێککەوتبن" لەسەر دابەشکردنی دەسەڵات، تا شەر لەنێوانیان تازە نەبێتەوە، چۆنکە دەزانن تازەبوونەوەی شەڕ مردنی هەردوو لایانە. باشە، ئێستە، کە ئەمان باسی "یەکگرتنەوە" دەکەن، بۆچی وەزارەتەکانی دارایی‌و پێشمەرگەو دادو نێوخۆ، وا بە "دوو فلیچقانەیی" ماونەتەوەو، کەینێ دەبنە یەك‌و، کەینێ کوردستان لەشکرێکی نەتەوەیی یەکگرتوو و، دەزگەی ئاسایشێکی دیمۆکراتانەی یەکگرتوو و، دادگەیەکی سەربەخۆو، داراییەکی رۆناك‌و بێ دزی‌و گەندەڵی دەبی؟ کەینێ گشتپرسییەك دەکرێ لە گشت نێوچەکانی باشووری کوردستاندا، تا بزانرێ خەڵکی باشوور چ بریارێك دەدا بۆ چارەنووسی خۆی، ئەوا ئەو عێراقەی دەتانەوێ دروست بێت، لە گیانەڵا دایە. خۆ، ئەگەر باشوور بەو گشتپرسییە، سەربەخۆیشی دەستنەکەوێ، ئەوا بەڵگەنامەیەکی دەکەوێتە دەست، کەوا دوا رۆژ بۆ داخوازیی مافی خۆی پشت ببەستێ پێی.

ئەز دەمەوێ، ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە ئەم دوو حیزبە دەسەڵاتدارە، بە هەزار چاو بۆ کەرکووك دەگرین‌و دەبارێنن‌و، بە "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" دەیدەنە قەڵەم‌و، کەچی لە باتی

نەخشەیەکی یەکگرتوو، بۆ ئاوەدانکردنەوەی کەرکووک‌و، دابینکردنی خانوو و کار بۆ لێقەوماوانی کەرکووک‌و، ئەوانەی لە ژێر خێوەتدا دەژین‌و، خزمەتێکی فراوان بە کەرکووکییەکان، بە کوردو ترکمان‌و هەموو رەگەزەکانی دیکەیەوە، لەوێش هەر خەریکی حیزبحیزبێنەن. تەنانەت دوو جۆرە پرۆگرامی خوێندن‌و دوو جۆرە رێنووس‌و دوو جۆرە پەروەردەی جیاواز دەبەن بەرێوە لە قوتابخانە کوردییەکاندا. بە قسەی زلیش، هیچیان نەهێشتووەتەوەو باسی "زمانی یەکگرتووی کوردی" دەکەن...

ئەوجا کە ئێستا هاتینە سەر بابەتی زمان، دەمەوێ بێژم، ئەوەی وای لەمن کرد ئەم وتارە بنووسم، ئەوە بوو هەر لەم رۆژنامەیەدا (میدیا) یەکێك لەوانەی بووە بە ئەندامی "کۆڕی زانیاری کوردستان"، لەبارەی زمانی یەکگرتووی کوردییەوە گوتبووی ، نە کۆڕی زانیاری کوردستان، کە ئێستە هەیەو، نە"کۆڕی زانیاری کورد" (کە لە بەغدا هەبوو)، هیچ بەرنامەیەکیان بۆ ئەم بابەتە (زمانی یەکگرتووی کوردی) نەبووەو نییە، ئەوانەی لەم بوارەدا کار دەکەن، هەندێکیان جێی بەزەیی پێ هاتنن، لە یەك شێوە ئاخاوتنی کوردیی شارەکەیان، یان گەڕەکەکەیان بەو لاوە، شتێکی تر لە کوردی نازانن". تا ئێرە، کاری من نییە لەسەری بڕۆم، دەبێ ئەندامانی "کۆڕی بێبەرنامە" کە خۆی یەکێکە لە ئەندامەکانی، وەرامی ئەم رەخنەیە بدەنەوە، چۆنکە بەزمێکی خۆشە مرۆڤ کاربەدەستیش بێ‌و بەرهەڵستکاریش بێ!! بەلاّم پاش ئەمە هاتووە، بێ ئەوەی نێوی من ببا، کەوتووەتە پەلاماردانی من‌و گوتوویەتی "پسپۆڕی زمانەوانی هەیە، لەبەر شەڕ، فریای پسپۆرییەکەی ناکەوێ، هەر خەریکی تۆپبارانی خەست‌و خۆڵی حزب‌و سەرکردەی کوردییە". ئەم پەلامار دەرە، هەر لەو وتارەیدا، باسی "خێروبێر"ی دوو حیزبە گەورەکە لە بارەی زمانەوە دەگێرێتەوە بۆمان، کە لەوبەرو لەمبەری شەقامی رەحیماوای کەرکووك، پارتی‌و یەکێتی دوو جۆر پرۆگرام، هەولێری‌و سلێمانییان بەسەر کەرکووکییەکاندا سەپاندووە، کەچی رەخنەی رەوای من لە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە بە "شەڕە گەڕەك"و "تۆپبارانی حزب‌و سەرکردە کوردییەکان" دەداتە قەڵەم. ئەز نامەوێ زۆر لەسەر ئەم باسە بڕۆم، با ئەوانەی دەیانەوێ ئەو کەسانە بناسن کە کردەوەی ناهەق بە پەتووی شڕ دادەپۆشن، ماڵپەڕی کوردبوون www.kurdbun.de بکەنەوەو سەیرێکی ئەو "پاشگۆتن"ە بکەن کە بۆ " کوردستان‌و شۆرشەکەی"م نووسیوە، ئەوسا تێدەگەن کێ لەسەر هەقەو کێ لەسەر نا هەقە.

ئێستە ئەگەر مەبەست لە زمانی یەکگرتووی کوردی، ئەوەبێ کە هەموو کورد بەیەك شێوەزار قسە بکەن، ئەوە، نەك هەر بۆ کورد، بەڵکو بۆ هیچ گەلێکی ئەم جیهانە نەچووتە سەرو ناشچێتە سەر. بۆ بوونی زمانێکی یەکگرتوو، دەبێ رێزمانێکی یەکگرتوو ببێ، بۆ شێوەزارەکانی زمانی کوردی، یەك رێزمانمان نییە، تاکو هەموویان بخاتە چوارچێوەی دەستوورێکی یەکگرتووەوە. ئەمەش لە کردن نایەت، بەلاّم دەکرێ زمانێکی یەکگرتوو، بۆ نووسین‌و قسەکردنی فەرمی، دروستبکرێ، کە وەك زمانی دیوانی (رسمی، حکومی) لە پاڵ شێوەزارەکاندا بەکاربهێنرێ و شێوای گەشەپێکردن بێ، ئەم زمانە دیوانییەش، دەبێ لەسەر بنچینەی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەیەکی کوور (قووڵ)ی زمانەوانانەی هەموو شێوە زارەکانی کوردی‌و زمانە خزمەکان بێتە بەرهەم. لە پەرتووکی "زمانی یەکگرتووی کوردی" کە چاپی یەکەمی لە ساڵی 1976 دا بلاّوکرایەوەو، جارەکی دی لە مەهاباد لە 1979دا چاپکرایەوەو، لەو وتارەمدا کە بەزمانی ئەڵمانی، لە ژێر نێوی " زمانی نووسینی کوردی" لە ئینیسکلۆپیدیای ئێرانیکا (ئەکتا ئیرانیکا) لە ساڵی 1975 دا کە لەلایدن (هۆڵەندە) بلاّو کراوەتەوە، گەلێك پێشنیازم خستووەتە بەرچاو، کە هێندێکی لەلایەن خەڵکەوە پێڕەوی دەکرێن. بەداخەوە پاش ئەو بەرهەمە، هیچ کەسێك تا

ئێستە، هـیچ بابـەتێکی نـوێی نەخـستە سـەر ئـەو باسـە، هەرچـەندە (30) سـاڵ بەسـەر ئـەو کارانـەدا تێپەڕیون.

هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی فەرمی، بۆ کاروباری دیوانی (رسمی)، دەبێ لەلایەن دەسەڵاتێکی فـەرمانڕەواوە پـشتگیرییەکی تـەواوی لێبکـرێ، تـاکو گـشت لایـەك بـەکاریبهێنن، ئەگـەرنا بـەختی سەرکەوتنی نابێ. ئێستە ئەگەر بێژم، ئەم دوو دەسەڵاتە کوردییەی کە 15 ساڵە هەن، هیچ هەنگاوێکیان نەهاویشتووە لـەم بارەیـەوەو، بگرە قڵیشیان بـە درەختـی زمانەکە بردووە، ئەمـە نـە شـەڕە گەڕەکـە، نـە تۆپبارانی سەرکردەکانی کورد. ئێوە وەرن گوێ لە قسەو دەربڕینەکانی هێندێك لەو کاربەدەستە گەورانە بگرن کە لە تەلەفیزیۆنەکاندا دەیفەرموون، ئەو دەمە دەبینن، ئەگەر، عـەرەبێکی کـوردی نـەزان گـوێبگرێ لێیـان، زۆربـەی زۆری قسەکانیان تێدەگا: "گبعا، مع الاسف، علـی اساس، اهتمـام، وەحـدەی وەگهنـی، عـچوی قیـادی، محاسـبە، اجهـزەی گبـی، مُسایرەی عـصر، تگعـیم، مـصرف زراعـی، بـێ کەفائـەتی، بـێ اگلاعیو..... سەتان وشەی لەم بابەتەو...... ئیلا ئاخیریهی.. کە بەرامبەرە کوردییەکانیان، قوتابییـەکی قوتابخانەی سەرەتایی دەیانزانێ. ئێدی زمـانی یـەکگرتووی کـوردی، ئەگـەر دروستیـشبێ، چـۆن بـچێتە نێـو "امـوری رەسمییـەوە"، لەبـەرتان مـرم؟. ئا لێرەدا دەمـەوێ بەسـەرهاتێك بگێڕمـەوە کـە لەسـەردەمی شۆڕشی ئـەیلول روویـدابوو، کاتێك بـەرێز عیسمەت شـەریف وانلـی، وەك نوێنـەری شـۆرش لـە دەرەوەی وڵات، لەگـەڵ رۆژنامەنووسـێکی ئـەوروپایی دەچـێ بـۆ کوردسـتان. ئەمـە لـەو کاتـەدا دەبـێ کـە لـە نێـو ریزەکـانی پارتیـدا نـاکۆکی هـەبوو، رەوانـشاد، مـەلا مـستەفای بـارزانی، وەرامـی پرسـیارێکی رۆژنامەنووسـەکەی دابـووەوە، کـە عیـسمەت شـەریف نەیویـستبوو بـەو شـێوە رەپوراسـتە بـۆ رۆژنامەنووسـەکەی بکـا بـە فەرەنـسی، لەبـەر ئـەوە، کـابرا پرسـیارەکەی دووپـاتکردبووەو، ئـەمجارەش عیسمەت بـە تـەواوی تێینەگەیانـدبوو. سـەرۆك بـارزانی، هەسـتی بـەوە کردبـوو کـە شـتێك هەیـە، بـە عیسمەتی گوتبوو، وا دیارە ئەو میوانە باش تێناگا. عیسمەتیش گوتبووی: "ناتوانم تێی بگەیێنم". لەوەدا بارزانی بە عەرەبی بە عیسمەت دەڵێ (چۆنکە عیسمەت ئەو سەردەمە هیچ کوردی نەدەزانی): اژا انتم لیس باستگاعتکم ان تُفَّهموا چیفنا هژا الشیو البسیگ، فلماژا لا تدخلون المدرسە الابتدائیە؟".

ئەز، لێرەدا ناچار دەمێنم، ئـەم قسەیەی بـارزانی رەحمـەتی دووبـارە بکەمـەوەو بێـژم: باشـە، جـەنابی کاربەدەست، کە بەڕێزت کراویت بە کاربەدەستو نانی کورد دەخۆیت، بۆچی جارێ ناچیتە قوتابخانەی سەرەتایی، تا کوردییەکی رەوان فێر ببیت؟

ئەوجا ئەگەر کورد بیانەوێ زمانێکی یەکگرتوویان هەبێ بۆ نووسینو کاروباری دیـوانی، دەبـێ بـەر لـە هـەموو شـتێك، ئەکادێمیایـەکی راسـتینە بهێننـە کایـە، کـە ئەندامـەکانی بـە ناسـنامەی حیزبایـەتی، یـان "بـەڵێ قوربـان" نەبووبنـە ئەنـدام، بـەڵکو بـە ناسـنامەی زانـستکاریو هونـەروەری. پێویـستیی بـوونی ئەکادێمیایەکی لەو جـۆرە، بـۆ هێنانـەدی زمـانێکی یـەکگرتوو، وەك پێویستی بـوونی تێپـی شـانۆییە بـۆ بنیاتنانی سینەما. ئەو ئەکادێمیایەش، دەبێ لەلایەن دەسەڵاتێکی دەوڵەتییەوە پشتگیری بکـرێ، ئەگـەر نا بەرهەمەکانی هەر لە سنووری خزمەتی زانستدا دەمێننەوە. ئەوەش لە تاقیکردنەوەوە دەبێژم. چۆنکە ئێمە، چەند مرۆڤێکی زانستکاری دەرەوەی وڵات، لەوانە: دکتـۆر بـارام رەسـوڵ کـە نێوبـانگێکی جیهـانی هەیـە لـە زانـستی دەرمانـسازیداو پرۆفیـسۆری زانـستگەی ئۆپـسالایە لـە سـوێد، لەگـەڵ فەیلەسـووفو فیزیکزانی گەورەی کورد، رەوانشاد محەممەد لەیلا، خاوەنی تیۆری "ماسیزم" لە فیزیکداو، مێژووزانی کورد دکتۆر کەمال عەلیو، بژیشکی نژدار (جراح) رەوانـشاد دوکتـۆر حەسـەنی حیـسامی و ئەنـدازیار و

سیاسەتکار بەڕێز بروسك ئیبراهیم و، لێکۆلەرەوە و وەرگێڕی بەڕێز فەخری سەلاحشۆرو، ئابووریزان دوکتۆر عیسام عەزیز شەریف (کوڕی سیاسەتکارو دۆستی بەنێوبانگی کورد رەوانشاد عەزیز شەریف)و چەند هاوکارێکی دیکە، لەمانگی ئابی 1985دا لە سوێد، ئەکادێمیایەکمان دامەزراند بە نێوی "ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر"و، لەگەڵ تێپەڕ بوونی کاتدا چەند بەرهەمێکی خۆشمان بڵاو کردەوە. بەڵام، هەر ئەوەندە هەواڵی دامەزراندنی ئەکادێمیا بڵاو بووەوە، ژمارەیەك بازرگانی سیاسەت، کە ساڵانی ساڵ بوو لە ئەوروپا بوونو لە هیچ کونێکەوە دیار نەبوون، بە فیتی (ی.ن.ك) کەوتنە سازدانی شتێك کە پێیاندەگوت "ئەکادێمیای کوردی". ئەمان کەوتنە خراپەکاری بەرامبەر بە ئێمەو، داوا کردنی ئەوەی "با ئەکادێمیاکانی کورد یەکبگرن"، ئەمەش بە نیازی ئەوەی ئێمە، ئەو بازرگانانە، کە هیچ پێوەندێکیان بە زانستەوە نەبوو، رابردووشیان گەلێك پەڵەی رەشی پێوەبوو بیانخەینە نێو خۆمانەوە، تا بکەونە ئاژاوە گێڕان، بەڵام ئێمە لەسەر کاری خۆمان رۆیشتین. ئەوان، لەپێشەوە پێیانوابوو، ئەم کارەی ئێمە پارەی تێدایە، دوایی کە دەرکەوت بۆیان، نەك پارەی تێدانییە، بەڵکو ئێمە دەبێ خۆمان پارە بدەینو پارەمان دەدا، هەر زوو توانەوەو گۆڕیان ون بوو. ئەوجا، کە کۆڕی زانیاری کوردستان لە هەولێر دامەزرایەوەو، سەردەمێك دوکتۆر شەفیق قەزار بوو بە سەرۆکی ئەو کۆڕە، داوای کرد کە هاوکاریی "کۆڕ" بکەم. گوتم کاکی برا، خۆت دەزانیت کە ئێمە چەند ساڵە ئەو ئەکادێمیایەمان دامەزراندووەو باوەڕیش ناکەم، هیچ هاوکارێکی ئەکادێمیا دژی هاوکاری بێ لەگەڵ داوو دەزگەی زانستانە، بەڵام کۆڕ، ئەکادێمیا نییەو ئەکادێمیاش، هەر چەندە دەبێ دەسەڵاتێکی دەوڵەتی پشتگیری بکات لێی، بەڵام دەبێ سەربەخۆ بێ. سەربەخۆیی بۆ زانست وەك سەربەخۆیی بۆ دادگە، بنەڕەتی سیستەمی دێموکراتییە. کۆڕ لە هەولێر دەزگەیەکی حیزبییە. کاك شەفیق گوتی: "کەس دەست ناخاتە کاروباری کۆڕەوە"، گوتم: هیوام وایە وابێ. گوتم: دەبێ کۆڕ ببێتە ئەکادێمیایەکی رێزدارو سەربەخۆو دوایی لەسەر ئەوە رێککەوتین، کە ئەز بەرنامەو کارنامەی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر بنێرم بۆی، ئەویش بەپێی ئەو بەرنامەو کارنامەیە، کۆڕ بکاتە ئەکادێمیاو هەر بەو نێوەوە زانستکارو هونەروەری کوردو بیانی کە لە سنووری بەرنامەو ئامانجی ئەکادێمیادا بتوانن کار بکەن وەربگیرێنو سەربەخۆیی ئەکادێمیا مسۆگەر بکرێو ئەو دەمە،ئەم ئەکادێمیایەی لە ئەوروپا هەیە،دەتوانێ ببێتە لکی دەرەوەی ئەکادێمیای کوردستان. کاك شەفیق گوتی: بەسەرچاو. بەرنامەو کارنامەم نارد بۆی، چوار ساڵ کاك شەفیق سەرۆکی ئەکادێمیا بوو، ئێستەشو ئەوساش دەنگی نەبوو.

وەك گوتمان، هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی کوردی بۆ کاروباری فەرمیو نووسینو بڵاوکردنەوە، دەبێ لەلایەن ئەکادێمیایەکی زانستانەی سەربەخۆوە بێ کە دەسەڵاتێکی دەوڵەتی پشتیبگرێ، بەڵام دەستنەخاتە بڕیارەکانییەوە بەهەواو هەوەسی سیاسەتبازی.

یەکەمین مەرجیش بۆ سەرگرتنی نەخشەی زمانی یەکگرتووی کوردی ئەوەیە، رێنووسی زمانی کوردی لەئارامییەوە بگۆڕین بەلاتینی. ئەمە مەرجێکی بنچینەییە، نەك هەر لەبەر ئەوەی تیپی لاتینی باشتر دەگونجێ لەگەڵ زمانی کوردی، بەڵکو بۆ ئەوەشە کە، خەڵکی باکووری کوردستان بتوانن ئەو رۆژنامەو پەرتۆکانەی لەباشوورو رۆژهەڵات دەردەچن بخوێننەوە. با هەمووشی تێنەگەن، بەڵام ، هێدی هێدی و، تا هەندازەیەك سووت وەردەگرن لێی. ئێستە، کە دەبێژم بەلاتینی، مەبەستم ئەوە نییە، ئەو لاتینیەی کە ئەوڕۆ باوە، هەروەك خۆی وەربگیرێو بەکار ببرێ. نەخێر . دەبێ دەستکاری بکرێو بیراز بکرێ. بەبیروڕای من پێویستە تیپی ş و ç بگۆڕین بە shو ch و لەجیاتی ê دوو e بنووسین واتا: ee و،

لەجیاتی î ، ie بنووسین. ئەمە رزگارمان دەکا لەو چوکلانەی ژێر ş و ç و لەو کلاوەی بەسەر e وەیە، کەدیارە ئەمە سووککردنی رێنووس و کەمکردنەوەی تیپەکانی زمانەکەیە. بێجگە لەمەش زۆر بەپێویستی دەزانم، واز لەبزرۆکە (الکسره المختلسه) بهێنین، واتە کردن وا: kirdin نەنووسین، بەڵکو، هەر بەم شێوەیە krdn بنوسین. ئەو دەمە کە هیچ بزوێنیك لەنێوان kو rو dو n دانەبوو، هەموو کەس بەبزرۆکەی دەربڕیێ. ئەوەتا ئەوڕۆ "کردن" بەم شێوەیە"کردین" نانوسین و، هەمووشمان هەر بە"کردن" دەیخوێنینەوە. بۆ ر r ی قەڵەو ڕ rr و م l ی قەڵەو Î، ھ h یەك بخەینە دوای تیپەکە بەم شێوەیە rhو lh. ئەمە رزگارمان دەکا لەو کلاوەی بەسەر rو اەوەیە. بەکورتی: دەبێ خۆمان لەچوکڵەو کلاو دووربخەینەوە. بێگومان گەلێك پێشنیازی دیکەش هەن کە دەتوانرێ بخرێنە مەیدانی وتووێژەوە. بەلام بەبێ بەکار هێنانی ئەلفوبێی لاتینی، هەموو باسێکی زمانی یەکگرتوو، هەر دەوەن بەئاشە.

گیرو گرۆیەکی گەورەی دیکە لەرێی زمانی یەکگرتووی کوردیدا نیشانەی نێرومێیە. نێرو مێ، لەهەموو شێوەزارەکانی کوردیدا هەیە، هەر یەکە بەرێژەیەکی تایبەتی، بەلام لەشێوەزاری کوردیی باکووردا، یەکجار زۆرەو، گەلێکیشی هیچ پێویست نییە، چونکە لەباری رێزمانەوە نرخێکی نییە. بۆ وێنە: کوڕێ من kurê min. ژنا من jina min، نیشانەی خستنە پاڵ بۆ نێرینە (ê)و بۆ مێینە (a). باشە، یەکێ هەیە نەزانێ کوڕ نێرەو ژن مێیە؟ ئەمە لەلایەك لەلایەکی دیکەوە، هەزاران وشەی کوردیی باکوور هەن کە بەنێر، یان بەمێ، دەدرێنە قەڵەم. بۆ وێنە: دەستێ خوە destê xwe، چاڤێ وی çavê wî . سەرێ تە serê te بەلام بازارا هەولێرێ bazara hewlerêو مالامە mala me. باشە، بۆچی دەبێ چاڤ و دەست و سەر نێر بن، بەلام بازارو ماڵ مێ بن؟ بەرای من باشتروایە، ئەو وشانەی کەلەم بابەتەن، بەنیشانەی خستنە پاڵی بێلایەن ی , دەستنیشانبکرێن، ئەمە تێگەیشتنی شێوەزاری باکوور، یەکجار هاسان دەکات. ئەوجا نیشانەی نێرومێ بەکار بهێنرێ لەشوێنی پێویستدا. بۆ وێنە دەبێژێت: هاوڕێێ منhawrêy min ئەوجا ئەگەر هاوڕێیەکەت پیاو بوو، ئەوا ، بابگوترێ هاوڕێێ من hawrê yê min خۆ ئەگەر ژن بوو ئەوا هاوڕێیا من hawrê ya min ، ئەوەش لەکاتێکدا دەرخستنی رەگەزی نێر یان مێ پێویست بوو، ئەگەر نا هەر بە ی î بمێنێتەوە.

لە کاتی جێنێو (چمیر)ەکەی سێیەمدا، هەر "ئەو ew "بۆ هەردوو (نێرو مێ) بەکاردەهێنرێ، بەلام ئەگەر کەوتینە دۆخێکەوە کە پێویستیکرد رەگەزی ئەو کەسە پێشانبدرێ ئەوا، "وی wî" بۆ نێرو "وێ wê" بۆ ژن بەکاربېرێ وی گوت wî gut، وێ گوت wê gut، لەکاتی خستە پاڵیشدا هەر بەو جۆرە بکەین. بۆ وێنە شتێك (تشتەك) بەسەر(ی) ئەو هات. ئەگەر پێویستی کرد بزانین ئەو ew نێرە یان مێیە، ئەو کاتە دەتوانین بێژین شتێك (تشتەك) بەسەر (ی) وی/ وێ هات.

سووککردنێکی دیکەی شێوەزاری باکوور و ناڤین لابردنی پاشگرەکانە، ئەو پاشگرانەی کە بەهۆی ئامرازی پێشگرەوە دێنە کایەو ئەگەر لابېرێن، هیچ جۆرە سەر تێکدانێك پەیدا ناکەن. بۆ وێنە: لە هێندەك شێوەزاردا دەگوترێ: کە گەڕامەوە هەولێر، بەلام لە شێوەزاری دیکەدا دەگوترێ کە گەڕامەوە هەولێر (ێ). ئەو (ê ێ) یە، ئەگەر لە نووسیندا لا ببرێ لە نرخی رێزمان کەمناکاتەوە، بەلام زمانەکە سووك و هاسانتر دەکا. ئەم پاشگرە نا پێویستانە لە شێوەزاری باکووردا یەکجار زۆرن.

زمانی یەکگرتووی کوردی، دەبێ دەمکاتی دوارۆژ (مستقبل) وەربگرێ، وەك لە شێوەزاری باکووردا هەیە. ئەمە بە هیچ جۆرێك نابێ بخرێتە پشتگوێ. زمانێك کە ئەو دەمکاتەی تێدا نەبێ، ناتەواوە، کە گوترا: "دەچم بۆ کەرکووك"، ئەمە دەمکاتی ئێستا دەگەیەنێ، نەك دوایی. بەلام کە گوتت: (ئەز) دێ بچم

بۆ کەرکووك، ئەوە دەمکاتی دوا رۆژە. دیٚ dê خۆی لە دڤیٚ divê وە هاتووە، کە دڤیٚ divê دەویٚ dewê یە. واتە ئەز دە(مە)و/ڤ یٚ بچم بۆ کەرکووك، واتا ئیٚستە بەڕیٚوەنیم، بەلاّم دەمەویٚ (دوایی) بچم بۆ کەرکووك. جاری وا هەیە ئەو دیٚ d ê یە کورت دەبیٚتەوە دەبیٚ بە یٚ ê و، بەمە ئاسانتر دەبیٚ: (ئەز) یٚ بچم بۆ کەرکووك.

دەبیٚ زمانی یەکگرتووی کوردی، لە تیٚکەڵو پیٚکەڵیی جیٚنیٚوی لکاو، پاکبکریٚتەوە کە بە لاتینی agglutination ەو ئەمەشم بۆ یەکەمجار لە "زمانی یەکگرتووی کوردی"دا رۆنکردووەتەوە. کە کوردی باکـــــوور دەبیٚـــــژن: ئەز گرتم ez girtim مانای وایە "ئەز شتیٚك (یان یەکیٚکم) گرتووە"، بەلاّم لەو شیٚوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبریٚ کە "ئەز گیراوم". ئەمەش سەر لیٚتیٚکدانی ڕیٚزمانییە، وەك ئەوەی خەڵکی باشوور دەبیٚژن "سەری ئیٚشاندم"، کە ئەمە مانای وایە "ئەز سەری یەکیٚکم ئیٚشاندووە"، بەلاّم لەو شیٚوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبریٚ کە یەکیٚکی دی سەری منی ئیٚشاندووە. شیٚوەزاری گەرمیانی (کەرکووکی)و فەیلی بە راستی بەکاریدەبەن: لەبەر ئەوە ئەگەر یەکیٚك، تۆی لە شارەکەت دەرکردبوو، مەیەژە "دەریکردم"، بەڵکو بیٚژە "دەرمی کرد" یان "منی دەرکرد". ئا لەبەر ئەمەیە کە بایەخدانیٚکی زانستانە بە هەموو شیٚوەزارەکان زۆر پیٚویستە.

کورتو کرمانجی، زمانیٚکی یەکگرتوو بۆ نووسینو کاری فەرمی شتیٚك نییە نەکریٚ، بەلاّم بە مەرجیٚك: 1–ئەکادیٚمیاییەکی راستینە بۆ زانستو هونەر لە کوردستاندا دابمەزریٚ کە لە سنووری پشتگیریی دەسەلاّتی حکومەتیدا، ریٚز لە سەربەخۆیی بگیریٚ. 2– زمانی کوردی بە هەموو شیٚوەزارەکانییەوە، لەگەڵ زمانە خزمەکان، بخریٚتە ژیٚر وردەبینی لیٚکۆڵینەوەو، ئەنجامەکانی ئەو لیٚکۆڵینەوانە بخریٚنە بەردەم زانستکارو راستە خەڵکەکەی کوردستان و کوردی دەرەوە. 3– بەکارهیٚنانی ئەلفوبیٚی لاتینی بیراز کراو، بیٚگویٚدانە دڵی ئەمو ئەو، لەوانەی پیٚیانوایە ئەلفوبیٚی عەرەبی لە ئاسمانەوە هاتووەتە خواریٚ، نەك شیٚوەیەکی دەستکاریکراوی ئەلفوبیٚی ئارامییە، کە زمانی ئاینیی کۆنی جوولەکەکان بوو. 4– خویٚندنی کوردۆلۆژی (نەك تەنیٚ زمانو ئەدەبیاتی کوردی) کە زمانە کۆنەکانی وەك ئاڤیٚستاو پەهلەویو پازەندو پارتیو زانستی زمانەوانی بگریٚتەوە، لە زانستەگەکانی کوردستاندا، کە ئیٚستە ئەوە نییە. 5– دانانی فەرهەنگیٚکی زمانەوانی کوردی (زمانەوانیی– جوگرافیایی) کە لە پاڵ مانای وشە، یان زاراوەکەدا، شویٚنی بەکارهیٚنانی لە کوردستان، یان دەرەوەی کوردستاندا دەستنیشان بکا. یان ئەگەر دروستکراوە کەینیٚو لەلایەن کیٚوە داهیٚنراوە، بەکاردەبریٚ یان نا. هەروەها وشە بیانییەکانو چاوگەکانیشیان بخاتە بەرچاو.

دیارە، ئەمە کاریٚکی هاسان نییە، بەلاّم دەسەلاّتیٚکی کوردستانی، کە بتوانیٚ چەند ملیاردیٚك دەسکەوت بە سەتان کۆمپانیای ترك بگەیەنیٚ، لە کاتیٚکدا کە ئەو رژیٚمە چاوی بەرایی نەدا، پەساپۆرتیٚکی عیٚراقی ببینیٚ، دوو وشەی کوردی لەسەر بیٚ، بیٚگومان دەتوانیٚ چەند سەت ملیۆنیٚك بخاتە خزمەتی داهیٚنانی کوردییەکی فەرمیو دیوانییەوە، بەلاّم پرسیارەکە ئەوەیە، ئایا دەیکا؟. ئەز رەشبینم، نە گەشبینم. لیٚ ئاواتی من ئەڤە، کە بە هەڵە چووبم. ئەز، لەلایەن خۆمەوە، بیٚ هیچ جۆرە چاوەڕوانیو دەسکەوتیٚکی تایبەتی، ئامادەی بەشداریکردنم لەو کارە خیٚرەدا، بەلاّم تا ماوم هەروەك تا ئیٚستا، نە تەشی دەڕیٚسم بۆ کەس و، نە دەبمە داردەستی هیچ دەسەلاّتداریٚك.

* وشەی "سامان"م لە جیاتی "دەوڵەت" داناوە. کورد دەبێژین "سەروەت و سامان". "سەروەت" لە "پروە"ی عەرەبییەوە هاتووە. سەروەت لەبنەڕتدا "سەر– وەند" ە. "سەر" کورتەی "سەرمایە"یەو "وەند"یش وێنەیەکی دیکەی خاوەند (خاوەن)ە. کەواتە سەروەند مانای خاوەن سەرمایە. "سامان"یش هەر مانای دەوڵەمەندیو ئەو شتەیە کە مرۆڤ هەیەتی. وشەی ئینگلیزی wealth (سەرنجی وشە کۆمۆن وێلز Common wealth بدە) ئەمەش هەرمانای دەوڵەمەندییە،بەڵام بۆ دەوڵەت State بەکاردەبرێ. هەروەها وشەی (رایش Reich)ی ئەڵمانی هەرمانای دەوڵەت (دەوڵەمەندی)یەو هەر لە هەمان کاتیشدا وەك دەوڵەت بە مانای Stateی ئینگلیزی بەکار دەبرێ.

بەرلین 2006/6/6

میدیا، **ژ** 244، 2006/6/13